

ระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตปิปัจจยตา เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

Integrated Local Curriculum Development System with the Principle of Dependent Origination (Idappaccayata) for the Environmental Conservation of Huai Kha Khaeng Tigers of Educational Institutions in Uthai Thani Province

พระครูอุทิตปริยัติสุนทร¹ พระมหาธีรติ ธมมโสภณ² และพระชัยวัฒน์ จินดาพาณิช³
Phrakhru Uthit Pariyat Sunthon, Phra Maha Theerati Dhammasobhano and
Phra Chaiwat Jindapanit

Received: January 11, 2025

Revised: April 10, 2025

Accepted: April 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาองค์ความรู้ 2. พัฒนาระบบ 3. ทดลองระบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และ 4. ประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบ วิธีดำเนินการวิจัย เป็นแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) แบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่ 1) (Documentary Research) (R₁) การศึกษาองค์ความรู้ 2) (System Development) (D₁) การ พัฒนาระบบ 3) (Experimental Research) (R₂) การทดลองระบบ 4) (System Evaluation and Development) (D₂) การประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบ ประชากร 8,500 คน จำนวน กลุ่มตัวอย่าง ด้วยสูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ ได้จำนวน 382 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และ กลุ่มทดลองจำนวน 34 คน เป็นนักเรียนชั้น ม. 5 โรงเรียนลานสักวิทยา สังกัด สพม. อุทัยธานี ชัยนาท เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม ร่างหลักสูตร ท้องถิ่นฯ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ หาคุณภาพเครื่องมือ

¹⁻³ วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College

Corresponding author, e-mail: ed.uthai@mcu.ac.th, Tel. 083-9125596

ด้านการวิเคราะห์ทางสถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบและแบบวัดความพึงพอใจ และค่าประสิทธิภาพกระบวนการและผลลัพธ์ของหลักสูตร ผลการวิจัย พบว่า 1) การอนุรักษ์เสือโคร่งต้องการความร่วมมือจากชุมชน โดยใช้สื่อการเรียนรู้และกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจและความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเครือข่ายชุมชนเพื่อความสมดุลของระบบนิเวศในระยะยาว 2) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตาเพื่ออนุรักษ์เสือโคร่ง ผลการประเมินโครงสร้างหลักสูตรโดยใช้ CIPP Model พบว่า อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 1.05) 3) การทดลองหลักสูตรแบบกึ่งทดลองพบว่า หลักสูตรช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งได้ดี และ 4) การเรียนรู้ผ่านหลักสูตรนี้ช่วยพัฒนาทักษะ ความรู้ และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ สามารถสรุปได้ว่า การบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นและหลักอหิทัปปัจจยตา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างยั่งยืน มีประสิทธิภาพ เกิดเป็นประสิทธิผลอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: หลักสูตรท้องถิ่น, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, เสือโคร่งป่าห้วยขาแข้ง, หลักอหิทัปปัจจยตา

Abstract

The purposes of this research article were 1. to study training knowledge; 2. to develop system; 3. to test a local curriculum development system; and 4. evaluate and certify the system's efficiency. The research methodology was a research and development (R&D) approach, comprising four phases: 1) (Documentary Research) (R_1) Knowledge Study, 2) (System Development) (D_1) System Development, 3) (Experimental Research) (R_2) System Experimentation, and 4) (System Evaluation and Development) (D_2) System Evaluation and Certification. The population sample was 8,500. The sample size was calculated using the Taro Yamane formula, yielding 382 participants. Purposive sampling was used, and the experimental group consisted of 34 Mathayom Suksa 5 students at Lansak Witthaya School under the Uthai Thani and Chainat Secondary Educational Service Area Office. The research instruments included interviews, questionnaires, focus group

discussions, a draft local curriculum, an achievement test, and a satisfaction questionnaire. The quality of the instruments was assessed using statistical analysis, including mean and standard deviations, Index of Item Objective Congruence (IOC), difficulty index, discrimination index, reliability of the test and satisfaction scale, and process efficiency values and outcomes of the curriculum. The research results found that 1) tiger conservation required community cooperation, using learning media and activities that motivated and raised awareness of the environmental importance, and fostered community networks for long-term ecological balance; 2) developing an integrated local curriculum combined with Idappacayata (Principle of Dependent Origination) for tiger conservation. The evaluation results of the curriculum structure using the CIPP Model found a high level ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 1.05); 3) a quasi-experimental curriculum study found that the curriculum significantly increased academic achievement and fostered understanding of tiger conservation; and 4) learning through this curriculum significantly improved skills, knowledge, and cooperation in environmental conservation. It can be concluded that integrating the local curriculum and Idappacayata (Principle of Dependent Origination) to promote understanding and responsibility for sustainable community environmental conservation was effective and truly effective.

Keywords: local curriculum, environmental conservation, Huai Kha Khaeng wild tigers, Idappacayata (Principle of Dependent Origination)

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สังคมไทยมีการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งการศึกษา เทคโนโลยี และการสื่อสาร ทำให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการศึกษา 4 เสาหลักของยูเนสโก (เรียนรู้ที่จะรู้, ทำ, อยู่ร่วมกัน และเป็น) และแผนการศึกษาแห่งชาติที่เน้น 3R8C เพื่อสร้างทักษะชีวิตและความรู้แก่ผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาในท้องถิ่นยังคงมีปัญหาในด้านการเชื่อมโยงบริบทชุมชนกับหลักสูตรแกนกลาง ทำให้เกิดช่องว่างในการบูรณาการความรู้และการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

จากเหตุผลข้างต้นจะขอยกตัวอย่าง หลักสูตรท้องถิ่นเสือโคร่งศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ ผืนป่ามรดกโลกห้วยขาแข้ง จัดการเรียนการสอนในรายวิชาเพิ่มเติมสาระวิทยาศาสตร์ “รักเสือโคร่ง รักป่าห้วยขาแข้ง” (ศักดิ์สิทธิ์ ชัมเจริญ และคณะ, 2550) สำหรับจัดการเรียนการสอนมีเป้าหมาย เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการตระหนักถึงการอนุรักษ์เสือโคร่ง และป่าห้วยขาแข้ง แต่ต้องประสบกับปัญหาในหลายด้านที่สำคัญ คือ ครูขาดความพร้อมในด้านความรู้และทรัพยากร บริบทพื้นที่ รวมถึงชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วม งบประมาณ และอื่น ๆ จึงทำให้ในปัจจุบันเหลือสถานศึกษา น้อยกว่า 20% ที่ยังคงจัดการเรียนการสอนหลักสูตรนี้ ปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน งานวิจัยนี้จึง นำแนวคิด “อิตัปปัจจยตา” ซึ่งหมายถึงการเชื่อมโยงเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรแบบ บูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบริบทของชุมชนตนเอง รู้คุณค่า และมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) ร่วมกับวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมุ่งเน้น จัดการเรียนร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายในการ สร้างความรู้คู่คุณธรรม เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม และรับมือกับวิกฤตโลกร้อนที่กำลังเป็น ปัญหาระดับโลก ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลลัพธ์จะนำไปสู่ระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สร้างสำนึก รับผิดชอบต่อสังคม และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับ หลักอิตัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัด อุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตาเพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อทดลองการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตาเพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี
4. เพื่อประเมินและรับรองประสิทธิภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ ร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาใน จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย ออกเป็น 4 ระยะตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ (Documentary Research) (R_1) ศึกษาข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอาชีพปัจจัยตา เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งในป่าห้วยขาแข้งในบริบทของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการศึกษารายงาน งานวิจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักอาชีพปัจจัยตา 1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน จำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงในพื้นที่พัฒนาระบบ 1.3 การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (Questionnaire for Research) ที่ได้จากการคำนวณด้วยสูตรทาร์เย มาเน่ จากกลุ่มประชากร 8,500 คน โดยมุ่งเน้นพื้นที่อาศัยหรือที่ทำงานตั้งอยู่โดยรอบหรือใกล้เคียงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ในเขตอำเภอลานสัก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ความรู้และความเข้าใจ ส่วนที่ 2 ทศนคติ ส่วนที่ 3 ความคิดเห็น และส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างแนวคิดและกรอบแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

ระยะที่ 2 การพัฒนาระบบ (System Development) (D_1) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำร่างหลักสูตรท้องถิ่นฯ (ฉบับร่าง) นำไปสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ ในพื้นที่การพัฒนาระบบฯ จำนวน 11 รูป/คน โดยมีคุณสมบัติ เป็นพระสงฆ์/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เป็นนักวิชาการด้านศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ เป็นนักอนุรักษ์และนักวิชาการด้านทรัพยากรธรรมชาติ นำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นฯ นำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ความสอดคล้องกับ 1) มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 2) บริบทของท้องถิ่น 3) ความเหมาะสมกับวัย และระดับพัฒนาการของผู้เรียน นำโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นฯ มาประเมินความเหมาะสม และแบบประเมินความสอดคล้องโครงสร้างฯ โดยใช้รูปแบบ CIPP Model ประเมินหลักสูตรตาม 1) บริบท (Context) 2) ปัจจัยนำเข้า (Input) 3) กระบวนการ (Process) 4) ผลลัพธ์ (Product) นำคำถามแบบประเมินทั้ง 2 ชุด ไปวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ข้อคำถาม แบบตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) เป็นรายข้อเพื่อตรวจสอบ

คุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน โดยใช้เกณฑ์ของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ได้ ที่ 0.05 ขึ้นไป พบว่า ข้อคำถามทุกข้อของแบบประเมินทั้ง 2 ชุด ผ่านเกณฑ์ระหว่าง 0.67–1.00 นำแบบประเมินไปจัดพิมพ์นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน ประเมินโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นฯ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อไป

ระยะที่ 3 การทดลองระบบ (Experimental Research) (R₂) ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหลักสูตรท้องถิ่นฯ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 34 คน เป็นนักเรียนชั้น ม. 5 โรงเรียนลานสัทธิวิทยา สังกัด สพม. อุทัยธานี ชัยนาท โดยการเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ชั่วโมง โดยบูรณาการร่วมกับรายวิชาพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนเอง ในภาคเรียนที่ 1/2567 แบบแผนกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Design) ด้วยการทดลองแบบกลุ่มเดียว โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบวัดก่อนเรียน และหลังเรียน มีกระบวนการจัดทำเครื่องมือ ดังนี้ วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อหาค่าน้ำหนักในการกำหนดจำนวนข้อสอบให้ครอบคลุมเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ และตัวชี้วัด สร้างเป็นข้อสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 100 ข้อ นำไปหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน นำผลและข้อชี้แนะมาปรับปรุงข้อสอบ คัดเหลือ จำนวน 60 ข้อ นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มทดลองเพื่อคำนวณหาค่าความยาก (P) และค่าอำนาจจำแนก (R) รายข้อโดยใช้สูตร B - index ของ Brennan คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ในกลุ่ม ระหว่าง 0.40-1.00 นำมาคัดให้มีอำนาจจำแนกใกล้เคียงกัน จำนวน 40 ข้อ โดยเฉลี่ยหน่วยฯ ละ 10 ข้อ นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง นำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนมาหาค่า โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการทดสอบ (P(T<=t Two-Tail)

ระยะที่ 4 การประเมินและรับรองประสิทธิภาพ (System Evaluation and Development) (D₂) ผู้ศึกษาวิจัยได้ประเมินผลและรับรองประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาหลักสูตร แบบ CIPP Model โดยแบ่งผู้เข้าร่วมประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 34 คน โดยใช้เครื่องเป็นแบบวัดความพึงพอใจ ที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ระหว่าง 0.67-1.00 จึงจะนำไปใช้ได้ โดยใช้การวัดระดับ 5 ระดับ (Likert Scale) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) อยู่ที่ 0.85 โดยมีวัตถุประสงค์การประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบ คือ สร้างหลักสูตรท้องถิ่นฯ พัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักสูตรในอนาคต และขยายผลระบบการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการใช้งานที่ยั่งยืน งานวิจัยนี้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและ

ยั่งยืน การวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง เป็นนักเรียนชั้น ม. 5 จึงต้องมีการขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย กับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้รับหมายเลขใบรับรอง ว.352/2567 วันที่ให้การรับรอง 28 มิถุนายน 2567

สรุปผลการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นฯ กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปลูกฝังจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อสามารถเป็นต้นแบบที่นำไปปรับใช้ในระบบอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการศึกษาที่เชื่อมโยงกับสังคมและระบบนิเวศได้อย่างแท้จริง ได้ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า 1.1 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 1) หลักอหิทัปปัจจยตาสามารถบูรณาการในหลักสูตรเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การอนุรักษ์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจในการอนุรักษ์ คิดเป็น 100%, 90% และ 85% ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 1.2 ผลจากแบบสอบถามเพื่อการวิจัย 1) การบูรณาการหลักอหิทัปปัจจยตาช่วยสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการปกป้องสิ่งแวดล้อม 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน 4) กิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ช่วยให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง คิดเป็น 94.1%, 88.5%, 82.3% และ 76.8% ของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยทั้งหมด สรุปว่า การบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตาส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการอนุรักษ์เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและมีผลกระทบเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

2. ผลการพัฒนาระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า

2.1 หลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตา

1) องค์ประกอบหลักสูตร 1.1) หลักการ มุ่งเสริมสร้างความเข้าใจเชิงเหตุและผลในระบบนิเวศผ่านหลักอหิทัปปัจจยตาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผสมผสานกับการเรียนรู้ใน

ศตวรรษที่ 21 1.2) การเรียนรู้แบบผสมผสาน ใช้ทั้งการเรียนรู้ออนไลน์และออฟไลน์ พร้อมแนะแนว โดยครู 1.3) เนื้อหาและผลลัพธ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 หน่วย ได้แก่ ป่าห้วยขาแข้ง มรดกโลกทางธรรมชาติ, ความสำคัญของเสือโคร่งต่อระบบนิเวศ, อิทธิพลภัยพิบัติกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2) การประเมินผลหลักสูตร 2.1) ใช้ CIPP Model พบว่า ผลการประเมิน 2.1.1) ผลการประเมินความเหมาะสมโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D.= 0.27) เมื่อพิจารณาความเหมาะสมร่างหลักสูตรท้องถิ่นเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนที่ 1 ประเมินหลักสูตรตามบริบท (Context) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D.= 0.05) ส่วนที่ 2 ประเมินหลักสูตรตามปัจจัยนำเข้า (Input) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D.= 0.70) ส่วนที่ 3 ประเมินหลักสูตรตามกระบวนการ (Process) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.83$, S.D.= 0.37) และส่วนที่ 4 ประเมินหลักสูตรตามผลลัพธ์ (Product) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D.= 0.50) 2.1.2) ผลการประเมินความสอดคล้องโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D.= 0.03) เมื่อพิจารณาความเหมาะสมโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนที่ 1 บทนำ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D.= 0.22) ส่วนที่ 2 เป้าหมาย/จุดเน้นหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D.= 0.17) ส่วนที่ 3 กรอบสาระการเรียนรู้ หลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D.= 0.28) ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$, S.D.= 0.23) และส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D.= 0.03)

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 1) ความสำคัญของเสือโคร่งในระบบนิเวศ 1.1) เสือโคร่งช่วยควบคุมประชากรสัตว์และรักษาสมดุลระบบนิเวศ 1.2) การอนุรักษ์ส่งผลดีต่อความหลากหลายทางชีวภาพและเศรษฐกิจชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ ชุมชนมีบทบาทสำคัญในพัฒนาหลักสูตรและการอนุรักษ์ธรรมชาติ 3) ความท้าทายและข้อเสนอแนะ 3.1) ผู้สอนขาดความรู้เฉพาะทาง สามารถแก้ด้วยการอบรมและสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ 3.2) ต้องสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงาน 3) การเชื่อมโยงกับหลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชิงเหตุและผลในธรรมชาติ และปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์

สรุปว่า การพัฒนาระบบหลักสูตรเน้นบูรณาการความรู้ร่วมกับหลักอิทธิพลภัยพิบัติและการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อระบบนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

3. ผลการทดลองระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า จากการดำเนินการวิจัยและทดลองการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) กับกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลานสักวิทยา จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้แบบแผนกึ่งทดลอง และผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้ 1) การออกแบบและนำเสนอหลักสูตรหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตาถูกนำเสนอเพื่อพิจารณาอนุมัติและได้รับการอนุมัติจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ลงพื้นที่ทำการวิจัยในโรงเรียนลานสักวิทยา จังหวัดอุทัยธานี กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 34 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 2) การทดลองการสอน การสอนแบบผสมผสานตามกิจกรรมการเรียนรู้ PSLDC Model 5 ชั้น ถูกทดลองในระยะเวลา 10 ชั่วโมง ควบคู่กับรายวิชาพระพุทธศาสนา 1 หน่วยกิต ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โดยใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้ เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง ซึ่งหลังการปรับปรุงได้นำมาใช้ในกระบวนการวิจัยต่อไป 3) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน ผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการทดลองแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าที (T-test) เท่ากับ 18.77 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นหลังจากการเรียนรู้ผ่านหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตา มีความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามเป้าหมายของหลักสูตร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาที่เน้นความเป็นองค์รวม และเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม และธรรมชาติที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชนและสังคม

4. ผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า 1) ในการตรวจสอบแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งใช้ประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรท้องถิ่น ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยข้อคำถามทั้งหมดผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้ได้จริง 2) ผลการประเมินความพึงพอใจของ

กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจโดยรวมของนักเรียนต่อการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ PSLDC Model 5 ชั้น พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.11) เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.12) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.24) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.03)

สรุปว่า ระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตา สำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้รับการประเมินว่ามีประสิทธิภาพสูงและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้อย่างดี การประเมินผลการเรียนรู้ในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการในการพัฒนาความรู้และทักษะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพภูมินิเวศของป่าห้วยขาแข้งและบทบาทของเสือโคร่งในระบบนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพัฒน์ ธีระธาดา (2564) ที่พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์เสือโคร่งและระบบนิเวศในพื้นที่นั้นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนท้องถิ่น การบูรณาการองค์ความรู้ด้านนิเวศวิทยาเข้ากับหลักการพุทธธรรม เช่น อิตัปปัจจยตา ช่วยส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยของเยาว์ลักษณ์ กุลพานิช และพระศรีวินยาภรณ์ (2566) ยังแสดงให้เห็นว่า หลักอิตัปปัจจยตาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างดุลยภาพในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบูรณาการหลักอิตัปปัจจยตาในหลักสูตรจึงเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจในระบบนิเวศที่ซับซ้อน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและสร้างความตระหนักในผลกระทบจากการกระทำของตนเองต่อสิ่งแวดล้อม ผลจากการวิจัยในระยะนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้แบบสอบถาม ซึ่งงานวิจัยของพระมหาจงรักษ์ อาทิตตเมธี (2566) ได้เน้นถึงความสำคัญของการใช้เครื่องมือวิจัยที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอน งานวิจัยนี้สนับสนุนให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีการใช้ข้อมูลที่ครอบคลุมจากทั้งนักเรียน ครู และชุมชนในพื้นที่เพื่อให้ได้ระบบที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

สรุปว่า การศึกษาในระยะที่ 1 พบว่า การบูรณาการหลักอิทัปปัจจยตาเข้ากับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์เสือโคร่งและป่าห้วยขาแข้งนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาสภาพภูมินิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการนำหลักธรรมมาเชื่อมโยงกับกระบวนการอนุรักษ์ สามารถช่วยให้ผู้เรียนและชุมชนมีความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การพัฒนาระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งและป่าห้วยขาแข้ง โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ของข้อคำถามที่ใช้ในแบบประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรท้องถิ่น โดยการวัดคุณภาพและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามทั้งหมดผ่านเกณฑ์ความเที่ยงตรงที่กำหนดไว้ (0.05 ขึ้นไป) ซึ่งบ่งชี้ว่าแบบประเมินมีคุณภาพสูงในการตรวจสอบเนื้อหาและความเหมาะสมของหลักสูตรที่พัฒนา การประเมินร่างหลักสูตรท้องถิ่นในระยะนี้ แบ่งการประเมิน ได้แก่ 1) บริบท (Context) ซึ่งประเมินจากบทนำและเป้าหมาย/จุดเน้นของหลักสูตรท้องถิ่น 2) ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่มุ่งเน้นการนำกรอบหลักสูตรไปปรับใช้ในสถานศึกษา 3) กระบวนการ (Process) ซึ่งประเมินสาระการเรียนรู้ในหลักสูตร 4) การประเมินคุณภาพของผู้เรียน และ 5) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ข้อคำถามในแต่ละส่วนผ่านเกณฑ์ความสอดคล้องเชิงเนื้อหาที่ 0.5-1.0 ทุกข้อ หลังจากการปรับปรุงข้อบกพร่องตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ร่างหลักสูตรท้องถิ่นนี้ได้ถูกประเมินอีกครั้ง พบว่าแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมและประสิทธิภาพของหลักสูตรในการใช้งานจริง โดยสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหานุกา อริยเมธี (2566) ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม ซึ่งเน้นให้การสอนมีการวิเคราะห์และปรับปรุงตามผลตอบรับจากการปฏิบัติจริง การวิจัยของท่านพบว่า การพัฒนาระบบการสอนต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและบริบททางสังคม โดยการประเมินคุณภาพจะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปานภมร สุนทรศรี และนภดล จันโหนง (2561) ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ เนื่องจากทั้งสองส่วนต่างให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การตระหนักรู้ต่อบทบาทของมนุษย์ในการปกป้องสัตว์ป่า และการใช้แนวคิดเชิงบูรณาการมาผนวกกับความรู้ด้านกฎหมาย วัฒนธรรม และหลักศีลธรรม เพื่อวางแผนปฏิบัติที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม สรุปว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการในระยะที่ 2 นี้ประสบความสำเร็จในด้านการวิเคราะห์และประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร การตรวจสอบความเที่ยงตรงตามโครงสร้างและเนื้อหาพบว่าเครื่องมือและข้อคำถามมี

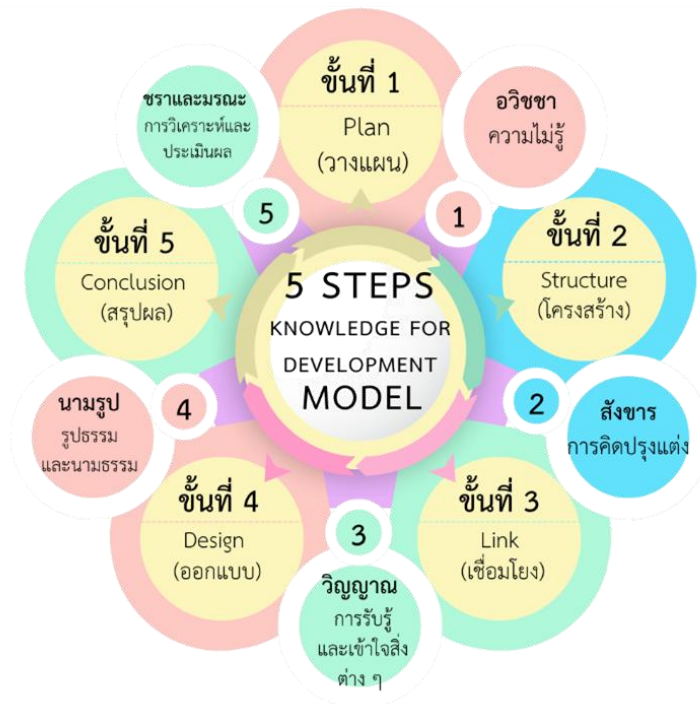
คุณภาพสูงและสามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำความคิดเห็นและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงหลักสูตรส่งผลให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและสามารถนำไปใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งและป่าห้วยขาแข้งได้อย่างยั่งยืน

3. ผลของการประเมินการทดลองระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอหิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้ง โดยทำการศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนลานสักรวิทยา จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 34 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความแตกต่าง โดยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเรียนผ่านการทดสอบค่าที (T-test) ซึ่งพบว่าค่าทีที่คำนวณได้คือ 18.77 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ และผลการทดสอบ $P(T \leq t)$ Two-Tail ได้ค่า 7.80 แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตรนี้ โดยเฉพาะการเรียนรู้และการบูรณาการหลักอหิทัปปัจจยตาเข้าใน กระบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวลักษณ์ กุลพานิช และพระศรีวินยาภรณ์ (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักอหิทัปปัจจยตาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในยุคการปรับเปลี่ยนฉับพลัน งานวิจัยของท่านพบว่า หลักอหิทัปปัจจยตา ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของเหตุและผล มีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลให้กับชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การนำหลักอหิทัปปัจจยตามาประยุกต์ใช้ช่วยให้ เกิดการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา แนวคิดนี้สามารถ นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ การใช้ชีวิตอย่างมีความสมดุล การวิจัยครั้งนี้ยังเชื่อมโยงกับระบบการสอนตามแบบจำลองไผ่ดำ ที่ พระมหาจรัลรักษ์ อาทิตตเมธี (2566) ศึกษาและพัฒนาสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัด สิงห์บุรี ระบบการสอนที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงและการประเมินผลผ่านกระบวนการตรวจสอบ อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการทดลองระบบการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการกับหลักอหิทัปปัจจยตาในครั้งนี้ โดยเน้นที่การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และการปรับใช้กับบริบทของนักเรียน สรุปว่า จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังการเรียนผ่านหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ พบว่า หลักสูตรนี้มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้าง ความรู้และความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักอหิทัปปัจจยตาในการเสริมสร้าง สมดุลในชีวิตและการเรียนรู้

4. การประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผลจากการประเมินและรับรองประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอิตัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่ง ป่าห้วยขาแข้ง ที่ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนลานสักวิทยา จังหวัดอุทัยธานี แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจของนักเรียนที่อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.72) จากการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ PSLDC Model ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์ การสืบค้นข้อมูล และการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียน ผลจากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินความพึงพอใจแสดงให้เห็นว่ามี 6 ข้อที่ได้รับการจัดอันดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และอีก 4 ข้ออยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการสอนและรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความรู้ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดจากงานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาจรัญ อภิตตเมธี (2566) ที่ได้พัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ โดยพบว่าการใช้แบบจำลองที่เน้นการปฏิบัติจริงจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นการลงมือทำ การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยเสริมสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพนอกจากนี้ การศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาว์ลักษณ์ กุลพานิช และพระศรีวินยาภรณ์ (2566) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างดุลยภาพชีวิตในยุคการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน โดยการใช้หลักอิตัปปัจจยตาในการเสริมสร้างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักอิตัปปัจจยตาเข้ามามีบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปว่า การประเมินและรับรองประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาหลักสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้หลักอิตัปปัจจยตาและการเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านโมเดล PSLDC สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลจากการวิจัยยังนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ในบริบทการศึกษาอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 Knowledge for Development Model

ผู้ศึกษาวิจัยจึงนำหัวข้อธรรมในหลักหลักอทิปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาท ดังนี้

- 1) อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้แจ้ง ไม่รู้ความจริง หรือไม่รู้ตามเป็นจริง
- 2) สังขาร หมายถึง ความคิดปรุงแต่ง เจตนา และทุกสิ่งที่เกิดได้สะสมไว้
- 3) วิญญาน หมายถึง ความรู้ต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ คือ การเห็น – ได้ยิน
- 4) นามรูป หมายถึง นามธรรมและรูปธรรม ชีวิตทั้งกายและใจ
- 5) ชราและมรณะ หมายถึง ความแก่ ความตาย มาตั้งเป็นประเด็น ๆ โดยหัวข้อที่นำมาจะพิจารณาจากความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันหรือมีความสอดคล้องกันกับ PSLDC Model ดังนี้

1) วงกลมที่ 1 Ignorance (อวิชชา) และ P: Plan (วางแผน) 2) วงกลมที่ 2 Formations (สังขาร) และ S: Structure (โครงสร้าง) 3) วงกลมที่ 3 Consciousness (วิญญาน) และ L: Link (เชื่อมโยง) 4) วงกลมที่ 4 Name-and-Form (นามรูป) และ D: Design (ออกแบบ) 5) วงกลมที่ 5 (Old Age and Death) ชราและมรณะ และ C: Conclusion สรุปผล ที่ผู้วิจัยเป็นผู้ออกแบบ โดยให้ชื่อว่า 5 Steps Knowledge for Development Model แปลได้ว่า 5 ขั้นตอนขององค์ความรู้สู่การพัฒนา มีความหมายว่าการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตนั้น ทุกสรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้นและดับไป ไม่มีอะไรคงทนถาวร ทุกสิ่ง

ทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยมาเกื้อหนุนให้เกิด ทุกสรรพสิ่งล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัย ชีวิตเราจึงมีการหมุนเวียนเป็นลักษณะวงกลมไม่มีจุดสิ้นสุดหลักอทิทัปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นหลักธรรมที่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ และความเกี่ยวเนื่องกันของสิ่งทั้งหลาย ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและผลของการเกิดทุกข์ ช่วยให้เข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิตและช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เช่น เมื่อเราเข้าใจว่าทุกข์เกิดขึ้นเพราะมีปัจจัยเกื้อหนุนกัน เราก็จะสามารถตัดวงจรการเกิดขึ้นของทุกข์ได้ เมื่อเราเข้าใจว่าทุกข์เกิดจากความยึดมั่น เราก็จะสามารถปล่อยวางความยึดมั่นได้ เมื่อเราเข้าใจว่าทุกข์เกิดจากความคิดปรุงแต่ง เราก็จะสามารถฝึกฝนจิตให้สงบ ไม่ปรุงแต่งได้

ดังนั้น สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ 1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอทิทัปปัจจยตาอย่างต่อเนื่อง สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เสือโคร่ง และระบบนิเวศป่าห้วยขาแข้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น 2) ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ เช่น การปลูกป่า ทำความสะอาดแหล่งน้ำ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเสือโคร่ง 3) จัดอบรมให้ความรู้แก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเสือโคร่ง 4) วรรณคดีให้ความรู้แก่ชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เสือโคร่ง และระบบนิเวศป่าห้วยขาแข้ง 5) สนับสนุนให้สถานศึกษามีเครือข่ายการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และร่วมกันพัฒนาหลักสูตร กิจกรรม และโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติตามหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอทิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี 1) นักเรียน และคนในชุมชน มีทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการตัดสินใจ 2) นักเรียน และคนในชุมชน มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นคุณค่าของป่าไม้ สัตว์ป่า โดยเฉพาะเสือโคร่ง 3) นักเรียน และคนในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เสือโคร่ง และระบบนิเวศป่าห้วยขาแข้ง 4) สิ่งแวดล้อม เสือโคร่ง และระบบนิเวศป่าห้วยขาแข้งได้รับการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

3. ข้อดีของหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการร่วมกับหลักอทิทัปปัจจยตาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเสือโคร่งป่าห้วยขาแข้งของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ที่ออกแบบเป็นการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ จากเทคนิค PSLOC Model 1) การเข้าถึงการศึกษาที่ยืดหยุ่น นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ในแบบของตัวเองเหมาะกับนักเรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน 2) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน ช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น กระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ทำงานร่วมกัน และฝึกทักษะการสื่อสาร 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง นักเรียนสามารถลงพื้นที่เพื่อศึกษา และเรียนรู้จากธรรมชาติ ฝึกทักษะการสังเกต การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา 4) พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี นักเรียนคุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยี เครื่องมือออนไลน์ และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อและประกอบอาชีพในอนาคต 5) ปลุกฝังความตระหนักรู้และค่านิยม นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เสือโคร่ง และป่าห้วยขาแข้ง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา 6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน นักเรียนสามารถนำความรู้ไปแบ่งปันกับครอบครัว ชุมชน และนักท่องเที่ยว ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์เสือโคร่งและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนดนโยบายระดับชาติเพื่อบูรณาการเนื้อหาการอนุรักษ์เสือโคร่งและระบบนิเวศป่าห้วยขาแข้งไว้ในหลักสูตรพื้นฐานและหลักสูตรท้องถิ่น จัดทำคู่มือและจัดอบรมครูด้านหลักกิตติปัจจัยตา และการจัดการเรียนรู้แบบ Blended Learning ปรับปรุงหรือจัดทำแนวทาง (Guidelines) สำหรับออกแบบ/ปรับหลักสูตรในระดับประเทศ กลุ่มเป้าหมาย คือ โรงเรียนทั่วประเทศ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีพื้นที่เชื่อมโยงกับป่าอนุรักษ์หรือระบบนิเวศที่หลากหลาย

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำกับติดตามและสนับสนุนโรงเรียนในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ และออกแบบมาตรการสนับสนุน (เช่น จัดอบรมครู, ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น) ในการขยายผลสู่โรงเรียนในสังกัด กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และเจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาในระดับจังหวัด

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประสานกับโรงเรียนและชุมชน เพื่อบริหารกิจสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ในระดับพื้นที่ และใช้เป็นข้อมูลในการจัดสรรงบประมาณ หรือทรัพยากรสนับสนุนโครงการอนุรักษ์เสือโคร่งและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น การ

ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน การทำกิจกรรมชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนท้องถิ่น นักเรียน กลุ่มเยาวชน อสม. และบุคลากรในพื้นที่

4. สถานศึกษาในพื้นที่บูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นเข้ากับหลักทฤษฎีปจจัยตา และมีการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงเนื้อหา กิจกรรม และวิธีการสอนให้เกิดประสิทธิผล กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนและครูผู้สอนที่ต้องการเพิ่มทักษะการวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และจิตสำนึกในการอนุรักษ์

5. เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์และหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ สนับสนุนข้อมูลและวัสดุการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ จัดกิจกรรมภาคสนามและโครงการความร่วมมือกับสถานศึกษา เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนและชุมชนร่วมอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ กิจกรรมปลูกป่า หรือโครงการวิจัยชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียน ครู ชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครในโครงการอนุรักษ์

6. ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา ประยุกต์ใช้โมเดล PSLDC ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ รวมถึงการออกแบบสื่อหรือโครงการที่ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนพื้นที่ป่าหรือพื้นที่อนุรักษ์ ตลอดจนครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ ที่ต้องการบูรณาการบทเรียน

7. สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยวิจัยทางการศึกษา นำองค์ความรู้หรือข้อค้นพบจากงานวิจัย ไปต่อยอดเป็นงานวิจัยเชิงลึก (Applied Research) หรือหลักสูตรอบรมครูในระดับปริญญาหรือหลักสูตรระยะสั้น กลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิจัย นิสิต และครูในระบบพัฒนาวิชาชีพ

8. ชุมชนและผู้ปกครอง ใช้ข้อมูลจากงานวิจัยในการส่งเสริมกิจกรรมครอบครัว และชุมชนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ เช่น การจัดวันสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม หรือการบรรยายเผยแพร่ความรู้ในชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ ลูกหลาน สมาชิกชุมชนทุกเพศทุกวัย

เอกสารอ้างอิง

- ปานภมร สุนทรศรี และนภดล จันโหนง. (2561). บทบาทของหลักสวัสดิภาพสัตว์และอนุสัญญาไซเตสต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. *วารสารนิติพัฒน์* นิต้า, 7(1), 64-81.
- พระมหาจรัญ อภิตตเมธี (ภุพิช). (2566). *ระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำสำหรับนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหานฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล). (2566). ระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายภาคเหนือตอนบน: กรณีศึกษาโรงเรียนพิริยาลัยจังหวัดแพร่. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เยาว์ลักษณ์ กุลพานิช และพระศรีวินยาภรณ์. (2566). อิทัปปัจจยตาเชิงบูรณาการ: การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในยุคการปรับเปลี่ยนนับพัน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 7(2), 96–110.

ศักดิ์สิทธิ์ ชัมเจริญ และคณะ. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างเลือดดาวกับปัจจัยแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี. วารสารสัตว์ป่าเมืองไทย, 14(1), 65-79.

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

Development of Academic Administration Model to Enhance Students to
be Innovators in Educational Opportunity Expansion Schools under the
Surat Thani Primary Educational Service Area Office 1

ณรงค์ศักดิ์ อุดรา¹ พิชามณัฐ สุรีย์พรรณ² และสิริสวัสดิ์ ทองก้านเหลือง³
Narongsak Auttra, Pichamon Sureeyaphan and Sirisawas Thongkanluang

Received: February 25, 2025

Revised: April 10, 2025

Accepted: April 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน 2) สร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน และ 3) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา ขั้นที่ 1 เปรียบเทียบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 226 คน คัดเลือกแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ค่าความเชื่อมั่น 0.97 ขั้นที่ 2 สร้างและพัฒนารูปแบบฯ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ ขั้นที่ 3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างฯ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 390 คน คัดเลือกแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ค่าความเชื่อมั่น 0.98 สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบทีและวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี; Suratthani Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: 65052503026@student.sru.ac.th, Tel. 095-2736563

ผู้เรียน สภาพปัจจุบันโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 อยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 อยู่ในระดับมาก มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการพัฒนารูปแบบฯ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 25 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 5 ตัวชี้วัด (2) การจัดการเรียนรู้ 4 ตัวชี้วัด (3) การวัดและประเมินผลการเรียน 4 ตัวชี้วัด (4) บุคลิกภาพส่วนบุคคล 5 ตัวชี้วัด (5) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ 5 ตัวชี้วัด และ (6) ทักษะทางสังคม 2 ตัวชี้วัด และ 3) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-Square=1.34 ,P-Value=0.06, χ^2/df =1.34, CFI=0.99, TLI=0.99, RMSEA=0.03) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 0.86 (2) การจัดการเรียนรู้ 0.95 (3) การวัดและประเมินผลการเรียน 0.98 (4) บุคลิกภาพส่วนบุคคล 0.81 (5) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ 0.90 และ (6) ทักษะทางสังคม 0.96 ตามลำดับ ทุกองค์ประกอบมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารงานวิชาการ, นวัตกรรม, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to compare the current and desired conditions of academic administration to enhance student to be innovator; 2) to create and develop an academic administration model to enhance student to be innovators; and 3) to examine its construct validity using confirmatory factor analysis. A research and development model was used. Step 1: Compare the current and desired conditions of the sample group of 226 people, selected using a stratified method. The tool used was a questionnaire with a reliability of 0.97. Step 2: The model was created and developed by 7 experts using purposive sampling. The instrument used was an interview form. Step 3: Examine the construct validity of a stratified sample of 390 participants. The instrument used was a questionnaire with a reliability of 0.98. Statistics used included percentage, mean, standard deviation, t-test, and confirmatory factor analysis. The research results found that 1) the results of comparing the current conditions and the desired conditions of academic administration to enhance students to be innovators were as follows: the

overall current conditions had an average value of 3.72, which was at a high level; the desired conditions had an average value of 4.49, which was at a high level. There was a statistically significant difference at the .05 level; 2) the results of the model development consisted of 6 components and 25 indicators, namely (1) curriculum development of the educational institution, 5 indicators, (2) learning management, 4 indicators, (3) measurement and evaluation of learning outcomes, 4 indicators, (4) personal personality, 5 indicators, (5) creative thinking skills, 5 indicators, and (6) social skills, 2 indicators; and 3) the results of the construct validity examination were consistent with the empirical data. (Chi-Square=1.34, P-Value=0.06, $\chi^2/df=1.34$, CFI=0.99, TLI=0.99, RMSEA=0.03). The factor weight coefficients for the following components were: (1) curriculum development of the educational institution 0.86, (2) learning management 0.95, (3) measurement and evaluation of learning outcomes 0.98, (4) personal characteristics 0.81, (5) creativity skills 0.90, and (6) social skills 0.96, respectively. All components were statistically significant at the .05 level.

Keywords: academic administration model, innovator, Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 กล่าวได้ว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างรวดเร็วในทุกด้าน รูปแบบการดำเนินชีวิต และการเรียนรู้ของคนแตกต่างไปจากเดิม การจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ได้มีการปรับตัว และพัฒนาเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งสร้างระบบการศึกษาที่ส่งเสริมให้คนได้เรียนรู้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาทักษะ และสมรรถนะในการทำงาน ตลอดจนการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยการศึกษาไทยจะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มีจินตนาการ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการเป็นนวัตกรรมที่จะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศชาติ ในประเทศไทยนั้นมีการส่งเสริมเชิงนโยบายในด้านการศึกษาดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ได้มุ่งยกระดับมาตรฐานการศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี และการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมที่เป็นแบบอย่างด้านการศึกษาทำให้สถานศึกษามีความเป็น

อิสระควบคู่กับมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา และการเรียนรู้มากขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2565)

กลไกสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ของโลกในศตวรรษที่ 21 คือ การเตรียมทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้สามารถตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตได้ โดยต้องพลิกโฉมการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับสถานศึกษาที่ต้องการผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ซึ่งต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการบริหารวิชาการ ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ และขอบข่ายการบริหารวิชาการ เพื่อนำไปขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ ผ่านทางการบริหารวิชาการซึ่งเป็นภารกิจหลักหรือภารกิจที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยตรง (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2566) การบริหารงานวิชาการ นั้นถือเป็นหัวใจของสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะ จุดมุ่งหมายของสถานศึกษาก็คือการจัดการศึกษา คุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา จึงอยู่ที่งานด้านวิชาการซึ่งจะประกอบด้วยงานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การจัดสิ่งส่งเสริมด้านวิชาการ รวมถึงงานด้านการวัดและประเมินผล ขั้นตอนการดำเนินงานด้านวิชาการ จะมีขึ้นการวางแผนงานด้านวิชาการ ขั้นการจัดและดำเนินการ และขั้นการส่งเสริมและติดตามผลด้านวิชาการ (พระสมุห์สมพร อุทุมโม (นิมนวล), 2562)

การส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนนั้น มีการส่งเสริมที่เป็นรูปธรรมเด่นชัด คือ นโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่มีการขับเคลื่อนในเชิงนโยบาย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1, 2566) โดยมีโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 10 โรงเรียนจากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งหมด 27 โรงเรียนที่เข้าร่วมพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.04 ซึ่งอยู่ในระดับน้อยและจากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ข้าราชการครู และ บุคลากรทางการศึกษา มีนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ประสบความสำเร็จ ร้อยละ 52.27 และโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมในงบประมาณดังกล่าวเป็นเพียงขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสถานศึกษานำร่องเท่านั้น โดยในส่วนของข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของโครงการดังกล่าวได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา คือ พัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ของตนเอง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1, 2566) ซึ่งจากผลการรายงานดังกล่าวของเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี

เขต 1 แสดงให้เห็นว่าในการส่งเสริม และพัฒนาสถานศึกษา ครู และรวมถึงส่วนสำคัญที่เป็นผู้เรียน ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด และสร้างนวัตกรรมของตนเองนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากที่สถานศึกษา ต้องให้ความสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างนวัตกรรมของตนเองได้ (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2563)

จากปัญหาความซับซ้อนของโลกยุคดิจิทัล ส่งผลให้การจัดการศึกษาต้องปรับเปลี่ยน จากแนวคิดดั้งเดิมไปสู่กระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้พวกเขาพัฒนา กระบวนการสร้างองค์ความรู้และทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอย่างไรก็ตามการบริหารงานวิชาการใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษายังขาดแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของ ผู้เรียน ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาปัจจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่สามารถนำไปใช้เพื่อ เสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการ เพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม ของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
3. เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อ เสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยรูปแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงาน วิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน แล้วนำองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์มากำหนดเป็นองค์ประกอบของ รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนฯ

2. ประชากรที่ใช้วิจัยในครั้งนี้เป็นผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้อำนวยการโรงเรียน ฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานบริหารวิชาการ และครูผู้สอน จำนวน 546 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากกำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Krejcie and Morgan โดยกำหนดขนาดที่ระดับความเชื่อมั่น 95% รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 226 คน

3. สร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ 0.38 - 0.82 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.97 โดยสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ แบบเป็นสัดส่วนใช้ตำแหน่งเป็นเกณฑ์ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พิจารณาแล้วทำการสุ่มอย่างง่าย ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 11 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 11 คน ครูผู้สอน จำนวน 204 คน รวม 226 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ขอนหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน ผ่านระบบ My Office 2566 และผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้คืน เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อ ดำเนินการในขั้นตอนการวิจัยต่อไป

5. ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยใช้สถิติทดสอบที (t-test) เพื่อนำไปสู่การดำเนินการยกร่างรูปแบบในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 สร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์และยกร่างรูปแบบฯ และนำร่างรูปแบบเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ผู้วิจัยได้เลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบในเชิงทฤษฎี พร้อมข้อเสนอแนะและปรับปรุงรูปแบบตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการและครูผู้สอนที่มีต่อรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนฯ ซึ่งมีลักษณะ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ 0.59 - 0.81 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.98 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 เท่า ของจำนวนตัวแปรที่สังเกตได้ (Observed Variables) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่สังเกตได้ทั้งสิ้น 25 ตัวแปร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามข้อกำหนดข้างต้นได้ 390 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ แบบเป็นสัดส่วนใช้ตำแหน่งเป็นเกณฑ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จากประชากร 546 คน แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ประกอบด้วย อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 19 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการ 19 คน ครูผู้สอน จำนวน 352 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 390 คน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์และค่าสถิติทดสอบที (t-test) รวมทั้ง 6 องค์ประกอบและ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์และค่าสถิติทดสอบที (t-test) รวมทั้ง 6 องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพพึงประสงค์			t
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมความเป็นนวัตกรของผู้เรียน	4.00	0.54	มาก	4.53	0.40	มากที่สุด	13.37**
องค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 6 ตัวบ่งชี้	3.54	0.49	มาก	4.55	0.07	มากที่สุด	4.38*
องค์ประกอบที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ 4 ตัวบ่งชี้	3.80	0.35	มาก	4.45	0.49	มาก	12.32**
องค์ประกอบที่ 3 ด้านการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ 4 ตัวบ่งชี้	3.82	0.29	มาก	4.47	0.48	มาก	7.31*
องค์ประกอบที่ 4 ด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคล 5 ตัวบ่งชี้	3.55	0.38	มาก	4.45	0.50	มาก	12.55**
องค์ประกอบที่ 5 ด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ 5 ตัวบ่งชี้	3.65	0.41	มาก	4.48	0.54	มาก	31.38**
องค์ประกอบที่ 6 ด้านทักษะทางสังคม 2 ตัวบ่งชี้	3.72	0.37	มาก	4.47	0.06	มาก	9.59*
ภาพรวมของรูปแบบ 6 องค์ประกอบ 26 ตัวบ่งชี้	3.72	0.16	มาก	4.49	0.04	มาก	12.15* *

หมายเหตุ * $p < .05$ และ ** $p < .01$

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมทั้ง 6 องค์ประกอบและ 1 ปัจจัยภาพรวมสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.16 องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมความเป็น นวัตกรของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$) องค์ประกอบที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80$) องค์ประกอบที่ 6 ด้านทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 3.72$) องค์ประกอบที่ 5 ด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 3.65$) องค์ประกอบที่ 4 ด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคล ($\bar{X} = 3.55$) องค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.54$) ภาพรวมสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.04 องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.55 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.07 รองลงมา คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมความ

เป็นนวัตกรรมของผู้เรียน ($\bar{X} = 4.53$) องค์ประกอบที่ 5 ด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.48$) องค์ประกอบที่ 3 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 6 ด้านทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 4.47$) องค์ประกอบที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 4 ด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคล ($\bar{X} = 4.45$) ตามลำดับ โดยนำผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ขององค์ประกอบ และปัจจัยส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน มาเป็นข้อมูลในการยกย่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ระยะแรก ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 26 ตัวบ่งชี้ โดยมีค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 25 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 5 ตัว องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนรู้ มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 4 ตัว องค์ประกอบที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียน มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 4 ตัว องค์ประกอบที่ 4 บุคลิกภาพส่วนบุคคล มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 5 ตัว องค์ประกอบที่ 5 ทักษะความคิดสร้างสรรค์ มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 5 ตัว และองค์ประกอบที่ 6 ทักษะทางสังคม มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 2 ตัว

3. ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

3.1 ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการและครูผู้สอนที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ภาพรวมของระดับความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการและครูผู้สอนที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม

ผู้เรียนฯ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านการจัดการเรียนรู้และองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ตามลำดับ

3.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนฯ ตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าสถิติของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ระหว่างรูปแบบเชิงสมมติฐานและรูปแบบที่ปรับใหม่ ความสอดคล้องขององค์ประกอบเชิงยืนยันรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

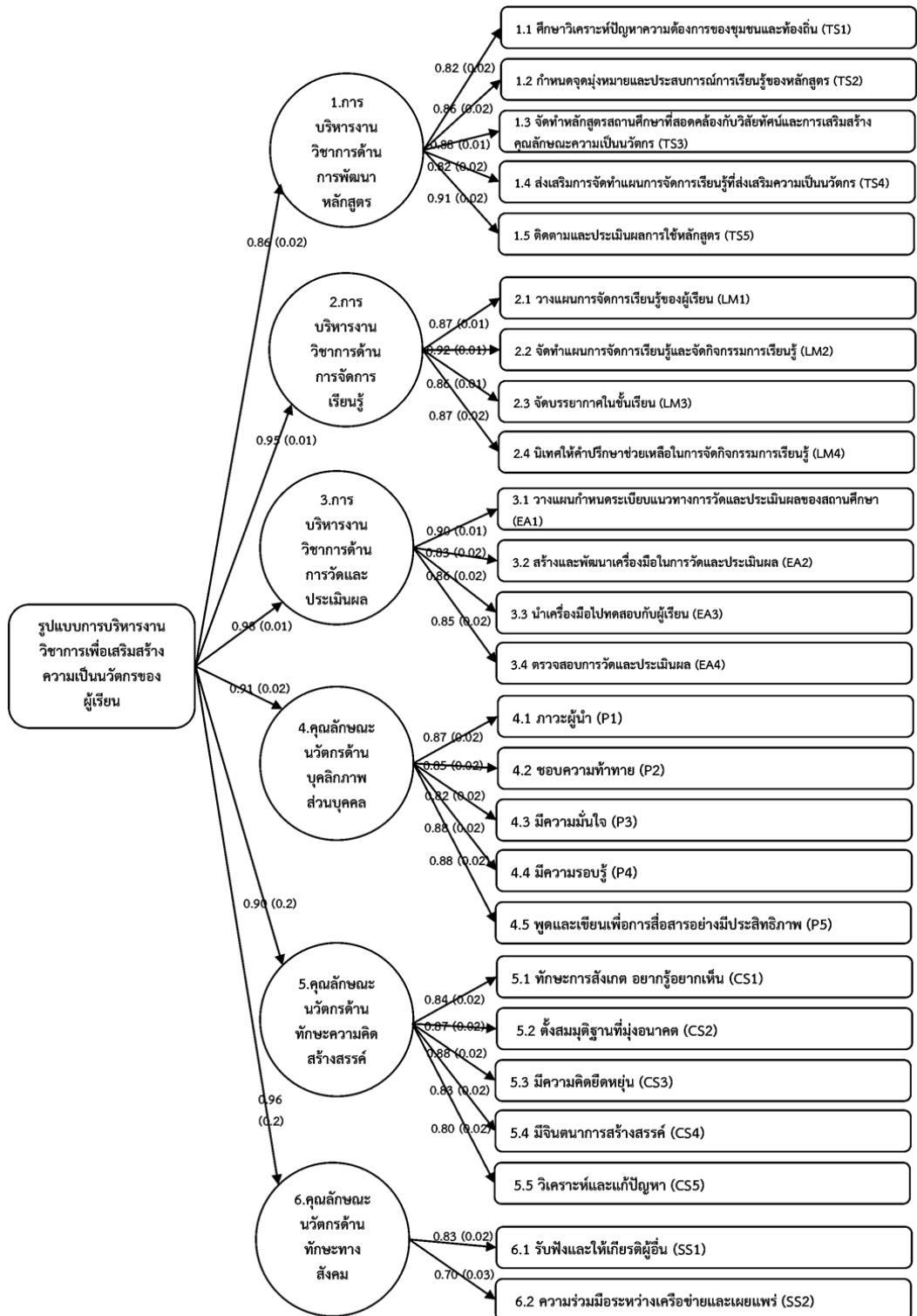
ดัชนีความสอดคล้อง	เกณฑ์การพิจารณา	สถิติของรูปแบบ
ค่าไค-สแควร์ (χ^2)	p-value > 0.05	0.06
ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df)	< 2.0	1.34
ดัชนีความเหมาะสมพอดีเปรียบเทียบ (CFI)	> 0.95	0.99
ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมไม่อิงเกณฑ์ (TLI)	> 0.95	0.99
ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (SRMR)	< 0.05	0.02
ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA)	< 0.05	0.03

จากตารางที่ 4 พบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จากการตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ค่าสถิติ *Chi-Square* เท่ากับ 0.06 หรือค่า χ^2/df เท่ากับ 1.34 และมีค่า CFI เท่ากับ 0.99 ค่า TLI เท่ากับ 0.99 และค่า SRMR เท่ากับ 0.02 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.30 ถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 5 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ตัวแปร	<i>b</i>	<i>β</i>	<i>S.E.</i>	<i>z-value</i>	<i>p-value</i>	<i>R</i> ²
การวิเคราะห์องค์ประกอบอันดับที่สอง						
การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (<i>The School Curriculum Development of School : TS</i>)	1.00	0.86	0.02	48.29	0.00	0.75
การจัดการเรียนรู้ (<i>Learning management : LM</i>)	1.10	0.95	0.01	89.50	0.00	0.90
การวัดและประเมินผลการเรียน (<i>Educational Measurement and Assessment : EA</i>)	1.11	0.98	0.01	100.28	0.00	0.95
บุคลิกภาพส่วนบุคคล (<i>Personality : P</i>)	1.11	0.91	0.02	58.26	0.00	0.83
ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (<i>Creative Thinking Skills : CS</i>)	0.96	0.90	0.02	59.71	0.00	0.81
ทักษะทางสังคม (<i>Social skills : SS</i>)	1.01	0.96	0.02	43.02	0.00	0.93

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลรูปแบบการบริหาร งานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบอันดับที่สอง (*β*) ขององค์ประกอบหลักทั้ง 6 องค์ประกอบ มีค่าเป็นบวก และมีค่าตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไปคือ มีค่าตั้งแต่ 0.864 ถึง 0.976 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า โดยองค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (*TS*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.864 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.747 องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ (*LM*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.947 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.897 องค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน (*EA*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.976 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.952 องค์ประกอบหลักที่ 4 ด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคล (*P*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.812 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.832 องค์ประกอบหลักที่ 5 ด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ (*CS*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.897 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.805 และองค์ประกอบหลักที่ 6 ด้านทักษะทางสังคม (*SS*) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.963 และมีค่าสัมประสิทธิ์พหุการณ (R²) เท่ากับ 0.972 ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักใกล้เคียงกัน ผลการวิจัยข้างต้นสามารถแสดงได้ดัง ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนฯ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า สภาพปัจจุบันภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยพบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน ถือเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการและระดมทรัพยากรจากส่วนต่าง ๆ มาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Martins, E.C. & Terblanche, F. (2003) ได้กล่าวถึง สิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จของวัฒนธรรมองค์การที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ในส่วนของพันธกิจและวิสัยทัศน์ นอกจากวัฒนธรรมองค์การที่ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ได้แก่ 1) กลยุทธ์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายที่ชัดเจน และพฤติกรรมส่งเสริมนวัตกรรม เช่น ความกล้าเสี่ยง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การคิดวิเคราะห์ แสวงหาความท้าทายในการทำงานความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงความเสี่ยง และ 5) การสื่อสารแบบเปิดและภาพรวมสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรถือเป็นส่วนสำคัญเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สถานศึกษาสามารถบริหารงานวิชาการที่เสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ ศรีพอ (2561) ได้กล่าวถึง กรอบแนวคิดการบริหารวิชาการ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การวัดผลและประเมินผล

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียน องค์ประกอบที่ 4 บุคลากรส่วนบุคคล องค์ประกอบที่ 5 ทักษะความคิดสร้างสรรค์และองค์ประกอบที่ 6 ทักษะทางสังคม เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ การบริหารงานวิชาการเพื่อการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมนั้นต้องมีการบริหารจัดการจากฝ่ายวิชาการตั้งแต่หลักสูตร การจัดการเรียนรู้และวัดประเมินผลซึ่งจะส่งผลและการที่จะดำเนินการได้นั้นองค์ประกอบที่เป็นส่วนเสริมให้การดำเนินงานดังกล่าวส่งผลต่อผู้เรียนคือ

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมที่ผู้บริหารจะต้องมีการส่งเสริมครูให้จัดการเรียนรู้ได้ตรงตามเป้าหมายของสถานศึกษาคือการเสริมสร้างนวัตกรรมผ่านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอมรรัตน์ ศรีพอ (2561) ได้กล่าวถึง กรอบแนวคิดการบริหารวิชาการ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การวัดผลและประเมินผล อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา แซ่มซ้อย (2563) ได้กล่าวถึง ทักษะการเป็นนวัตกรรม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มองอนาคต 2) เครือข่ายสังคม 3) สร้างสรรค์ 4) โครงการ 5) เนื้อหาและการปฏิบัติ และ 6) บุคลิกส่วนบุคคล

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบฯ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง พบว่า โมเดลการวัดองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อาจเนื่องมาจากองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมสอดคล้องกับบริบทในการปฏิบัติงาน โดยการบริหารงานวิชาการนั้นสามารถสร้างแนวทางในการดำเนินงานให้เกิดการเสริมสร้างนวัตกรรมให้กับผู้เรียนได้ สอดคล้องกับแนวคิดของอรชร ปราจันทร์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561) กล่าวถึง ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) สื่อสาร 2) สังเกต 3) ตั้งคำถาม 4) ทดลอง 5) สร้างเครือข่าย 6) เชื่อมโยง 7) การวิพากษ์ 8) การสังเคราะห์ 9) ประยุกต์ 10) สร้างสรรค์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา แซ่มซ้อย (2563) ได้กล่าวถึง ทักษะการเป็นนวัตกรรม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มองอนาคต 2) เครือข่ายสังคม 3) สร้างสรรค์ 4) โครงการ 5) เนื้อหาและการปฏิบัติ และ 6) บุคลิกส่วนบุคคล

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 25 ตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (The School Curriculum Development of School : TS) มี 5 ตัวบ่งชี้ 1.1 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น (TS1) 1.2 กำหนดจุดมุ่งหมายและประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตร (TS2) 1.3 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรม (TS3) 1.4 ส่งเสริมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นนวัตกรรม (TS4) และ 1.5 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร (TS5)

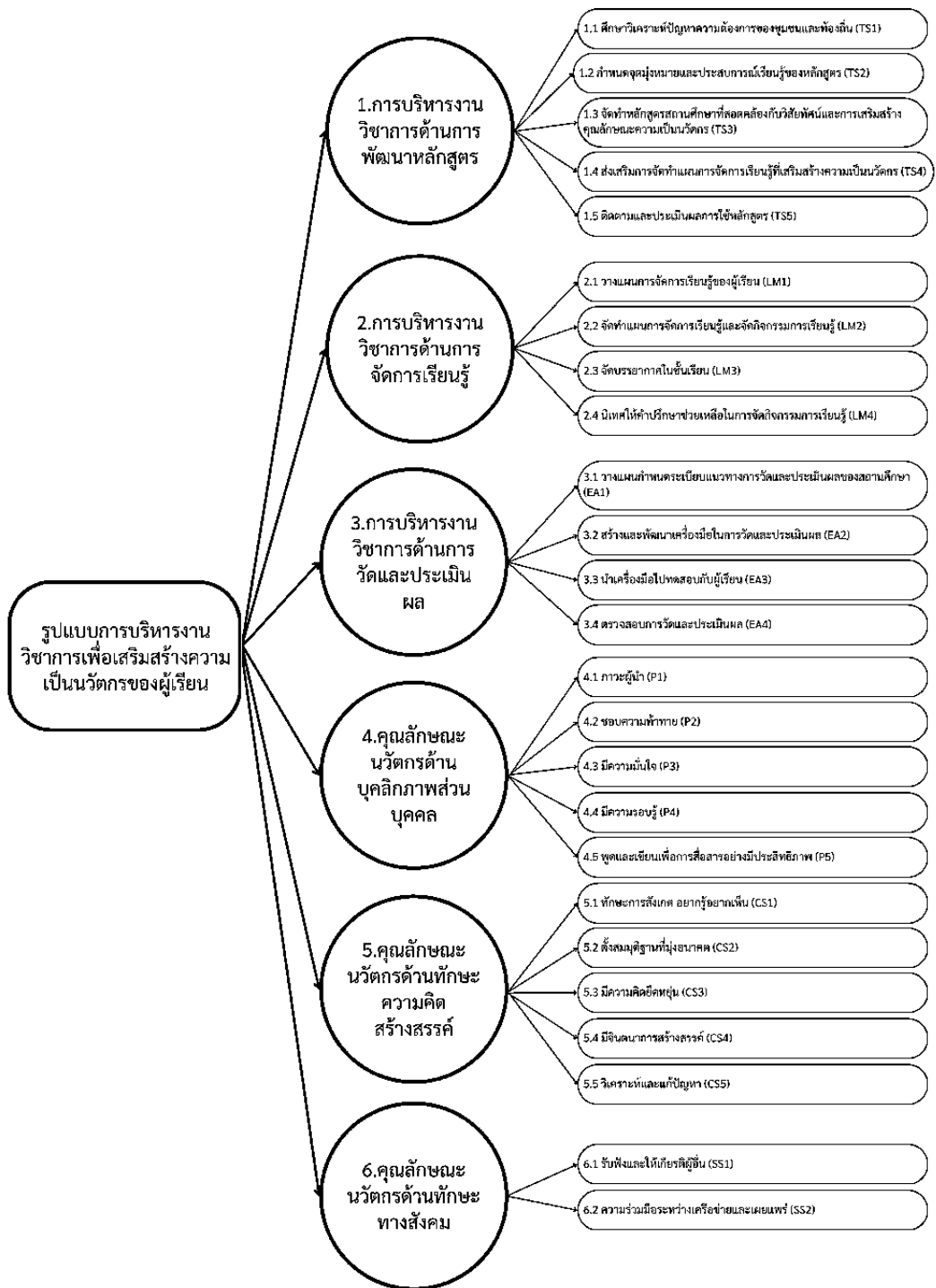
องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนรู้ (Learning management : LM) มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 2.1 วางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน (LM1) 2.2 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LM2) 2.3 จัดบรรยากาศในชั้นเรียน (LM3) และ 2.4 นิเทศให้คำปรึกษาช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LM4)

องค์ประกอบที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียน (Educational Measurement and Assessment : EA) มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 3.1 วางแผนกำหนดระเบียบแนวทางการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา (EA1) 3.2 สร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวัดและประเมินผล (EA2) 3.3 นำเครื่องมือไปทดสอบกับผู้เรียน (EA3) และ 3.4 ตรวจสอบการวัดและประเมินผล (EA4)

องค์ประกอบที่ 4 บุคลิกภาพส่วนบุคคล (Personality : P) มี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 4.1 ภาวะผู้นำ (P1) 4.2 ขอบความท้าทาย (P2) 4.3 มีความมั่นใจ (P3) 4.4 มีความรอบรู้ (P4) และ 4.5 พุดและเขียนเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (P5)

องค์ประกอบที่ 5 ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking Skills : CS) มี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 5.1 ทักษะการสังเกต อยากรู้อยากเห็น (CS1) 5.2 ตั้งสมมุติฐานที่มุ่งอนาคต (CS2) 5.3 มีความคิดยืดหยุ่น (CS3) 5.4 มีจินตนาการสร้างสรรค์ (CS4) และ 5.5 วิเคราะห์และแก้ปัญหา (CS5)

องค์ประกอบที่ 6 ทักษะทางสังคม (Social skills : SS) มี 2 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 6.1 รับฟังและให้เกียรติผู้อื่น (SS1) และ 6.2 ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและเผยแพร่ (SS2)

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนฯ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนมาเป็นองค์ความรู้และต้นแบบในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
2. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพิจารณาและปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพเชิงนวัตกรรมของผู้เรียน
3. ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการพัฒนาเกณฑ์การประเมิน ควรจัดทำแนวทางการประเมินผลที่สะท้อนถึงความสามารถในการเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนรวมถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ของแนวทางการบริหารงานที่สร้างสรรค์ของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น
2. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำรูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนไปพิจารณาวางแผนกำหนดนโยบายในการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา
3. ครูสามารถนำองค์ประกอบของรูปแบบไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนได้
4. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมให้เกิดเป็นรูปธรรมในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2563). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2566 – 2570. (2565, 1 พฤศจิกายน).
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษที่ 258 ง, หน้า 122.

- พระสมุห์สมพร อุชุมโม (นิ่มนวล). (2562). หลักการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*, 9(3), 67-80.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (2566). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/kcLfQ>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (2566). ประกาศคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/iZd5b>
- สุกัญญา แซ่มซอย. (2563). นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 22(2), 199-205.
- สุกัญญา แซ่มซอย. (2566). การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ ศรีพอ. (2561). กลยุทธ์การบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนตามแนวคิดทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรชร ปราจันท์ และสุกัญญา แซ่มซอย. (2561). รูปแบบการบริหารเพื่อการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 12(1), 156-169.
- Martins, E.C. & Terblanche, F. (2003). Building organizational culture that stimulates creativity and innovation. *European Journal of Innovation Management*, 6(1), 64-74.

การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

Upgrading the Management of the Model Sunday Buddhist Study Center
of the Sangha in Nakhon Sawan Province

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์¹ ศศิกิจจ์ อำจ้อย² อาณัติ เดชจิต³ และปัญญา พรหมบุตร⁴
Anongnat Kaewpaitoon, Sasikit Amchui, Anat Detjit and Panya Prombut

Received: August 01, 2024

Revised: March 21, 2025

Accepted: April 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของจังหวัดนครสวรรค์ 2. การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ และ 3. ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 1) การวางแผน โดยการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 2) การลงมือปฏิบัติ การขับเคลื่อนกิจกรรม 3) การสังเกตการณ์ ติดตามผล 4) ขึ้นสะท้อนผล ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของจังหวัดนครสวรรค์พบว่ามีการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารงานทั่วไป 2) การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารวิชาการ กิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ทันสมัยใหม่ได้รวดเร็วขึ้น (2) ด้านการบริหารงานบุคคลโดยนำเทคโนโลยีดิจิทัล

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴ โรงเรียนพยุหะพิทยาคม; Phayuhapittayakhom School

มาใช้ในการวางแผนบุคลากร ในระบบได้อย่างรวดเร็ว (3) ด้านการบริหารงานทั่วไปโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำเว็บไซต์ให้ศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ได้ประหยัดการใช้วัสดุสิ้นเปลือง และทำงานได้เร็วขึ้น (4) ด้านการบริหารงบประมาณ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานได้สะดวกและรวดเร็ว และ 3) ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลสร้างและส่งเสริมขึ้นไปใช้งานในเว็บไซต์ในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไปและการบริหารงานงบประมาณได้อย่างถูกต้องรวดเร็วเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การยกระดับ, การบริหารจัดการ, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

Abstract

The purposes of this research article were 1. to study the management conditions of Sunday Buddhist Study Centers in Nakhon Sawan Province; 2. to enhance the management of the Model Sunday Buddhist Study Center of the Sangha in Nakhon Sawan Province; and 3. to evaluate the management of the Model Sunday Buddhist Study Center of the Sangha in Nakhon Sawan Province. This was an action research, consisting of 1) planning, which involved analyzing the management of Sunday Buddhist Study Centers; 2) implementation, which involved driving activities; 3) observation, monitoring, and 4) reflection stage. The research results found that 1) the management conditions of Sunday Buddhist Study Center in Nakhon Sawan Province found that there were 4 management aspects: academic management, budget management, personnel management, and general management; 2) upgrading the management of Model Sunday Buddhist Study Center of the Sangha in Nakhon Sawan Province found that digital technology was used to upgrade the management of Sunday Buddhist Study Center in 4 aspects: (1) in terms of academic management, there were teaching and learning activities, and new and modern learning resources more quickly, (2) in the aspect of personnel management, digital

technology has been rapidly adopted for personnel planning in the system, (3) in general administration, digital technology was used to create a website for Sunday Buddhist Study Centers, enabling them to save on consumables and work more quickly, (4) In budget management, digital technology was used to quickly and conveniently prepare performance reports; and 3) an evaluation of the management upgrade of Model Sunday Buddhist Study Center of the Sangha in Nakhon Sawan Province found that the overall evaluation of the management upgrade of the Nakhon Sawan Sunday Buddhist Study Center was highly satisfactory. Administrators, teachers, and staff were able to use digital technology to create and upload links to websites for academic, personnel, general, and budget administration more accurately, quickly, and appropriately.

Keywords: upgrade, management, Sunday Buddhist Study Center

บทนำ

ประเทศไทยพบปัญหาด้านสังคมไทย อาทิ ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมที่รุนแรงและซับซ้อน ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการขาดศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาระดับชาติ เนื่องจากบ้านเมืองและบริบทของสังคมไทยเปลี่ยนไปมากการพัฒนาประเทศก็เปลี่ยนตามไป การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืนการพัฒนาคุณภาพของสังคมไทย ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาค้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้น สังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมากจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีดิจิทัล การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย นวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนทุกช่วงวัยใช้ชีวิตร่วมกัน

ในสังคมอย่าง สมานฉันท์ และอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย แก้ไขปัญหาท้าทายและยกระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้านสังคมและความมั่นคงทุกมิติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นองค์กรเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นแหล่งให้ความรู้และยังเป็นที่อบรมพฤติกรรมให้เด็กและเยาวชนโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เยาวชนเป็นคนดีของสังคมสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้เป็นแนวทางการประพฤติในชีวิตประจำวันได้และเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก เยาวชนที่กำลังเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมศีลธรรมให้แก่นักเรียนและประชาชนผู้สนใจโดยศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งแรกที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานครเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2501 จึงนับได้ว่าเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งแรกในประเทศไทย (กรมการศาสนา, 2562)

จังหวัดนครสวรรค์มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำนวน 20 ศูนย์ ปัจจุบันมีการบริหารจัดการโดยมีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในทุกภาคส่วนของพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในวัดจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้านคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมศีลธรรม ให้กับประชาชนทั่วไปและเครือข่ายศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เด็กและเยาวชนและประชาชนเข้าถึงคุณธรรม จริยธรรมนอกเหนือจากเรียนการสอนในห้องเรียนในภาคปกติโดยมีเรียนธรรมศึกษา ตรี โท เอก แต่ละชั้นต้องเรียน 4 วิชาคือ พุทธประวัติ ธรรมวิภาค วินัยบัญญัติและเรียงความแก้กระทู้ธรรมโดยในแต่ละครั้งต้องเรียนอย่างน้อยวันละ 3 ชั่วโมงพื้นที่ในการจัดการศึกษาของศูนย์ฯ และในระยะที่ผ่านมาพบปัญหาสภาพการจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เกี่ยวกับบุคลากรไม่เพียงพอ เยาวชนและประชาชนทั่วไปไม่มีเวลามาเรียนเนื่องจากมีภาระในการทำงาน ปัญหาสถานการณ์โควิด 19 ปัญหาการส่งแบบรายงานข้อมูล ศพอ.ประจำปี แบบ (ศพอ.3) การวัดและประเมินผลจากรายงานข้อมูล ศพอ.ประจำปี (แบบ ศพอ.2) ทะเบียนรายชื่อ/ครูผู้สอน/ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม (แบบ ศพอ.5) มีความล่าช้า ปัญหาประชาสัมพันธ์ให้เด็กและเยาวชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเห็นความสำคัญในการศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทำให้คุณภาพของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แต่ละแห่งมีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนไม่เหมือนกันต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านบริหาร

ทั่วไปและการบริการอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเป็นการยกระดับศูนย์การศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปที่จะนำบุตรหลานเข้ามาศึกษา

เหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่สังกัดคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เพื่อเป็นต้นแบบในจังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารและการจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครู เจ้าหน้าที่และผู้รับบริการของศูนย์การศึกษาทุกคน ครอบคลุมทั้งด้านงานวิชาการ ด้านบริหารงาน บประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป และด้านบริหารงานบุคคล ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเป็นการ ยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัด นครสวรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพ สะดวกต่อการบริหารจัดการศูนย์และผู้มารับบริการในยุคปัจจุบัน และยังสามารช่วยให้อุณยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ประหยัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีความสิ้นเปลือง การลดการใช้กระดาษอย่างต่อเนื่อง รวมถึงยังสามารถช่วยลดระยะเวลาในการ ทำงานให้กับผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้รับบริการได้อย่างดียิ่งขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใน การทำงานก่อให้เกิดการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบใน สังกัดจังหวัดนครสวรรค์ของศูนย์การศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของจังหวัด นครสวรรค์
2. เพื่อการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษา การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งศึกษาบริบทพื้นที่การบริหารจัดการศูนย์ศึกษา

พระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลในการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาวันอาทิตย์ที่ความเหมาะสมกับชุมชนเป็นการยกระดับให้เป็นต้นแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การประสานงานพื้นที่เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ประสานความร่วมมือสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ และการยอมรับ รวมทั้งแนะนำแนวคิดหลักการความสำคัญ และขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ และจัดทำบันทึกในการลงพื้นที่โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ของจังหวัดนครสวรรค์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนได้เสียหลักในการขับเคลื่อนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร เลขานุการศูนย์ศึกษา ครู และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ในการสัมภาษณ์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย วัดวรนาถบรรพต พระอารามหลวง วัดไทรเหนือ วัดหนองกระดุกเหนือ วัดจันทน์แสน จำนวน 15 รูป/คน

ขั้นที่ 2 การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ขับเคลื่อนกิจกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางที่เหมาะสมเป็นการปฏิบัติการยกระดับโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการโดยการสนทนากลุ่มในการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ใน 4 ด้าน โดยกลุ่มเป้าหมายในประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 25 รูป/คน ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่พื้นที่ในการอบรมเชิงปฏิบัติศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์เลือกแบบเจาะจงศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์วัดหนองกระดุกเหนือเป็นพื้นที่ในการประชุมเชิงปฏิบัติ เนื่องจากเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ที่มีการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตลอดจนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ขอบเขตด้านเนื้อหาการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินายกัตถ์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการด้วยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1) ด้านการบริหารงานวิชาการอบรมเพื่อการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาวันอาทิตย์เป็นกระบวนการเพื่อนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการงานด้านวิชาการ ฝึกปฏิบัติโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล Google Site ในรายวิชาที่สอนวิชาบังคับ วิชาเลือก และการสร้างข้อสอบออนไลน์

2) ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นการอบรมเพื่อการยกระดับการบริหารศูนย์ การศึกษาวนอาทิตย์เป็นกระบวนการเพื่อนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการงานด้านการบริหารบุคคล โครงสร้างของบุคคล การวางแผนพัฒนาบุคคล ฝึกปฏิบัติโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล Google Site ให้ เกิดความรู้ความเข้าใจทักษะในการบริหารงานบุคคลให้ง่ายขึ้น สะดวกขึ้นเพื่อเป็นการยกระดับการ บริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

3) ด้านการบริหารงานทั่วไป เป็นการอบรมเพื่อการยกระดับการบริหารศูนย์ การศึกษาวนอาทิตย์เป็นกระบวนการโดยนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการงานด้านการบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย งานธุรการ งานอาคาร งานประชาสัมพันธ์ ฝึกปฏิบัติให้เกิดความรู้โดยใช้เทคโนโลยี ดิจิทัล Google Site เกิดความเข้าใจทักษะการบริหารงานด้านงานบริหารทั่วไปให้ง่ายขึ้น สะดวก ขึ้นเพื่อเป็นการยกระดับการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

4) ด้านการบริหารงานงบประมาณเป็นการอบรมเพื่อการยกระดับการบริหารศูนย์ การศึกษาวนอาทิตย์โดยนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัล Google Site มาใช้ในการงานงบประมาณ ฝึกปฏิบัติให้ เกิดความรู้ความเข้าใจทักษะเพื่อยกระดับการบริหารงานงบประมาณให้มีความสะดวกขึ้นเพื่อเป็น การยกระดับการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ขั้นที่ 3 ขั้นการสังเกต ติดตามสังเกตการณ์ผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการยกระดับ การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตพฤติกรรมและการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นการยกระดับการ บริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์โดยนำทักษะการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัลมายกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์ ของ กลุ่มผู้ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผล การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ นำรายละเอียดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 4 ศูนย์มีการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงาน งบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่า ด้านการบริหารงาน

วิชาการ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดการเรียนการสอน วิชาบังคับ วิชาเลือกตามความสนใจของผู้เรียน ด้านการบริหารงานบุคคลบุคลากรผู้สอนส่วนใหญ่เป็นครูเกษียณและพระสงฆ์ที่อยู่ในวัดที่จัดตั้งศูนย์ ด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากกระทรวงวัฒนธรรม ด้านการบริหารงานทั่วไป ธุรการงานเอกสารงานสารบรรณ อาคารสถานที่เรียนส่วนใหญ่ใช้ลานปฏิบัติธรรมหรือศาลาการเปรียญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังขาดเทคโนโลยีดิจิทัลมาบริหารจัดการในงานด้านต่าง ๆ ของศูนย์บุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลในด้านวิชาการมาใช้ในกิจการการเรียนการสอนงานบริหารงานทั่วไปที่เกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ ที่มีความยุ่งยากไม่เป็นระบบ ด้านงานบริหารบุคคลที่ยังขาดการพัฒนาบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านงบประมาณยังได้งบประมาณไม่เพียงพอในการบริหารศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2. การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมายกระดับในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4 ด้าน 1) ด้านการบริหารวิชาการ หลักสูตร การประเมินผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ จะทันสมัยใหม่และรวดเร็วขึ้น 2) ด้านการบริหารงานบุคคลสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการวางแผนบุคลากร โครงสร้างของบุคคล การวางแผนในการพัฒนาบุคลากรในโครงการอบรมต่าง ๆ การจัดทำทะเบียนประวัติสามารถเปิดหาในระบบได้อย่างรวดเร็ว 3) ด้านการบริหารงานทั่วไปโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำเว็บไซต์ในส่วนของการบริหารงานทั่วไปงานธุรการ งานอาคารสถานที่งานประชาสัมพันธ์ ผ่านแอปพลิเคชันและเว็บไซต์ของศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ได้ประหยัด สะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น 4) ด้านการบริหารงบประมาณ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในส่วนของการบริหารงานงบประมาณในการวางแผนงบประมาณ การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานงบประมาณโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้สะดวกและรวดเร็วและประหยัดการใช้วัสดุสิ้นเปลือง

3. การประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลสร้างและส่งเสริมขึ้นไปใช้งานในเว็บไซต์ในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไปและการบริหารงานงบประมาณได้อย่างถูกต้องรวดเร็วเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ โดยคณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มีการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดการเรียนการสอน วิชาบังคับ วิชาเลือกตามความสนใจของผู้เรียน บุคลากรผู้สอนส่วนใหญ่เป็นครูเกษียณและพระสงฆ์ งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากกระทรวงวัฒนธรรม การบริหารงานทั่วไป อุดมการณ์เอกสารงานสารบรรณ อาคารสถานที่เรียนส่วนใหญ่ใช้ลานปฏิบัติธรรม หรือศาลาการเปรียญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังขาดเทคโนโลยีดิจิทัลมาบริหารจัดการในงานด้านต่าง ๆ ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ บุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกิจการการเรียนการสอน งานบริหารงานทั่วไปที่เกี่ยวกับเอกสารงานสารบรรณต่าง ๆ ที่มีความยุ่งยาก ตลอดจนงานบริหารบุคคลที่ยังต้องมีการพัฒนาโดยการอบรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยังมีน้อยและยังได้งบประมาณไม่เพียงพอในการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุชาติ ธมฺมกาม (ปิต) (2561) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13 พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13 แบ่งการบริหารงานเป็น 4 ด้านคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป โดยพบว่าการบริหารงานมีปัญหา ดังนี้ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการงานวิชาการ ครูผู้สอนไม่มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสอนสมัยใหม่ ด้านบุคคลครูผู้ไม่ตรงสายและไม่เพียงพอ งานงบประมาณได้รับเงินสนับสนุนน้อย และงานบริหารงานทั่วไปการจัดเก็บเอกสารงานทั่วไปยังไม่มีระบบ อาคารที่ใช้ในการเรียนการสอนส่วนมากจะใช้ศาลาการเปรียญ พระอุโบสถ และห้องเรียนของโรงเรียนภายในวัด

2. การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมายกระดับในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4 ด้าน 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ หลักสูตร การประเมินผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนแหล่ง

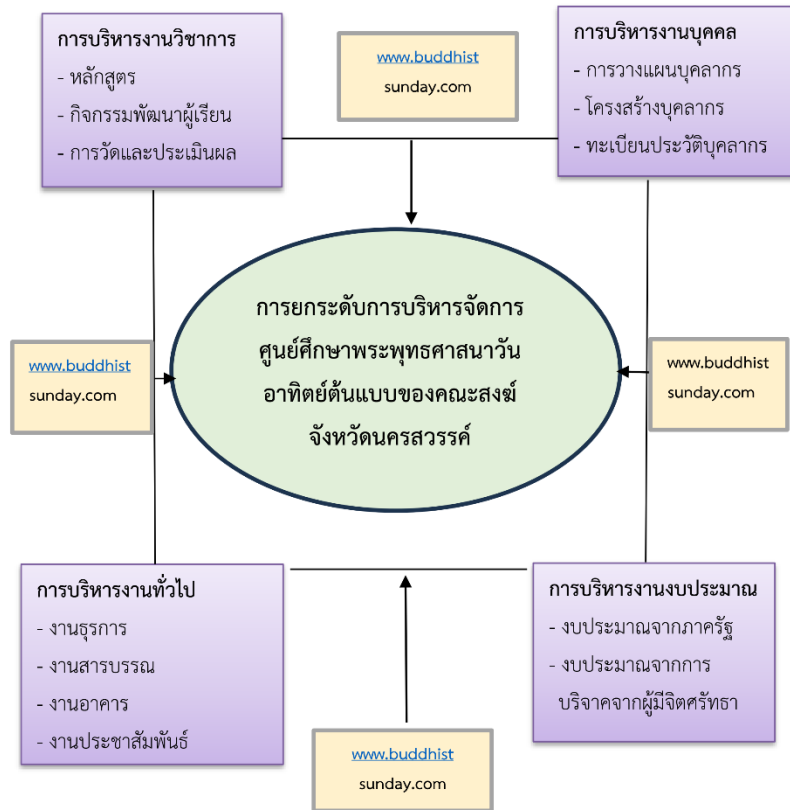
เรียนรู้ใหม่ๆ จะทันสมัยใหม่และรวดเร็วขึ้น 2) ด้านการบริหารงานบุคคลสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการวางแผนบุคลากร โครงสร้างของบุคคล การวางแผนในการพัฒนาบุคลากรในโครงการอบรมต่าง ๆ การจัดทำทะเบียนประวัติสามารถเปิดหาในระบบได้อย่างรวดเร็ว 3) ด้านการบริหารงานทั่วไปโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำเว็บไซต์ในส่วนของการบริหารงานทั่วไปงานธุรการ งานอาคารสถานที่ งานประชาสัมพันธ์ผ่านแอปพลิเคชันและเว็บไซต์ของศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ได้ประหยัด สะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น 4) ด้านการบริหารงบประมาณ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในส่วนของการบริหารงานงบประมาณในการวางแผนงบประมาณ การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานงบประมาณโครงการกิจกรรมต่างๆของศูนย์การศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์ ได้สะดวก และรวดเร็วและประหยัดการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุปริดา โกษาแสง และคณะ (2565) พบว่า เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารสถานศึกษาในยุค Digital Transformation เป็นการดำเนินงานบริหารงานโรงเรียนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัล มีวิธีการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนดไว้ โดยสถานศึกษาสามารถดำเนินงานโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 งาน ประกอบด้วย 1) การบริหารวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล และ 4) การบริหารทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการบริหารสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยการใช้กระบวนการบริหารตามวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งผู้บริหารให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบาย มีวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายโรงเรียน ความเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล กำกับติดตามการปฏิบัติงาน โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานบริหารโรงเรียนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัลมีรูปแบบในการดำเนินงานที่มีความชัดเจน ผู้บริหารให้ความสำคัญในการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาความรู้การปฏิบัติงานให้ครู ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในทุกงาน ภายใต้อำนาจประกอบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการ การใช้หลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม การมีภาวะผู้นำ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสารสนเทศและการสื่อสาร

3. ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์ ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประเมินผลการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์จังหวัดนครสวรรค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลสร้างและส่งเสริมขึ้นไปใช้งานในเว็บไซต์ในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไปและการบริหารงานงบประมาณได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว

เหมาะสมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุปรีดา โกษาแสง และคณะ (2565) พบว่า เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุค Digital Transformation เป็นการดำเนินงานบริหารงานโรงเรียนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัล มีวิธีการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนดไว้โดยสถานศึกษาสามารถดำเนินงานโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 งาน ประกอบด้วย 1) การบริหารวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล และ 4) การบริหารทั่วไป ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการบริหารสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยการใช้กระบวนการบริหารตามวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งผู้บริหารให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบาย มีวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมาย โรงเรียนความเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล กำกับติดตามการปฏิบัติงาน โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานบริหารโรงเรียนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัลมีรูปแบบในการดำเนินงานที่มีความชัดเจน ผู้บริหารให้ความสำคัญในการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาความรู้ การปฏิบัติงานให้ครูด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในทุกงาน ภายใต้องค์ประกอบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรการบริหารจัดการการใช้หลักธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมการมีภาวะผู้นำ และ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสารสนเทศและการสื่อสารและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากันตินันท์ เสงสกุล (2564) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยในการบริหารการศึกษาจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผน ตัดสินใจในการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขอบข่ายของการบริหารการศึกษามี 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป การที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการบริหารการศึกษารอบทุกด้านและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น ผู้บริหารจะต้องมีความสนใจ และมีความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประกอบการตัดสินใจ ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องระบบสารสนเทศต้องทันต่อความต้องการทันต่อเหตุการณ์เป็นมาตรฐานถูกต้องแม่นยำ มีการเก็บข้อมูลการประมวลผล และสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานได้ความสำคัญและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาตามขอบข่ายให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

กล่าวโดยสรุป การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มี 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป การบริหารงานงบประมาณ

1. การบริหารงานวิชาการ ในการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาจัดทำเว็บไซต์ ในงานหลักสูตรวิชาบังคับ วิชาเลือก กิจกรรมการเรียนการสอนของผู้เรียน การวัดและประเมินผล การหาแหล่งเรียนรู้โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานวิชาการ ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้าถึงระบบการบริหารจัดการวิชาการได้อย่างรวดเร็ว ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาหลักสูตรออนไลน์ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยผ่านทางเว็บไซต์ได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว การตรวจสอบผลการวัดการให้คะแนนผ่านระบบออนไลน์ในการทำงานของเว็บไซต์ได้ทันที

2. การบริหารงานบุคคล การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นำเทคโนโลยีดิจิทัลในการวางแผนบุคลากร การสรรหาบุคลากรผ่านระบบเว็บไซต์ เข้าถึงโครงสร้างของบุคคล เข้าถึงการจัดทำทะเบียนประวัติ ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ การรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบที่สามารถเชื่อมกับระบบอื่น ๆ สามารถเปิดหาในระบบได้อย่างรวดเร็ว

3. การบริหารทั่วไป การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นำเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดทำเว็บไซต์ในส่วนของการบริหารงานทั่วไปงานธุรการที่มีเอกสารมากมายสามารถเข้าถึงและสามารถจัดเก็บเอกสารไว้ในระบบและดาวโหลดเอกสารได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น งานอาคารสามารถเข้าดูในระบบเพื่อสะดวกในการใช้งานในห้องเรียนต่าง ๆ ได้มากขึ้น งานประชาสัมพันธ์ได้ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรู้จักศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้มากขึ้นการติดต่อประสานงานได้รวดเร็วและเป็นระบบมากขึ้น การทำเอกสารรายงานผลในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่อสำนักงานวัฒนธรรมได้รวดเร็วประหยัดขั้นตอนและค่าใช้จ่ายได้

4. การบริหารงานงบประมาณ การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวางแผนงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมเข้าถึงการใช้งานงบประมาณผ่านระบบเว็บไซต์เพื่อสะดวกในการทำงานและในส่วนของการเบิกจ่ายได้รับการสนับสนุนได้ง่ายขึ้นรวดเร็วมากขึ้นจากผู้มีจิตศรัทธาเข้าถึงระบบการรับบริจาคโดยผ่านเว็บไซต์ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์การรายงานผลการดำเนินงานงบประมาณ การรับ-จ่าย โครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ควรมีนโยบายการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้ทันสมัยโดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลจัดทำเว็บไซต์ในงานบริหารวิชาการ งานบริหารงานบุคคล งานบริหารทั่วไปและงานบริหาร

งบประมาณโดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ให้เหมาะสมรวดเร็วกับสภาพบริบทของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่ง

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรมีนโยบายสนับสนุนพัฒนาครูในเรื่องการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้ทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อการจัดการเรียนการสอน

3. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ควรมีนโยบายในด้านการบริหารงานวิชาการที่สร้างสรรค์กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่ง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การยกระดับการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นต้นแบบของจังหวัดนครสวรรค์โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สามารถนำไปใช้ปรับเปลี่ยนในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ในแต่ละแห่ง

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดนครสวรรค์นำการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมายกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทั้ง 4 ด้าน ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบริหารงบประมาณ

3. หน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์นำไปใช้ในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เหมาะสมตามบริบทของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่งในจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2562). *ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระมหากันตินันท์ เสงสกุล. (2564). เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยในการบริหารการศึกษา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 3(1), 1-10.

พระมหาสุชาติ ธมมกาโม (ปิติ). (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 7(2), 173-186.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

สุปรีดา โกษาแสง และคณะ. (2565). การบริหารสถานศึกษาในยุค Digital Transformation เป็น
การดำเนินงานบริหารงานโรงเรียนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยุคดิจิทัล. *วารสารบริหาร
การศึกษา มศว*, 19(37), 242-250.

โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ: การศึกษาเชิงบูรณาการ

A conceptual Model for developing Local Wisdom Handicrafts
to Enhance the Grassroots Economy according to
Buddhist principles: An integrated Study

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม¹ อรชร ไกรจักร² กรรณิการ์ ขาวเงิน³ พระมหาวรญาณุรักษ์ ศรีชัย⁴
พระปัญญาวัชรบัณฑิต⁵ และพระมหาดวงเด่น ตุนิน⁶

Maechee Kritsana Raksachom, Orachon Kraichakr, Kannikar Khaw-ngern,
Pramaha Warantorn Srikhuy, Prapanyawatcharabundit and Pramaha Duangden Tunin

Received: March 19, 2025

Revised: June 16, 2025

Accepted: August 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 แล้ว นำข้อมูลวิเคราะห์ด้วยวิธีบูรณาการคือการปรับพระพุทธานุศาสน์เข้าหาศาสตร์ตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ ผลการวิจัย พบว่า WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำ

¹⁻⁶ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Kritsana.rak@mcu.ac.th, Tel 089-8982862

ความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, โมเดลเชิงแนวคิด, ศิลปหัตถกรรม, เศรษฐกิจฐานราก, อริยมรรค

Abstract

The purpose of this research article was to create a conceptual model for developing handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy according to Buddhist principles. It was the documentary research. Data were collected from textbooks, books, and research related to the concept of local wisdom management, grassroots economy concepts, handicrafts concepts, and the Noble Eightfold Path. Data were analyzed using an integrated method, namely adapting Buddhism to the teachings of Phra Dhammakosacarya. The research results revealed that the WISE Model, or conceptual model for developing handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy according to Buddhist principles consisted of four components, namely the first component: knowledge (W-Wisdom) referred to learning to understand the true value of local wisdom to conserve local identity and culture, and to be aware of cultural and economic contexts. The second component: creativity (I-Innovation) referred to the ability to apply initiative and creativity to develop high-quality, exquisitely beautiful handicrafts. The third component: socially-conscious selling (S-Socially-conscious Selling) referred to the ability to sustainably produce and distribute handicrafts, to compete in the current market, and to achieve long-term self-reliance. The fourth component: ethics referred to adhering to ethical principles in the production and distribution of

handicrafts, such as honesty, fairness, not violating cultural values, and using environmentally friendly materials.

Keywords: local wisdom, conceptual model, handicrafts, grassroots economy, Noble Eightfold Path

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางถึงยากจน โดยมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีฐานะร่ำรวย จากข้อมูลของ Thai People Map and Analytics Platform ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จำนวนประชากรที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเป้าหมายความยากจนมีทั้งสิ้น 813,054 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 34,770,696 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2566 ที่มีจำนวนคนยากจน 211,739 คน จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มขึ้นสูงถึง 3.8 เท่า (ฐานเศรษฐกิจ, 2567) นอกจากนี้ผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จากกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ 1,300 คน ประชาชนเกือบทั้งหมดหรือคิดเป็น 99.7% มีภาระหนี้สิน ขณะที่อีก 0.3% ไม่มีหนี้สิน โดยหนี้สินที่พบมากที่สุดคือ หนี้บัตรเครดิต รองลงมาคือหนี้จากการซื้อยานพาหนะ หนี้ส่วนบุคคลที่ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หนี้ที่อยู่อาศัย หนี้เพื่อการประกอบธุรกิจ หนี้การศึกษา โดยเฉพาะหนี้ส่วนบุคคลและหนี้บัตรเครดิตนั้น ส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าคงทน ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ และในช่วงปีที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนประมาณ 71.1% เคยผิติดชำระหนี้ ขณะที่อีก 28.4% ยังคงสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด สาเหตุหลักของการผิติดชำระหนี้มาจากภาวะเศรษฐกิจไม่ดี รองลงมา คือ รายได้ลดลง ปัญหาสภาพคล่องในธุรกิจ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และค่าครองชีพสูงขึ้น (หอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2567) จากผลการสำรวจข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า หนี้สินได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประชาชน และปัญหาหนี้ครัวเรือนกำลังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข คณะรัฐบาลตระหนักเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้กระตุ้นเศรษฐกิจครั้งใหญ่ โดยดำเนินการ “โครงการเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท” เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจถึง 1.45 แสนล้านบาท การดำเนินโครงการครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้มีรายได้น้อย ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีเกียรติมีศักดิ์ศรีมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานระบบเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อให้การทำธุรกรรมต่าง ๆ สะดวก โปร่งใส คณะรัฐบาลคาดหวังว่า เงินที่แจกให้กับประชาชนในรอบแรก จะช่วยให้ GDP ขยายตัวร้อยละ 0.35 ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการผลิต การค้า การจ้างงานเพิ่มขึ้น (PRD News,

2567) แม้การเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจก็ตาม แต่โครงการนี้เป็นเพียงการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและบรรเทาความเดือดร้อนในระยะสั้นเท่านั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่นงานวิจัยของเอนก ไยอินทร์, พระคมสัน เจริญวงศ์ และพระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กิตยัย (2023) พบว่า รายได้จากธุรกิจขนาดเล็ก (SME) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของทั้งจังหวัดและมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด จึงมีการวางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน หรืองานวิจัยของพระครูวิจิตรธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และวนิดา เหมือนจันทร์ (2024) พบว่า การส่งเสริมสมุนไพรในชุมชนบ้านแม่คล้าเริ่มจากวัดปรางแก้วจัดทำแปลงเพาะพันธุ์ แจกต้นกล้า และรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ชุมชนร่วมมือกันปลูก สร้างรายได้โดยไม่ต้องออกจากหมู่บ้าน ปลูกเอง ใช้เอง ขายเอง จนเกิดเป็นระบบหมุนเวียนที่ยั่งยืน และส่งต่อความรู้ให้เยาวชนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นส่งเสริมให้ประชาชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านศิลปหัตถกรรม พร้อมทั้งช่วยผลักดันด้านการตลาดทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อย่างเป็นระบบ จะก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนในระดับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี แม้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ประชาชนมีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น แต่การพัฒนาในลักษณะนี้หากปราศจากหลักจริยธรรมและขาดการพิจารณาผลกระทบต่อทรัพยากรในท้องถิ่น อาจนำไปสู่ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และความไม่สมดุลในสังคมในระยะยาว ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า จะสามารถบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเข้ากับอริยมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างไร เพื่อสร้างแนวทางหรือโมเดลเชิงแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้เกิดความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ จึงนำมาสู่คำถามการวิจัยที่ว่า โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธศรรมมีองค์ประกอบและกลไกอย่างไรจึงจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด 2) ศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในมิติเชิงจริยธรรม 3) ศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 4) บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 2) การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา และ 3) การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก

ร่วมกับอริยมรรคมืองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก คำว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนมากกว่าการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจลักษณะนี้มีลักษณะเกื้อกูลต่อการพัฒนาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559) อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้ดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งศิลปหัตถกรรมนับเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (วัฒน์ จุฑะวิภาต, 2552) โดยคำว่าศิลปหัตถกรรม มาจากคำสองคำ คือ ศิลปะที่หมายถึง งานฝีมือที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และหัตถกรรม หมายถึง งานที่สร้างขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและงดงาม ดังนั้น เมื่อสองคำนี้รวมกันจึงได้คำว่า ศิลปหัตถกรรม ซึ่งหมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถันและงดงาม มีอยู่หลากหลายประเภท เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานฉลุหนัง งานผ้า งานกระดาษ งานโลหะ และงานปูนปั้น (นฤทธิ์ วัฒนภู, 2555) ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (หทัยรัตน์ บุญโยปษัฎฐ์, 2561) ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีแนวทางการจัดการ 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การรักษาและส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) การรื้อฟื้น (Recovery) คือ การฟื้นฟูองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เริ่มเลือนหาย ให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งในบริบทปัจจุบัน เช่น การนำลวดลายผ้าทอพื้นบ้านมาดัดแปลงใหม่ให้เข้ากับรสนิยมร่วมสมัย (3) การปรับปรุงให้เหมาะสม (Modification) คือ การนำภูมิปัญญาเดิมมาประยุกต์กับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่มาใช้ผักตบชวาที่มีอยู่มาก (4) การพัฒนาต่อยอด (Development) คือ การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพ เช่น การพัฒนาสมุนไพรท้องถิ่นให้อยู่ในรูปแบบแคปซูลเพื่อความสะดวกในการบริโภค (กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร กองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร, 2562) ด้วยแนวคิดข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาและต่อยอดเพื่อนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การนำงานจักสานพื้นบ้าน เช่น ตะกร้า ฝาชี หรือของใช้ใน

ครัวเรือน มาปรับปรุงแบบการออกแบบใหม่ให้กลายเป็นของตกแต่งบ้าน ของที่ระลึก หรือของขวัญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พร้อมทั้งสร้างแบรนด์ท้องถิ่นให้มีความน่าเชื่อถือ และขยายช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างงาน และยังช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเช่นนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม มิใช่เน้นผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ว่า 1) การทำศิลปหัตถกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นไม้ ใบไม้ ฝ้าย ไผ่ หรือวัสดุท้องถิ่นอื่น ๆ หากการผลิตศิลปหัตถกรรมถูกผลักดันด้วยความต้องการทางการตลาดหรือเป้าหมายด้านกำไร โดยขาดการตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ก็เป็นไปได้ว่าอาจเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น หรือแม้แต่การทำลายระบบนิเวศในระยะยาว 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกระบวนการพัฒนาและต่อยอดศิลปหัตถกรรมร่วมกับแนวคิดร่วมสมัย เช่น การประยุกต์กับแฟชั่น การออกแบบสมัยใหม่ หากขาดการพิจารณาในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะพื้นถิ่น อาจทำให้ศิลปหัตถกรรมสูญเสียเอกลักษณ์ กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค และในที่สุดก็อาจสูญหายไปจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากจะทำให้แนวคิดมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “ศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเติมเต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา อริยมรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) มี 8 ประการ ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ คือ การเข้าใจทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ แนวทางการดับทุกข์ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริในการละเว้นจากกาม ความพยายาบท การเบียดเบียน 3) สัมมาวาจา คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อแฉ 4) สัมมากัมมันตะ คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม 5) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 6) สัมมาวายามะ คือ การพยายามทำสิ่งดีอย่าง

สม่ำเสมอและรักษาความดีให้คงอยู่ตลอดไป 7) สัมมาสติ คือ การมีสติตามพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก จิตใจและสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นกับจิตใจ และ 8) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตใจให้มีสมาธิ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายการแสดงอริยมรรคมีองค์ 8 ก็เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ได้สอนให้คนติดอยู่ในวัฏสงสาร และตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า แนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีข้อบกพร่องที่สามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากบูรณาการอริยมรรคมีองค์ 8 ร่วมกับแนวคิดดังกล่าว จะทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน ดังคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 3 การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัยเมื่อได้วิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเชิงจริยธรรมของแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดดังกล่าว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือ การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553) เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ผลการบูรณาการทำให้ได้ “WISE Model” โดยแต่ละองค์ประกอบมีคำอธิบายดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 1 นี้มีรากฐานจากสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การอนุรักษ์และการฟื้นฟู

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การ

ออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 2 นี้มีรากฐานจากสัมมาสติ คือ ความระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่นชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 มีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การพัฒนาต่อยอดและการปรับปรุงให้เหมาะสม และมีรากฐานจากแนวคิดศิลปหัตถกรรมซึ่งมีหลักการว่า งานศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่ต้องสร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถัน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 3 นี้มีรากฐานจากสัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานซึ่งมีหลักการว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 4 นี้มีรากฐานจากสัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากซึ่งมีหลักการว่า เศรษฐกิจของชุมชนขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

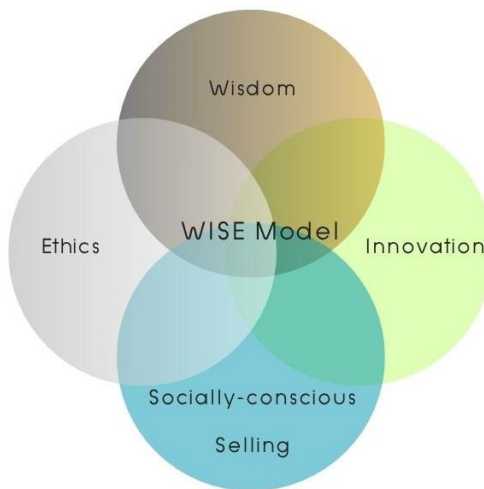
อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์

มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการสร้างสรรค์ WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาอย่างแท้จริงไม่อาจพึ่งพาเพียงมิติด้านเศรษฐกิจหรือการผลิตเท่านั้น ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ จริยธรรม และการดำเนินธุรกิจที่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาใด ๆ ที่เน้นเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยละเลยบริบททางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจริยธรรม ย่อมไม่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออภิปรายรายละเอียดตามลำดับขององค์ประกอบในโมเดล ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ความรู้ (W – Wisdom) องค์ความรู้ถือเป็นฐานสำคัญในการเข้าใจรากเหง้าและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะหากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและบริบททางวัฒนธรรม การนำภูมิปัญญามาใช้ก็อาจกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงพาณิชย์ที่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมลง อีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ โดยเฉพาะเมื่อเกิดการใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม องค์ประกอบที่ 2 การสร้างสรรค์ (I – Innovation) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องตอบโจทย์ทั้งตลาดและสังคมเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายรุ่นใหม่ หากผลิตภัณฑ์ขาดความแปลกใหม่และสร้างสรรค์ ก็อาจไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาด อย่างไรก็ตาม ความแปลกใหม่จะต้องตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในบริบทดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะหากการสร้างสรรค์ละเลยมิติทางวัฒนธรรม ก็อาจนำไปสู่การบิดเบือนหรือลบล้างคุณค่าเดิมของศิลปหัตถกรรมได้ องค์ประกอบที่ 3 การขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially-conscious Selling) การขายที่ตระหนักถึงสังคม หมายถึง การคำนึงถึงจริยธรรม ความยุติธรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมที่ยั่งยืนต้องพิจารณาระบบการผลิต การจัดสรรทรัพยากร การตลาด และการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างรอบด้าน มิได้อยู่ที่การสร้างยอดขายเพียงอย่างเดียว และหากกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปแบบเฉพาะกิจ หรือพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป ย่อมไม่อาจสร้างความมั่นคงให้กับ

ผู้ผลิตและชุมชนในระยะยาวได้ การขายจึงควรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน และสร้างคุณค่าร่วมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค องค์ประกอบที่ 4 จริยธรรม (E – Ethics) จริยธรรมคือหลักยึดที่ทำให้กระบวนการพัฒนายังคงเคารพต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคมโดยรวม ทั้งนี้เพราะแม้จะมีองค์ความรู้ มีความสร้างสรรค์ และมีระบบที่ดูยั่งยืน แต่หากปราศจากคุณธรรมแล้ว การพัฒนาอาจกลายเป็นการเอารัดเอาเปรียบ การทำลายทรัพยากร และการละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจึงไม่ควรมุ่งเพียงผลกำไร แต่ควรตั้งอยู่บนฐานแห่งความรับผิดชอบ ความเคารพ และความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ และวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน” ของพระครูพิพิธจารุธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล และเจริญ มณีจักร (2564) ในประเด็นที่ว่า การพัฒนาภูมิปัญญาพุทธควบคู่กับการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน จำเป็นต้องใช้หลักธรรมเป็นแกนกลางในการบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับ เมตตาธรรม ความกตัญญู ความสามัคคี และทางสายกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คน และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมอาเซียนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาหุตะสะพื้นที่” ของปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ (2564) พบว่า วิสาหกิจชุมชนมุ่งพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน โดยรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมควบคู่กับการปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน รักษามาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาและแรงงาน ส่งเสริมการปลูกวัตถุดิบทดแทนเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีสามมิติหลัก ได้แก่ มิติสิ่งแวดล้อม มุ่งจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลส่งเสริมเทคโนโลยีที่ยั่งยืน มิติเศรษฐกิจ เน้นการเติบโตอย่างมั่นคง สร้างงาน พัฒนาระบบการเงินที่เสถียร มิติสังคม มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมในทรัพยากรและบริการพื้นฐาน (Makhtrout, S. & Ait Hbib, A., 2023)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 WISE Model

WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบใน WISE Model มีกลไกสำคัญ คือ องค์ประกอบที่ 1 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เวทีพูดคุยภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การวิเคราะห์คุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน องค์ประกอบที่ 2 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการ

ออกแบบร่วม 2) การอบรมความคิดสร้างสรรค์ 3) เวิร์กช็อปนวัตกรรม องค์ประกอบที่ 3 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ 2) การวางแผนธุรกิจชุมชนแบบยั่งยืน 3) การพัฒนาระบบตลาดที่เป็นธรรม และ องค์ประกอบที่ 4 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) เวทีอภิปรายจริยธรรม 2) สร้างมาตรฐานคุณธรรมร่วมกับชุมชน 3) รณรงค์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ WISE จะนำไปสู่ผลลัพธ์ 5 ประการ ได้แก่ 1) ชุมชนมีความรู้และเข้าใจคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การอนุรักษ์ การถ่ายทอด และการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในยุคสมัยใหม่ 2) เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีความร่วมสมัย สะท้อนอัตลักษณ์ และสามารถแข่งขันในตลาดได้จริง 3) ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ 4) เกิดความความเคารพในคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันในชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และรักษาความสามัคคีกลมเกลียว และ 5) เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน สามารถถ่ายทอดคุณค่าให้แก่คนรุ่นใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจในปัจจุบัน
2. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ควรจัดให้มีโครงการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนใช้วัสดุรีไซเคิลหรือวัสดุท้องถิ่นที่ยั่งยืนในการผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควรพัฒนาโครงการนำร่องในชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพสูง โดยเน้นการประยุกต์ใช้ WISE Model อย่างครบถ้วน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มอาชีพในตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น E-commerce และ Social Media เพื่อช่วยให้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม เข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาต่อสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุมัติให้ทุนวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *จำนวนคนจนประเทศไทย 2567 ต้อนรับรัฐบาล “แพทองธาร” พุ่งเกือบ 4 เท่า*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/business/economy/607307>.
- นฤทธิ วัฒนภู. (2553). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- ปริยศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์. (2021). การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืนกรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่. *Journal of Buddhist Anthropology*, 6(12), 576-590.

- พระครูพิพิธจารธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล และเจริญ มณีจักร. (2564). ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิธีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(3), 11-22.
- พระครูวิรัตธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และ วนิดา เหมือนจันทร์. (2024). รูปแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากบ้านแม่ค้ำ ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอลอง หอยโข่ง จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์*, 11(10), 218-229.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. เข้าถึงได้จาก [http:// www.mcu.ac.th/article/detail/435](http://www.mcu.ac.th/article/detail/435)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2552). *ศิลปะพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- หทัยรัตน์ บุญโยปษุภัมภ์. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรือง.
- หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2567). *ผลสำรวจภาวะหนี้ครัวเรือนไทย 2567*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaichamber.org/news/view/>
- เอนก ไยอินทร์ พระคมสัน เจริญวงศ์ และ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กัตติยง. (2023). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(1), 309-320.
- Makhtout, S. & Ait Hbib, A. (2023). *Sustainable development: The history and evolution of a concept*. *Revue Internationale de la Recherche Scientifique*, 1(4), 497–509.
- PRD News. (2567). *รัฐบาลย้า 1 ส.ค. 67 คิกออฟลงทะเบียน “โครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet” สำหรับผู้ที่มีสมาร์ทโฟน – คลายข้อสงสัย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/311615>

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ เพื่อเสริมสร้าง สมรรถนะผู้เรียน เข้าสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคต

Development of Training Courses in the Use of Welding Robots
and Automation Systems to Enhance Learner Competencies
for Entering the Future Industry

สายชล ปัญจมาตย์¹ ตรีรัตน์ เด่นดวง² และณัฐกมล พลศรีราช³

Saichon Panjamat, Trirat Denduang and Natthakamon Phonsirat

Received: December 25, 2024

Revised: March 26, 2025

Accepted: April 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการฝึกอบรม 2) พัฒนารูปแบบหลักสูตร 3) ทดสอบหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ และด้านทักษะ และ 4) ทดสอบหาประสิทธิภาพของกระบวนการจัดฝึกอบรม จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี โดยประยุกต์ใช้วิธีวิจัยศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ความต้องการฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ พบว่า ตอบรับเข้าร่วมการจัดฝึกอบรมครั้งนี้ จำนวน 4 วิทยาลัยฯ ด้วยจำนวนครู 7 คน นักศึกษา 45 คน 2) การพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรม ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า รูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรมในภาคทฤษฎีต้องการแบบบรรยายถาม ตอบ พร้อมข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ IOC ด้านทักษะปฏิบัติต้องการทักษะด้านการใช้หุ่นยนต์เชื่อมต่อชิ้นงานรูปตัวที และมีลักษณะรอยเชื่อมเป็นแบบฟิลเล็ท ส่วนระบบอัตโนมัติใช้รูปแบบการจัดวางเรียงกล่องบรรจุสินค้าหรือครุภัณฑ์

¹⁻³ วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3; Mahasarakham

Technical College Institute of Vocational Education Northeastern Region 3

Corresponding author, e-mail: Maichonthichaaaa@gmail.com, Tel. 064-2152171

3) ผลการทดสอบหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความรู้ และทักษะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ และด้านทักษะ คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยก่อนเรียน ผู้เรียนทำคะแนนได้ร้อยละ 35.55 หลังเรียนทำคะแนนได้ร้อยละ 78.29 มากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 70.00 และทำได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 42.74 ด้านทักษะ สามารถปฏิบัติงานได้เสร็จทันตามเวลาที่กำหนดทุกคน และ 4) ผลการทดสอบหาประสิทธิภาพกระบวนการจัดฝึกอบรม จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ด้านเนื้อหา มีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 4.82$, S.D.= 0.24) ด้านวิทยากร มีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 5.00$, S.D.= 0.00) ด้านสถานที่จัดฝึกอบรม มีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 4.83$) และ (S.D. = 0.22) โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านที่มีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.15)

คำสำคัญ: หลักสูตรการฝึกอบรม, ระบบอัตโนมัติ, หุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study training needs; 2) to develop a curriculum model; 3) to test learning achievement in terms of knowledge and skills; and 4) to examine the effectiveness of the training process among trainees. It was the mixed-methods research, applying case study research to identify the target audience and participatory action research to collect data from interviews, surveys, and participant observation. Data were analyzed using percentage, mean, and standard deviations. The results revealed that 1) the need for training in the use of welding robots and automation systems was found to have been accepted by 4 colleges, with 7 teachers and 45 students; 2) developing a training curriculum model based on the needs of the target audience revealed that the theoretical training course format required a question-and-answer lecture format with examinations that passed the IOC tool quality analysis criteria. In terms of practical skills, skills in using robots to weld T-shaped workpieces with fillet-type welds were required. As for the automation system, it used a form of arranging boxes of goods or equipment; 3) the results of the test to find the learning achievement in knowledge and skills of the trainees found that the learning achievement in

knowledge and skills, the scores after learning were higher than before learning. Before learning, the learners scored 35.55 percent, after learning, they scored 78.29 percent, exceeding the set criterion of 70.00 percent and increased by 42.74 percent. In terms of skills, everyone was able to complete the work on time; and 4) the results of the test to find the efficiency of the training process from the trainees found that the content aspect was very effective ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.24), the trainer aspect was very effective ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00), and the training venue aspect was very effective ($\bar{X}$ = 4.83) and (S.D. = 0.22), with the overall average of all aspects being very effective ($\bar{X}$ = 4.88, S.D. = 0.15).

Keywords: training curriculum, automation system, industrial welding robots

บทนำ

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ตามหมวดหมู่ที่ 12 ประเทศไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต ตามนโยบายการพัฒนากำลังคนของประเทศที่กรอบระยะเวลา 5 ปี ได้แก่ 1) การขยายผลหลักสูตร อาชีวศึกษาเชื่อมโยงภาคอุตสาหกรรม ด้วยรูปแบบบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกับการทำงาน (Work-integrated Learning : WIL) 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างทักษะแห่งอนาคต โดยยกระดับระบบการจัดฝึกอบรม เพื่อพัฒนาทักษะบุคลากรในวัยทำงาน (Reskill / Upskill) หรือพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น Micro-credential เพื่อพัฒนาเพิ่มพูนทักษะ และ 3) การขยายผลกลไก พัฒนาทักษะการวิจัย นวัตกรรม และทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) ให้แก่เยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การพลิกโฉมประเทศในการขับเคลื่อนการพัฒนากำลังคนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ที่ผ่าน มาสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ทำการสำรวจข้อมูล “แนวโน้มความต้องการบุคลากรของอุตสาหกรรม กลุ่มเป้าหมายแห่งอนาคต New S - Curve และทิศทางการพัฒนากำลังคนของประเทศไทย พ.ศ. 2563-2567” โดยวิธีการ สัมภาษณ์ และจัดทำแบบสอบถามผู้ประกอบการในแต่ละอุตสาหกรรม พบว่า ด้วยต้นทุนเทคโนโลยี ที่ถูกลง และจำนวนแรงงานที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้นทุนแรงงาน และต้นทุนระบบอัตโนมัติเริ่ม จะใกล้เคียงกันมากขึ้น ซึ่งในระยะยาวอาจมีความต้องการหุ่นยนต์ร่วมกับระบบอัตโนมัติเพื่อทดแทน

สถานการณ์ความต้องการบุคลากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศเข้าสู่อุตสาหกรรมไทยแลนด์ 4.0 (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562) สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการ ข้อมูลเบื้องต้นซึ่งได้จากการวิพากษ์หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานประกอบการ พบว่า กลุ่มรายวิชาที่สถานประกอบการมีความต้องการอยู่ ได้แก่ รายวิชา Robot Arm Industrial Engineering (IE), 3D ZAD /Printer 3D (22 มิถุนายน 2565) ซึ่งรายวิชาดังกล่าว สอดคล้องกับรายวิชา “หุ่นยนต์เชื่อมและ ระบบอัตโนมัติ” ซึ่งหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (ต่อเนื่อง) หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2561 ยังไม่ได้บรรจุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ดังนั้นในการพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูงเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ของสาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อมจึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ และจากการให้สัมภาษณ์ (28 เมษายน 2565) สมาชิกผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม 6D โดยใช้เทคโนโลยีการเชื่อมชั้นสูงแบบ CMT จากสถานศึกษาซึ่งสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่ภาควิชาเทคโนโลยีการเชื่อม วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม พบว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดยังไม่มีครุภัณฑ์ หุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม และระบบอัตโนมัติ เพราะยังอยู่ในขั้นตอนการเขียนโครงการจัดหา และจากข้อมูลเชิงลึก พบว่า หลายสถานศึกษายังไม่ผ่านความเห็นชอบของผู้บริหารสถานศึกษาหรือให้เลื่อนโครงการไปก่อน ดังนั้น การพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูงตามพันธกิจสำคัญ ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ในการผลิตพัฒนากำลังคนด้านทักษะวิชาชีพระดับเทคโนโลยี และสร้างองค์ความรู้ ด้านการจัดการอาชีวศึกษาร่วมกับชุมชน สังคม รวมถึงสถานประกอบการ และความต้องการตลาดแรงงาน จึงไม่สามารถทำได้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากโครงสร้างหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2561 ยังไม่ได้รับการบรรจุรายวิชา หุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม และระบบอัตโนมัติ เพราะในขณะนั้นยังไม่มีครุภัณฑ์

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การพัฒนาในระยะต่อไปของสาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม จึงต้องให้ความสำคัญสู่การพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูง เพื่อแก้ปัญหา และตอบโจทย์อุตสาหกรรมกลุ่มเป้าหมายแห่งอนาคต โดยบูรณาการรายวิชาเทคนิคการฝึกอบรมสู่การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อมและระบบอัตโนมัติ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนเข้าสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคต” และเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) การจัดโครงสร้างระบบที่เสริมสร้างประสบการณ์ของบุคลากร ครูผู้สอน ด้วยลักษณะการเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กร สถานศึกษา และสถานประกอบการ

เป็นแนวทางการดำเนินงานด้วยคำถามงานวิจัย ดังนี้ 1) ความต้องการฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อมของครูและนักศึกษา วิทยาลัยที่สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 เป็นอย่างไร 2) การพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรมที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ เป็นอย่างไร 3) ผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้านความรู้ และทักษะ เป็นอย่างไร และ 4) ประสิทธิภาพของกระบวนการจัดฝึกอบรม เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของผู้เรียนจากวิทยาลัยฯ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3
2. เพื่อพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรม ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
3. เพื่อทดสอบหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความรู้ และทักษะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
4. เพื่อทดสอบหาประสิทธิภาพกระบวนการจัดฝึกอบรม จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary) แผนงาน (Program) นโยบาย (Policy) วารสาร (Journal) บทความทางวิชาการ (Review articles) เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของปัญหา ที่สอดคล้องกับความต้องการตามปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อกำหนดทิศทาง และแนวทางการวิจัย ตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี

2. การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) จากครูผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญจากสถานศึกษา และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ด้วยขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับแบบทดสอบรายข้อ จากครูผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญจากสถานศึกษา จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence: IOC) ที่เกณฑ์เฉลี่ย 0.50-1.00 เป็นค่าความเที่ยงตรงที่ใช้ได้ ต่ำกว่า 0.50 เป็นค่าความเที่ยงตรงที่ใช้ไม่ได้ ต้องปรับปรุง

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลในการทำแบบทดสอบ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 45 คน จากการทำแบบทดสอบ 10 ข้อ เพื่อหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้วยค่าความเชื่อมั่นหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อย่างน้อยร้อยละ 70 หรือทำข้อสอบถูกอย่างน้อย 7 ข้อ (Gable, R. K., 1986)

2.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็น ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 45 คน ถึงความพึงพอใจที่มีต่อการจัดฝึกอบรม ตามสมมติฐานการวิจัยระดับดีที่ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) 3.50 ขึ้นไปและมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ไม่เกิน 1.0 จากเกณฑ์การประเมินที่ 5 ระดับ

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสำรวจ (Survey) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) จากผู้ทรงคุณวุฒิของสถานประกอบการ 4 ท่าน และจากครู อาจารย์ผู้สอนในสถานศึกษา 7 คน เพื่อแสวงหาความต้องการ และการพัฒนาหลักสูตรจัดฝึกอบรม ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตีความแบบอุปมัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2565)

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากครู อาจารย์ที่สถานศึกษา จำนวน 7 ท่าน เพื่อออกแบบเนื้อหาเอกสารการฝึกอบรม พร้อมข้อสอบที่ภาคทฤษฎี เก็บข้อมูลจากผู้จัดการฝ่ายบุคคลของสถานประกอบการ เพื่อออกแบบใบงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามขั้นตอนการวิจัย (วรรณดี สุทธิณารกร, 2560)

5. การวิจัย “เรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียน เข้าสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคต” เป็นการขับเคลื่อนประเทศไทยเข้าสู่อุตสาหกรรมไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องการกำลังคนที่มีสมรรถนะสูง ด้วยขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 การศึกษาความต้องการฝึกอบรมเรื่องการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของครู และนักศึกษาวิทยาลัยฯ ในสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จากสภาพปัญหาขาดแคลนครูภัณฑ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังเขียนโครงการเสร็จและจัดส่งถึงวิทยาลัยฯ จำนวน 4 แห่ง ผลการตอบรับการเข้าร่วมโครงการจัดฝึกอบรม ปรากฏตามรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดผลการตอบรับเข้าร่วมโครงการจัดฝึกอบรม

ที่	วิทยาลัยฯ ที่ตอบรับ	ระดับการศึกษา	นศ.	ครู	รวม/คน
1	วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม	เทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.)	21	1	22
2	วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	10	2	12
3	วิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	8	2	10
4	วิทยาลัยเทคนิควาปีปทุม	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	6	2	8
รวม			45	7	52

5.2 การพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการวิจัยด้วยขั้นตอน ดังนี้

1) พัฒนาหลักสูตรภาคทฤษฎีเป็นแบบบรรยาย ถามตอบ เรื่องหลักการควบคุมหุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ หลักการความปลอดภัย และการบำรุงรักษา พร้อม

ข้อสอบ 10 ข้อ ที่ผ่านการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ที่เกณฑ์เฉลี่ย 0.50 ขึ้นไป

2) ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยข้อตกลงร่วมกันของสถานศึกษาที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เป็นแบบบรรยาย สาธิต ใช้ระยะเวลา 16 ชั่วโมง วันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยการจัดแบ่งกลุ่มของผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความต้องการ และความพร้อมของแต่ละสถานศึกษา ตามรายละเอียดที่ปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 2 รายละเอียดกำหนดการจัดฝึกอบรมนักศึกษา จำนวน 3 รุ่น จาก 4 วิทยาลัยฯ

รุ่นที่	วิทยาลัยฯ ที่เข้าร่วม	ระดับการศึกษา	นศ.	ครู	รวม
1	วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม	เทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.)	7	1	20
	วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	10	2	
2	วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม	เทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.)	7	1	18
	วิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	8	2	
3	วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม	เทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.)	7	1	16
	วิทยาลัยเทคนิควาปีปทุม	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	6	2	

3) การพัฒนาหลักสูตรด้านทักษะปฏิบัติ ด้วยรูปแบบการดำเนินการจัดฝึกอบรม การใช้งานหุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ด้วยวิธีการฝึกภาคปฏิบัติแบบบรรยาย สาธิต ขั้นตอนควบคุมการทำงาน โดยแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็นกลุ่มละ 5 คน ฝึกขั้นตอนควบคุมการทำงานพร้อมกันคราวละ 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มใช้เวลาฝึก 2 ชั่วโมง และสลับกลุ่มทุก 2 ชั่วโมง โดยกำหนดให้ครูผู้ควบคุมนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมเป็นวิทยากร เพื่อจัดการเรียนรู้แบบ “เรียนดี มีความสุข”

ภาพที่ 1 ปฏิบัติการฝึกทักษะการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ

จากรูปเป็นใบงานฝึกทักษะปฏิบัติงานการควบคุมหุ่นยนต์เชื่อมและระบบอัตโนมัติ ที่ได้จากการตกลงทำความเข้าใจร่วมกับครูผู้ควบคุมนักศึกษาที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมฯ ตามข้อแนะนำของสถานประกอบการบริษัท อาซาฮี เทค (ไทยแลนด์) จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับการผลิตอุปกรณ์อะไหล่รถชุด รวมถึงเครื่องจักรกล ที่ใช้ในการเกษตรทุกชนิด

5.3 การทดสอบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ และทักษะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ตามขั้นตอนวิธีวิจัย ดังนี้

1) หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ของเอกสารประกอบการจัดฝึกอบรม โดยใช้เกณฑ์ตรวจพิจารณาข้อคำถามซึ่งมีค่า IOC 0.50 - 1.00 มีค่าความเที่ยงตรงที่ ใช้ได้ ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้ต้องปรับปรุง ผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ข้อสอบทั้ง 10 ข้อมีความ สอดคล้องกันทุกข้อ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 และมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.78 ซึ่งเป็นเกณฑ์ใช้ได้

2) ดำเนินการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่ด้านความรู้ภาคทฤษฎี จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 3 รุ่น ด้วยผลการทดสอบที่ปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ลำดับที่ ข้อสอบ	อบรมรุ่นที่ 1 N = 17		อบรมรุ่นที่ 2 N = 13		อบรมรุ่นที่ 3 N = 15	
	$\bar{X}$ ก่อนเรียน	$\bar{X}$ หลังเรียน	$\bar{X}$ ก่อนเรียน	$\bar{X}$ หลังเรียน	$\bar{X}$ ก่อนเรียน	$\bar{X}$ หลังเรียน
1	3.24	7.88	3	7	3	8
2	3.00	7.88	3	7	4	8
3	3.00	7.82	3	8	5	8
4	3.00	7.88	4	8	4	8
5	3.12	7.88	3	8	4	8
6	3.00	7.88	4	8	5	8
7	3.00	7.88	4	8	5	8
8	3.00	7.88	4	8	4	8
9	3.00	7.88	5	8	3	8
10	3.00	7.94	3	8	3	7
ค่าเฉลี่ย	3.04	7.88	3.07	8.00	3.08	7.99
ค่า S.D	0.08	0.03	0.21	0.03	0.20	0.02
ร้อยละ	33.53	77.65	34.67	78.00	38.46	79.23

จากตารางเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับคะแนนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตอบถูก จากคะแนนที่ได้ต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ที่พบว่า คะแนนจากการทดสอบหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) เพิ่มขึ้น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ลดลง จึงสรุปว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ดีขึ้น

5.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาประสิทธิภาพ กระบวนการจัดฝึกอบรม จากผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 3 รุ่น รวม 45 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบสอบถามความคิดเห็น ด้านเนื้อหา ด้านวิทยากร และด้านสถานที่การจัดฝึกอบรม ผลที่ได้จากการปรับบทบาทของครูผู้สอนเป็น “วิทยากรหรือโค้ช” เพื่ออำนวยความสะดวกการจัดการเรียนรู้รูปแบบ “เรียนดี มีความสุข” ปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาประสิทธิภาพของการจัดฝึกอบรม

รายการประเมิน N = 45	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.
ด้านเนื้อหาการจัดฝึกอบรม			
1. เนื้อหาภาคทฤษฎี ตรงตามวัตถุประสงค์การจัดฝึกอบรม	ดีมาก	4.59	0.51
2. เนื้อหาภาคปฏิบัติ สามารถปฏิบัติงานได้จริง	ดีมาก	5.00	0.00
3. สามารถนำความรู้ และประสบการณ์ ไปใช้งานได้จริง	ดีมาก	4.71	0.47
4. ความพึงพอใจที่มีต่อความรู้ และประสบการณ์จากการฝึกอบรม	ดีมาก	5.00	0.00
ผลรวม	ดีมาก	4.82	0.24
ด้านวิทยากรการจัดฝึกอบรม			
1. วิทยากรบรรยายเนื้อหาภาคทฤษฎี ได้ชัดเจน เข้าใจง่าย	ดีมาก	5.00	0.00
2. วิทยากรบรรยาย สาธิต การใช้งานได้ชัดเจน เข้าใจง่าย	ดีมาก	5.00	0.00
3. เวลาที่ใช้ในการบรรยาย สาธิต เหมาะสม	ดีมาก	5.00	0.00
4. ความพึงพอใจที่มีต่อวิทยากร ในการฝึกอบรมครั้งนี้	ดีมาก	5.00	0.00
ผลรวม	ดีมาก	5.00	0.00
ด้านสถานที่การจัดฝึกอบรม			
1. โสตทัศนูปกรณ์คอมพิวเตอร์ทันสมัย เพียงพอในการฝึกอบรม	ดีมาก	5.00	0.00
2. หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ทันสมัยใช้งานได้ดี	ดีมาก	5.00	0.00
3. บรรยากาศการฝึกอบรมภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เหมาะสม	ดีมาก	4.53	0.51
4. ความพึงพอใจที่มีต่อ คณะทำงานผู้จัดการจัดฝึกอบรม	ดีมาก	4.82	0.39
ผลรวม		4.83	0.22
ผลรวมทั้ง 3 ด้าน	ดีมาก	4.88	0.15

จากตารางข้อมูลสรุปผลการหาประสิทธิภาพการจัดฝึกอบรม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดฝึกอบรม ด้านเนื้อหา ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ พบว่ามีประสิทธิภาพในระดับดีมากทุกด้าน ด้วยผลสรุปค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านที่ 4.88 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.15 จึงสรุปได้ว่า การจัดฝึกอบรมมีประสิทธิภาพระดับ ดีมาก ตามสมมติฐานการวิจัยที่ค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป

สรุปผลการวิจัย

1. ความต้องการฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของผู้เรียนจากวิทยาลัยฯ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 พบว่า ครูและนักศึกษาของวิทยาลัยฯ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ตอบรับการมีส่วนร่วมในการจัดฝึกอบรมครั้งนี้ จำนวน 3 รุ่น จากครูจำนวน 7 ท่าน และนักศึกษา จำนวน 45 คน ที่แสดงความต้องการทบทวนความรู้ และทักษะการใช้งานหุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม และระบบอัตโนมัติ สำหรับครูผู้สอนสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนเข้าสู่อุตสาหกรรมกลุ่มเป้าหมายแห่งอนาคต New S - Curve ผ่านแพลตฟอร์มหลักสูตรการจัดฝึกอบรม

2. ผลการพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรม ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ภาคทฤษฎีเป็นแบบบรรยายถามตอบ พร้อมข้อสอบ 10 ข้อ ที่ผ่านเกณฑ์วิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ (IOC : Index of item objective congruence) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และแสดงความพึงพอใจที่มีต่อเอกสารประกอบการฝึกอบรมในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.52) ส่วนภาคปฏิบัติเป็นแบบบรรยาย สาธิต ด้วยทักษะการใช้หุ่นยนต์เชื่อม ชิ้นงานด้วยลักษณะการต่อชิ้นงานที่เป็นการต่อแบบตัวที (T Joint) และมีรอยเชื่อมต่อแบบฟิลเลท (Fillet Weld) ส่วนระบบอัตโนมัติ ใช้รูปแบบการจัดเรียงกล่องสินค้าหรือครุภัณฑ์ ตามข้อแนะนำของสถานประกอบการ

3. ผลการทดสอบหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความรู้ และทักษะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผลการทดสอบ พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์จากการทำข้อสอบ 10 ข้อ ในภาคทฤษฎีของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทั้ง 3 รุ่น คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยรวมที่ 3.53 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมที่ 0.64 หรือคิดเป็นร้อยละ 35.33 คะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยรวม 7.82 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมที่ 0.44 หรือคิดเป็นร้อยละ 78.26 มากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ร้อยละ 70.00 และเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนร้อยละ 42.93 ส่วนด้านทักษะภาคปฏิบัติพบว่า เสร็จทันตามเวลาที่กำหนดให้ทุกคน จึงสรุปว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งความรู้ภาคทฤษฎี และทักษะภาคปฏิบัติ ตามที่กำหนดครบทุกคน

4. ผลการทดสอบหาประสิทธิภาพกระบวนการจัดฝึกอบรม จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผลการทดสอบ พบว่า ด้านเนื้อหา มีประสิทธิภาพ ดีมาก ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.24) ด้านวิทยากร มีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) ด้านสถานที่ในการจัดฝึกอบรม มีประสิทธิภาพ ดีมาก ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.22) และมีประสิทธิภาพโดยรวมของกระบวนการจัดฝึกอบรม ทั้ง 3 ด้าน ในระดับ ดีมาก ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.16) จึงสรุปได้ว่า กระบวนการจัดฝึกอบรมครั้งนี้มีประสิทธิภาพ ดีมาก ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ที่ 3.50 ขึ้นไป

อภิปรายผลการวิจัย

เพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาด้วยกระบวนการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบเครือข่ายจัดการ เรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ตามหลักการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้ง ทรัพยากรบุคคล เครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีอยู่ ผ่านแพลตฟอร์ม การฝึกอบรมผู้เรียนให้มีสมรรถนะสูงตามความต้องการของตลาดงาน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความต้องการฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของครูและนักศึกษา วิทยาลัยฯ ในสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ข้อมูลเบื้องต้นจากแบบตอบ รับเข้าร่วมการฝึกอบรม จำนวน 4 วิทยาลัยฯ ของครูผู้สอนที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรหุ่นยนต์ เชื่อมอุตสาหกรรม ที่ประสงค์จะทบทวนความรู้ และทักษะ รวมถึงการแก้ปัญหาขาดแคลนครุภัณฑ์ เพื่อจัดการเรียน การสอนให้กับผู้เรียน สามารถอภิปรายผลในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ของชูชัย สมितिไกร (2556) กล่าวว่า การวิเคราะห์ความต้องการเป็นขั้นตอนแรกของการจัดอบรม อย่างเป็นระบบ เพราะช่วยให้ทราบข้อมูลของการจัดการ และการออกแบบพัฒนาการจัดฝึกอบรม ที่ตรงตามกับความต้องการของคนในชุมชน สังคม และจากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมาจาก สถานประกอบการที่เข้าร่วมวิพากษ์หลักสูตร สาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566 ควรเพิ่มรายวิชา วิศวกรรมแขนหุ่นยนต์อุตสาหกรรม (Robot Arm Industrial Engineering) สอดคล้องความต้องการของผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ยังไม่มีรายวิชาดังกล่าวใน หลักสูตรเช่นเดียวกันจึงสามารถอภิปรายผลได้ตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของธวัชชัย รัตตัญญู (2551) คือ การหาความจำเป็นของการฝึกอบรม เพื่อศึกษาข้อมูลความจำเป็น ก่อนวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องจัดการฝึกอบรม

2. การพัฒนารูปแบบหลักสูตรการจัดฝึกอบรม ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ครู ผู้ควบคุมนักศึกษา ที่ต้องพัฒนาระดับสมรรถนะผู้เรียนด้านทักษะการควบคุมใช้งานหุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ จึงมองหาหลักสูตรระยะสั้นผ่านแพลตฟอร์มการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ ที่เชื่อมโยง

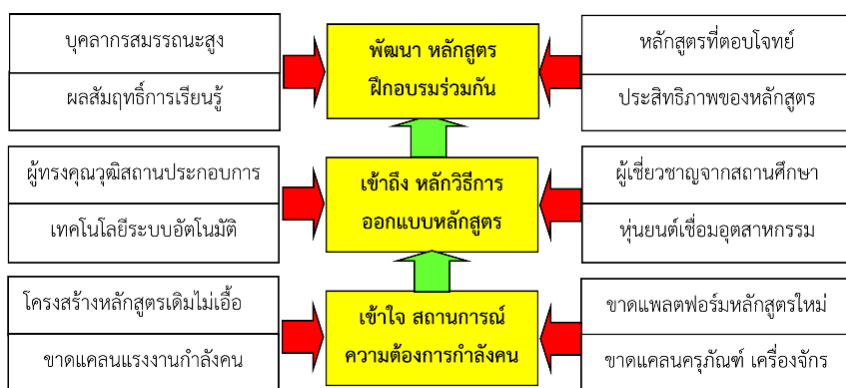
ได้กับความต้องการของสถานประกอบการ สามารถอภิปรายผลได้ตามบริบททั่วไปของ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ด้านพันธกิจ เพื่อการพัฒนางานวิจัยสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม เทคโนโลยี และพัฒนาวิชาชีพสู่ชุมชน สังคม บนความร่วมมือกับสถาบันการอาชีวศึกษา ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถานประกอบการ และองค์กรวิชาชีพ จากภายใน และต่างประเทศ รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรเพื่อปรับบทบาทของนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม ผู้ที่เรียนในรายวิชาเทคนิคการฝึกอบรม “เป็นผู้ดำเนินการจัดฝึกอบรม” ด้วยความรู้ ทักษะ การคิดวิเคราะห์ ตรงตามวัตถุประสงค์ฐานสมรรถนะของสาขาอาชีพ จึงอภิปรายผลตามความหมายของ Parry, S.B. (1997) ซึ่งกล่าวว่า สมรรถนะ คือ กลุ่มความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องต่อกัน และ Sherman. S.J. & Sherman. B.S., (2004) กล่าวว่า สมรรถนะมีความหมายแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสามารถของบุคคลในการทำงานที่ตนเองรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นคุณลักษณะที่บุคคลจำเป็นต้องมี เพื่อให้การทำงานที่ตนได้รับมอบหมายประสบความสำเร็จ

3. การทดสอบหาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความรู้ และทักษะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยการให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการออกแบบเนื้อหาบทเรียน จัดทำแบบทดสอบ และการวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ จากข้อสอบ 10 ข้อ ที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 ทุกข้อ และมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.78 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ได้โดยไม่ต้องปรับปรุงตามเกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ IOC สามารถอภิปรายผลจากการให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ครูผู้สอนมีส่วนร่วม ได้ตามทฤษฎีความพึงพอใจของ Applewhite, P.B. (1965) หมายถึง ความสุขความสบายซึ่งได้จากการทำงาน และเป็นความสุขซึ่งได้รับจากการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ได้ร่วมกันกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับคะแนนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ภายหลังการปรับบทบาทให้ครูผู้สอนเป็น “วิทยากรหรือโค้ช” เพื่ออำนวยความสะดวกการเรียนรู้รูปแบบให้คำแนะนำ เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น จากงานที่ทำงานเกิดความพึงพอใจในตนเองไม่ต้องรอครู จากการทำข้อสอบ 10 ข้อ ภาคทฤษฎีของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้ง 3 รุ่น ซึ่งพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยรวม 3.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวม 0.64 หรือคิดเป็นร้อยละ 35.33 และหลังเรียนค่าเฉลี่ยรวม 7.82 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวม 0.44 หรือคิดเป็นร้อยละ 78.26 มากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 70.00 และเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนร้อยละ 42.93 สามารถอภิปรายผลได้ตามวัตถุประสงค์การจัดฝึกอบรมของธีระ กาญจนารักษ์ (2555) ที่อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ 2) เพื่อเพิ่มพูนทักษะความชำนาญในการทำงาน และ 3) เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ที่มีต่อครูที่สอนเพียงอย่างเดียว

4. การทดสอบประสิทธิภาพกระบวนการจัดฝึกอบรม ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อค้นหากระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จากการร่วมกันลงมือปฏิบัติงานจริง (Learning by Doing) โดยอาศัยผลสรุปด้านความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งมีต่อกระบวนการจัดการฝึกอบรมที่พบว่าด้านเนื้อหามีประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.24) ด้านวิทยากรประสิทธิภาพ ดีมาก ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) ด้านสถานที่จัดฝึกอบรมประสิทธิภาพดีมาก ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.22) สามารถอภิปรายผลได้ตามทฤษฎี Herzberg, F. (1959) ด้านองค์ประกอบแรงจูงใจ (Motivation Factors) เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติโดยตรง และเป็นสิ่งจูงใจให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจการทำงานด้วยลักษณะของงาน (Work Itself) เป็นที่น่าสนใจ อาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ท้าทายให้ลงมือทำหรือเป็นงานซึ่งมีลักษณะทำตั้งแต่ต้นจนจบโดยลำพัง และเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทักษะการใช้หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่ตรงกับความต้องการของตลาดงานในอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ที่พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน สามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้อง และเสร็จทันในเวลาที่กำหนด สามารถอภิปรายผลได้ตามความหมายของธิดาภรณ์ ละม้ายศรี (2561) คือ กระบวนการที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความสามารถภายในของบุคคล เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไปในทิศทางที่ต้องการ และเป็นการจัดการเรียน การสอน โดยใช้รูปแบบที่เฉพาะเจาะจง หรือมีเป้าหมายที่ชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้หุ่นยนต์เชื่อมอุตสาหกรรม เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียนเข้าสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคต เป็นการสร้างเครือข่ายสู่การเรียนรู้ (Learning Network) ระหว่างสถานศึกษา และสถานประกอบการ เพื่อพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการ ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตลาดงาน ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรตามหลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

จากแผนภาพเริ่มจากความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหาของสถานการณ์ที่หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ไม่ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง รวมถึงการขาดแคลนด้านครุภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องจักร เพื่อพัฒนาสมรรถนะกำลังคนให้อุตสาหกรรมในอนาคตมีความต้องการ จึงต้องเข้าถึงการเรียนรู้ร่วมกับภาคอุตสาหกรรมแบบบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่ตอบโจทย์ทั้งสถานศึกษาและภาคอุตสาหกรรม ในการพัฒนาบุคลากรที่มีสมรรถนะสูงตามความต้องการ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อถว้พัฒนหลักการสำคัญ ในการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ควรมีการศึกษาแพลตฟอร์มจัดฝึกอบรมรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในสังกัด ที่มีสภาพปัญหาขาดแคลนครุภัณฑ์ด้วยข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการพัฒนาสมรรถนะ การใช้งานหุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ จากวิทยาลัยสังกัดสถาบันฯ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยควรมีการเก็บข้อมูลความต้องการเพิ่มเติม ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย บุคคลทั่วไปและสถานประกอบการ เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน สังคม ตามพันธกิจของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3
2. งานวิจัยครั้งนี้กำหนดสภาพปัญหา ที่การขาดแคลนครุภัณฑ์ หุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ ของสาขาวิชาเทคโนโลยีการเชื่อม ด้วยข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป สถาบันฯ ควรส่งเสริมสนับสนุน ให้ลองศึกษาสภาพปัญหาของสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น ช่างกล ช่างยนต์ ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งอาจมีสภาพปัญหา และความต้องการเช่นเดียวกัน
3. งานวิจัยครั้งนี้กำหนดให้ครูผู้สอนจากวิทยาลัยที่สังกัดสถาบันฯ รวม 4 แห่งเป็นวิทยากรดำเนินการฝึกอบรม ด้วยผลการตอบรับด้านประสิทธิภาพในระดับ ดีมาก ข้อเสนอแนะสถาบันฯ ควรมีการส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ในสังกัดมีความก้าวหน้าสู่สายงานอาชีพนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาวิชาชีพสู่ชุมชน สังคม ตามพันธกิจที่สำคัญของสถาบันฯ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. งานวิจัยนี้ออกแบบชิ้นงานตัวอย่าง เพื่อใช้ฝึกสมรรถนะการใช้งานหุ่นยนต์เชื่อม ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรออกแบบชิ้นงานฝึกสมรรถนะที่ใช้งานได้จริง เช่น ตะแกรงฝาปิดร่อนน้ำ ซึ่งมีลักษณะรอยเชื่อมต่อรูปตัวที่เหมือนกัน แต่มีรูปร่างหรือรูปทรงที่ซับซ้อนมากกว่าเดิม
2. งานวิจัยครั้งนี้ชิ้นงานเป็นเหล็กเหนียวธรรมดาเชื่อมด้วยกระบวนการเชื่อมมิก (MIC) โดยใช้แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ควรใช้การฝึกด้วยชิ้นงานเป็นวัสดุอื่น เช่น สแตนเลส

หรืออคูมิเนียม เพราะต้องใช้กระบวนการเชื่อมทิก (TIG) ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมที่สูงขึ้น และต้องใช้ทักษะหรือสมรรถนะความรู้ด้านกรรมวิธีการเชื่อมที่แตกต่างกันออกไปจากเดิม

3. ประสิทธิภาพการจัดฝึกอบรมครั้งนี้ เน้นทักษะด้านการใช้งานหรือการควบคุมหุ่นยนต์เชื่อม และระบบอัตโนมัติ การพัฒนาหลักสูตรจัดฝึกอบรมครั้งต่อไปควรพิจารณา ด้านการประกอบติดตั้งอุปกรณ์ รวมถึงการดูแลบำรุงรักษาครุภัณฑ์เพื่อยืดอายุการใช้งาน

เอกสารอ้างอิง

ชูชัย สมितिไกร. (2556). *การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัชชัย รัตตัญญู. (2551). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.

ธิดาภรณ์ ละม้ายศรี. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธีระ กาญจนารักษ์. (2555). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการฝึกอบรม*. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

วรรณดี สุทธิธารกร. (2560). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการทางสำนึก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. กรุงเทพฯ : บริษัทสมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2562). *แนวโน้มความต้องการบุคลากรในอุตสาหกรรมเป้าหมายแห่งอนาคต (New S Curve) และทิศทางการพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2567*. กรุงเทพฯ : บริษัทพรินท์เอเบิล.

สุภางค์ จันทวานิช. (2565). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Applewhite, P.B. (1965). *Organizational Behavior*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall.

Gable, R. K. (1986). *Instrument in the Affective Domain*. Boston : Kluwer-Nijhoff.

Herzberg, F. (1959). *The Motivation to work*. New York : John Wiley and Sons.

Parry, S. B. (1997). *Evaluating the Impact of Training*. Alexandria, Virginia : American Society for Training and Development.

Sherman. S.J. & Sherman. B.S. (2004). *Science and Science teaching*. Westport : Greenwood Press.

การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำ
มั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต
สำหรับผู้สูงอายุ

Development of Learning Activity Guidelines by Applying Therapeutic
Dance and Folk Songs of Ban Khao Samo Klang to Enhance
the Quality of Life for the Elderly

ประภาศรี ศรีประดิษฐ์¹ และวารีรัตน์ แก้วอุไร²
Praparsri Sripradit, and Wareerat Kaewurai

Received: February 06, 2025

Revised: March 27, 2025

Accepted: April 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์บำบัด ปราชญ์ชาวบ้านด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองบ้านเขาสมอแครง ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน และผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุบ้านเขาสมอแครง ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความเหมาะสม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสถิติเชิงบรรยาย ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มี 2 แนวทาง ได้แก่ 1.1) ด้านร่างกายและจิตใจควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุร่วมกันสร้างสรรค์ทำรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ ความแข็งแรง การยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ และการมีเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: praparsris@hotmail.com

บ้านเขาสมอแครง 1.2) ด้านสัมพันธภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ ร่วมกันฝึกปฏิบัติการรำมั่งคละประกอบเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงภายใต้การออกแบบ จัดเตรียมพื้นที่ในชั้นเรียนให้มีความเหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ และ 2) แนวทางการจัด กิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 สร้างสรรค์ท่ารำ มั่งคละด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ขั้นที่ 2 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์ บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ขั้นที่ 3 ทบทวนผลการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ทั้งนี้แนวทางการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.45, SD = 0.06)

คำสำคัญ: การรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง, คุณภาพชีวิต, นาฏศิลป์บำบัด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the guidelines for organizing learning activities by applying therapeutic dance and folk songs of Ban Khao Samo Klang to enhance the quality of life for the elderly; and 2) to create and verify the quality of the guidelines for organizing learning activities by applying therapeutic dance and folk songs of Ban Khao Samo Klang to enhance the quality of life for the elderly; This was the research and development. sample consisted of experts in dance therapy concepts, local folk dance scholars of Khao Samo Klang, experts in curriculum and instruction, and elderly persons from Khao Samo Klang School for the Elderly, obtained by purposive sampling. The research instruments used included interview forms and a suitability assessment form. Data analysis included content analysis and descriptive statistics. The research results found that 1) there were 2 approaches to organize learning activities, namely 1.1) in physical and mental aspects, activities should be organized for the elderly to jointly create Mangkala dance moves and folk songs of Khao Samo Klang to enhance strength, muscle flexibility, and positive attitudes toward jointly preserving Khao Samo Klang folk songs, 1.2) in terms of social and environmental aspects, activities should be

organized for the elderly to jointly practice Mangkala dance with folk songs of Khao Samo Klang under the design and preparation of classroom spaces that were appropriate and safe for the elderly; 2) for the guidelines in organizing learning activities by applying Mangkala dance therapy and folk songs of Khao Samo Klang to enhance the quality of life for the elderly, there were 3 important steps: Step 1: To create Mangkala dance moves by reviving Khao Samo Klang folk songs; Step 2: To enhance quality of life with Mangkala dance therapy and folk songs of Khao Samo Klang; Step 3: To review the results of enhancing quality of life with Mangkala dance therapy and folk songs of Khao Samo Klang. However, the developed learning activity guidelines showed high appropriateness (Mean = 4.45, SD = 0.06).

Keywords: Mangkala folk dance of Khao Samo Klang, quality of life, dance therapy

บทนำ

ปัจจุบันนานาประเทศทั่วโลกต่างกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประเทศไทยที่ในปัจจุบันจัดอยู่ในภาวะสูงวัยของประชากรเป็นอันดับ 2 ของอาเซียน สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรศาสตร์ของไทยกำลังได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ประกอบกับประเทศไทยกำลังมุ่งหน้าเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ภายในปี 2577 เมื่อมีสัดส่วนของประชากรสูงวัย สูงถึงร้อยละ 28.1 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) จากสถานการณ์การเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุทำให้นานาประเทศรวมถึงประเทศไทยได้เตรียมการด้านนโยบายต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการรับมือกับสังคมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้น ส่งผลให้มติคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง “สังคมผู้สูงอายุ” โดยมีประเด็นสำคัญในการผลักดันเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) ทั้งนี้กรมอนามัยได้เผยถึงปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2563 ที่สูงเป็นอันดับแรก คือ ปัญหาด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ร้อยละ 58 รองลงมา คือ ปัญหาด้านการได้ยินหรือสื่อความหมาย ร้อยละ 24 ด้านการมองเห็น ร้อยละ 19 ด้านการเรียนรู้ ร้อยละ 4 ด้านจิตใจร้อยละ 3 และด้านสติปัญญา ร้อยละ 2 (สำนักอนามัยผู้สูงอายุ, 2564) นอกจากนี้ยังพบว่าในวัยเกษียณผู้สูงอายุต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและสังคมเนื่องจากผู้สูงอายุมีบทบาทและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมลดน้อยลง เกิดการพึ่งพิงทั้งด้านกิจวัตรประจำวันตลอดจนกิจกรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ส่งผล

กระหัดสะท้อนกลับไปด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (หรินทร์ ใจหนัก, 2560) ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุดังที่ได้กล่าวมามีเป็นปัญหาที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลดลง

แนวคิตนาฏศิลป์บำบัด (Dance Therapy) เป็นการนำหลักด้านการเคลื่อนไหวร่างกายในขณะปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ ของนาฏศิลป์มาบูรณาการร่วมกับหลักการทางด้านบำบัดในการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ คล้ายกับการออกกำลังกาย ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่มีแนวโน้มนำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อการเสริมสร้างสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากการประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดสามารถส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีสมรรถภาพทางด้านต่าง ๆ ดีขึ้น ซึ่งมีรายงานทางการแพทย์ได้แนะนำว่านาฏศิลป์บำบัดสามารถช่วยรักษาให้ได้ผลสำเร็จในหลาย ๆ เรื่อง เช่น พัฒนาภาพลักษณ์ไปในทางบวก พัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ลดความเครียด ความวิตกกังวลและซึมเศร้า ลดการแยกตัว การเจ็บป่วยเรื้อรัง และการเกร็งของกล้ามเนื้อ เพิ่มทักษะในการสื่อสารและส่งเสริมให้รู้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (สุนิสสา ชูชัยยะ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญาวีร์ เปี่ยมสีทอง, นพดล อินทร์จันทร์ และศรีรัฐ ภัคศิริณชิต (2561) ที่ได้นำกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดมาใช้บริหารกล้ามเนื้อในผู้สูงอายุ โดยผสมผสานหลักการทางกายภาพบำบัดเพื่อออกกำลังกายในผู้สูงอายุ พบว่า ภายหลังการร่วมกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัด ผู้สูงอายุมีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ความทนทานของกล้ามเนื้อ และการทรงตัว อยู่ในระดับที่ดีกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม เป็นไปในทำนองเดียวกับผลการวิจัยของ Mishra, S.S. & Shukla, S. (2022) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของการบำบัดด้วยการเต้นรำพื้นบ้านอินเดีย (Indian Folk-Dance Therapy: IFDT) โดยเฉพาะการเต้นรำการบำในการส่งเสริมสุขภาพทางกายและปัญญาของผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 ถึง 70 ปี พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในกลุ่ม IFDT มีพัฒนาการที่ดีขึ้นในด้านสมรรถภาพทางกาย ความสามารถทางการรับรู้ และการทำงานร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงผลจากการเคลื่อนไหวตามจังหวะที่เสริมสร้างกล้ามเนื้อ การจดจำลำดับท่าเต้น และการทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่ม การเคลื่อนไหวที่ใช้จังหวะและการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานใน IFDT มีส่วนช่วยเพิ่มความแข็งแรงและความทนทานทางกายภาพให้กับผู้สูงอายุ ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างสรรค์ของการเต้นช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางอารมณ์และความยืดหยุ่นทางจิตใจให้กับผู้สูงอายุ

การศึกษาริบทพื้นที่บ้านเขาสมอแกลงผ่านการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับแนวทางการใช้นาฏศิลป์พื้นเมืองในท้องถิ่นร่วมกับทฤษฎีนาฏศิลป์บำบัด ด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแกลงมาสร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นใหม่เป็นรำมั่งคะเพลงพื้นบ้าน

บ้านเขาสมอแครงสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการบำบัดในผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุพื้นที่ชุมชนบ้านเขาสมอแครงในอดีตได้มีการแต่งเพลงพื้นบ้านเพื่อใช้ประกอบการแสดง การละเล่นขับร้องภายในชุมชน ได้แก่ เพลงสวญจริงนกะนดา เพลงชะนีห้อยโหนด เพลงกุหลาบบานเย็น เพลงความรักของชาย เพลงหงส์ เพลงไก่อาม เพลงแหงนดูดาว และเพลงลาก่อนนะเธอ ซึ่งเป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นโดยปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านเขาสมอแครงและได้มีการเพิ่มเติมทำนองของเพลงพื้นบ้านโดยผู้นำชุมชนเพื่อที่จะสานต่อเจตนารมณ์การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงให้กับรุ่นต่อ ๆ ไปในชุมชน แต่ทว่าบทเพลงพื้นบ้านดังกล่าวยังขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากบทเพลงพื้นบ้านผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชน ส่งผลให้บทเพลงพื้นบ้านที่ประพันธ์ขึ้นเริ่มจะสูญหายไปจากคนในชุมชน โดยมีแค่เฉพาะผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่บ้านเขาสมอแครงเท่านั้นที่ยังคงสามารถขับร้องบทเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ทางผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านจึงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์สืบสานและใช้ประโยชน์จากบทเพลงพื้นบ้านให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนบ้านเขาสมอแครงที่สามารถนำบทเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงมาประยุกต์สร้างสรรค์เป็นทำรำต่าง ๆ เพื่อเป็นกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้นำภูมิปัญญาซึ่งเป็นบทเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่มาถ่ายทอดร่วมกันภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตลอดจนสามารถนำทำรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงมาประกอบการแสดงในงานบุญประจำปีชุมชนบ้านเขาสมอแครงก็จะยิ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน ดังสะท้อนให้เห็นจากบทสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านพื้นที่บ้านเขาสมอแครงที่สะท้อนว่าในอดีตชุมชนได้มีการแต่งบทเพลงพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านเขาสมอแครงเพื่อประกอบการละเล่นและการขับร้องทั่วไป แต่หลังจากนั้นบทเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ เริ่มจะสูญหายไปเพราะขาดการอนุรักษ์ สืบสานจากคนในชุมชน ในพื้นที่ชุมชนเองมีโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญในการพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในโรงเรียนจึงเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการถ่ายทอดวิธีการนำบทเพลงพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบทำรำประกอบบทเพลงต่าง ๆ แล้วก็นำทำรำไปใช้ในการแสดงในงานบุญประจำปีชุมชนบ้านเขาสมอแครงด้วยก็จะยิ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาบริบทพื้นที่บ้านเขาสมอแครงเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความท้าทายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดร่วมกับนาฏศิลป์พื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงยังไม่พบว่ามี

หน่วยงานหรือบุคคลใดประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านเขาสมอแครง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหลักคิดที่สำคัญที่ส่งผลให้ผู้วิจัยได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญที่ควรนำมาซึ่งการศึกษาวิจัยและพัฒนา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ อันจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งเป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มุ่งเน้นจัดการศึกษาโดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพโดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน ซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะและความสำคัญของนาฏศิลป์พื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

แหล่งข้อมูล

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์บำบัด จำนวน 2 คน
2. ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองพื้นที่บ้านเขาสมอแครง

จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

1. กำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการนำนาฏศิลป์บำบัดมาประยุกต์ใช้ร่วมกับนาฏศิลป์พื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย จิตใจ สัมพันธภาพทางสังคม และสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ พร้อมทั้งเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความชัดเจนในการใช้ภาษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 3 คน พบว่าแบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญด้านแนวคิดนาฏศิลป์บำบัด ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองพื้นที่บ้านเขาสมอแครงตามวันและเวลาที่ได้นัดหมายไว้ โดยนำส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านล่วงหน้าเป็นเวลา 1 สัปดาห์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ชาวบ้านในการขอข้อมูลเพิ่มเติมจากการสอบถามผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยจะได้นำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมโนราห์เพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

แหล่งข้อมูล

1. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านแนวคิดนาฏศิลป์บำบัด จำนวน 1 คน ปราชญ์ชาวบ้านด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองพื้นที่บ้านเขาสมอแครง จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนจำนวน 1 คน

2. ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองนาร่อง จากโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านเขาสมอแครง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เอกสารประกอบการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์บำบัด นาฏศิลป์พื้นเมือง และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดสำคัญในการสร้างเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

1.2 กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 สร้างสรรค์ทำรำมั่งคละด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ขั้นที่ 2 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ขั้นที่ 3 ทบทวนผลการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง

1.3 นำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความชัดเจนในการใช้ภาษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

1.4 นำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.5 นำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านการพิจารณา ปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองนำร่องกับผู้สูงอายุจากโรงเรียนผู้สูงอายุนบ้านเขาสมอแครง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้จริง

2. แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

2.1 ศึกษาเทคนิค วิธีการสร้างแบบประเมินความเหมาะสม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามหลักของลิเคอร์ท จากนั้นกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมทั้งเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความชัดเจนในการใช้ภาษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

2.2 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 3 คน พบว่า แบบประเมินความเหมาะสมมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. นำเอกสารประกอบการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำวงละครเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอเคลง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม โดยใช้แบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

2. นำเอกสารประกอบการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำวงละครเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอเคลง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ที่ผ่านการพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองนำร่อง (Pilot Study) กับผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน เป็นเวลา 2 สัปดาห์ รวม 9 ชั่วโมง และในระหว่างทดลองนำร่องผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำผลการตรวจให้คะแนนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 คะแนน หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

2. นำข้อมูลที่ได้จากทดลองนำร่อง (Pilot study) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

1. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 2 แนวทาง ได้แก่ 1.1) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านร่างกายและจิตใจควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุร่วมกันสร้างสรรค์ทำร่ำมั้งคละด้วยการร้องพื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงมาผสมผสานกับการแสดงร่ำมั้งคละนาฏศิลป์พื้นเมืองในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะทางกายทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ความทนทานของกล้ามเนื้อ ระบบหัวใจและระบบไหลเวียนเลือด ความยืดหยุ่นของร่างกาย นอกจากนี้การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเล่นดนตรี และร้องเพลงประกอบการออกท่าทางทางด้านนาฏศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือกันในกลุ่มชน โดยแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม รวมถึงการมีเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง 1.2) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสัมพันธ์ภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุร่วมกันฝึกปฏิบัติการร่ำมั้งคละประกอบเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงภายใต้การออกแบบจัดเตรียมพื้นที่ในชั้นเรียนให้มีความเหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เน้นให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านนาฏศิลป์ที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น ด้วยการให้โจทย์แบ่งกลุ่มในการทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย สลับหมุนเวียนกันไป และออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหวที่เอื้อต่อการมีการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มอย่างหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ผู้สูงอายุจะต้องได้รับความรู้สำหรับการจัดกิจกรรมในการเตรียมพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดให้มีความเหมาะสม และปลอดภัย ปราศจากมลพิษ และควรมีการจัดตั้งช่องทางในการสื่อสารเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ และทันต่อเหตุการณ์ร่วมกับสมาชิกภายในกลุ่ม

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการร่ำมั้งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการร่ำมั้งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างสรรค์ทำรำมั่งคละด้วยการรื้อพื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอ แคลง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุนำบทเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแคลง ประกอบด้วย เพลงเกริ่นนำบ้านเขาสมอแคลง เพลงสวयจริงนะกานดา เพลงชนะห้อยโหน เพลงกุหลาบบานเย็น เพลงความรักของชาย เพลงหงส์ เพลงไถ่ถาม เพลงแหงนดูดาว และเพลงลาก่อนนะเธอ มาออกแบบ และสร้างสรรค์เป็นทำรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแคลงที่เน้นการรำเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการยืดหยุ่นทางกายช่วงบนและล่าง โดยนำเอาดนตรีมั่งคละเพลงไม้สี่ประกอบทำรำมั่งคละขึ้นก่อนเพราะเป็นรำพื้นเมืองของจังหวัดพิษณุโลกแล้วจึงประดิษฐ์ทำรำให้มีความสอดคล้องกับจารีตทางการแสดง และเอกลักษณ์ของบ้านเขาสมอแคลง ซึ่งรายละเอียดทำรำมีทั้งหมด 9 ท่า ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การออกแบบและสร้างสรรค์ทำรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแคลง

ลำดับท่ารำ	ความหมาย	คำอธิบาย
ท่าที่ 1 ท่าสอดสูง	แสดงถึงการยกย่องเชิดชูสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่อยู่ ณ พื้นที่ทำการแสดง	มือขวาจับคว่ำแขนงอข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายหงายแขนงอข้างลำตัวระดับไหล่ในระดับเดียวกัน เอียงศีรษะข้างขวา จากนั้นเปลี่ยนมือขวาหงายสูงระดับแก้มศีรษะ มือซ้ายจับส่งหลังแขนตึง เอียงศีรษะข้างซ้ายตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20
ท่าที่ 2 ท่าไหว้-เชิดชู	แสดงถึงการทำความเคารพ สรรเสริญเกียติคุณครูตามจารีตก่อนการแสดงนาฏศิลป์	มือทั้งสองพนมไหว้ข้างขวาระดับใบหู เอียงศีรษะข้างขวา จากนั้นย้ายมาจับคว่ำระดับแก้มศีรษะข้างซ้ายเอียงศีรษะข้างซ้าย แล้วเปลี่ยนมือทั้งสองหงายออก เอียงศีรษะข้างขวา ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20
ท่าที่ 3 ท่าพรหมสี่หน้า-ยูกฟ้อนหาง	เป็นการยกย่องเชิดชูคุณครูไว้เหนือเกล้า	มือทั้งสองจับคว่ำข้างลำตัวแขนงอข้างลำตัวระดับไหล่ แล้วเปลี่ยนมือทั้งสองหงายระดับแก้มศีรษะ ศีรษะตรง ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20 จากนั้นแกงปลายนิ้วทั้งสองส่งแขนตึงไปด้านหลัง ศีรษะตรง ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20
ท่าที่ 4 ท่าดึงมือจับ	แสดงให้เห็นถึงการเดินชม ทิวทัศน์บรรยากาศในท้องถิ่นบ้านเขาสมอแคลง	มือขวาหงายแขนงอข้างลำตัวระดับสะโพก มือซ้ายจับคว่ำแขนงอด้านหน้าในระดับเดียวกัน จากนั้นดึงมือทั้งสองขึ้นสูงระดับแก้มศีรษะข้างขวา เอียงศีรษะข้างขวา ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20
ท่าที่ 5 ท่าเด็ดดอกไม้	แสดงความสวยงามของดอกไม้ที่อดใจไม่ได้จนต้องเด็ดมาชื่นชม	มือขวาดึงวงแขนงอข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายจับหงายแขนงอข้างลำตัวในระดับเดียวกัน เอียงศีรษะข้างขวา จากนั้นเปลี่ยนข้อนิ้วมือขวาจับหักข้อมือเข้าหาลำตัวสูงระดับแก้มศีรษะ มือซ้ายจับส่งหลังแขนตึง เอียงศีรษะข้างซ้าย ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20
ท่าที่ 6 ท่าบังสุริยา	แสดงถึงการประกอบกิจกรรม จนกระทั่งรู้สึกถึงความร้อนจากแสงแดดจึงต้องหลบบัง	มือทั้งสองจับหักข้อมือเข้าหาแก้มศีรษะขวา เอียงศีรษะข้างขวา จากนั้นม้วนมือทั้งสองออกตั้งวงระดับแก้มศีรษะข้างขวา เอียงศีรษะข้างซ้าย ตั้งท่าค้างไว้นับ 1-20

ลำดับท่ารำ	ความหมาย	คำอธิบาย
ท่าที่ 7 ท่าร้อย ดอกไม้	แสดงถึงการนำดอกไม้ที่เก็บ ได้มาร้อยเป็นพวงเพื่อนำไป ถวายพระ	มือขวาจับหางแขนงข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายจับหางแขนง ด้านหน้าระดับสะดือ เอียงศรีษะข้างขวา จากนั้นเปลี่ยนมือขวาจับคว่ำ ด้านหน้าระดับเหนือศรีษะ มือซ้ายจับหางในลักษณะเดิม โดยปลายนิ้ว จับของมือทั้งสองตรงกัน เอียงศรีษะข้างซ้าย ตั้งท่าค้างไว้ นับ 1-20
ท่าที่ 8 ท่าภมรเกล้า	แสดงถึงการนำดอกไม้มาติดที่ ผมให้สวยงามก่อนการออก เดินทางไปวัด	มือขวาดึงงบนระดับเหนือแอ่งศรีษะ มือซ้ายจับในระดัเดียวกัน เอียง ศรีษะข้างขวา ตั้งท่าค้างไว้ นับ 1-20
ท่าที่ 9 ท่ากระหวัด เกล้า	แสดงถึงการตรวจสอบความ งามของผม และเครื่องแต่งกาย ของตนก่อนเดินทางไปวัด	มือขวาจับคว่ำสูงระดับกึ่งกลางแอ่งศรีษะ มือซ้ายหางปลายนิ้วตกลง กึ่งกลางแอ่งศรีษะในระดับเดียวกัน เปลี่ยนม้วนมือขวาหางปลายนิ้วตกลงกึ่งกลางแอ่งศรีษะ มือซ้ายจับคว่ำสูง ระดับกึ่งกลางแอ่งศรีษะในระดับเดียวกัน จากนั้นวาดมือทั้งสองลง มือขวา จับคว่ำแขนตั้งข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายหางแขนตั้งข้างลำตัวในระดับ เดียวกัน ตั้งท่าค้างไว้ นับ 1-20

ขั้นที่ 2 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลง
พื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ผู้สูงอายุปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รำมั่งคละเพลง
พื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงร่วมกับสมาชิกผู้สูงอายุภายใต้การออกแบบชั้นเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุ
ที่มีความเหมาะสมและปลอดภัยต่อการทำกิจกรรมด้วยการปฏิบัติท่ารำเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะช่วง
บนและช่วงล่างประกอบเข้าด้วยกันเป็นท่ารำที่สมบูรณ์ต่อเนื่องประกอบตามจังหวะเพลงรำมั่งคละ
จำนวน 9 ท่า รวมทั้งสิ้นจำนวน 2 รอบด้วยกัน ในแต่ละรอบจะให้ผู้สูงอายุได้หยุดพักแล้วจึงปฏิบัติ
ใหม่อีกครั้ง ใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที จากนั้นจะปฏิบัติการคลายอุ่นโดยการยืดเหยียด
กล้ามเนื้อด้วยการทำซ้ำเหมือนการอบอุ่นร่างกาย เริ่มจากเคลื่อนไหวร่างกายต่อเนื่องให้ระดับการ
ไหลเวียนเลือดไปเลี้ยงกล้ามเนื้อและอัตราการเต้นของหัวใจสูงขึ้นเล็กน้อยหลังจากนั้นต่อด้วยการยืด
เหยียดกล้ามเนื้อ ซึ่งท่ารำทั้ง 9 ท่าจะถูกนำมาประยุกต์ใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์บำบัดการรำ
มั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงในงานบุญประจำปีชุมชนบ้านเขาสมอแครง

ขั้นที่ 3 ทบทวนผลการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำ
มั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง ผู้สูงอายุจะร่วมกันสนทนากลุ่มหรือให้สัมภาษณ์เป็น
รายบุคคลเพื่อร่วมกันพิจารณาทบทวนถึงความเหมาะสม ความเป็นได้ของกิจกรรม รวมถึงปัญหา
และอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อการฝึกปฏิบัติการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำ
มั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รายการประเมิน	Mean	SD	ระดับความเหมาะสม
1. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริง	4.20	0.45	มาก
2. สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้	4.60	0.55	มากที่สุด
3. สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้นาฏศิลป์พื้นเมืองตามทฤษฎีนาฏศิลป์บำบัด	4.20	0.45	มาก
4. เหมาะสมกับวัย และความสามารถของผู้สูงอายุ	4.60	0.55	มากที่สุด
5. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมเหมาะสม	4.40	0.55	มาก
6. มีความหลากหลายและสามารถปฏิบัติได้จริง	4.60	0.55	มากที่สุด
7. ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการเรียนรู้	4.20	0.45	มาก
8. ผู้สูงอายุได้ทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม	4.80	0.45	มากที่สุด
9. ผู้สูงอายุได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	4.20	0.45	มาก
10. ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	4.80	0.45	มากที่สุด
11. เน้นให้ผู้สูงอายุนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง	4.40	0.55	มาก
ภาพรวม	4.45	0.06	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมโนละครเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.45, SD = 0.06)

2.3 ผลการศึกษาทดลองนำร่องแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมโนละครเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สัมพันธภาพทางสังคม และสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ โดยพบปัญหาและอุปสรรคของการใช้กิจกรรมในด้านการเคลื่อนไหวร่างกายประกอบท่ารำทั้ง 9 ท่า ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขท่ารำให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้สูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 2 แนวทาง ได้แก่ 1.1) ด้านร่างกายและจิตใจ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุร่วมกันสร้างสรรค์ท่ารำมโนละครด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงมาผสมผสานกับการแสดงรำมโนละครนาฏศิลป์พื้นเมืองในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความแข็งแรง การยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ และการมีเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง 1.2) ด้านสัมพันธภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุร่วมกันฝึกปฏิบัติการรำมโนละครประกอบเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงภายใต้การออกแบบ

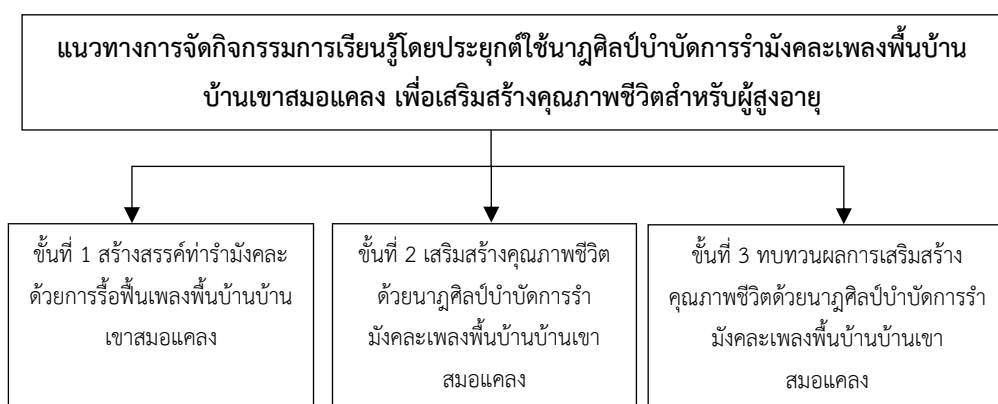
จัดเตรียมพื้นที่ในชั้นเรียนให้มีความเหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่ผลเป็นเช่นนี้
 เนื่องจากแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรจัด
 กิจกรรมให้ครอบคลุมโดยเริ่มตั้งแต่ด้านร่างกายและจิตใจที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการสร้างสรรค์ทำ
 รำมั่งคละด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสموแครงมาผสมผสานกับการแสดงรำมั่งคละ
 นาฏศิลป์พื้นเมืองในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความแข็งแรง การยืดหยุ่นของ
 กล้ามเนื้อ และการมีเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านบ้านเขาสموแครง จากนั้น
 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรต้องส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสัมพันธภาพทาง
 สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติการรำมั่งคละประกอบ
 เพลงพื้นบ้านบ้านเขาสموแครงภายใต้การออกแบบจัดเตรียมพื้นที่ในชั้นเรียนให้มีความเหมาะสม
 และปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ พร้อมทั้งนำผลการฝึกปฏิบัติที่ได้ไปประยุกต์ใช้ประกอบการแสดงใน
 งานบุญประจำปีชุมชนบ้านเขาสموแครง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Solla, P., et al. (2019) ที่ได้
 ศึกษาการเดินรำพื้นบ้านชาร์ดิเนียหรือการเดินรำ Ballu Sardu ในการบำบัดผู้ป่วยโรคพาร์กินสันมี
 ลักษณะอาการทั้งทางด้านการเคลื่อนไหวและอาการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว พบว่า ผู้บำบัด
 ผ่านการเดินรำนั้นมีคะแนนประเมินที่ดีขึ้นในด้านความเร็วในการเดิน ความยาวก้าว และความ
 แข็งแรงของขา นอกจากนี้ยังพบประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว เช่น ระดับความซึมเศร้า
 ลดลงและประสิทธิภาพการทำงานของสมองดีขึ้น

2. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลง
 พื้นบ้านบ้านเขาสموแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่
 สำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 สร้างสรรค์ทำรำมั่งคละด้วยการรื้อฟื้นเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสمو
 แครง ขั้นที่ 2 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสمو
 แครง ขั้นที่ 3 ทบทวนผลการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้าน
 บ้านเขาสموแครง ทั้งนี้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ
 มาก สอดคล้องกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สัมพันธภาพทางสังคม และ
 สิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ ที่ผลเป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์บำบัด ผู้นำชุมชนและ
 ประชาชนชาวบ้านสำหรับการศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มา
 ออกแบบสร้างสรรค์ทำรำ 9 ท่า โดยนำเอาดนตรีมั่งคละเพลงไม้สี่ประกอบทำรำมั่งคละขึ้นก่อน
 เพราะเป็นรำพื้นเมืองของจังหวัดพิษณุโลกแล้วจึงประดิษฐ์ทำรำให้มีความสอดคล้องกับจารีต
 ทางการแสดง และเอกลักษณ์ของบ้านเขาสموแครง ทั้งนี้ผู้สูงอายุได้นำทำรำทั้ง 9 ท่ามาประยุกต์ใช้

ประกอบการแสดงนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครงทั้ง 8 เพลง ซึ่งเป็นท่ารำเคลื่อนที่ในลักษณะวงกลมอย่างหลากหลายรูปแบบในงานบุญประจำปีชุมชนบ้านเขาสมอแครง พร้อมทั้งได้ทบทวนผลการฝึกปฏิบัติการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยนาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mishra, S.S. & Shukla, S. (2022) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของการบำบัดด้วยการเต้นรำพื้นบ้านอินเดีย (Indian Folk-Dance Therapy: IFDT) โดยเฉพาะการเต้นรำการบำในการส่งเสริมสุขภาพทางกายและปัญญาของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในกลุ่ม IFDT มีพัฒนาการที่ดีขึ้นในด้านสมรรถภาพทางกาย ความสามารถทางการรับรู้ และการทำงานร่วมกันในกลุ่ม นอกจากนี้การเคลื่อนไหวที่ใช้จังหวะและการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานใน IFDT มีส่วนช่วยเพิ่มความแข็งแรงและความทนทานทางกายภาพให้กับผู้สูงอายุ ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างสรรค์ของการเต้นช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางอารมณ์และความยืดหยุ่นทางจิตใจให้กับผู้สูงอายุ

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดการรำมั่งคละเพลงพื้นบ้านบ้านเขาสมอแครง เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานด้านการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาและประยุกต์ใช้นาฏศิลป์บำบัดด้วยการรื้อฟื้นนาฏศิลป์พื้นเมือง เพื่อให้จัดเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยนำกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดไปใช้เป็นกิจกรรมการออกกำลังกายหรือกิจกรรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองที่สอดคล้องกับจารีตทางการแสดงและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำกิจกรรมการเรียนรู้นาฏศิลป์บำบัดด้วยการรื้อฟื้นนาฏศิลป์พื้นเมืองควรนำไปใช้ด้วยความระมัดระวังเนื่องจากผู้สูงอายุอาจมีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ เพราะฉะนั้นควรปรับท่าทางการรำให้เหมาะสมและปลอดภัยต่อผู้สูงอายุ รวมถึงต้องมีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดในระหว่างทำกิจกรรม นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีปฏิสัมพันธ์ผ่านการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มและมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากการได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก รุ่นที่ 22 สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). *คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ.
- กัญญาวิรุ์ เปี้ยนสีทอง, นพดล อินทร์จันทร์ และศรีรัฐ ภัคศิรณชิต. (2561). การบริหารกล้ามเนื้อในผู้สูงอายุ โดยใช้กิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดสำหรับชุมชนไทยพวน จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม*, 6(1), 126–136.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สมพงษ์ จิตสี. (2567, 24 พฤศจิกายน). *แนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ตามแนวคิดการปรับตัวของรอย โดยประยุกต์ใช้นาฏศิลป์พื้นเมืองตามทฤษฎีนาฏศิลป์บำบัดสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ*. (ประกาศรี ศรีประดิษฐ์, ผู้สัมภาษณ์)

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). รายงานการศึกษาลักษณะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศ จากผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักอนามัยผู้สูงอายุ. (2564). รายงานประจำปี 2564 สำนักอนามัยผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก <https://eh.anamai.moph.go.th/th/anniversary-report/210903>
- สุนิสา ชูชัยยะ. (2560). การสร้างกิจกรรมนาฏศิลป์บำบัดเพื่อช่วยในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุแรกเข้าบ้านพักคนชรา กรณีศึกษา : ศูนย์พัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุวสนะเวศม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 19(1), 166–176.
- หรินทร์ ใจหนัก. (2560). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบางรีน ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. (วิทยานิพนธ์สาธิตการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- Mishra, S.S. & Shukla, S. (2022). Effect of Indian Folk-Dance Therapy on Physical Performances and Quality of Life in Elderly. *Biomedical Human Kinetics*, 14(1), 244-251.
- Solla, P., et al. (2019). Sardinian folk dance for individuals with Parkinson's disease: A randomized controlled pilot trial. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 25(3), 305-316.

รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

Digital Intelligence Development Model for Children and Youth in the Lower Northern Region

ฉัตรดี บุญปัน¹ ณัฐรดา วงษ์นายะ² และประจักษ์ กีกก้อง³

Tunradee Boonpan, Nutrada Wongnaya and Prajak Kukkong

Received: February 08, 2025

Revised: March 30, 2025

Accepted: April 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชน 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชน 3) ทดลองใช้ และ 4) ประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ เด็กและเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักบริหารการศึกษา นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบ และด้านสื่อเด็กและเยาวชน จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.60–0.80 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.93 คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบวัดความรู้ แบบวัดความตระหนัก และแบบประเมินรูปแบบ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยรวมน้อยกว่าด้านอื่น ได้แก่ ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาด้านการสื่อสารทางดิจิทัลและการแสดงอารมณ์ทางดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร; Kamphaeng Phet Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: Tarawan.b@hotmail.com, Tel. 086-6755605

เยาวชน มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบการพัฒนา วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนา ปัจจัยนำเข้า กระบวนการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ผลผลิต ผลลัพธ์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล และเงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้ 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้และความตระหนักถึงผลกระทบทางดิจิทัลเพิ่มขึ้น และ 4) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุม และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล, เด็กและเยาวชน, ภาคเหนือตอนล่าง

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the digital intelligence of children and youth; 2) to develop a digital intelligence development model for children and youth; 3) to try out; and 4) to evaluate a digital intelligence development model for children and youth. This was the research and development. The sample consisted of 400 children and youth enrolled in secondary school level. Key informants for the development and evaluation of digital intelligence development models included school administrators, teachers, educational administrators, academics, and experts in model development and child and youth media. The research instruments included a questionnaire with a consistency index of 0.60–0.80 and an alpha coefficient of 0.93, a learning process manual, a knowledge test, an awareness test, and a model evaluation form. Data were collected through expert-led seminars. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and content analysis. The research results revealed that 1) the overall digital intelligence of children and youth was at a moderate level. When considering the aspect with a lower average value than other aspects, it was found that digital bullying was at a moderate level, followed by digital communication and digital expression, which were at a moderate level; 2) the digital intelligence development model for children and youth had 8 components, namely principles of the development model,

objectives of the development model, input factors, digital intelligence development process, outputs, results, success factors in digital intelligence development, and conditions for implementing the model; 3) the results of the trial found that the experimental group had increased knowledge and awareness of digital impacts; and 4) the results of the evaluation of the digital intelligence development model for children and youth by experts found that the model was most appropriate, accurate and comprehensive, and useful.

Keywords: digital intelligence development model, children and youth, lower northern region

บทนำ

เด็กและเยาวชนนับเป็นกลุ่มกำลังที่มีความสำคัญในการพัฒนาชาติซึ่งในปัจจุบันการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไม่ได้มีเพียงบุคคลในครอบครัว เพื่อน โรงเรียนอีกต่อไป แต่อินเทอร์เน็ตจัดเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ที่กว้างใหญ่อีกแหล่งหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตอาจไม่ได้มาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จากการเรียนรู้ชีวิตจริงอาจส่งผลต่อการขับเคลื่อนส่งเสริมสติปัญญา ความคิด จิตใจ ไปจนถึงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน จากรายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565 Thailand Internet User Profile 2022 พบว่าในปี 2565 ชั่วโมงการใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยของคนไทยวันละ 7.4 ชั่วโมง แต่ในกลุ่ม Gen Z ชั่วโมงการใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยสูงถึง 8.24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นกลุ่มวัยเรียน เติบโตมาในยุคดิจิทัลจึงมีทักษะการใช้เทคโนโลยีเป็นอย่างดีและมักใช้อินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาหาความรู้ กิจกรรมออนไลน์ยอดนิยม ได้แก่ เพื่อติดต่อสื่อสารสนทนา กิจกรรมสนทนา การรับบริการออนไลน์ทางด้านการศึกษา ติดตามข่าวสารทั่วไป ทำธุรกรรมออนไลน์ด้านการเงิน ทำธุรกรรมซื้อขายสินค้า บริการออนไลน์ เพื่อรองรับการทำงาน รับบริการออนไลน์ของภาครัฐ รับบริการออนไลน์ทางด้านสาธารณสุขและสุขภาพ สร้างสรรค์เนื้อหาหรือคอนเทนต์ต่าง ๆ ในขณะที่เทคโนโลยีการสื่อสารได้รับการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง สื่อสังคมออนไลน์กลับส่งอิทธิพลด้านลบต่อชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นประเด็นทางสังคมและภัยออนไลน์ต่อเยาวชน ได้แก่ 1) ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ 2) ถูกติดตามคุกคามออนไลน์ 3) ถูกติดต่อสื่อสารเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม 4) ถูกแบล็กเมลทางเพศ 5) ถูกล่อลวงทางเพศ 6) เนื้อหาที่ผิด

กฎหมาย/อันตราย 7) เล่นพนันออนไลน์ 8) เสพติดเกมและอินเทอร์เน็ต 9) ใช้สื่อโดยอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ 10) เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2562)

อย่างไรก็ตามเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันเติบโตมาพร้อมกับอุปกรณ์ดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ทักษะชีวิตใหม่ต้องได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนเพื่อที่เด็กที่เติบโตมาในยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีซึ่งในอดีตตัวชี้วัดอย่างการพัฒนาในระดับทักษะทางสติปัญญาของมนุษย์ (IQ) ได้ถูกนำมาใช้ และได้ศึกษาการพัฒนาในระดับทักษะความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ให้เกิดขึ้น แต่ด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปปัจจุบันทักษะความฉลาดทางปัญญาและทางอารมณ์ ไม่เพียงพอต่อสิ่งที่เยาวชนต้องเผชิญในโลกไซเบอร์ (สมิต อรุณฉัตรครุวานิชย์, 2563) ดังนั้นพลเมืองยุคใหม่จึงต้องรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ และมีทักษะความฉลาดทางดิจิทัล (DQ) เพื่อที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมออนไลน์และในชีวิตจริงโดยไม่ทำตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน ดังนั้น ครอบครัว โรงเรียน ทางภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องของ ควรร่วมส่งเสริมให้เยาวชนเป็น “พลเมืองดิจิทัล” ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานอินเทอร์เน็ต (สรานนท์ อินทนนท์, 2561)

สำหรับสถานการณ์ด้านการรู้เท่าทันสื่อหรือความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างก็มีสถานการณ์ไม่แตกต่างจากภาพรวมของประเทศ จากการรายงานการดำเนินโครงการถอดบทเรียนพลังพลเมืองเด็กเยาวชน ร่วมขับเคลื่อนเมืองสำหรับทุกคน ภาคเหนือตอนล่าง MIDL for Inclusive Cities 2023 พบว่า จากการร่วมโครงการทั้ง 4 พื้นที่การทำงานภาคเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดกำแพงเพชร ตาก สุโขทัย และเพชรบูรณ์ มีลักษณะร่วมกันหลายประการ (ประจักษ์ ก๊กก้อง และคณะ, 2566) นอกจากนี้ โครงการค่ายเรียนรู้สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ เด็กไทยรู้เท่าทันสื่อออนไลน์จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ระดับความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์และระดับทักษะการผลิตสื่อออนไลน์ ก่อนการรับการอบรมมีค่าเฉลี่ยรวมไม่ถึงเกณฑ์ร้อยละ 80 (ประจักษ์ ก๊กก้อง และคณะ, 2563)

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษา รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนเขตภาคเหนือ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่รับผิดชอบงานด้านสื่อดิจิทัล ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีภูมิคุ้มกันทางดิจิทัลเติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาสังคม พัฒนาชาติต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
4. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ เด็กและเยาวชนกำลังศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง 5 จังหวัด ประกอบด้วย ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ จำนวน 400 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของทาโร่ ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ (Yamane, T., 1973) และทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนแบ่งชั้นภูมิ (Multi-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความฉลาดทางดิจิทัล เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป จากนั้นนำไปทดลองใช้กับเด็กและเยาวชน จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ด้วยวิธีของ Cronbach (Cronbach, L.J., 1970) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.93 การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง

1. แหล่งข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ หนังสือ ตำรา และเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการพัฒนาแบบ การ

พัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน จำนวน 50 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกความสอดคล้องขององค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา การแจกแจงความถี่ และดำเนินการสังเคราะห์เนื้อหา องค์ประกอบของรูปแบบ และการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน

2. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ ครู โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา นักวิชาการนิเทศศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยและพัฒนา ผู้บริหารองค์กรไม่แสวงหากำไรด้านสื่อเด็กและเยาวชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จำนวนทั้งสิ้น 14 คน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาข้อเสนอแนะและข้อสรุปของที่ประชุมในแต่ละประเด็น

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งการทดลอง (Quasi Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการทดลอง แบบ One- Group Pretest-Posttest Design กลุ่มทดลอง ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายศึกษา อายุ 15-18 ปี จำนวนรวมทั้งสิ้น 30 คน ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเมืองภาคเหนือ จำนวน 1 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล 2) แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล 3) แบบวัดความตระหนักถึงผลกระทบของการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล 4) แบบวัดความตระหนักถึงการแสดงออกทางอารมณ์ทางดิจิทัล และการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยการพัฒนารูปแบบด้านการวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาด้านการสอนและการศึกษา ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

โดยมีเกณฑ์ประเมินคุณภาพของรูปแบบที่มีค่าเฉลี่ย ≥ 3.51 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ≤ 1.00 (Punpinij, 1990, P.46, อ้างถึงใน สิน พันธุ์พินิจ, 2553)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างพบว่า ความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างในภาพรวมอยู่ในระดับระดับปานกลาง ในทุกด้าน เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากน้อยไปมาก ดังนี้ ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล มีความฉลาดทางดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาได้แก่ ด้านการสื่อสารทางดิจิทัล ด้านการแสดงอารมณ์ทางดิจิทัล ด้านการรู้ดิจิทัล ด้านการแสดงตัวตนบนโลกดิจิทัล ด้านสิทธิทางดิจิทัล และด้านการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง แยกตามรายด้าน ดังนี้

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการแสดงตัวตนบนโลกดิจิทัล	3.36	0.62	ปานกลาง
2. ด้านการสื่อสารทางดิจิทัล	3.11	0.56	ปานกลาง
3. ด้านการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์	3.44	0.72	ปานกลาง
4. ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล	2.66	0.60	ปานกลาง
5. ด้านการแสดงอารมณ์ทางดิจิทัล	3.21	0.66	ปานกลาง
6. ด้านการรู้ดิจิทัล	3.31	0.70	ปานกลาง
7. ด้านสิทธิทางดิจิทัล	3.39	0.75	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.21	0.51	ปานกลาง

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ประกอบด้วย 3 ส่วน 8 องค์ประกอบ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ มี 2 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล เป็นหลักการที่มีความสำคัญทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทั้งจากภายในตัวเด็กและเยาวชนเรียนรู้เอง และผ่านการกระตุ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกจนนำไปสู่การปฏิบัติเองได้ 2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนารูปแบบความฉลาดทางดิจิทัล มีดังนี้ (1) เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความฉลาดทางดิจิทัล (2) เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาและจัดการกับสถานการณ์ความฉลาดทางดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม

(3) เพื่อให้สถานศึกษา บุคลากร นักจัดกระบวนการ เครือข่ายเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลมีขั้นตอน วิธีการและองค์ประกอบและนำรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลที่ชัดเจน (4) เพื่อเป็นชุดความรู้สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เครือข่ายเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลในการนำรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลไปปรับใช้

ส่วนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 3) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยนำเข้า

1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ (1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เป็นผู้ดูแลโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา (2) โครงสร้างการทำงานภายในสถานศึกษา ต้องมีการกำหนดกรอบ บทบาทหน้าที่หลัก-หน้าที่รอง (3) การจัดการ เป็นกระบวนการจัดการในการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (4) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้อำนวยการความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุนในทุกด้านแก่ครูและเด็กและเยาวชน (5) งบประมาณ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดกิจกรรม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่จะช่วยให้การพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลให้ประสบความสำเร็จ (6) ครูหรือนักจัดกระบวนการเรียนรู้ มีความพร้อมถ่ายทอดความรู้และทักษะจัดการการสอนอย่างเป็นระบบ มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทำหน้าที่ Coaching และที่สำคัญจะต้องมีอุดมการณ์ เสียสละ (7) สื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูหรือนักจัดกระบวนการและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องสถานการณ์จริง (8) บรรยากาศการจัดการเรียนรู้ เป็นการสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเองระหว่างครูหรือนักจัดกระบวนการกับเด็กและเยาวชน

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ (1) วัฒนธรรม เป็นกรอบที่จะพัฒนาและสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ชุมชน (2) เทคโนโลยี เป็นสิ่งสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีอินเทอร์เน็ตใช้จะสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล (3) เศรษฐกิจของครอบครัว ภายใต้ข้อจำกัดของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอาจทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้ลงมือทำ ไม่ได้ได้ปฏิบัติกิจกรรมออนไลน์ร่วมกับคนอื่น ส่งผลต่อความฉลาดทางดิจิทัลได้ (4) การเมืองและกฎหมายส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนก็คือนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะเมื่อมีนโยบายระดับหน่วยงานต้นสังกัดจะช่วยเสริมสร้างให้เด็กและเยาวชนมีภูมิคุ้มกันทางดิจิทัล (5) เครือข่ายเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล เป็นส่วนสนับสนุนที่มีความยืดหยุ่น มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดกระบวนการแบบใหม่ ๆ มี

เทคนิควิธีการและนวัตกรรมการจัดกระบวนการที่ทันสมัย มีแรงจูงใจในการทำงานให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล

2.2 กระบวนการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ประกอบด้วย

1) การเปิดรับสื่อดิจิทัล (Digital Access) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อเปิดรับสื่อผ่านประสาทสัมผัส หู ตา จมูก ลิ้น สัมผัสของเรา ซึ่งเมื่อเปิดรับแล้วสมองจะสั่งการให้คิดและปรุงแต่งให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ตามมา โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้พัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลผ่านเครื่องมือทางดิจิทัล

2) การวิเคราะห์สื่อ (Analyze) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการแยกแยะองค์ประกอบการผลิตสร้างของสื่อ ผ่านเนื้อหา (Message) วิธีการออกแบบและสร้างสรรค์สื่อ (Design & Creative) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

3) การประเมินค่า (Evaluate) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อประเมินค่าสิ่งที่สื่อนำเสนอว่ามีคุณภาพและคุณค่า ด้านเนื้อหา วิธีนำเสนอเทคนิค เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทที่จะนำไปใช้สื่อ

4) การใช้สื่อ (Act) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อนำสื่อไปใช้ประโยชน์เลือกรับสื่อเป็น สามารถใช้สื่อในส่งสารได้ มีปฏิกริยาตอบกลับผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์ม

5) มุมมองที่มีต่อดิจิทัล (Digital Mindset) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมอง แนวคิดของเด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ความฉลาดทางดิจิทัล ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเปิดรับสื่อดิจิทัล วิเคราะห์สื่อ ประเมินค่าและการใช้สื่อ นำมาสู่ความสามารถในการจัดการและการควบคุมการใช้งาน

2.3 ผลผลิต ประกอบด้วย

1) ครูหรือนักจัดกระบวนการเรียนรู้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความตระหนักถึงในการความสำคัญในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้และทักษะเพื่อสร้างความฉลาดทางดิจิทัลให้กับนักเรียน อีกทั้งมีทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างมีคุณภาพเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างมีความสุข

2) เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนัก สำนึกถึงการแสดงออกผ่านโลกดิจิทัล การสร้างและจัดการอัตลักษณ์ตัวตนที่เหมาะสมและปลอดภัย มีความรับผิดชอบการมีปฏิสัมพันธ์ผ่านโลกดิจิทัล สามารถนำไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

3) เด็กและเยาวชนมีการควบคุมเวลาการใช้งานดิจิทัลเพื่อให้เกิดสมดุล สามารถจัดการความเสี่ยง การรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ เคารพสิทธิและไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมาย

4) เด็กและเยาวชนสามารถรับมือกับการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจัดการกับความรุนแรงบนพื้นที่ออนไลน์และแสดงอารมณ์ทางดิจิทัลอย่างเหมาะสม อีกทั้งประเมินความน่าเชื่อถือ ความเป็นประโยชน์ของเนื้อหาในสื่อออนไลน์ สามารถสร้างและนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เหมาะสมและเป็นประโยชน์

2.4 ผลลัพธ์ ประกอบด้วย

- 1) เด็กและเยาวชนมีความปลอดภัยในการใช้ชีวิตในสังคมดิจิทัล
- 2) เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)
- 3) เด็กและเยาวชนเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ (Digital Citizen)
- 4) ได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ามีความฉลาดทางดิจิทัลในการพัฒนาสังคม

และประเทศ

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ มี 2 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล มีดังนี้ (1) สถานศึกษา บุคลากร นักจัดกระบวนการ มีเป้าหมายและตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนไทย (2) สถานศึกษา เครือข่ายการพัฒนา กำกับติดตามในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนไทย และ 1) เงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้ มีดังนี้ (1) การจะนำรูปแบบไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดควรนำทุกองค์ประกอบการพัฒนาไปใช้เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้รูปแบบประสบความสำเร็จได้ (2) การนำรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กและเยาวชนไทยไปใช้ต้องได้รับการสนับสนุนจากนโยบายอย่างจริงจังและมีส่วนร่วมจากเครือข่ายในการพัฒนา

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผู้วิจัยนำคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล ทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ กำแพงเพชร ประกอบด้วยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน ระยะเวลาการจัดกิจกรรม 7 ชั่วโมง โดยผู้วิจัยได้ให้นักเรียนทำแบบทดสอบสอบก่อนอบรม ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ แบบความตระหนักในผลกระทบของการกลั่นแกล้งทาง

ดิจิทัล และแบบทดสอบการแสดงออกทางอารมณ์ทางดิจิทัล และให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองทำแบบทดสอบหลังการจัดกิจกรรม ผลการทดลองใช้พบว่านักเรียนมีคะแนนหลังจัดกิจกรรมสูงขึ้นทุกแบบทดสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยก่อน-หลังทดลองใช้รูปแบบของกลุ่มทดลอง ดังนี้

การทดสอบ	คะแนนเฉลี่ย ก่อนอบรม	คะแนนเฉลี่ย หลังอบรม	ผลการวัดก่อน และหลังการทดลอง
1. ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล (10 คะแนน)	5.90	43	ความรู้เพิ่มขึ้น
2. ความตระหนักในผลกระทบของการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล (100 คะแนน)	43	79	ความตระหนักเพิ่มขึ้น
3. แสดงออกทางอารมณ์ทางดิจิทัล (100 คะแนน)	58	73	ความตระหนักเพิ่มขึ้น

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ในภาพรวมรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$, $SD=0.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครอบคลุม ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง แยกตามรายด้าน ดังนี้

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ผลการประเมิน
1. ด้านความเหมาะสม	4.70	0.37	มากที่สุด	✓
2. ด้านความถูกต้องครอบคลุม	4.69	0.47	มากที่สุด	✓
3. ด้านความเป็นประโยชน์	4.78	0.35	มากที่สุด	✓
รวมค่าเฉลี่ย	4.73	0.39	มากที่สุด	✓

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ระดับความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ด้านการกลั่นแกล้งทางดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กและเยาวชนใช้สื่อออนไลน์อยู่ตลอดเวลาจนเป็นวิถีชีวิตจนอาจเกิดการปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่เจตนาหรือไม่สุภาพเลย

กระทำซ้ำ ๆ จนการกลายเป็นการกลั่นแกล้งทางดิจิทัลได้ซึ่งสิ่งที่เกิดในโลกไซเบอร์ไม่ได้มีสถานะที่ต่ำกว่าหรือมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตออฟไลน์ การคุกกันแบบตัวต่อตัว หรือการพุดคุกกันในโลกออนไลน์ มีความแตกต่างแค่สถานะ ไม่ว่าจะเป็นการคุกกับคนแปลกหน้า คุกกับญาติสนิท แม้ว่าเราอาจมีพฤติกรรมบนเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือโซเชียลมีเดียแต่ละประเภทไม่เหมือนกัน แต่เราควรมองว่าไม่แตกต่างจากพฤติกรรมปกติ นี่คือการพฤติกรรมเวลาอยู่ที่ทำงานหรืออยู่กับเพื่อน ไม่ควรมีเส้นแบ่งระหว่างโลกออนไลน์และออฟไลน์แต่มันคือสิ่งเดียวกัน ซึ่งปัญหาการกลั่นแกล้งดิจิทัลก็คือการจำลองการกลั่นแกล้งกันในชีวิตจริงซึ่งแตกต่างเพียงมีเครื่องมือใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของบริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด มหาชน (AIS) (2567) ที่ทำการศึกษาดัชนีชี้วัดสุขภาพะดิจิทัลของคนไทย ปี 2566-2567 พบว่า ผลชี้วัดสุขภาพะดิจิทัลคนไทย ปี 2567 ด้านการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ มีค่าเฉลี่ยลดลงลง เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2566 และยังสอดคล้องกับ Park, Y. (2017) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางดิจิทัล ด้านการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย (Digital Safety) ซึ่งเป็นทักษะในการบริหารจัดการความเสี่ยงในโลกออนไลน์ การไม่ไปรังแกและสามารถจัดการกับการถูกรังแกบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying) ได้อย่างตลอดรอดฝั่ง รวมไปถึงการเกี่ยวพาราสี การเหยียดผิว เหยียดชนชั้น รวมไปถึงเนื้อหาต่าง ๆ ที่สุ่มเสี่ยงอย่างเนื้อหาที่มีความรุนแรง ไปเปลือยหรือลามกหยาบคาย นอกจากนี้การศึกษาคั้งนี้ยังพบว่าระดับความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กและเยาวชน อายุระหว่าง 15-18 ปี เป็นช่วงที่กำลังใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเอง สร้างอัตลักษณ์ตัวตน หาพื้นที่ของตนเองหรือใช้เป็นพื้นที่ค้นหาตัวเองสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่ สอดคล้องกับผลวิจัยของวิรุพรัตน์ สีสหลิง (2566) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความฉลาดทางดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางในทุกด้าน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันจัดอันดับความฉลาดทางดิจิทัลสหรัฐอเมริกา ที่ทำการศึกษาระดับความเสี่ยงทางออนไลน์ของเด็กพบว่า ในปี 2018 ระดับทักษะความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กไทยอยู่ในระดับต่ำ ในส่วนของความเสี่ยงจากภัยออนไลน์ของเด็กและเยาวชนพบมากถึงร้อยละ 60 และจากกลุ่มตัวอย่างจาก 29 ประเทศทั่วโลกมีค่าเฉลี่ยความเสี่ยงทางออนไลน์สูงถึงร้อยละ 56 ภัยออนไลน์ที่พบจากการศึกษาชุดนี้ประกอบไปด้วยการกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์, ถูกล่อลวงออกไปพบคนแปลกหน้าจากสื่อสังคมออนไลน์, ปัญหาการเล่นเกม เด็กติดเกม, ปัญหาการเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร, ดาวันโหลดภาพหรือวิดีโอที่ยั่วยุอารมณ์เพศและพุดคุ้ยเรื่องเพศกับคนแปลกหน้าในโลกออนไลน์

2. ผลจากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ที่พบว่า มีองค์ประกอบ 3 ส่วน 8 องค์ประกอบดังนี้ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ 1) หลักการของรูปแบบการพัฒนา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนา ส่วนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนไทย 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล 5) ผลผลิต (Output) 6) ผลลัพธ์ ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ 7) เงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้ 8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ผลวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะว่ารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์แบบที่ชัดเจนทั้ง 3 ส่วน 8 องค์ประกอบ คือ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลที่มีรูปแบบเฉพาะเหมาะสม รวมทั้งผลผลิต ผลลัพธ์ การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ เพื่อให้หน่วยงานระดับกระทรวง เขตพื้นที่การศึกษา ครูหรือนักจัดกระบวนการเรียนรู้หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับกับบริบทพื้นที่ สอดคล้องกับจิรวรรณ รักพ่วง (2565) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาแบบองค์รวมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 ส่วน 8 องค์ประกอบ ดังนี้ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วย 1) ความเป็นมา และความสำคัญของรูปแบบ 2) หลักการใช้รูปแบบ 3) วัตถุประสงค์การใช้รูปแบบ ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการ ศึกษาแบบองค์รวม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบองค์รวม 2) กระบวนการจัดการศึกษาแบบองค์รวม 3) ผลผลิต 4) ผลลัพธ์ ส่วนที่ 3 แนวทางในการนำรูปแบบการจัดการ ศึกษาแบบองค์รวมไปใช้ 1) แนวทางในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาแบบองค์รวมไปใช้ 2) เงื่อนไขในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาแบบองค์รวมไปใช้ และยังสอดคล้องกับภุรินทร์ ชนิลกุล (2563) ที่พบว่ารูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนเขตพื้นที่สูง จังหวัดตาก มี 7 องค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบการพัฒนา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนา 3) ปัจจัยการพัฒนา 4) กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิต 5) ผลผลิต 6) ผลลัพธ์ 7) แนวทางการนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านใด ๆ จะต้องดำเนินการอย่างมีระบบ ขั้นตอน แนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นแบบแผนทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามขั้นตอนส่งผลให้การพัฒนาแบบที่ดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. ผลจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างของกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยรวมคะแนนก่อนอบรม 5.90 คะแนน มีค่าเฉลี่ยรวม

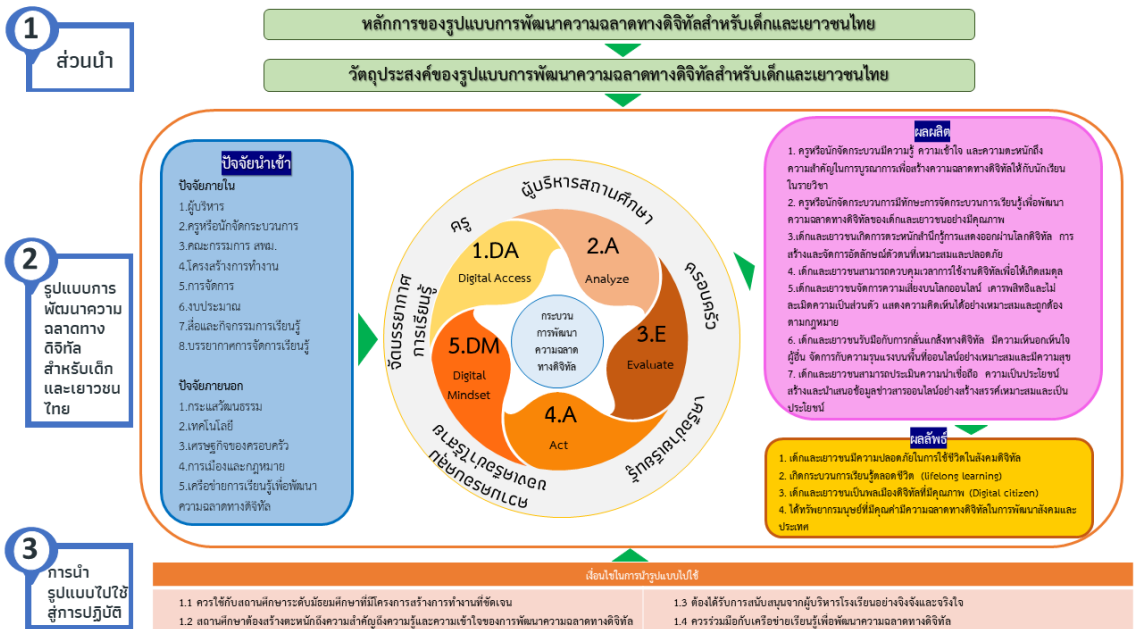
คะแนนหลังอบรม 8.23 คะแนน ผลการวัดความตระหนักถึงผลกระทบของการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล (Cyber Bullying) ของเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ความตระหนักถึงผลกระทบของการกลั่นแกล้งทางดิจิทัล (Cyber Bullying) ของเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างของกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยก่อนอบรม 43 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยหลังอบรม 79 คะแนน ผลการวัดความตระหนักถึงการแสดงออกทางอารมณ์ทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ตระหนักถึงการแสดงออกทางอารมณ์ทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างของกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยก่อนอบรม 58 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยหลังอบรม 73 คะแนน ทั้งนี้เนื่องมาจากเครื่องมือที่ได้พัฒนาขึ้นสะท้อนให้เห็นขั้นตอนและคุณภาพของเครื่องมือในการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้ผลก่อนการทดลอง หลังการทดลองและผลการประเมินความพึงพอใจประสบความสำเร็จด้วยคุณภาพที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไฮดอน และฮับ และแซร์ (อ้างถึงใน ทักษิณา ชัยอิทธิพรวงศ์, 2565) ที่อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงเปรียบเทียบในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อไว้ว่า การสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ไม่ใช่การปฏิเสธไม่ดู ไม่ฟังรายการหรือสถานีช่องนั้น ๆ แต่คือการดูและฟังอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งนี้ เพราะสิ่งที่สื่อนำเสนอ มักสะท้อนบางสิ่งในสังคม ทำให้ผู้เสพสื่อเข้าใจบริบทของสังคมในขณะนั้นที่นำไปสู่การกำหนดพฤติกรรม หรือวิคิดได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณัชชาธิ์ ธนศิริพัฒน์ (2562) พบว่า ภายหลังจากใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล นักเรียนกลุ่มทดลองมีความฉลาดทางดิจิทัลอยู่ในระดับมากที่สุด) ซึ่งสูงกว่าก่อน การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลที่มีความฉลาดทางดิจิทัล อยู่ในระดับมาก และภายหลังจากทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลมีความฉลาดทางดิจิทัลอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ใช้ชุดบริการสนเทศที่มีความฉลาดทางดิจิทัลอยู่ในระดับมาก อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลวิจัยของกับอัจฉราพรรณ ปานศิลา (2564) พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนมัลติมีเดียมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคอมพิวเตอร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งบทเรียนมัลติมีเดียที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นเป็นสื่อแนะนำเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผสมผสานสื่อหลากหลายรูปแบบเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ ข้อความ กราฟิก ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีทัศน์ไปใช้ในการเรียนการสอน อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลวิจัยของกับจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา และอัครเดช พรหมกัลป์ (2568) พบว่า การทดสอบต้นแบบแพลตฟอร์มและการประเมินผลโดยใช้แบบสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้แพลตฟอร์ม ผลการความพึงพอใจของผู้ใช้แพลตฟอร์มในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความรู้และประโยชน์ที่ได้รับมีระดับความคิดเห็น

สูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเข้าถึงข้อมูลและเนื้อหา และน้อยที่สุด คือ ด้านการสมัครและการใช้งาน

4. ผลจากการประเมินรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนไทย ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ ผลการประเมินในด้านความสอดคล้องความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุม และความเป็นประโยชน์ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากกระบวนการพัฒนารูปแบบเริ่มตั้งแต่การศึกษาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการพัฒนารูปแบบ มีการยกร่างและตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและมีการประเมินรูปแบบเป็นการดำเนินงานที่มีขั้นตอนชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุวิมล ว่องวานิช (2562) ที่กล่าวว่า หลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ ประกอบด้วยมาตรฐาน 4 ด้าน คือ มาตรฐานด้านความเหมาะสม เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ และมาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบได้ผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ เชื่อถือได้ มีความชัดเจน ง่ายต่อการนำไปใช้

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้หน่วยงานระดับกระทรวง เขตพื้นที่การศึกษา ครูหรือนักจัดกระบวนการเรียนรู้หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับกับบริบทพื้นที่ จำเป็นที่จะต้องมีรายละเอียดรูปแบบที่ชัดเจนทั้ง 3 ส่วน ประกอบไปด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลที่มีรูปแบบเฉพาะเหมาะสม รวมทั้ง ผลผลิต ผลลัพธ์ การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง

องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ด้วย 3 ส่วน 1) หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนไทย โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการ สพม. โครงสร้างการทำงาน การจัดการงบประมาณ สื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการจัดการเรียนรู้ กระแสวัฒนธรรม เทคโนโลยี เศรษฐกิจของครอบครัว การเมืองและกฎหมาย เครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้ได้มาซึ่งกระบวนการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (1) การเปิดรับสื่อดิจิทัล (Digital Access) (2) การวิเคราะห์สื่อ (Analyze) (3) การประเมินค่า (Evaluate) (4) การใช้สื่อ (Act) และ (5) มุมมองที่มีต่อดิจิทัล (Digital Mindset) และจำเป็นต้องอาศัย 3) การนำรูปแบบไปใช้สู่การปฏิบัติ คือ เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล ได้แก่ ครูหรือนักจัดการกระบวนการ ผู้บริหารสถานศึกษา จัดบรรยากาศการเรียนรู้ ครอบครัว ความครอบคลุมของเครือข่ายไร้สายและเครือข่ายเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัล นำไปสู่การเกิดผลผลิตและผลลัพธ์ของการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรพิจารณารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่างที่พัฒนาขึ้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลให้สอดคล้องกับสถานการณ์สื่อในปัจจุบัน

2. สถานศึกษาจังหวัดอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงสามารถนำรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ในความฉลาดทางดิจิทัลได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรทำการวิจัยโดยเลือกศึกษารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนไทยด้านการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ ด้านการแสดงตัวตนบนโลกดิจิทัลเพื่อพัฒนาความปลอดภัยสำหรับเด็กและเยาวชน

2. การวิจัยในครั้งนี้ไม่ได้ทำการทดลองใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรนำไปทดลองใช้รูปแบบในกลุ่มกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชนให้เด็กนอกระบบการศึกษาไม่ตกเป็นภัยทางสังคมออนไลน์ส่งเสริมให้มีการแสวงหาความรู้และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอกสารอ้างอิง

จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา และอัครเดช พรหมกัลป์ (2568). การพัฒนาแพลตฟอร์มการจัดการศึกษาแบบ Course on Cloud ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบกับการรองรับสังคมพลวัตของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(1), 197-212.

จิรวัดน์ รักพวง. (2565). *การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาแบบองค์รวมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

- ณัชชารีย์ ธนัสจิรพัฒน์. (2565). ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลเขาท่าพระจังหวัดชัยนาท. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทักษิณา ชัยอิทธิพรวงศ์. (2565). *Digital Content Creation: หลักและแนวปฏิบัติในมิติการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ กิกก้อง และคณะ. (2563). รายงานการดำเนินโครงการค่ายเรียนรู้สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ เด็กไทยรู้เท่าทันสื่อออนไลน์จังหวัดกำแพงเพชร. (อวดสำเนา)
- ประจักษ์ กิกก้อง และคณะ. (2566). รายงานการดำเนินโครงการถอดบทเรียนพลังพลเมืองเด็กเยาวชน ร่วมขับเคลื่อนเมืองสำหรับทุกคน ภาคเหนือตอนล่าง MIDL for Inclusive Cities 2023. (อวดสำเนา)
- ภูรินทร์ ชนิลกุล. (2563). รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนเขตพื้นที่สูง จังหวัดตาก. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, (2562). แนวทางปกป้องคุ้มครองเด็กจากภัยออนไลน์ *Guideline 1.0 Child Online Protection*. เข้าถึงได้จาก <https://inetfoundation.or.th/Welcome/showmedia?id=137>
- วิรุฬรัตน์ สีสลิ่ง. (2566). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต). คณะพยาบาลศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมิต อรุณฉัตรครุวานิชย์. (2563, เดือนมิถุนายน). ส่งสื่อกับเด็ก. จดหมายข่าวคณะอนุกรรมการเกี่ยวกับการเฝ้าระวังสื่อไม่ปลอดภัยและไม่สร้างสรรค์ +6-3, 12.
- สรานนท์ นทนนท์. (2561). *ความฉลาดทางดิจิทัล*. กรุงเทพฯ : บริษัท นัชชาวัฒน์ จำกัด.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2553). *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : วิทย์พัฒน์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2562). *การวิจัยประเมินความจำเป็น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉราพรรณ ปานศิลา. (2564). การพัฒนาบทเรียนมัลติมีเดีย เรื่อง การสร้างงานแอนิเมชันสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 11(1), 165-180.

- แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน). (2567). *Thailand Cyber Wellness Index (TCWI) by AIS ดัชนีชี้วัดสุขภาวะดิจิทัลของคนไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://sustainability.ais.co.th/storage/update/report/2024-advanc-ebook-thailand-cyber-wellness-th.pdf>.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological test*. (5th ed.). New York : Harper Collins.
- Park, Y. (2017). *8 digital life skill all children need – and a plan for teaching them*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/8-digital-life-skills- all-children-need-and-a-plan-for-teaching-them/>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York : Harper. & Row.

การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม

Developing Lifelong Education Innovations for the Elderly to Enhance Emotional and Social Skills

เอกภูมิ เจียมวิทยานุกุล¹ ชนันภรณ์ อารีกุล² และลักษิกา สุตติวารีย์³

Ekapum Jiemwittayanukul, Chananporn Areekul and Laksika Suttiwaree

Received: February 24, 2025

Revised: March 31, 2025

Accepted: April 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ 2) พัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม และ 3) ศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 401 คน จาก 3 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา และเชียงใหม่ และผู้สูงอายุซึ่งเป็นอาสาสมัครทดลองใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม จำนวน 27 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบประเมินระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ (2) นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม และ (3) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาพรวมผู้สูงอายุมีระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.987) 2) นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะ

¹⁻² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

³ โรงเรียนสาธิตสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม); Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration school (Elementary)

Corresponding author, e-mail: Chananporn@g.swu.ac.th, Tel. 086-5116700

ทางอารมณ์และสังคม พัฒนาออกมาในรูปแบบเกมกระดานเส้นทางสู่พีระมิตสามสุข ซึ่งแนวทางการปรับปรุง ประกอบด้วย (1) กำหนดจำนวนผู้เล่นเกมกระดานให้ชัดเจน และควรมีผู้นำประจำกลุ่มเพื่อนำเกมให้กับผู้สูงอายุ (2) เปลี่ยนสีของเกมกระดานและการ์ดให้เข้มข้น (3) ปรับกลไกการมอบเหรียญความสุข (4) ตัดภาพประกอบในบอร์ดรูปสามเหลี่ยม เพื่อป้องกันความสับสน (5) ปรับการ์ดสถานการณ์ให้ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ขึ้น และใส่ภาพประกอบลงในการ์ดความรู้สึก เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุแสดงอารมณ์ได้ง่ายขึ้น 3) ภาพรวมผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$; S.D. = 0.101)

คำสำคัญ: การศึกษาตลอดชีวิต, นวัตกรรมการศึกษา, ทักษะทางอารมณ์และสังคม, ผู้สูงอายุ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the emotional and social skills level of the elderly; 2) to develop a lifelong education innovation for the elderly to enhance emotional and social skills; and 3) to study the effects of using lifelong education innovations for the elderly to enhance emotional and social skills. A mixed-methods research methodology was used. The sample consisted of 401 elderly students from the Elderly School in three provinces: Bangkok, Nakhon Ratchasima, and Chiang Mai, and 27 elderly volunteers who were trial users of the lifelong education innovation for the elderly to enhance their emotional and social skills. The research instruments included (1) an assessment of the emotional and social skills level of the elderly, (2) a lifelong education innovation for the elderly to enhance their emotional and social skills, and (3) a satisfaction assessment of the lifelong education innovation for the elderly to enhance their emotional and social skills. The research results found that 1) overall, the elderly had high levels of emotional and social skills ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.987); 2) the lifelong learning innovation for the elderly to enhance emotional and social skills was developed in the form of a board game, "The Path to the Three Happiness Pyramid." Improvements guidelines included (1) clearly defining the number of players and requiring a group leader to

lead the game for the elderly, (2) darkening the colors of the board game and cards; (3) adjusting the mechanism for awarding happiness coins; (4) cutting out the illustrations on the triangular board to prevent confusion; (5) adjusting the situation cards to have larger letters and adding illustrations to the feeling cards to help the elderly express their emotions more easily; and 3) overall, the elderly expressed the highest level of satisfaction with the lifelong learning innovation for the elderly to enhance emotional and social skills ($\bar{X}$ = 4.53; S.D. = 0.101).

Keywords: lifelong learning, educational innovation, emotional and social skills, the elderly

บทนำ

การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเป็นแนวคิดที่สำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว กล่าวคือ ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 12,698,329 คน จากประชากรทั้งหมดประมาณ 66,090,475 คน คิดเป็นร้อยละ 19.21 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566) ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีนโยบาย กฎหมาย และแผนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ครอบคลุมทุกระดับและทุกมิติ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566-2580) และปฏิญญาผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ประเทศไทยยังดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุตามหลักการสากลขององค์การสหประชาชาติอีกด้วย คือ การให้ความสำคัญกับสิทธิ ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน ในการได้รับโอกาสของการเข้าถึงการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

วัยสูงอายุเป็นช่วงรอยต่อของชีวิตซึ่งเปลี่ยนจากวัยกลางคนเข้าสู่วัยสูงอายุ ทำให้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านร่างกาย เช่น ระบบในร่างกายเกิดความเสื่อมถอย ด้านอารมณ์ เช่น ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ความเครียด และความรู้สึกกดดัน ผู้สูงอายุบางรายอาจมีอาการเหงา ว่าเหว รู้สึกว่าคุณค่าของตนเองลดลง ด้านสังคม ผู้สูงอายุบางรายที่ล้มเหลวไม่ยอมรับสภาพที่เปลี่ยนไป จะรู้สึกคับข้องใจหรือท้อแท้ในชีวิต อาจมีปัญหาในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ในสังคม และด้านสติปัญญา เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ สมองจะมีน้ำหนักลดลงและมีประสิทธิภาพเสื่อมถอยลง ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะสมองเสื่อมและความจำถดถอยลง จากลักษณะและพัฒนาการของผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของผู้สูงอายุ ที่ผู้จัดการเรียนรู้จำเป็นต้องคำนึงถึงเป็นสำคัญ เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะและธรรมชาติของผู้สูงอายุ เพื่อให้การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผู้สูงอายุเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างแท้จริง (คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561; อาชัญญา รัตนอุบล, 2559)

จากการศึกษางานวิจัย ส่วนใหญ่พบว่างานวิจัยมุ่งศึกษาความสุขของคนวัยทำงาน (กัลยาณี เสนาสุ, 2559) แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่มุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความสุขให้กับผู้สูงอายุ ประกอบกับงานวิจัยบางชิ้นบ่งชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุไทยยังมีปัญหา ส่งผลให้ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่รู้สึกคับข้องใจหรือท้อแท้ในชีวิต มีปัญหาในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างรวดเร็ว และได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นในสังคมลดลง (นนทรีย์ วงษ์วิจารณ์ และสุปาณี สนธิรัตน์, 2556; เพ็ญนภา กุลนภาดล และจุฑามาศ แหนจอ, 2558; ปันดดา ยิ้มสกุล, วิไล ตั้งจิตสมคิด และวาสนา เพิ่มพูน, 2565) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้ และสร้างความสุขสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม
3. เพื่อศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยแบ่งเป็น 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ประชากร คือ ผู้สูงอายุ (Elderly) คือ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2561) จำนวน 12,698,329 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 400 คน ที่ได้มาจากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ โดยใช้การสุ่มโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) แบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) (วรรณิ แกมเกตุ, 2551) โดยคณะผู้วิจัยกำหนดการแบ่งชั้นภูมิตามขอบเขตพื้นที่จังหวัดที่มีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุด 3 อันดับแรกของประเทศ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566) และกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละจังหวัดตามสัดส่วนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ซึ่งเมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างได้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 401 คน ประกอบด้วย

1) กรุงเทพมหานคร มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 1,239,757 คน คิดเป็นร้อยละ 57.15 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 228 คน และเมื่อเก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างได้ข้อมูลจำนวน 229 คน

2) จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 525,039 คน คิดเป็นร้อยละ 24.20 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน และเมื่อเก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างได้ข้อมูลจำนวน 97 คน

3) จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 404,512 คน คิดเป็นร้อยละ 18.65 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 75 คน และเมื่อเก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างได้ข้อมูลจำนวน 75 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุไทยโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence; IOC) ได้ค่า IOC 1.00 ในทุกรายการ หลังจากนั้นจึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ตามสูตรของ Cronbach's Alpha โดยได้ค่าความเที่ยง = 0.988 ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การแปลความหมายทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ

0.00 – 1.49 หมายถึง มีทักษะทางอารมณ์และสังคมระดับน้อยที่สุด

1.50 – 2.49 หมายถึง มีทักษะทางอารมณ์และสังคมระดับน้อย

2.50 – 3.49 หมายถึง มีทักษะทางอารมณ์และสังคมระดับปานกลาง

3.50 – 4.49 หมายถึง มีทักษะทางอารมณ์และสังคมระดับมาก

4.50 – 5.00 หมายถึง มีทักษะทางอารมณ์และสังคมระดับมากที่สุด

การวิจัยระยะที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม โดยสร้างเป็นเกมกระดาน (Board Game) เส้นทางสู่พิระมิตสามสุข และแนวทางการสนทนากลุ่ม ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปเพื่อปรับปรุงนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิจัยระยะที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุซึ่งเป็นอาสาสมัครทดลองใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม จำนวน 27 คน ซึ่งได้มาจากการรับสมัครอาสาสมัครที่ใช้บริการ ณ โรงเรียนผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งยินดีเข้าร่วมกระบวนการทดลองและให้ข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) เกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม คือ เกมกระดานเส้นทางสู่พิระมิตสามสุข และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาได้ค่า IOC 1.00 ในทุกรายการ ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม

1.00 – 1.80 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

1.81 – 2.60 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

2.61 – 3.40 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

3.41 – 4.20 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

4.21 – 5.00 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ภาพรวมผู้สูงอายุมีระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.987) เมื่อจำแนกรายข้อพบว่า มี 4 ข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 14 ข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ 2 ข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบตัว ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.633) อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเห็นใจผู้อื่นที่มีความพร้อมในชีวิต ($\bar{X} = 3.01$, S.D. = 1.517) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาระดับทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ

ทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
1. ฉันรู้ตัวเสมอว่ากำลังอยู่ในอารมณ์ไหน และกำลังคิดอะไรอยู่	4.45	0.859	มาก
2. ฉันเข้าใจว่าพฤติกรรมของฉันมีผลมาจากอารมณ์และความคิดในตอนนั้น	4.26	0.949	มาก
*3. ฉันรู้ตัวว่ามีจุดอ่อนทางอารมณ์และความคิดในเรื่องใด	3.30	1.450	ปานกลาง
4. ฉันมักมองโลกในแง่ดีและเชื่อมั่นในตนเองเสมอ	4.53	0.758	มากที่สุด
5. ฉันสามารถควบคุมอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมตามสถานการณ์ที่พบเจอได้ดี	4.45	0.780	มาก
*6. ฉันไม่จมอยู่กับความเครียด และปล่อยผ่านไปได้ง่าย	3.66	1.382	มาก
7. ฉันมีแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต	4.36	0.852	มาก
8. ฉันวางแผนการดำเนินชีวิตอยู่บ่อยครั้ง	4.22	0.904	มาก
9. ฉันพยายามที่จะเข้าใจความรู้สึกของคนรอบข้าง	4.29	0.890	มาก
10. ฉันรู้ว่าแต่ละคนมีมุมมองการใช้ชีวิตไม่เหมือนกัน	4.49	0.807	มาก
11. ฉันเชื่อว่าทุกคนโตมาในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน	4.55	0.764	มากที่สุด
*12. ฉันเห็นใจผู้อื่นที่มีความพร้อมในชีวิต	3.01	1.517	ปานกลาง
13. ฉันสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบตัว	4.62	0.633	มากที่สุด
14. ฉันเคารพในความแตกต่างของผู้อื่น	4.42	0.940	มาก
15. ฉันยอมถูกกดดันจนเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่น	3.71	1.476	มาก
16. ฉันให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นและร้องขอเมื่อต้องการความช่วยเหลือ	4.23	0.951	มาก
17. ฉันมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตนเองและเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม	4.44	0.867	มาก

ทักษะทางอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย
18. ฉันตระหนักถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น	4.58	0.717	มากที่สุด
*19. ฉันทำสิ่งต่าง ๆ ไปในแต่ละวันโดยคิดถึงผลที่ตามมา	3.55	1.412	มาก
20. ฉันสนใจความเป็นอยู่ของตนเองและผู้อื่น	4.46	0.827	มาก
โดยภาพรวม	4.18	0.987	มาก

*มีการกลับข้อคำถามจากแบบสอบถาม ให้เป็นข้อความเชิงบวกในขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยไม่เปลี่ยนแปลงเนื้อความจากข้อคำถามเชิงลบในตอนต้น

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม คณะผู้วิจัยออกแบบนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม โดยพัฒนาออกมาในรูปแบบเกมกระดานเส้นทางสู่พระมิตสามสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งแนวทางการปรับปรุงนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม ประกอบด้วย 5 ข้อ ได้แก่ 1) กำหนดจำนวนผู้เล่นเกมกระดานให้ชัดเจนเป็น 4 คนต่อกลุ่ม และควรมีผู้นำประจำกลุ่มเพื่อนำเกมให้กับผู้สูงอายุ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกตลอดการเล่นเกม 2) เปลี่ยนสีของเกมกระดานและการ์ดให้เข้มข้น เพื่อให้มองเห็นได้ง่าย และเกิดความชัดเจน รวมถึงปรับลูกเต๋าที่ใช้ทอยเกมกระดานให้เป็นลูกเต๋าดำแบบผ้า และมีขนาดใหญ่ขึ้น 3) ปรับกลไกการมอบเหรียญความสุข โดยนำเหรียญความสุขวางไว้ตรงกลางตั้งแต่เริ่มเกม ในระหว่างการเล่น ให้ผู้เล่นที่ได้รับสถานการณ์มอบเหรียญความสุขให้ผู้อื่นที่ช่วยนำเสนอแนวทางในรอบนั้น ๆ และหากได้รับการ์ดความรู้สึก และแสดงออกความรู้สึกให้ผู้อื่นหายครบ 3 ครั้ง จะได้รับเหรียญความสุข 1 เหรียญ 4) ตัดภาพประกอบในบอร์ดรูปสามเหลี่ยม เพื่อป้องกันความสับสนขณะวางเหรียญความสุข 5) ปรับการ์ดสถานการณ์ให้ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ขึ้น และใส่ภาพประกอบลงในการ์ดความรู้สึก เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุแสดงอารมณ์ได้ง่ายขึ้น

3. ผลการใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม พบว่า ภาพรวมผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$; S.D. = 0.101) เมื่อจำแนกรายข้อ พบว่า มี 7 ข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และมี 2 ข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ กติกามีความเหมาะสมกับระดับอายุของผู้เล่น ($\bar{X} = 4.81$; S.D. = 0.483) ผลปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
1. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเกม	4.63	0.492	มากที่สุด
2. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับช่วงวัยของผู้เล่น	4.78	0.424	มากที่สุด
3. กติกา มีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของเกม	4.52	0.580	มากที่สุด
4. กติกา มีความเหมาะสมกับระดับอายุของผู้เล่น	4.81	0.483	มากที่สุด
5. ความสวยงามและความสอดคล้องในการใช้ภาพและสีของเกม	4.67	0.480	มากที่สุด
6. ความแข็งแรงและความคงทนของอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างเกม	4.07	0.675	มาก
7. ความน่าสนใจและโอกาสในการเล่นเกมครั้งต่อไป	4.56	0.506	มากที่สุด
8. ความสนุกสนานและความเพลิดเพลินขณะเล่นเกม	4.63	0.492	มากที่สุด
9. ความเหมาะสมของจำนวนเวลาที่ใช้ในการเล่นเกม	4.07	0.730	มาก
รวม	4.53	0.101	มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2567) พบว่า จำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปี พ.ศ. 2537 มีผู้สูงอายุร้อยละ 6.8 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20.0 ในปี พ.ศ. 2567 ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานลดลงเรื่อย ๆ ถ้าสถานการณ์โครงสร้างของประชากรไทยยังคงเป็นเช่นนี้ ในอนาคตประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) การที่สัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากจำนวนคนเกิดลดลง และคนมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลกระทบต่อสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้ต้องมีการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ดังนั้นการเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมให้กับผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคในผู้สูงอายุ ซึ่งกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2558) ได้นำเสนอกรอบแนวคิดเรื่องความสุข 5 มิติ ประกอบด้วย สุขสบาย (Health) สุขสนุก (Recreation) สุขสง่า (Integrity) สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness) ซึ่งความสุขทั้ง 5 จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและมีความสุขต่อการใช้ชีวิตต่อไปได้ ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุนั้นสามารถจัดผ่านผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุในสังคม

2. การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมในงานวิจัยครั้งนี้พัฒนาออกมาในรูปแบบเกมกระดานเส้นทางสู่พระมิตสามสุข ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่สนับสนุนว่าเกมกระดานมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สูงอายุ ดังปรากฏในงานวิจัยของ Nakao, M. (2019) ที่ศึกษางานวิจัยย้อนหลังตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2012 จนถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2018 เกี่ยวกับผลของการเล่นเกมกระดานต่อการป้องกันโรค พบบทความที่สนับสนุนประโยชน์ของเกมกระดานจำนวน 83 บทความ ซึ่ง 67% ของบทความบ่งชี้ให้เห็นว่าเกมกระดานให้ความรู้และช่วยในการส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้เกมกระดานยังช่วยป้องกันและบำบัดเกี่ยวกับการทำงานของระบบความคิดและพฤติกรรม เช่น โรคสมาธิสั้น และสมองเสื่อม รวมถึงสภาวะทางจิตใจ เช่น โรคซึมเศร้าและวิตกกังวล และโรคที่เกิดจากวิถีชีวิต เช่น ภาวะเมตาบอลิก (Metabolic Syndromes) และโรคที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของสุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย (2566) หัวหน้าศูนย์ดูแลภาวะสมองเสื่อม โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งเสนอว่า เกมกระดานเป็นกิจกรรมที่นิยมนำมาใช้ในการบริหารสมองของผู้สูงอายุเพื่อชะลอความเสื่อมของสมอง และเสนอเกมกระดาน 5 เกมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในการฝึกสมอง ประกอบด้วย เกมต่อรถไฟ Ticket to Ride, เกม Cascadia, เกม Pandemic, เกม Ultimate Werewolf Deluxe และเกม Catan รวมถึงสอดคล้องกับบทความวิชาการของหทัยชนก หมากผิน, กิตติพันธ์ อรุณพลังสันติ และธฤณวัชร ไชยโคตร (2567) ที่เสนอว่า เกมกระดานช่วยบูรณาการและสนับสนุนการทำงานของสมองด้านการรู้คิด (Cognitive functions) และสามารถช่วยป้องกันหรือชะลอภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอริชา มูลเทียนทอง, นิศาชล บุปผา และอรุณณี ใจเที่ยง (2566) ที่ได้ทำการวิจัยกึ่งทดลองกับผู้สูงอายุจำนวน 48 คนโดยใช้โปรแกรมบริหารสมองด้วยเกมกระดาน ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมบริหารสมองด้วยเกมกระดานมีค่าเฉลี่ยคะแนนการรู้คิดสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมบริหารสมองด้วยเกมกระดานสามารถเพิ่มคะแนนการรู้คิดในผู้สูงอายุได้ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ching-Teng, Y. (2019) ที่ศึกษาผลของเกมกระดานต่อภาวะสมองเสื่อมและการเสื่อมถอยของสมองในผู้สูงอายุ โดยใช้การวิจัยกึ่งทดลองกับผู้สูงอายุจำนวน 82 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมเกมกระดาน 12 กิจกรรมตอบแบบสอบถามว่า เกมกระดานเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของสมอง ซึ่งสร้างผลดีในการลดความเสี่ยงของภาวะสมองเสื่อม และควรนำเกมกระดานมาใช้ควบคู่กับการดูแลสุขภาพสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Guardabassi, V., Manoni, E., Di Massimo, M., Cirilli, E., Maranesi A. & Nicolini, P. (2024) ที่นำเกมกระดานระดับความง่าย

ปานกลาง และยากให้ผู้สูงอายุจำนวน 132 คนทดลองเล่น ข้อค้นพบบ่งชี้ว่าระดับความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุเกิดขึ้นขณะเล่นเกมสูงกว่าในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเกมกระดานที่มีระดับความง่ายและปานกลาง ดังนั้นเกมกระดานที่มีระดับความยากที่เหมาะสมจะสามารถเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุได้ และการมีผู้นำเกมในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมเกมกระดานได้อีกด้วย

3. ผลการใช้นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม พบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.101) ซึ่งการศึกษาความพึงพอใจต่อเกมกระดานนั้นส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชน กล่าวคือ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ดังปรากฏในงานวิจัยของวิไลวรรณ วิไลรัตน์, สิริพัฒน์ รันดาเว, จันทรา โอระสะ (2567) ที่พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อเกมกระดานดินแดนพลเมืองของนักศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.58) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอโรชา วงศ์ัญญลักษณ์, ชลธิมา ทองคำ, สิริณญา ศรีชมภู และณัฐกานต์ เส่งชื่น (2566) ที่พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อเกมกระดาน Name It ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.05) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของเอกภูมิ เจริญวิทย์านุกูล และชนันภรณ์ อารีกุล (2565) ที่พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อนวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นหนังสือการ์ตูนความรู้และเกมกระดานของเยาวชนไทยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.45) อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของศดานันท์ แก้วศรี (2563) ที่พบว่า ความพึงพอใจต่อเกมกระดานเรื่องระบบภูมิคุ้มกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.21) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของของอรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์ (2557) ที่พบว่า ความพึงพอใจต่อเกมกระดานเรื่องวงสี่ธรรมชาติของนักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม เป็นนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่พัฒนาออกมาในรูปแบบเกมกระดานเส้นทางสู่พีระมิดสามสุข ซึ่งการได้มาขององค์ความรู้ใหม่นี้ถูกพัฒนาจากผลการวิจัย และผ่านการปรับปรุงองค์ความรู้ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ประยุกต์องค์ความรู้นี้โดยการทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุใน

โรงเรียนผู้สูงอายุจริง และพบว่าองค์ความรู้นี้สามารถเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมให้กับผู้สูงอายุได้จริง

ภาพที่ 1 บอร์ดเกมกระดานเส้นทางสู่พระมิตสามสุข

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการ์ดความรู้สึก การ์ดสถานการณ์ และการ์ดช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถนำนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคม ซึ่งเป็นเกมกระดานนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมให้กับผู้สูงอายุในประเทศได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สถาบันการศึกษา หรือ ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และสังคมนี้ไปศึกษาและวิจัยต่อยอด เพื่อสร้างเป็นนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทักษะอื่น ๆ ได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2566). *จำนวนประชากรแยกอายุ*. เข้าถึงได้จาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByAge.php
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2558). *คู่มือความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- กัลยาณี เสนาสุ. (2559). *ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2561). *เรียนรู้เข้าใจวัยสูงอายุ*. กรุงเทพฯ : บริษัท ยินยงการพิมพ์ จำกัด.
- นนทรีย์ วงษ์วิจารณ์ และสุภาณี สนธิรัตน์ (2556). ทักษะคิดต่อการเป็นผู้สูงอายุ การดูแลตนเอง ทักษะทางสังคมและความผาสุกในชีวิตของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุอำเภอโกบรินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 39(2), 66-79.
- ปนัดดา ยิ้มสกุล, วิไล ตั้งจิตสมคิด และวาสนา เพิ่มพูน. (2565). การพัฒนาแพลตฟอร์มผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมทักษะทางด้านอารมณ์และสังคม (Soft Skill) ในสังคมผู้สูงอายุยุคดิจิทัล. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 16(2), 93-117.
- เพ็ญภา กุลนภาตล และจุฑามาศ แหนจอน. (2558). *การศึกษาและพัฒนาภูมิคุ้มกันทางใจวัยสูงอายุโดยการบูรณาการกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและเครือข่ายประชาสังคม*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรรณิ์ แกมเกตุ. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ วิไลรัตน์, สิริพัฒน์ รันดาเว, จันทรา โอระสะ. (2567). ผลของนวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยเกมกระดานในรายวิชาพลเมืองที่เข้มแข็งที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. *วารสารการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้*, 4(1), 113-127.

- ศดานันท์ แก้วศรี. (2563). *การออกแบบและพัฒนาเกมกระดานเรื่องระบบภูมิคุ้มกัน*. (วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2561). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในประเทศไทย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย (2566). *บอร์ดเกมกับผู้สูงอายุ ชะลอความเสื่อมของสมองจากโรคอัลไซเมอร์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/lifestyle45plus/2708577>
- หทัยชนก หมากผิน, กิตติพันธุ์ อรุณพลั่งสันติ และธฤณวัชร ไชยโคตร (2567). การออกกำลังกายสมองด้วยเกมกระดานเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุ. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, 30(2), 164-178.
- อริษา มุลเทียนทอง, นิศาชล บุบผา และอรุณณิ ใจเที่ยง. (2566). ผลของโปรแกรมเกมกระดานบริหารสมองต่อการรู้คิดในผู้สูงอายุ. *พยาบาลสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 50(1), 271-283.
- อรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์. (2557). *การออกแบบบอร์ดเกมการศึกษาเรื่องวงสีธรรมชาตินักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อโรชา วงศ์ธัญญลักษณ์, ชลธิมา ทองคำ, สิริณญา ศรีชมภู และณัฐกานต์ เส่งขึ้น. (2566). ผลการใช้บอร์ดเกม (Name It) ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักศึกษาในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ. *วารสารอักษราพิบูล*, 4(2), 13-28.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2559). *การเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกภูมิ เขียมวิทยานุกูล และชนันภรณ์ อารีกุล. (2567). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของเยาวชนไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 12(6), 2200-2212.

- Ching-Teng, Y. (2019). Effect of board game activities on cognitive function improvement among older adults in adult day care centers. *Social work in health care*, 58(9), 825–838. <https://doi.org/10.1080/00981389.2019.1656143>
- Guardabassi, V., Manoni, E., Di Massimo, M., Cirilli, E., Maranesi A. & Nicolini, P. (2024). Aging with board games: fostering well-being in the older population. *Front. Psychol*, 15, 1501111. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1501111>
- Nakao, M. (2019). Special series on "effects of board games on health education and promotion" board games as a promising tool for health promotion: a review of recent literature. *BioPsychoSocial medicine*, 13(5), 2-7. <https://doi.org/10.1186/s13030-019-0146-3>

รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

Model for Preserving, Continuing, and Disseminating Local Culture of Thai
Zong Dam in Ban Nong Noen, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province

รวงทอง ถาพันธ์¹ สติพร เขื่อน² พิชญ์อนงค์ ผดุงศิลป์ไพโรจน์³ นัยนา รัตนสุวรรณชาติ⁴ และ
ธนาภรณ์ แสงทอง⁵

Ruangthong Thaphan, Sittiporn Kao-un, Phichanong Phadungsilpairoj, Naiyana
Ratanasuwanachart and Thanaporn Swangthong

Received: November 14, 2024

Revised: March 28, 2025

Accepted: April 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบฯ และ 3) ประเมินรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการประชุมกลุ่มย่อย กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง กลุ่มละ 5 คน รวม 15 คน ได้แก่ 1) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหาร รพ.สต. และ 3) ภาควิชาขายวัฒนธรรม วิสาหกิจชุมชน OTOP ร้านค้าชุมชน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัย พบว่า 1) ไทยทรงดำ แต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย กองทัพไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้กวาดต้อนเข้ามาหลายครั้ง ซึ่งได้กระจายไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ โดยยังคงอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองไว้อย่างเข้มแข็ง 2) รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chaopraya University

ในลักษณะคณะกรรมการอนุรักษ์สืบสาน ที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ และการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และ 3) การประเมินรูปแบบตามมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความเป็นไปได้ ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม (“บวร”) ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (2) ด้านความเป็นประโยชน์ ควรส่งเสริมพัฒนาพัฒนาคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม (3) ด้านความเหมาะสม ควรนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ มาใช้ในการขับเคลื่อน อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ และ (4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ควรส่งเสริมความตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม การเผยแพร่วัฒนธรรม และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

คำสำคัญ: รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่, วัฒนธรรมท้องถิ่น, ไทยทรงดำ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the status and history of preserving, continuing, and disseminating local culture of Thai Zong Dam; 2) to create and verify the quality of the model; and 3) to evaluate the model for preserving, continuing, and disseminating Thai Zong Dam local culture in Ban Nong Noen, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province. This was the qualitative research using semi-structured interviews and focus group discussions with key informants, selected purposively. Each group consisted of 15 individuals, namely 1) local administrative organization executives, subdistrict headmen, and village headmen; 2) community leaders, abbots, school administrators, and subdistrict health promotion hospital administrators; and 3) cultural network partners, community enterprises, OTOP and community shops. Data were analyzed using content analysis methods to systematically classify and summarize key points. The research results found that 1) originally, Thai Zong Dam settled in the area of Sip Song Chau Tai region. The Thai army during the early Rattanakosin period rounded them up several times and spread to various provinces, including Ban Nong Noen, Tha Tako District,

Nakhon Sawan Province. They still strongly preserved, continued, and disseminated their culture, traditions, and unique way of life; 2) the model of preserving, continuing and spreading local culture in the form of a conservation committee that focused on creating awareness of its value, cherishing and restoring arts and culture with excellent practices and analyzing the real problems and needs of the community; and 3) the model was evaluated based on four standards: (1) Feasibility: all sectors should be given opportunities to join the cultural network (“BWOR”), which was the true power of the community, (2) Usefulness: It should promote and develop the new generation to be cultural entrepreneurs, creating tangible innovations, (3) Appropriateness: Big data should be used to drive the preservation, continuation, and dissemination of Thai Zong Dam arts and culture, (4) Accuracy and comprehensiveness: It should promote awareness of cultural rights, cultural rights protection, and cultural dissemination and access to diverse cultures

Keywords: conservation and dissemination model, local culture, Thai Zong Dam

บทนำ

ไทยทรงดำ หรือไทดำ เรียกตนเองว่า ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ไทดำ ไทยทรงดำ ไตดำ โซ่ง ส่วนชื่อที่ผู้อื่นเรียก ได้แก่ ลาวทรงดำ ผู้ไทยดำ และไทยดำ มีภาษาพูดของตนเอง คือ ไต และภาษาเขียน ได้แก่ ไตสือไตดำ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย และกระจายอยู่ตั้งแต่มณฑลทวนกวางสี มณฑลยูนนาน มณฑลตังเกี๋ย กลุ่มแม่น้ำดำ และกลุ่มแม่น้ำแดง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กองทัพไทยได้กวาดต้อนเข้ามาหลายครั้ง ทั้งหมดไปอยู่เมืองเพชรบุรี จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เริ่มไปตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสงครามสมุทรสาคร ลพบุรี สระบุรี นครสวรรค์ พิจิตร สุโขทัย พิษณุโลก ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และเลย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566) สำหรับไทยทรงดำที่อพยพเข้ามายังจังหวัดนครสวรรค์ เป็นกลุ่มไทยทรงดำที่ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมาอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหวน อำเภอมะนังนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2460 และได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2485 โดยยังคงสืบทอดอัตลักษณ์

ความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นศูนย์การเรียนรู้ไทยทรงดำแก่หน่วยงานต่าง ๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ปริยานุช คำสนอง, 2562; วรภพ วงศ์รอด, 2559; มนุ อุดมเวช, 2547)

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้รอบด้าน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและขนบปฏิบัติของคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะวิถีชีวิตบางอย่างของชาวชนบท ภาษาและวัฒนธรรมประจำถิ่นถูกกลืนหาย กลายเป็นวัฒนธรรมของคนเมือง คนพื้นถิ่นมีการปรับตัวไปใช้ภาษากลางทั้งพูดและเขียนในการติดต่อสื่อสารกัน จึงมีบางคำที่ใช้ผิดเพี้ยนไปจากถิ่นอื่นอยู่บ้าง ซึ่งภาษานครสวรรค์มีความเป็นภาษาถิ่นไม่ชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยกลาง แต่ก็มีกลุ่มชนที่พูดภาษาของกลุ่มตนอยู่บ้าง ภาษาไทดำบ้านหนองเนินที่ใช้สื่อสารติดต่อกันในชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นภาษาถิ่นในการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มตน เช่นเดียวกับภาษาจีน ภาษาลาว และภาษามอญ บางคำจึงมีความหมายเฉพาะเป็นที่ทราบกันแต่ในท้องถิ่น ไม่มีในพจนานุกรม สื่อสารเฉพาะในกลุ่มกันตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (ธนาภัสสร สอนธิรักษ์ และคณะ, 2563) ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินนับถือพุทธศาสนาเถรวาทตามอย่างคนไทยภาคกลาง แต่ยังไม่ละทิ้ง คติความเชื่อ ประเพณี การนับถือผีบรรพชนแบบดั้งเดิม เนื่องจากการนับถือผี ไม่ขัดกับหลักทางพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่าการประกอบพิธีเสนเรือนเพื่อเซ่นผีบรรพชน เป็นวิธีที่แสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีตามหลักของพุทธศาสนา (บุญนาถ วิเชียรรัตนพงษ์, 2563; ณรงค์ อาจสมิต, 2555) ในส่วนประเพณีอื่น มีการปรับเปลี่ยนและผ่อนปรนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การแต่งงาน หรือกินตองใหญ่แบบดั้งเดิม จะมีขั้นตอนและวิธีการตามประเพณีที่เคร่งครัด เรื่องการเกิด เมื่อผู้เป็นแม่รู้ตนเองว่ามีครรภ์ยังคงทำงานตามปกติ โดยเชื่อว่าการได้ออกแรงจะทำให้คลอดลูกง่าย และลูกจะเป็นคนขยัน ซึ่งผิดไปจากปัจจุบันในระยะตั้งครรภ์จะทำงานน้อยลง เนื่องจากเกรงจะกระทบต่อลูกในครรภ์ พิธีงานศพ ซึ่งเป็นพิธีกรรมส่งวิญญาณของผู้ตายไปอีกโลกหนึ่งนั้น ตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำต้องทำพิธีต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อผู้ตายจะไปอยู่อีกโลกหนึ่งอย่างมีความสุข และส่งผลดีต่อลูกหลานให้ครอบครัวเจริญก้าวหน้าและมีความสุข ซึ่งพิธีการต่าง ๆ ก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเช่น พิธีเสนเรือนที่มีความสำคัญ ก็มีการลดขั้นตอนที่ยุ่งยากลงไป การเลี้ยงหมูไว้สำหรับพิธีเสนเรือนหรือพิธีอื่น ๆ เปลี่ยนเป็นหาซื้อเนื้อหมูจากตลาด และเหล่าชาวที่ใช้ประกอบพิธีแต่เดิมนั้นทุกบ้านจะต้มกันเอง ปัจจุบันจะใช้เหล่าชาว 35 ตีกริแทน เพราะการต้มเหล่าชาวผิดกฎหมาย (วิทยา วิสูตรเรืองเดช, 2564)

การปรับตัวของชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบ รัฐ ชาติ ด้วยความยินยอมและการถูกบังคับให้ต้องปฏิบัติตามการแข่งขันทางอัตลักษณ์ภายในชนชาติพันธุ์ ส่งผลให้

อัตลักษณ์ของไทยทรงดำในปัจจุบันเริ่มถูกกลืนกลาย ชาวไทยทรงดำจึงพยายามหาจุดยืนของชนชาติพันธุ์ตนเองผ่านการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ (ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564) การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการขยายเครือข่ายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ ในลักษณะกระจายอำนาจทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นตนเองในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ สร้างกระบวนการรับรู้ ประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมไปสู่ชุมชนท้องถิ่น สู่รุ่นลูกหลานสืบไป

การวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ตามหลักแนวคิด “วัฒนธรรมเป็นของประชาชน” การดำเนินงานวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้ผลลัพธ์ที่ดีนั้น จำเป็นต้องให้ประชาชน “เจ้าของวัฒนธรรม” เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและมีบทบาทในการดำเนินการ ซึ่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553 มาตรา 13 กำหนดให้มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมในแต่ละระดับ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 57 ได้บัญญัติไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) อนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย และ 2) อนุรักษ์คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการและใช้ หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ซึ่งมีกระบวนการและวิธีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Document Research Method) เป็นการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน และการเผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ไทยทรงดำ การปรับตัวของวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม รวมถึงระเบียบกฎหมาย นโยบายของรัฐ ประวัติความเป็นมาของชุมชน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุป และจำแนกเป็นรายประเด็น เพื่อนำข้อมูลมาทำการออกแบบและพัฒนาเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต., กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของอบต., กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน 2) กลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน และแกนนำชุมชนไทยทรงดำ จำนวน 5 รูป/คน และ 3) กลุ่มภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน, OTOP และร้านค้าชุมชน จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ในประเด็น 1) สภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการดำเนินโครงการ/กิจกรรมอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น 3) แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ไทยทรงดำที่ทรงคุณค่า การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนที่เป็นหนทางในการดำรงไว้ซึ่งชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ยั่งยืน 4) วิธีการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และ 5) การสร้างภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยทำการจำแนกเนื้อหาการสัมภาษณ์ตามรายประเด็น สรุปวิเคราะห์ และจัดประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน โดยบูรณาการแนวคิดรูปแบบประกอบสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการกลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นำมาทำการตรวจสอบคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเหมาะสม โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชน และ 3) ภาคีเครือข่ายท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน OTOP และร้านค้าชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน วิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบของกระบวนการ/วิธีการที่จะนำไปใช้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินของ MacMillan, J.H. & Schumacher, S. (2001) 4 มาตรฐาน 1) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) 2) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) 3) ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) และ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน ทำการประเมิน ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อความครบถ้วน สมบูรณ์ของรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน ประกอบด้วย 1) นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา 2) วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ 3) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครสวรรค์ 4) พัฒนาการจังหวัดนครสวรรค์ 5) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครสวรรค์ และ 6) ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านหนองเนิน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า 1) ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน มีการสืบทอดอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรม โดยมีวัดและศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทดำบ้านหนองเนิน) เป็นศูนย์กลางดำเนินกิจกรรม 2) การมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนงบประมาณในขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม 3) ชุมชนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น แต่ยังคงให้ความสำคัญและปฏิบัติตามประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด 4) การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนแก่ลูกหลานด้วยความสมัครใจ ไม่บังคับ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และคติความเชื่อ เป็นแนวทางในการดำรงไว้ซึ่งชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ยั่งยืน และ 5) การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอก ได้หลากหลายช่องทาง ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ OTOP วิสาหกิจชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ผลการศึกษาการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน โดยการกำหนดองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการ กลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน พบว่า 1) การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรม ในลักษณะแนวราบ ไม่มีสายบังคับบัญชา ทำหน้าที่ในการดำเนินงานการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมไทยทรงดำ 2) การกำหนด นิยาม ขอบเขต และเป้าหมาย การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ไทยทรงดำที่ชัดเจน 3) การจัดทำระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ทันสมัย ครบถ้วน เพื่อเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สะดวก ง่ายต่อการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ 4) การกำหนดทิศทางของชุมชนในการพัฒนาทักษะ ฝีมือ ผู้ประกอบการวัฒนธรรมรุ่นใหม่ ได้แก่ กลุ่มบัณฑิตคืนถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์/บริการและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนฐานราก และ 5) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือศูนย์การเรียนรู้ เพื่อแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติ ความเชื่อ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ เป็นแหล่งเผยแพร่เรียนรู้แก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน

3. ผลการศึกษาการประเมินรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่น ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักแนวคิดการประเมินของ 4 มาตรฐาน พบว่า 1) ด้านความเป็นไปได้ นอกเหนือจากการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคี

เครือข่ายวัฒนธรรม (“บวร”) ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (Empowerment) แล้ว ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายสมาคมไทยทรงดำ (ไตดำ) ประเทศไทย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำอย่างกว้างขวาง สามารถนำองค์ความรู้มาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านความเป็นประโยชน์ ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneurs) สร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้และเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 3) ด้านความเหมาะสม ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้ในการขับเคลื่อน อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำในรูปแบบ สื่อสังคมออนไลน์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่นๆ และต่างประเทศ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ความสมเหตุสมผล และความเหมาะสม กับสภาพความเป็นจริงของชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินในปัจจุบันที่ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ มีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยง ชุมชนควรส่งเสริม ความหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม สร้างโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน พบว่า 1) ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน มีการสืบทอดอัตลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และเมื่อชาวไทยทรงดามาอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีวัดและโรงเรียนที่อิงคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท ไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอน แนวปฏิบัติและวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลาง ทำให้ชาวไทยทรงดำหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งมีคติความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ขั้นตอนการปฏิบัติในเรื่องกฎแห่งกรรม (คชพรนรินทร์ ดิษบรรจง และบุญร่วม คำเมืองแสน, 2563) แต่การนับถือเถรวาทและผีบรรพบุรุษ ยังคงเป็นโครงสร้างทางสังคมพื้นฐานของชาวไทยทรงดำที่นำติดตัวมาจากถิ่นฐานเดิม (ศุลชัย สระทองหัก, 2565; ปรียานุช คำสนอง, 2562; ไพโรจน์ แก้วเขียว และคณะ, 2564) 2) การมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำชุมชน ส่วนราชการในกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย และสนับสนุนงบประมาณในขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม การจัดการชุมชนท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความเป็นคนไทยทรงดำที่มีวัฒนธรรมของความเป็นมิตร เป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายไทยทรงดำ และสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับทราบถึงการมีตัวตน และความเป็นคนไทยที่มีความแตกต่างจากคนอื่นในท่ามกลางสังคมพหุลักษณะชาติพันธุ์อย่างสังคมไทย (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562; ณรงค์ อาจสมิติ, 2555) 3) ชุมชนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น พร้อมการปรับเปลี่ยนหรือการพัฒนาชุมชนให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่ทิ้งความเป็นไทยทรงดำ สามารถนำการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ อธิบายถึงวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ไทยทรงดำ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน (ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) 4) การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนแก่ลูกหลานด้วยความสนใจ ไม่บังคับ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม คติความเชื่อ และภาษา โดยการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมใน 5 ลักษณะวัฒนธรรม คือ (1) ด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย (2) วิถีชีวิต (3) พิธีกรรมทางศาสนา (4) ด้านศิลปะและการละเล่นพื้นบ้าน และ (5) สำเนียงภาษาพูด ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรม ชุมชนจึงต้องรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ ในรูปแบบของการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่า โดยสร้างความตระหนักในความรู้สึกหวงแหนและเห็นคุณค่า เพื่อให้วัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่สืบต่อไปได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ไทยทรงดำอย่างยั่งยืน (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; ธนาภัสสร สอนธิรักษ์ และคณะ 2563) และ 5) การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอก ได้หลากหลายช่องทาง ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ OTOP ภายใต้โครงการ OTOP นวัตกรรมนโยบายรัฐ ด้วยชุมชนมีภูมิปัญญาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรมวิถี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างเสน่ห์และความประทับใจแก่ผู้มาเยือน โดยมีแนวทางการพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ (1) พัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว (2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก (3) พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว 4) เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น และ

(5) ส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว (วาสนา อาจสาลิกรณ์ และคณะ 2563; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562)

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน โดยกำหนดองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการกลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน พบว่า 1) การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรม เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชน เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการเป็นผู้ถ่ายทอดและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธา ในการร่วมคิด ร่วมทำ ในลักษณะแนวราบ ไม่มีสายบังคับบัญชา ทำหน้าที่ในการดำเนินงานการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมไทยทรงดำ (ธวัชพล ทองอินทรราช, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) 2) การกำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำที่ชัดเจน ซึ่งเมื่อพิจารณาในมิติทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ถือเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแยกออกจากถิ่นฐานดั้งเดิมมายาวนานกว่าสองร้อยปี แต่ชาวไทยไตยังสามารถรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ร่วมกับชาวไทยไตในภูมิภาคต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย ชมรม ศูนย์การเรียนรู้ เช่น ชมรมไทยทรงดำภาคเหนือ ชมรมไทยทรงดำภาคกลาง ชมรมไทยทรงดำสุโขทัย ชมรมไทยทรงดำพิษณุโลก ชมรมไทยทรงดำกำแพงเพชร และชมรมไทยทรงดำนครสวรรค์ และชมรมไทยทรงดำเพชรบุรี เป็นต้นโดยแต่ละชมรมจะมีการกำหนดกิจกรรมตามปฏิทินเทศกาลไทยทรงดำ และเชิญชมรมไทยทรงดำจากพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย เข้าร่วมงาน และบางชุมชนยังมีการเชิญชาวไทยทรงดำจากประเทศลาวและเวียดนามมาร่วมงานอีกด้วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566; ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564) 3) การจัดทำระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ให้มีความถูกต้องในเนื้อหาสาระ ประวัติศาสตร์ที่ตรงกัน โดยเฉพาะข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้รู้ภูมิปัญญาให้เป็นรูปแบบเอกสาร หนังสือ และตำรา อันจะเป็นองค์ความรู้ชุมชน ในรูปของหนังสือ เอกสาร รายงาน การศึกษา การวิจัย แผ่นพับ และระบบ Net work เพื่อเป็นการเผยแพร่ หรือกระจายความรู้ ให้เกิดแก่สาธารณะ โดยมีการเชื่อมโยงต่อกับสถาบันต่างๆ หรือเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกได้อย่างกว้างขวาง สร้างประโยชน์ และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (อัชวี กุลบุตร และคณะ, 2566; ศุภชัย สระทองหัก, 2565; ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และช

นิตา จิตตรุทธะ, 2564) 4) การกำหนดทิศทางของชุมชนในการพัฒนาทักษะฝีมือ ผู้ประกอบการ วัฒนธรรมรุ่นใหม่ โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอด ขยายความรู้ในหลากหลายวิธีการและรูปแบบ มีการทบทวนภูมิปัญญาและความรู้ที่มีอยู่เดิม สร้าง ความรู้ใหม่ เสาะหาวิทยาการและเชื่อมประสานความรู้จากเครือข่ายภายนอก (ศุลชัย สระทองหัก, 2565) นำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นทุนทางสังคมที่จับต้องได้และที่จับต้องไม่ได้ ในการ ขับเคลื่อนพลังสร้างสรรค์ หรือ Soft Power สู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์และบริการ สู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้สอดรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนตามนโยบาย รัฐบาล สร้างรายได้ให้ชุมชนเข้มแข็ง (อัครี กุลบุตร และคณะ, 2566) และ 5) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น หรือศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งในชุมชนไทยทรงดำอื่น ๆ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนใน รูปแบบ ศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ศูนย์การเรียนรู้ บ้านจำลองที่อยู่อาศัยไทยดำ และที่พักสำหรับ นักท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่เรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของ ไทยทรงดำ แก่ประชาชน และนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการเป็น สถานที่ร่วมต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ที่หน่วยงานภาครัฐมีการจัดเวทีให้นำเสนอ หรือแสดง การละเล่นต่าง ๆ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยววิถีชีวิต ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้เสริม ให้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (ภูมินวัธน์ ตั้งศรีพูลผล และนิตา จิตตรุทธะ, 2564)

3. การประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้าน หนองเนิน พิจารณาจากแนวคิดของ McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2001) การตรวจสอบ คู่มือการใช้รูปแบบมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเป็นไปได้ พบว่า รูปแบบการจัดตั้ง คณะกรรมการมีโครงสร้างการทำงานโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้า เป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม “บวร” ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (Empowerment) ประสานงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนไทย ทรงดำบ้านหนองเนิน ต้องมีการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึก ให้ลูกหลานรักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของ ตนเองโดยเฉพาะคติความเชื่อด้านความกตัญญู กตเวที การมีคุณธรรม และจริยธรรม ภาษา และ การแต่งกาย (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; ภูมินวัธน์ ตั้งศรีพูลผล และนิตา จิตตรุทธะ, 2564) 2) ด้านความเป็นประโยชน์ ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และ พิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneurs) ในการ ขับเคลื่อนพลังสร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม และ สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้สอด

รับการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐบาล สร้างรายได้ให้ชุมชนเข้มแข็ง (อัชรี กุลบุตร และคณะ, 2566; ศุภชัย สระทองหัก, 2565) 3) ด้านความเหมาะสม ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big Data) นำทุนชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมาสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างสร้างสรรค์โดยการ “ไม่ทำลาย และไม่สูญหาย” อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำในรูปแบบ สื่อสังคมออนไลน์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่น ๆ และต่างประเทศ (วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) และ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ความสมเหตุสมผล และความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินในปัจจุบัน ที่ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ มีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยง ชุมชนควรส่งเสริม ความหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม สร้างโอกาสในการเผยแพร่ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำอย่างยั่งยืน และเป็นระบบ (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการนำไปใช้ประโยชน์และพัฒนาต่อยอดดังนี้

**พลัง“บวร”
เคารพในคุณค่า
การมีส่วนร่วม**

การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม “บวร” ที่เข้าใจและให้ความเคารพในความหลากหลายของค่านิยมของกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเสริมอำนาจ ให้กับภาคีเครือข่ายอย่างแท้จริง ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ไข ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ นับเป็นการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ที่แท้จริงของชุมชนในการตัดสินใจอย่างมีคุณภาพมากที่สุด

**เครือข่ายวัฒนธรรม
กัลยาณมิตร
“เข้าใจ รัก ศรัทธา
และเต็มใจ ไม่ไขว่
บังคับ”**

การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรมกัลยาณมิตรในลักษณะแนวราบ (Flat Organizational Structure) ไม่มีสายบังคับบัญชา แต่มีความสัมพันธ์ในลักษณะการทำงานที่ในการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ ตามรูปแบบ กฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะการเป็นผู้ถ่ายทอดและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนและเยาวชนคนรุ่นใหม่ เกิดความรัก ศรัทธา และเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ มิใช่การบังคับ

**ความตระหนักถึง
สิทธิทางวัฒนธรรม**

การสร้างความตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural rights) ซึ่งมาจากการเคารพในสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่มีติดตัวมนุษย์มาตามธรรมชาติ จึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เชื้อชาติ และวิถีชีวิต การสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม นับเป็นการสร้างโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน รวมถึงการต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จังหวัดนครสวรรค์ ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และหรือพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (cultural entrepreneurs) เป็นพลังสร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้ อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. จังหวัดนครสวรรค์ ควรกำหนดนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ประกอบการ OTOP และวิสาหกิจชุมชน บูรณาการวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตอบสนองตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จังหวัดนครสวรรค์ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big

Data) มาใช้ในการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่น ๆ และต่างประเทศ

2. วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ พัฒนาการจังหวัดนครสวรรค์ และองค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการประกวดผลิตภัณฑ์และบริการ OTOP และวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ในการสร้างมรดกและมูลค่าให้กับศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยทรงดำ

เอกสารอ้างอิง

- คลทรรณ์รัตน์ ดิษบรรจง และบุญร่วม คำเมืองแสน. (2563). พระพุทธรูปปางอหังการทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำภาคกลาง. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 25(1), 80-91.
- ณรงค์ อาจสมิตติ. (2555). รัชชาติชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 31(2), 54-78.
- ธนาภัสสร สอนธิรักษ์, ศุภาวีร์ เลิศผาติวงศ์ และพระหน่อแสง อคฺคเสโน. (2563). การศึกษาภาษาถิ่นบ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจรมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(1), 51- 70.
- ธวัชพล ทองอินทรราช. (2564). กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(12), 237-251.
- บุญนาค วิเชียรรัตนพงษ์. (2563). การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทยทรงดำตามหลักพระพุทธศาสนาในตำบลบ้านดอน อำเภอท่อน จังหวัดสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย.
- ปริญญานุ คำสนอง. (2562). พลวัตเรือนพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน กับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการดำรงตัวตนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษากลุ่มไทดำ จังหวัดนครสวรรค์. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพโรจน์ แก้วเขียว, ธารา จันทร์อนุ และกุลยา สกุนทร. (2564). การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง: กรณีศึกษาตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 8(2), 51-62.

- ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ. (2564). การบริหารวัฒนธรรมพลเมืองในการขับเคลื่อนอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย. *วารสารรัชต์ภาค*, 15(42), 368-383.
- มนู อุดมเวช. (2547). *ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย*. เพชรบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- วรภพ วงศ์รอด. (2559). การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: ศึกษากรณี ชุมชนวัฒนธรรมไททรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 9(2), 26-44.
- วาสนา อาจสาภิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล. (2562). วิถีชีวิตไทดำ: อัตลักษณ์บนฐานการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน. *วารสาร สาร สื่อ ศิลป์*, 2(4), 39-46.
- วาสนา อาจสาภิกรณ์, รัชฎากร วินิจกุล และพิษณุ บุญนิยม. (2563). ทูทางวัฒนธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไทดำบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอลอง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารพิบูล*, 18(2), 269-287.
- วิทยา วิสูตรเรืองเดช. (2564). การศึกษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ: พลวัตไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารที่ศึกษวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 20(2), 46-71.
- ศุลชัย สระทองหัก. (2565). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดอนทราย ตำบลสระเกษ เข็ม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(9), 75-95.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสรีนธร (องค์การมหาชน). (2566). *ไทดำ*. เข้าถึงได้จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/177/>
- อัครี กุลบุตร, ภาสกร ดอกจันทร์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2566). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(4), 137-157.
- McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2001). *Research in Education: A Conceptual Introduction*. (5th Ed.). New York : Longman.

การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2494¹

Building a political power base of the Thai Navy during 2475-2495

วรวิทย์ กลิ่นสุข² และวรवलัญช์ วัฒนเดชไพศาล³

Worawit Klinsuk and Wornwaluncha Wattanadejapaisarn

Received: February 07, 2025

Revised: March 30, 2025

Accepted: April 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือระหว่าง พ.ศ.2475-2494 งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทหารและกลุ่มนักวิชาการ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 4 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบเก็บเอกสารและแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า ทหารเรือสร้างฐานอำนาจทางการเมืองระหว่าง พ.ศ.2475-2494 ด้วยการสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มทหารหนุ่มของกองทัพเรือ ที่ส่วนหนึ่งเป็นเพื่อนร่วมงาน และส่วนหนึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงสินสงครามชัย ตลอดจนสร้างเครือข่ายผ่านบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสมาชิกในกลุ่มดังกล่าว เพื่อก่อตั้งคณะราษฎรสายทหารเรือ การควบคุมกำลังพลของกองทัพเรือ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จ นายทหารเรือกลุ่มดังกล่าวได้ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพเรือ และการสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มการเมืองอื่น คือ กลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ต่างให้ความสนับสนุนกันและกันในการเมืองในนามผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งทางการเมืองจนทำให้เกิดความหวาดระแวงต่อทหารเรือของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูล

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง “การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2494”

²⁻³ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding author, e-mail: k.worawinyu@gmail.com

สงคราม นำไปสู่การสิ้นสุดการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือหลังเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน พ.ศ.2494

คำสำคัญ: อำนาจทางการเมือง, การสร้างฐานอำนาจทางการเมือง, ทหารเรือไทยและกองทัพเรือไทย, กบฏแมนฮัตตัน

Abstract

The purpose of this research article was to study the building of the navy's political power base during 1932 - 1951. This was the qualitative research using document data and in-depth interviews with two population groups, namely military group and academic group. A purposive sampling of four individuals was selected. The research instruments used document collection and interview forms. Descriptive data analysis was used. The results of this research found that the navy built political power base during 1932 – 1951 by establishing a network within a group of young navy officers, some of whom were colleagues and others who were disciples of Luang Sin Songkhramchai. They also built networks through individuals with close ties to members of this group to form the naval Khana Ratsadon (People's Party). This group controlled the navy's personnel. After the successful change of government, these naval officers rose to important positions in the navy and established patronage relationships with other political groups, namely the groups of Field Marshal P. Phibunsongkhram and Pridi Banomyong, who provided political support to each other as co-creators of the country's political change. This led to political conflicts that led to suspicion of the navy under Field Marshal P. Phibunsongkhram's government, leading to the end of the navy's political power base after the Manhattan Rebellion of 1951.

Keywords: political power, building political power base, Thai navy and Royal Thai navy, Manhattan Rebellion

บทนำ

ในสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงกรุงศรีอยุธยาตอนต้น กองทัพไทยมิได้มีการแบ่งแยกเป็นกำลังทางบกหรือกำลังทางเรือตามความหมายในปัจจุบันนี้ เป็นเพียงแต่ว่า หากยุทธาทัพไปทางบกเพื่อทำสงคราม ก็เรียกว่า “ทัพบก” หากยุทธาทัพไปทางเรือ ก็เรียกว่า “ทัพเรือ” โดยเรือที่ใช้ในการลำเลียงทหารก็มีเพียงแต่เรือพาย เรือแจว หรือเรือสำเภายาวขนาดย่อม ใช้เป็นพาหนะลำเลียงขนส่งกำลังพลและยุทธสัมภาระไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อนำกำลังไปรบกับข้าศึก โดยยกกองทัพไปทางเรือแล้วจึงยกกำลังเดินทางต่อไปทางบก แต่ถ้ามีเหตุการณ์บังคับก็อาจมีการรบทั้งทางบกและทางเรือแต่ที่จะเรียกว่า “ทหารเรือ” โดยแท้จริงนั้นยังไม่มี (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

นอกจากนี้ ยุทธวิธีในการป้องกันประเทศในสมัยอยุธยาตอนต้น ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนากำลังรบทางเรือเท่าใดนัก เนื่องจากความมั่นใจในการใช้คูพระนคร ตลอดกำแพงพระนครและป้อมที่อยู่โดยรอบ ในการตั้งรับ แล้วถ่วงเวลาจนถึงฤดูน้ำหลาก ศัตรูก็จะถอนกำลังกลับไป แต่การใช้ยุทธวิธีเช่นนี้ ก็ได้ทำให้กรุงศรีอยุธยาได้รับชัยชนะเสมอไป ในบางคราวที่ศัตรูก็แก้ปัญหาเรื่องน้ำหลากและขาดเสบียงได้ กรุงศรีอยุธยาก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้เสียเอง (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525) ต่อมา ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ได้มีข่าวว่า เรือสินค้าของประเทศโปรตุเกสติดตั้งปืนใหญ่ยิงจากเรือได้ด้วย จึงเริ่มให้ใช้เรือดังกล่าวแล่นไปยังค่ายกองทัพพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยา ซึ่งปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงทรงให้ดัดแปลงเรือแซ เป็นเรือเอกชัย และเรือรูปสัตว์ต่าง ๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายความตอนนีวว่า

“ที่แท้นั้นคือ คิดสร้างเรือรบขึ้นเป็นปีแรก ด้วยแต่ก่อนมาใช้เรือยาวอย่างที่เราเรียกว่าเรือแซ เป็นแต่พาหนะสำหรับบรรทุกผู้คนและเครื่องยุทธภัณฑ์ในเวลายกทัพไปทางแม่น้ำลำคลอง ครั้นมีข้าศึกเข้ามาตั้งตีพระนคร พระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำล้อมรอบ จึงเริ่มใช้วิธีเอาปืนลงเรือไปเที่ยวยิงข้าศึกมิให้อาจรรุกรบขึ้นพระนครเข้ามา เห็นได้ประโยชน์ดี จึงให้ดัดแปลงเรือแซ คือ เสริมกราบ ทำแท่นที่ตั้งปืนใหญ่ไว้สำหรับใช้รบข้าศึก เรือรูปสัตว์ เช่น เรือครุฑ และเรือกระบี่ ที่ยังมีอยู่ทุกวันนี้ก็มีปืนใหญ่อยู่หัวเรือทุกลำ คงเป็นแบบแผนมาแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จึงนับว่า เรือรบไทยมีขึ้นครั้งนั้นเป็นครั้งแรก” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2516)

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวตะวันตกหลายชาติเริ่มเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในด้านการค้าและวิทยาการสมัยใหม่ จึงทำให้ได้เห็นแสนยานุภาพของเรือรบจากประเทศตะวันตก ซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจทางทะเล ในเหตุการณ์ความขัดแย้ง

ทางการค้าระหว่างบริษัทอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East India Company) ซึ่งไม่พอใจกรุงศรีอยุธยาที่ทำการค้าแข่งกับตน จึงหาเหตุวิวาทให้เรือรบของตนจับและทำลายเรือสำเภาหลวง ตลอดจนส่งเรือรบมาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเวลาเกือบ 1 ปี จนในที่สุด สมเด็จพระนารายณ์ต้องยอมทำสนธิสัญญาใน พ.ศ.2207 (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2564) ผลของการนำเรือรบเข้ามาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยาในครั้งนี้ ส่งผลกระทบในด้านลบต่อกรุงศรีอยุธยาหลายประการ โดยเฉพาะการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นครั้งแรก ความเสียเปรียบในการต่อรองทางการค้า รวมถึงความเชื่อมั่นทางการค้าของต่างประเทศที่ลดลง แต่จากบทเรียนที่ได้ก็ทำให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนากำลังรบทางเรือให้มีความเข้มแข็งและเพียงพอสำหรับใช้ในการป้องกันการรุกรานจากต่างประเทศ

ด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยาไม่มีกำลังทางเรือในการป้องกันพระนคร สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงต้องทรงอาศัยอิทธิพลของต่างชาติผ่านคำแนะนำของพระยาวิชาเยนทร์และคณะบาทหลวงจากประเทศฝรั่งเศส ทำให้กรุงศรีอยุธยามีทหารฝรั่งเศสเข้ามาประจำการอยู่ที่ป้อมบางกอก ซึ่งใช้เป็นศูนย์กลางในการควบคุมกำลังของตน และได้ส่งกำลังบางส่วนไปประจำการที่กรุงศรีอยุธยา มะริด และลพบุรี เพื่อสร้างป้อมปราการสมัยใหม่สำหรับป้องกันกำลังทางเรือของต่างชาติ พร้อมกับได้เริ่มให้มีการฝึกหัดการรบแบบชาติตะวันตก (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงย้ายราชธานีมาตั้งที่กรุงธนบุรี เพื่อหวังจะใช้ป้อมเมืองบางกอกซึ่งฝรั่งเศสสร้างไว้อย่างแข็งแรงเป็นที่ตั้งรับเรือรบที่แล่นเข้ามา และทรงหวังใช้แม่น้ำเจ้าพระยาที่กว้างและลึกเป็นอุปสรรคในการล้อมจากข้าศึก นอกจากนี้ ยังได้ทรงปรับปรุงกำลังทางเรือขึ้น สามารถปฏิบัติการได้เห็นผลตั้งแต่ครั้งที่ทรงยกทัพเรือจากเมืองจันทบุรีเข้าตีชุมนุมสุกี้พระนายกองที่ค่ายโพธิ์สามต้น จนขับไล่ทัพพม่าออกไปได้ และยังสามารถใช้ไปตีเมืองนครศรีธรรมราช กัมพูชา และเมืองอื่น ๆ อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า กำลังทางเรื่อนั้นเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยสนับสนุนกำลังทางบกในการปกป้องเอกราชและอธิปไตยของชาติเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

กิจการทหารเรือเริ่มมีการจัดระบบอย่างชัดเจนมากขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ.2394 โดยมีการแบ่งทหารเรือเป็น 2 หน่วย (กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, 2521) ได้แก่

1. ทหารเรือวังหน้า ขึ้นอยู่ในการบังคับบัญชาของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงศึกษาวิชาการทหารเรือ การเดินเรือ และการต่อเรือมาก่อนแล้ว

2. ทหารมะรีน³ สำหรับประจำเรือรบ ขึ้นอยู่ในการบังคับบัญชาของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหม ซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านทะเลควบคู่มากับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยนี้ถือได้ว่าประเทศไทยมีการติดต่อกับต่างประเทศมากกว่ากว่ารัชสมัยใดในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้มีเรือรบและเรือสินค้าของชาวต่างประเทศจำนวนมากเข้ามาติดต่อค้าขาย จึงทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพัฒนากำลังรบทางเรือให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับชาติอื่น เพื่อใช้เป็นกำลังในการป้องกันอธิปไตยเหนืออาณาเขตของไทย ประกอบกับในสมัยนั้น ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสกำลังดำเนินนโยบายและปฏิบัติการล่าอาณานิคมในประเทศแถบอินโดจีน โดยที่ประเทศข้างเคียงประเทศไทยได้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจดังกล่าวเกือบทั้งหมด ยกเว้นประเทศไทยเพียงประเทศเดียว ทำให้เกิดการปรับปรุงกิจการทหารเรือของไทยขึ้น โดยเฉพาะกิจการต่อเรือจนสามารถจัดหาเรือกลไฟใช้ในราชการได้เป็นจำนวนมาก (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินตามแนวทางของอารยประเทศมากยิ่งขึ้น กิจการทหารเรือได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์สมัยใหม่มาใช้ในกองทัพเรือ และการฝึกหัดการรบตามแบบทหารสมัยใหม่ รวมถึงมีการว่าจ้างนายทหารชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการในกองทัพเรือจำนวนมาก เนื่องจากในช่วงเวลานั้น ยังขาดผู้มีความรู้ในวิชาการทหารเรือที่สามารถทำหน้าที่บนเรือรบได้ทั้งหมด หลังจากวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้เริ่มส่งพระราชโอรสและนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาทหารเรือในต่างประเทศ รวมถึงการตั้งโรงเรียนสำหรับจัดการเรียนการสอนวิชาการทหารเรือภายในประเทศ เพื่อให้ทหารเรือไทยสามารถปฏิบัติหน้าที่บนเรือรบแทนทหารชาวต่างชาติได้ทั้งหมด (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้นในทวีปยุโรป โดยมีประเทศต่าง ๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น รวมกันเข้าเป็นฝ่ายพันธมิตร ทำสงครามกับประเทศเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี โดยประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับประเทศเยอรมนี เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ทำให้นายทหารเรือที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายเรือและโรงเรียนนายช่างกล ได้แสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ ทหารเรือไทย ซึ่งนำโดยนาวาตรี หลวงหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน) สามารถยกกำลังพลเข้ายึดเรือเชลยของ

³ ปัจจุบัน คือ ทหารนาวิกโยธิน

ประเทศเยอรมนีที่เห็นการจับกุมของฝ่ายพันธมิตรเข้ามาจอดหลบอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 25 ลำ และจับเชลยได้ถึง 140 คน (กรมสารบรรณทหารเรือ, 2517)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องเรือดำน้ำ เนื่องด้วยทรงเล็งเห็นว่ายุทธวิธีที่ต่างชาติใช้ในการกดดันประเทศไทย คือ การใช้เรือรบมาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในอดีต ตั้งแต่ความขัดแย้งกับประเทศเนเธอร์แลนด์ หรือฮอลันดาในสมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งกับประเทศฝรั่งเศสในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2460 จึงทรงติดต่อกับกองทัพเรืออังกฤษ ขอให้นายทหารเรือไทยได้เข้าศึกษาการใช้เรือดำน้ำ โดยได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการส่งนาวาตรี หลวงหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิณ) เข้ารับการศึกษาเป็นเวลา 6 ปี จนสำเร็จการศึกษา (ไทยพีบีเอสออนไลน์, 2567) และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลง พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้ทรงมีรายงานกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับเรื่องเรือดำน้ำ ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2462 โดยปรากฏความบางตอนว่า

“ในส่วนการป้องกันอ่าวหรือท้องทะเล เครื่องที่จะทำให้องค์ทัพใหญ่หวาดเสียวที่สุดก็คือเรือดำน้ำ เรื่องนี้ เรือโท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ได้ทรงทำรายงานต่าง ๆ ละเอียดยาวที่กระทรวงทหารเรือแล้ว นำชมพระปรีชาสามารถอย่างยิ่ง ข้อความพิสดารแจ้งอยู่ในพระหัตถ์นั้นทั้งสิ้นแล้ว เห็นด้วยเกล้าว่า ถ้ากรุงสยามมีเรือดำน้ำจะเป็นเครื่องป้องกันสำคัญมาก หรือจะนับว่าเป็นเครื่องป้องกันอย่างดีที่สุดก็ว่าได้” (โรม บุนนาค, 2564)

กล่าวได้ว่า ทหารเรือเป็นเครื่องมือสำคัญของประเทศในการรักษาความมั่นคงทางน่านน้ำและทางทะเลตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผลกระทบจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจทางทะเลที่ขยายอำนาจเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้ไทยต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของชาติมหาอำนาจในหลายด้าน โดยเฉพาะกิจการทหารเรือ ได้มีการจัดซื้อเรือรบสมัยใหม่ การจ้างนายทหารเรือต่างประเทศให้ทำหน้าที่ควบคุมเรือ ตลอดจนการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาการทหารเรือในต่างประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้เรียนรู้วิชาการสมัยใหม่แล้ว ในเวลาต่อมา ยังได้รับอิทธิพลทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองอีกด้วย ซึ่งทำให้ทหารเรือกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาเป็นตัวแสดงสำคัญทางการเมืองของไทยในเวลาต่อมา

จุดเริ่มต้นที่แสดงให้เห็นถึงการที่ทหารเรือได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางสายอำนาจบนถนนการเมืองไทยที่ชัดเจนที่สุด เริ่มจากการที่ทหารเรือกลุ่มหนึ่งซึ่งมีแนวคิดฝักใฝ่ในทางประชาธิปไตย ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ในนาม “คณะราษฎร” ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกร่วมอุดมการณ์ จำนวน 3 ฝ่าย ได้แก่ ทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2525)

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ทหารได้เข้ามามีบทบาทในการเมืองสมัยใหม่มาโดยตลอด ทั้งยังได้สร้างฐานอำนาจของกลุ่มทหารเพื่อความได้เปรียบทางการเมืองเหนือฝ่ายตรงข้ามอีกด้วย นอกจากนี้ สถานการณ์ทางการเมืองภายในคณะราษฎรก็นับได้ว่ามีผลต่อสถานภาพของฝ่ายทหารเรืออย่างมาก เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว ได้เกิดความขัดแย้ง รวมถึงการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างฝ่ายทหารบกและฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีส่วนผลักดันให้บทบาททางการเมืองของฝ่ายทหารเรือมีลักษณะเข้ากับฝ่ายพลเรือนเพื่อดูแลอำนาจทางการเมืองของฝ่ายทหารบก เนื่องจากฝ่ายทหารเรือมีความไม่พอใจหลายประการในการใช้อำนาจของฝ่ายทหารบกซึ่งเป็นฝ่ายกุมอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น เป็นเหตุให้ฝ่ายทหารเรือไม่เป็นที่ไว้วางใจในทางการเมืองของฝ่ายทหารบก จนนำไปสู่การกวาดล้างเพื่อลดแสนยานุภาพของทหารเรือในเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันในพ.ศ.2494

บทความวิจัยนี้ จึงได้มุ่งประเด็นศึกษาจุดเริ่มต้นในเส้นทางทางการเมืองของทหารเรือ คือการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ ระหว่าง พ.ศ.2475 - 2494 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สามารถว่าทหารเรือกลุ่มหนึ่งได้เข้าไปมีอำนาจทางการเมือง โดยการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคณะรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าว

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ ระหว่าง พ.ศ.2475-2494

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) เอกสารขั้นต้น เช่น หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เช่น พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน (หลวงสินธุสงครามชัย) พลเรือตรี สวรร สุวรรณชีพ (หลวงสวรรคยุทธกิจ) เป็นต้น 2) เอกสารชั้นรอง เช่น เอกสาร บทความทางวิชาการ และวิทยานิพนธ์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีความเชี่ยวชาญ มีผลงาน รวมถึงมีความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทหารกับการเมืองไทย จำนวน 4 ท่าน ได้แก่ 1) ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ 2) พลเอก บัญชร ขวาลศิลป์ 3) รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 4) รองศาสตราจารย์ นาวาเอก ดร.อนุชา ม่วงใหญ่

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการเข้าถึงข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธี คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารจากแหล่งข้อมูลประเภทสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เอกสารตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากแหล่งอื่น อาทิ เว็บไซต์ที่นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการลดทอนข้อมูล (Data Reduction) โดยการเลือกเฟ้นเฉพาะจุดที่น่าสนใจ จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าใจข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วจึงเขียนข้อสรุปชั่วคราวโดยทำการทดสอบข้อสรุปชั่วคราวนี้ไปเรื่อย ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมในส่วนของการคำถามที่จะเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้คัดเลือกไว้แล้วแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เริ่มต้นจากการนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ (Organize) แล้วจึงนำไปสู่ข้อสรุปโดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร เช่น ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพที่เกี่ยวข้อง เอกสารวารสารหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วทำการลดทอนข้อมูลโดยเลือกเฟ้นเฉพาะจุดที่น่าสนใจที่จะสามารถนำไปสู่ข้อสรุปในตอนท้ายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ ระหว่าง พ.ศ.2475-2494 พบว่า การที่กลุ่มทหารเรือขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองได้ในช่วงเวลาดังกล่าว ก็ด้วยอาศัยปัจจัยและทรัพยากรทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ได้แก่

1. การสร้างเครือข่ายทางการเมือง

การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายทางการเมือง โดยพลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ซึ่งได้รับทุนการศึกษาให้ไปศึกษาวิชาการทหารเรือ ณ โรงเรียนนายเรือ ประเทศเดนมาร์ก พ.ศ.2462 ขณะอายุ 18 ปี ได้ใช้เวลาศึกษาในโรงเรียนนายเรือ เดนมาร์ก เป็นเวลา 7 ปี จากนั้น ได้ศึกษาต่อในหลักสูตรเสนาธิการของโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ เดนมาร์ก อีก 2 ปี จนสำเร็จการศึกษาใน พ.ศ.2471 รวมระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในทวีปยุโรป เป็นเวลา 9 ปี และในระหว่างที่ได้ศึกษาอยู่นั้น ได้มีโอกาสรู้จักกับนักเรียนไทยในฝรั่งเศสจนนำไปสู่การถูกชักชวนและตัดสินใจเข้าร่วมกับคณะราษฎร เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศร่วมกันในเวลาต่อมา

เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ก็ได้กลับเข้ามารับราชการในกองทัพเรือ โดยได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนนายทหารเรือ มีหน้าที่ในการบริหารและสอนหนังสือ จึงทำให้ได้เริ่มต้นสร้างเครือข่ายของกลุ่มทหารเรือผ่านการสอนหนังสือแก่นายทหารนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้เป็นกำลังหลักในการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยใช้วิธีสอดแทรกเนื้อหาและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ทหารนักเรียนได้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกปัจจุบันและแนวโน้มของโลกสมัยใหม่ผ่านการยกตัวอย่างสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ จนในที่สุดเกิดเป็นเครือข่ายสายทหารเรือที่มีความเข้มแข็ง และมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจนสำเร็จ เห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายของทหารเรือเกิดจากการเชื่อมโยงให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน คือ การตกลงใจร่วมกันถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศให้เป็นประชาธิปไตยตามแนวทางของประเทศตะวันตก โดยมีเงื่อนไขดังเช่นที่ครูหลวงสินธุ์ บอกว่า

“เราต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่กษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายอย่างทุกวันนี้ เป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย ไม่ใช่เป็นแบบบริพัลลิก และโซเชี่ยลิสต์ เราต้องการเสรีภาพและเสมอภาค เป็นประชาธิปไตย หรือดิโมเครซี มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขตามแบบในต่างประเทศ ซึ่งเราจะเลือกเอาแต่หลักการประชาธิปไตยของประเทศตะวันตก เช่น อเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ และเดนมาร์ก แต่ไม่ต้องการแบบบริพัลลิกหรือสาธารณรัฐ เราจะเลือกเฉพาะหลักการของประชาธิปไตยที่เหมาะสมแก่เราเท่านั้น ไม่ใช่ว่าจะเอามาทั้งหมด และฝ่ายพลเรือนจะเป็นผู้ร่างกฎหมายหรือธรรมนูญการปกครองนี้ขึ้น หลักการที่ว่าราษฎร

ต้องมีสิทธิในเสรีภาพกับเสมอภาค ก็ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย” (ชลิต กุลกำธร, 2520)

จุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายสายทหารเรือของ นาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) จึงต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังที่สุดในการเลือกชักชวนสมาชิกที่มั่นใจว่ามีอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์สนมคุ้นเคยจนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และใช้วิธีการสอนหนังสือเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่าย โดยเริ่มต้นจากการชักชวนนายทหารหนุ่มจากกลุ่มที่เป็นเพื่อนร่วมงาน เครือข่ายคนสนิทหรือเครือข่ายของนายทหารที่เป็นสมาชิกในสายทหารเรือ ตลอดจนนายทหารนักเรียนที่เป็นลูกศิษย์ ซึ่งเป็นนายทหารเรือพรรคเหล่าต่าง ๆ ที่สังกัดอยู่ในหน่วยงานของกองทัพเรือ โดยคาดการณ์ว่าจะสามารถให้การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับใช้ในการก่อการได้ เช่น การใช้เรือรบและกำลังพลควบคุมเรือ จากกองเรือรบ กำลังพลทหารราบ จากกองพันพาหนะ (นาวิกโยธิน) และกำลังพลทหารราบบางส่วน จากกองโรงเรียนชุมพลทหารเรือ นายทหารช่างกลและนายทหารช่างไฟฟ้า จากกรมอุทกทหารเรือ รวมไปถึงแพทย์จากกรมแพทย์ทหารเรืออีกด้วย

การสร้างเครือข่ายสายทหารเรือข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นวิธีการที่ นาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) หัวหน้าคณะราษฎรสายทหารเรือ ใช้ในการคัดเลือกนายทหารเรือที่มั่นใจว่ามีอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยใช้ความสัมพันธ์จากการได้ทำงาน และได้สร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน รวมถึงการใช้วิธีการสอน โดยสอดแทรกเนื้อหาที่โน้มน้าวให้นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรได้เห็นถึงความสำคัญของประชาธิปไตย และแนวโน้มของการพัฒนาระบอบการเมืองการปกครองของประเทศในทวีปยุโรป และสิ่งสำคัญอีกประการ คือความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์ความรู้ ความประพฤติ และความเป็นผู้นำที่บรรดาเพื่อนร่วมงานและลูกศิษย์มีต่อนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) นั้น ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสร้างเครือข่ายทางการเมืองในกลุ่มทหารเรือเป็นไปได้ด้วยดี โดยไม่มีการระแคะระคายจากฝ่ายรัฐบาลเลย

จะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายทางการเมืองของทหารเรือ นั้น เริ่มต้นจากกลุ่มนายทหารหนุ่มในกองทัพเรือ โดยบางกลุ่มเป็นลูกศิษย์ของ นาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) จึงทำให้การสร้างเครือข่ายทางการเมืองของคณะราษฎรสายทหารเรือประสบความสำเร็จในการเชื่อมโยงกลุ่มสมาชิกให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน ตลอดจนการจัดระบบของสมาชิกให้รับผิดชอบในการดำเนินการกิจต่าง ๆ ในวันลงมือก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยได้มีการวางแผนการปฏิบัติและการแบ่งมอบหน้าที่ให้แก่สมาชิกภายในกลุ่มตามความรู้และความ

เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่พร้อมสับเปลี่ยนกำลังพลทดแทนกันได้ตลอดเวลา ดังนั้น แม้ว่าในวันก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมาชิกสายทหารเรือบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมแผนการตามพินัดหมายกันได้ จึงไม่เป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติแต่อย่างใด (สนธยา พลศรี, 2550)

“ถ้าจะพูดถึงการสร้างฐานอำนาจของฝ่ายทหารเรือ ก็คงต้องเริ่มต้นที่คีย์แมนของสายทหารเรือ ซึ่งก็คือ หลวงสินธุสงครามชัย เพราะถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทหารเรือได้เข้ามาปรากฏตัวตลอดจนได้เข้ามามีอำนาจ ทั้งในกองทัพเรือและในทางการเมือง ภาพที่มองเห็นคือ ความเป็นคนรอบคอบของท่านที่ใช้เวลาในการพิจารณาเข้าร่วมกับคณะราษฎรนานกว่าสมาชิกคนอื่น ก็คงจะเป็นการใช้เวลาในการพิจารณาถึงประโยชน์ที่ประเทศชาติจะได้รับหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และโทษที่จะได้รับหากการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่สำเร็จ นอกจากนั้น ยังรวมถึงเกียรติยศชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล โดยเฉพาะพี่ชายท่าน ซึ่งเป็นข้าราชการทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ เป็นนักการทูต เป็นองคมนตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และยังเป็นลูกศิษย์สายตรงของพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ องค์บิดาของทหารเรือไทย เพราะฉะนั้น การตัดสินใจเข้าร่วมคณะราษฎรของท่าน จึงเป็นเรื่องอุดมการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการเมือง และด้วยความรู้ความสามารถ รวมถึงการที่มีพี่ชายเป็นผู้มีบารมีเป็นที่นับถือ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ท่านได้รับการสนับสนุนทั้งจากฝ่ายทหารเรือ และฝ่ายการเมืองให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในเวลาต่อมา” (อนุชา ม่วงใหญ่, 2567, 15 สิงหาคม)

2. การควบคุมกำลังพลของกองทัพเรือ คือ การที่กลุ่มคณะราษฎรสายทหารเรือ นำโดยนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) ได้เข้าร่วมกับคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 หลังจากนั้น นายทหารกลุ่มดังกล่าวได้กลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาททั้งในการเมืองและในกองทัพเรือ โดยเฉพาะผู้นำกลุ่ม คือ นาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ และตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนนายทหารเรือ ในวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2475 ต่อมาในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2476 ก็ได้เลื่อนขึ้นไปดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารเรือ และได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2481 ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ 6 ปี ด้วยวัย 37 ปี (ชลิต กุลกำธร, 2520) โดยดำรงตำแหน่งยาวนานถึง 13 ปี จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน ในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2494

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ในช่วงเวลาที่พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือตลอดระยะเวลา 13 ปีนั้น ไม่ปรากฏว่ามีการต่อต้านจากนายทหารเรือระดับรองลงมาเลย ซึ่งอาจเป็นเพราะนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพเรือ ล้วนเป็นนายทหารที่ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองร่วมกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 หรือไม่ก็เป็นลูกศิษย์ที่เคยเล่าเรียนมาตั้งแต่ครั้งที่เป็อาจารย์อยู่ที่โรงเรียนนายทหารเรือ เช่น พลเรือโท หลวงนาวาวิจิต (ผัน นาวาวิจิต) อดีตผู้บัญชาการกองเรือรบ พลเรือตรี หลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) อดีตผู้บังคับกองผสมสารวัตรทหารตำรวจ และอดีตรักษาการอธิบดีกรมตำรวจ พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ อดีตผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน พลเรือตรี แชน ปัจจุบันสนนธ์ อดีตรองเสนาธิการทหารเรือฝ่ายยุทธการ พลเรือตรี ชลิต สินธุ์โสภณ อดีตผู้บังคับกองสัญญาณทหารเรือ พลเรือตรี กนก นพคุณ อดีตผู้บังคับการหมวดเรือดำน้ำ และพลเรือตรี ชลิต กุลกำธร อดีตรองผู้บัญชาการกองเรือรบ เป็นต้น

จะเห็นว่า จากการที่กลุ่มทหารเรือได้มีการสร้างเครือข่ายจากการรวบรวมสมัครพรรคพวกสายทหารเรือที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และสถานภาพของสมาชิกภายในกลุ่มที่นอกจากจะมีอุดมการณ์สอดคล้องในทิศทางเดียวกัน ยังเห็นถึงสถานภาพความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีความเหนียวแน่นในฐานะเพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนร่วมรุ่น ตลอดจนการเป็นลูกศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกัน เป็นปัจจัยสนับสนุนให้กลุ่มทหารเรือมีความเหนียวแน่นและเป็นเอกภาพสูง คือสามารถดำรงความเป็นกลุ่มก้อนของทหารเรือไว้ได้ยาวนาน โดยเฉพาะในกลุ่มลูกศิษย์ของพลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ที่ไม่มีการแตกแฉออกจากกลุ่มไป แม้ในช่วงหลังจะมีนายทหารเรือบางนายได้แยกตัวออกจากกลุ่มทหารเรือไปให้การสนับสนุนกลุ่มการเมืองอื่นก็ตาม

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกประการ ก็คือ การพัฒนากองทัพเรือให้มีความทันสมัย มีขีดความสามารถทัดเทียมกับอารยประเทศ และพร้อมปฏิบัติการกิจในสภาวะสงครามที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ได้แก่ สงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2484) สงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. 2484) ส่งผลให้กองทัพเรือมีความโดดเด่นและมีบทบาททัดเทียมกับกองทัพบก ซึ่งทำให้กลุ่มนายทหารเรือกลายเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทและโดดเด่นมากขึ้นในการเมืองไทย ทั้งยังได้รับความสนใจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ สองผู้นำของกลุ่มการเมืองที่แข่งขันกันเพื่อครอบครองอำนาจนำทางการเมืองไทยในเวลานั้น

หากพิจารณาย้อนกลับไปในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ พ.ศ. 2475 จะเห็นว่า การรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังของประชาชน รวมถึงการดำเนินงานทางการเมืองในรูปแบบของพรรคการเมืองที่สะท้อนถึงความสนใจและความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีอยู่น้อยมาก และไม่ใช่ว่าเป็นรูปแบบที่เข้มแข็งนัก ทำให้กองทัพซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง

ในการจัดกำลังและการจัดหน่วย มีระบบการฝึกอบรมกำลังพลที่ดี มีเอกภาพในการบังคับบัญชา มีการปลูกฝังในเรื่องระเบียบวินัยและความสามัคคี เป็นองค์กรทางการเมืองที่มีความได้เปรียบเหนือกว่าภาคประชาชน ทั้งในด้านการครอบครองทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมือง รวมถึงมีประสบการณ์ในทางการเมืองในฐานะที่เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้น สถานภาพของกองทัพจึงมีความสำคัญต่อการสร้างและรักษาฐานอำนาจทางการเมืองอย่างปฏิเสธไม่ได้ (ปริชา หงส์ไกรเลิศ, 2513)

กองทัพเรือ จึงถือเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญ โดยเฉพาะในสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวที่มีการกบฏและการรัฐประหารเกิดขึ้นเป็นระยะ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งมีความจำเป็นที่ผู้นำทางการเมืองต้องใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งทางการเมือง (สุจิต บุษงการ, 2514) รวมถึงการใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการคานอำนาจฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอีกด้วย ดังนั้น กองทัพเรือ ในฐานะที่เป็นหน่วยทหารของชาติที่มีทั้งนายทหารที่มีองค์ความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ รวมถึงการเป็นหน่วยที่มีกำลังพร้อมรบ ทั้งในด้านกำลังพล และในด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีความทันสมัยและมีอานุภาพสูง จึงเป็นที่สนใจของผู้มีอำนาจทางการเมืองทุกฝ่าย เพราะหากทหารเรือเข้าร่วมกับฝ่ายใด ฝ่ายนั้นก็จะมีอำนาจต่อรองที่สูงขึ้น (แก้ววิเชียร แวสูงเนิน, 2521)

การควบคุมกำลังพลของกองทัพเรือ จึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ เนื่องจากองค์กรทหารนั้นให้ความสำคัญในเรื่องสายการบังคับบัญชา และการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การที่นาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจบังคับบัญชา ควบคุม และสั่งการทหารทั้งกองทัพเรือได้อย่างรวดเร็ว จึงถือเป็นโอกาสในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มนายทหารเรือ โดยเฉพาะในช่วงเวลานั้น กองทัพเรือเป็นกองทัพที่มีแสนยานุภาพทัดเทียมกับกองทัพบก ทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองทุกฝ่ายต้องการผูกไมตรีกับทหารเรือ เนื่องจากต้องการใช้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือในการคานอำนาจทางการเมืองของฝ่ายตรงข้าม ส่งผลให้ทหารเรือได้กลายเป็นตัวแสดงที่สำคัญทางการเมืองในเวลาต่อมา

การขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในการควบคุมบังคับบัญชากองทัพเรือของหลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ทหารเรือเข้ามามีบทบาททางการเมืองช่วง 19 ปี ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะถ้าพูดถึงปัจจัยเรื่องตัวบุคคล หลวงสินธุสงครามชัย ก็ถือเป็นคนสมัยใหม่ที่มีความรู้ รวมถึงได้รับอิทธิพลทางความคิดอย่างโลกสมัยใหม่ โดยมีโอกาสได้รับทุนการศึกษาให้ไปศึกษาวิชาการทหารเรือที่เดนมาร์ก นี่อาจจะส่งผลโดยตรงต่อ

วิสัยทัศน์หรืออุดมการณ์ทางการเมืองของหลวงสินธุสงครามชัยในการตัดสินใจเข้าร่วมกับคณะราษฎร และก็น่าจะมีส่วนสำคัญที่ทำให้ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ แม้ว่าอาจจะได้รับอิทธิพลในทางอ้อมจากพี่ชาย คือ พลเรือโท พระยาราชวังสัน (ศรี กมลนาวิน) แต่ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความรู้ความสามารถของหลวงสินธุสงครามชัยนั้น ก็เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชาและบรรดานายทหารนักเรียนที่เป็นลูกศิษย์อย่างมาก รวมถึงผลงานที่เป็นเครื่องยืนยันถึงความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะการสร้างและการพัฒนาหน่วยทหารเรือสมัยใหม่ที่ใช้เป็นฐานกำลัง เช่น ทหารนาวิกโยธิน เรือรบและอากาศยานวิ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของกองทัพเรือ ถือได้ว่าเป็นขุมกำลังที่ฝ่ายการเมืองให้ความสนใจ โดยอาจกล่าวได้ว่า กองทัพเรือภายใต้การนำของหลวงสินธุสงครามชัย ได้กลายเป็นที่หมายตาของผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น ทั้งฝ่ายพลเรือนที่นำโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม และฝ่ายทหารบกที่นำโดยหลวงพิบูลสงคราม ต่างก็ต้องการทหารเรือไว้เป็นพรรคพวกเพื่อดุลอำนาจของฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง (ธารรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2567, 2 พฤษภาคม)

3. การสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มการเมืองอื่น ได้แก่ กลุ่มทหารบก ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ และกลุ่มการเมืองฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ ส่งผลต่อการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทหารเรือ เพราะหากนับตั้งแต่การตัดสินใจเข้าร่วมคณะราษฎรของพลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน การรวบรวมสมัครพรรคพวก การประชุมวางแผนร่วมกัน จนถึงการปฏิบัติการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้ทหารเรือมีความสัมพันธ์อันดีกับทั้งฝ่ายทหารบก และฝ่ายพลเรือน ผ่านการร่วมมือในการทำงานร่วมกันในรัฐบาลหลายคณะ ทั้งรัฐบาลที่มีทหารบกเป็นหัวหน้าคณะ และรัฐบาลที่มีพลเรือนเป็นหัวหน้าคณะ และเห็นได้ชัดเจนว่า ในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2475-2494 นั้น ทหารเรือถือเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองทุกฝ่ายต้องการให้ร่วมงานด้วย จึงปรากฏให้เห็นถึงภาพของความสัมพันธ์ที่ดีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ มีต่อทหารเรือ เนื่องจากการมีทหารเรือเป็นพรรคพวก นอกจากจะได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไปร่วมทำงานการเมืองแล้ว ยังมีกองกำลังทหารไว้คานอำนาจไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองแย่งชิงอำนาจทางการเมืองไปได้โดยง่ายอีกด้วย จึงอธิบายได้ว่าความสัมพันธ์ทั้ง 3 ฝ่ายมีต่อกันนั้น จัดเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะของมิตรภาพที่มีต่อกัน และเป็นไปในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยกันและกันในการเมือง ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างตอบแทนกันและกันในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งอาจมีลักษณะหรือมีพื้นฐานจากปัจจัยหลายประการ นับตั้งแต่ความเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อนร่วมสถาบันการศึกษา

เพื่อนร่วมกิจกรรมทางการเมือง เพื่อนร่วมอาชีพ หรือเพื่อนร่วมอุดมการณ์ จนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารเรือได้หันไปสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ อย่างเต็มที่

“ในช่วงที่ขึ้นมาเป็นนายกใหม่ ๆ จอมพล ป. ยังเชื่อในหลัก 6 ประการนี้ แต่เมื่อเริ่มเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. ได้หันไปให้ความนิยมในฮิตเลอร์ และมุสโสลินี ในเรื่องอำนาจนิยม ซึ่งอาจจะเป็นเพราะเหตุผลความจำเป็นของสถานการณ์สงครามที่ต้องให้ความสำคัญกับความเด็ดขาด หลักการประชาธิปไตยจำเป็นต้องพักเอาไว้ก่อน และนั่นทำให้ทิศทางของหลวงพิบูลฯ หันเหออกจากหลักการประชาธิปไตย” แต่ในฝ่ายทหารเรือ (กับเสรีไทย) ยังคงมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองตัดสินใจทำลงไป ซึ่งเชื่อว่าเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. และทหารเรือเริ่มแตกกัน คือ อุดมการณ์ของหลวงพิบูลฯ เปลี่ยนไป ในขณะที่ทหารเรอยังคงยึดมั่นในหลัก 6 ประการ รวมถึงหลักการประชาธิปไตยอยู่เช่นเดิม ส่งผลให้ทหารเรือเกิดความนิยมและให้การสนับสนุนนายปรีดีอย่างสมบูรณ์ (บัญชา ขวาลศิลป์, 2567, 14 มิถุนายน)

อภิปรายผลการวิจัย

วิธีการสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มการเมืองอื่นที่ทหารเรือใช้ในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองนั้น สอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532) ที่ศึกษาวิธีการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ซึ่งได้อธิบายถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นว่าเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้อื่นยินดีให้ความช่วยเหลือ ทำให้มีพลัง และได้รับการสนับสนุนอย่างมาก ซึ่งเป็นทางที่จะทำให้มีอำนาจมากขึ้นได้ แต่ไม่สอดคล้องกับสุรพันธ์ บุญมานพ (2521) ที่ศึกษาเรื่องการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเพาะกรณีการกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมือง ในปี พ.ศ.2481 และสุรวุฒิ ปัดไธสง (2536) ที่ศึกษาเรื่องอำนาจและทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แตกต่างจากการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือ ได้แก่ การใช้ลัทธิชาตินิยมและรัฐธรรมนูญนิยมเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและเพื่อความพึงพอใจของประชาชน นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ใช้กลไกรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการควบคุมสมาชิกรัฐสภา อันเป็นสัญลักษณ์ของความสามารถในการควบคุมการตัดสินใจและการบริหารงานของรัฐบาลไว้ได้ และประการสำคัญคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตั้งพรรคการเมืองอันเป็นองค์กรที่ถือเป็นศูนย์รวมของผู้แทนราษฎร ซึ่งจะเป็นฐานสนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีฐานอำนาจทางการเมืองมั่นคงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการทางกฎหมาย คือการตั้งศาล

พิเศษขึ้นมา เพื่อกำจัดปรับภัยหรือฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองของตนให้พ้นไปจากเส้นทางการเมืองอย่างเด็ดขาด

นอกจากนี้ ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับชิตพล กาญจนกิจ (2539) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ โดยผลการวิจัยพบว่า พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ได้ใช้สถาบันแห่งอำนาจ 3 ส่วน ได้แก่ 1) สถาบันรัฐสภาและพรรคการเมือง 2) องค์กรตำรวจ และ 3) ฐานทางเศรษฐกิจ ในการค้ำจุนอำนาจของตนเองไว้ในลักษณะที่ต่างก็เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีปัจจัยแห่งอำนาจตัวอื่น ๆ เป็นตัวเสริมให้คงอำนาจอยู่ได้ ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างเสริมสถาบันดังกล่าวให้มีความเข้มแข็งมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ และไม่สอดคล้องกับบรรวิชาติ ตันติรัตน์ไพศาล (2532) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยผลการวิจัยพบว่า วิธีการที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้ในการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง มี 3 วิธี คือ 1) การควบคุมระบอบราชการ 2) การได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาประเทศ และ 3) การเชิดชูบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์

จะเห็นว่า การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรื่อนั้น แตกต่างจากการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองท่านอื่น ได้แก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ โดยเฉพาะการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำจัดปฏิปักษ์ทางการเมืองของตน การเข้าไปมีอิทธิพลเหนือระบอบราชการ และการตั้งพรรคการเมืองเพื่อสนับสนุนตนเองในทางการเมือง ซึ่งเป็นวิธีการที่กลุ่มทหารเรือไม่ได้เลือกใช้ แต่นั่นอาจเป็นเพราะกลุ่มทหารเรือไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะเข้ามาครองอำนาจนำทางการเมืองเช่นผู้นำฝ่ายทหารท่านอื่น จึงไม่ได้เห็นภาพของความพยายามในการครอบครองอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาล ทั้งที่หากพิจารณาถึงปัจจัยสนับสนุน ก็อาจนับได้ว่ากลุ่มทหารเรือก็มีความพร้อม โดยเฉพาะในด้านยุทธโศปกรณ์และกำลังทหาร รวมถึงเครือข่ายทางการเมืองฝ่ายพลเรือนที่พร้อมให้การสนับสนุน แต่กลุ่มทหารเรือก็ไม่เลือกที่จะใช้ความได้เปรียบดังกล่าวในการฉวยโอกาสทางการเมืองเพื่อจะเข้าถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ดังจะเห็นได้จากกรณีความขัดแย้งทางการเมืองในเหตุการณ์ “กบฏวังหลวง” และ “กบฏแมนฮัตตัน”

องค์ความรู้ใหม่

การที่กลุ่มทหารเรือใช้วิธีการ 3 วิธีดังกล่าวในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มแสดงให้เห็นถึงความไม่ต้องการที่จะครองอำนาจนำทางการเมือง โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มทหารเรือ คือ พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน แต่กลุ่มทหารเรือต้องการทำหน้าที่หลักของตน คือการเป็นทหารของ

ชาติควมคู่กับการกิจที่ผู้นำรัฐบาลในระบบรัฐสภาไว้วางใจมอบหมายให้ทหารเรือรับผิดชอบ โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ผลประโยชน์ของชาติและกองทัพเรือเป็นสำคัญ โดยไม่ต้องการเข้าไปมีส่วนขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองแต่อย่างใด จากการวางตัวเป็นกลางทางการเมืองมาโดยตลอดตั้งแต่เหตุการณ์กบฏวังหลวงจนถึงเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายในการปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเลบนพื้นที่ทับซ้อน รวมถึงการตอบโต้การอ้างสิทธิ์เหนืออธิปไตยทางทะเลของไทยให้ชัดเจน โดยมุ่งผลประโยชน์ของชาติมากกว่าผลประโยชน์ทางการเมือง
2. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กองทัพเรือ โดยเฉพาะภายหลังการปรับลดขนาดกำลังพล ส่งผลให้กองทัพเรือมีขนาดเล็กลง ในขณะที่ภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อย การรักษาผลประโยชน์ของชาติ ตลอดจนสถานการณ์ความมั่นคงของโลกที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น จึงควรจัดหาเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์พร้อมอุปกรณ์สนับสนุนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับการกิจและนโยบายของรัฐบาล

เอกสารอ้างอิง

- กรมสารบรรณทหารเรือ. (2517). ประวัติโรงเรียนนายเรือและประวัติการจับกุมเชลย ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.
- กรมสารบรรณทหารเรือ. (2520). *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน ม.ป.ช., ม.ว.ม. (หลวงสินธุสงครามชัย) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.
- กองบัญชาการทหารสูงสุด. (2525). *ประวัติกองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ.2325-2525*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ. (2521). *ประวัติกองทัพเรือ ที่ระลอกครบรอบ 72 ปี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.
- แก้ววิเชียร แวสูงเนิน. (2521). *ทหารเรือขบถ?*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บงกช.

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2564). การเสียดิสภาพนอกอาณาเขตในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_3108414
- ชลิต กุลกำธร. (2520). *ระลึกถึงครูหลวงสินธุฯ ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก สินธุ กมลนาวิน ม.ป.ช., ม.ว.ม. (หลวงสินธุสงครามชัย) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.*
- ชิตพล กาญจนกิจ. (2539). *การสร้างและรักษาฐานทางการเมืองของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ไทยพีบีเอสออนไลน์. (2567). *ครบรอบ 86 ปี เรื่องเล่าของ “มัจฉาณุ-วิรุณ-สินสมุทร-พลายชุมพล”.* เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/341516>
- ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. (2567, 2 พฤษภาคม). *การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2494. (วรวิทย์ กลิ่นสุข, ผู้สัมภาษณ์).*
- บัญชา ขวาลศิลป์. (2567, 14 มิถุนายน). *การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2494. (วรวิทย์ กลิ่นสุข, ผู้สัมภาษณ์).*
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ. (2513). *บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง ใน การเมืองและการปกครอง รวบรวมโดย กระมล ทองธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.*
- โรม บุนนาค. (2564). *คนไทยคนแรกที่รู้จักเรื่องเรือดำน้ำ คือ กรมหลวงสงขลานครินทร์. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9640000064101>*
- วรธิกา ตันติรัตน์ไพศาล. (2532). *กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.*
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2516). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.*
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2532). *สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.*
- สุจิต บุญบงการ. (2514). *นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย ใน วรรณไวยาकरण. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.*

- สุรพันธุ์ บุญมานพ. (2521). การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม: ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2481. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2536). อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณี จอมพล ป. พิบูลสงคราม. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อนุชา ม่วงใหญ่. (2567, 15 สิงหาคม). การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2494. (รววิทย์ กลิ่นสุข, ผู้สัมภาษณ์).

การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

School Conflict Management in Digital Era of Si Samrong District,
under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2

ลลิตา หว่างเชื้อ¹ และนงลักษณ์ ใจฉลาด²

Lalita Wangchua and Nongluck Jaichalad

Received: December 12, 2024

Revised: April 04, 2025

Accepted: April 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัยเขต 2 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครู ในอำเภอศรีสำโรง จำนวน 64 คน ประกอบไปด้วยผู้บริหาร 32 คน และครู 32 คน และใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการบริหารความขัดแย้งของโรมส์และคิลแมนน์ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การเอาชนะ 2) การร่วมมือ 3) การประนีประนอม 4) การหลีกเลี่ยง 5) การยอมให้ โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6-1.0 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.823 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.52 และ S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประนีประนอม รองลงมา คือ ด้านการร่วมมือ ด้านการยอมให้ ด้านการเอาชนะ และด้านการหลีกเลี่ยง ตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหารความขัดแย้ง, ความขัดแย้ง, สถานศึกษายุคดิจิทัล

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Pibulsongkram Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: noopyja@gmail.com

Abstract

The purpose of this research article was to study school conflict management in digital era of Si Samrong District, under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2. The sample consisted of 64 administrators and teachers in Si Samrong District, comprising 32 administrators and 32 teachers. A questionnaire was used as the research instrument. Data were analyzed using Thomas and Kilmann's conflict management principles, which comprised five dimensions: 1) Conquering, 2) Cooperating, 3) Compromising, 4) Avoiding, and 5) Conceding. The questionnaire had a consistency index of 0.6-1.0, and the overall reliability was 0.823. Statistics used for this research included mean and standard deviations. The results revealed that school conflict management in digital-era in Si Samrong District, overall was at a high level ($\bar{X}$ =3.52 and S.D. = 0.44). When considering each aspect, the aspect with the highest mean score was compromise, followed by cooperation, conceding, and conquering. and avoidance, respectively.

Keywords: conflict management, conflict, schools in digital era

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยของเราเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดจากอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ถูกแทรกซึมเข้าไปในทุก ๆ กิจกรรมที่เราปฏิบัติ ในการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลนี้เราจึงต้องมีความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างทันท่วงที (มลฤดี เฟื่องสง่า และมัทนา วังถนอมศักดิ์, 2566) และมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้าการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเกิดอุปสรรค และความขัดแย้งทำให้เกิดผลทางลบซึ่งความขัดแย้งเกิดขึ้นในทุกสังคมและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน การตัดสินใจ หรือดุลยพินิจ จึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารความขัดแย้ง

การบริหารความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ให้สมดุลกันโดยจะต้องอาศัยทักษะในการบริหาร และการหาสาเหตุของความขัดแย้ง ต้องมีศิลปะของการจูงใจ มีความใจเย็นและมีความอดทนเพียงพอ สามารถตัดสินใจได้ มีข้อมูลครบถ้วน ผู้นำเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง เปิดโอกาสให้พนักงานแสดง

ความคิดเห็น นำไปสู่จุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาภายในองค์กรอย่างยั่งยืน (อุไร สัมเกลียง, อรุณ คงรุ่งโชค และสิญาธร นาคพิน, 2563)

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 ประกอบด้วยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ที่มีประชากรจำนวนมาก มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งสามารถทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องความคิด เรื่องการทำงาน หรือเรื่องอื่น ๆ ตามมาได้ หากผู้บริหารต้องการให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้า ผู้บริหารต้องระมัดระวังไม่ให้ระดับของความขัดแย้งมากเกินไป จนทำให้ส่งผลกระทบต่อองค์กร เกิดการต่อต้านทั้งในด้านความคิดเห็น ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้ถูกต้องเหมาะสม จึงจะพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ (ณัฐธิดา สุขกาย และพงษ์ธร สิงห์พันธ์, 2562)

ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร หากสถานศึกษาใดมีความขัดแย้งสูงก็ส่งผลด้านลบในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจจะส่งผลในด้านที่ดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับแนวทางการบริหารความขัดแย้งนั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม และใช้วิธีการบริหารจัดการอย่างสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่ประสบการณ์เรียนรู้ที่ดี ถึงแม้ว่าการประเมินสภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 พบว่าหน่วยงานดีมีประสิทธิภาพมีการร่วมมือ ร่วมใจในการทำงาน ส่งผลให้หน่วยงานประสบผลสำเร็จ มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2, 2566) แต่จากตารางวิเคราะห์ปัจจัยภายใน โดยใช้หลัก 7S เรียงลำดับจุดแข็ง/จุดอ่อน จากมากไปน้อย ในด้าน S7 : Shared Values ค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในหน่วยงาน ยังมีจุดอ่อนในเรื่องวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันด้านความสามัคคีอยู่ในระดับน้อย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2, 2566) จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอสรีสะเกษ เพื่อนำผลจากการวิจัยเป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขให้ตรงจุดอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาการบริหารความขัดแย้งให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีคุณภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาของตนเอง ให้เกิดประสิทธิภาพ ส่งผลให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาเกิดความสามัคคี สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเต็มศักยภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2” เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการบริหารความขัดแย้งของโรมัสและคิลแมนน์ (Thomas, K. W. & Kilmann, R. H., 1987) มีขั้นตอน ดังนี้

ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาในอำเภอศรีสำโรง ทั้งหมด 35 แห่ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2, 2566)

กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในอำเภอศรีสำโรง จำนวน 32 แห่ง ได้มาจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1986 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560) กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน ได้โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวม 64 คน

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่ตั้งของโรงเรียน	ประชากร (คน)		กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล (คน)			
	โรงเรียน	รวม	โรงเรียน	ผู้บริหาร	ครู	รวม
อำเภอศรีสำโรง	35	35	32	32	32	64

ที่มา : สำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 (2566)

เครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็น แบบสอบถาม เรื่อง การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2562)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ คั่นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล จากนั้นวิเคราะห์ข้อคำถาม เพื่อนำไปสร้างแบบสอบถาม เสนอผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบ พบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6-1.0 นำแบบสอบถามไปทดลอง (Try out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง 30

คน แล้วนำข้อมูลที่ได้กลับมา ไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.823 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ในการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้รูปแบบออนไลน์ (Google Forms) และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 64 ฉบับ และได้คืนมา 64 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประนีประนอมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการหลีกเลี่ยง โดยรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการเอาชนะ อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามุ่งใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายมาใช้ในการแก้ปัญหา และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารไม่ประสานความร่วมมือกับผู้อื่นในการปฏิบัติงาน

2. ด้านการร่วมมือ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความร่วมมือในการค้นหาทางออกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา และ ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารแสวงหาความช่วยเหลือจากคนอื่นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

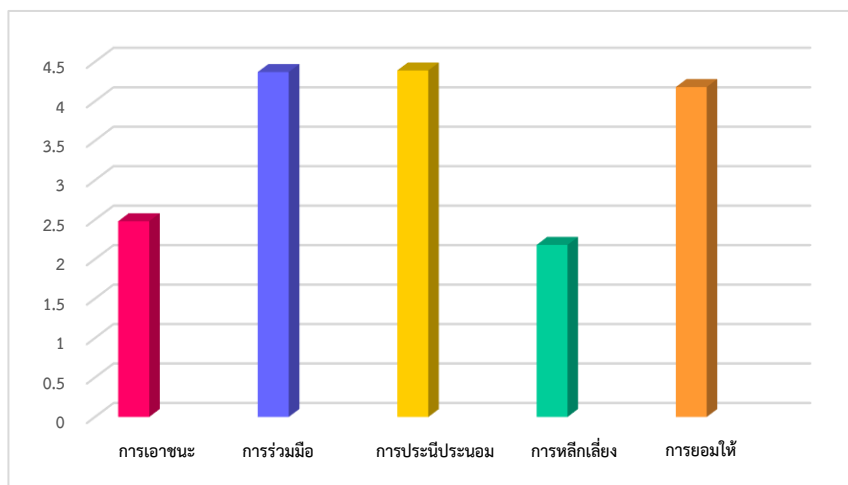
3. ด้านการประนีประนอม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารยินยอม และเต็มใจสละวัตถุประสงค์ หรือสัมพันธภาพบางอย่าง

4. ด้านการหลีกเลี่ยง อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารแก้ไขปัญหาโดยหลีกเลี่ยง ไม่กระทำการใด ๆ เมื่อเผชิญกับปัญหา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารไม่มุ่งเน้นทั้งคน ทั้งงาน

5. ด้านการยอมให้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกัลยาณมิตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารแก้ปัญหาโดยไม่กล่าวถึงเรื่องราวที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การบริหารความขัดแย้งของสถานศึกษายุคดิจิทัล ในอำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในภาพรวม

ด้าน	การบริหารความขัดแย้งของสถานศึกษายุคดิจิทัล	n=64		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	การเอาชนะ	2.48	1.23	น้อย	4
2	การร่วมมือ	4.37	0.71	มาก	2
3	การประนีประนอม	4.39	0.73	มาก	1
4	การหลีกเลี่ยง	2.18	1.25	น้อย	5
5	การยอมให้	4.18	0.68	มาก	3
รวม		3.52	0.44	มาก	

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงผลการวิเคราะห์การบริหารความขัดแย้งของสถานศึกษายุคดิจิทัล ในอำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย พบว่า การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 มีประเด็นสำคัญอภิปรายดังนี้

การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษายุคดิจิทัล อำเภอศรีสำโรง อยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากในยุคดิจิทัลเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการบริหารความขัดแย้งที่หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ จึงทำให้ผู้บริหารและครู ในอำเภอศรีสำโรง มีระดับความคิดเห็นในการบริหารความขัดแย้งในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประนีประนอมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการหลีกเลี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษากลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (รุ่งทิพา เหล่าอ้น และกฤษฎี กิตติฐานัส, 2567)และสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการความขัดแย้งในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (บัญชา ทุมโยม, วันเพ็ญ นันทะศรี และบุญมี ก่อบุญ, 2567) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง สภาพการบริหารความขัดแย้งด้านการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารความขัดแย้งด้านการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ฐณบดีนทร์ รัตนวิชัย, อินดา ศิริวรรณ และพระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, 2566) มีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการเอาชนะ อยู่ในระดับน้อย อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารต้องการแก้ไขความขัดแย้ง ลดการกระทบกระทั่ง เมื่อมีการเอาชนะกันไม่เพียงแต่เกิดความขัดแย้งในตัวบุคคลเท่านั้น ยังส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การลดความขัดแย้งด้านข้อมูลจากการเสฟสื่อออนไลน์ด้วยพุทธสันติวิธี สรุปได้ว่า วิธีการแข่งขันเพื่อเอาชนะ หมายถึงการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายของตน โดยไม่คำนึงถึงการประสานความร่วมมือกับผู้อื่นอาจแสดงถึงผู้ที่มีความแข่งขันสูงหรืออาจเป็นการแสดงถึงการลุกขึ้นต่อสู้ (วัชรวิ วัฒนาสุทธีวงศ์, 2566) และมีผลการวิจัยที่แตกต่างจากงานวิจัย เรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่าจากการวิเคราะห์

ข้อมูลการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากาญจนบุรี ด้านการเอาชนะ อยู่ในระดับมาก (ศิริกมล ภาคภูมิ และนิพนธ์ วรรณเวช, 2567)

2. ด้านการร่วมมือ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารหาวิธี ในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด จึงต้องประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ พบว่า การบริหารความขัดแย้งของ ผู้บริหาร ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านการ ร่วมมืออยู่ในระดับมาก (ณัฐสิทธิ์ ชินวงศ์ และอำนาจ ทองโปร่ง, 2565)

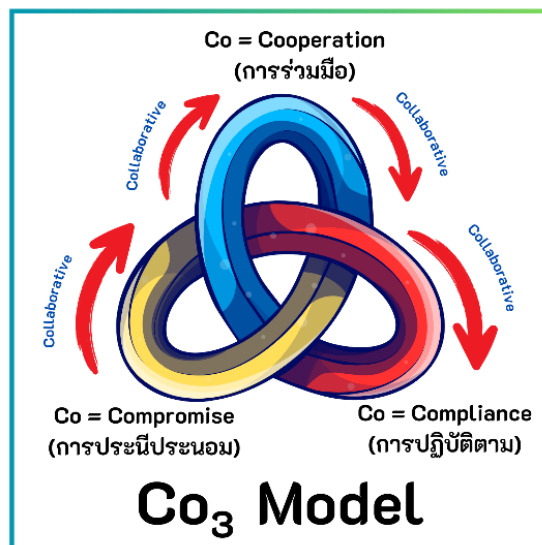
3. ด้านการประนีประนอม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหาร และครูให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพอันดีซึ่งกันและกัน เพราะต้องทำงานร่วมกัน จึงยอมเสียสละ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การจัดการความขัดแย้ง อย่างสร้างสรรค์ ของผู้บริหารตามการรับรู้ของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพ กลาง พบว่าด้านการประนีประนอม อยู่ในระดับมาก (มินตรา ภู้อย่างไทน์ และศศิฤทธิ ศีลาฉาย, 2567)

4. ด้านการหลีกเลี่ยง ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย อาจเนื่องมาจาก การบริหาร ความขัดแย้งมีความสำคัญเป็นอย่างมาก อาจส่งผลต่อการบริหารงาน การปฏิบัติงานในสถานศึกษา จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยง หรือหลบเลี่ยงได้ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นจะไม่ได้รับการแก้ไข ก่อให้เกิดเป็น ปัญหาต่อเนื่องไม่จบ ไม่สิ้น ในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง การจัดการ ความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดองค์กรส่งเสริม การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิจิตร พบว่า ด้านการหลีกเลี่ยง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ธงชัย จันทร์ กระจำง และคณะ, 2567)

5. ด้านการยอมให้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารต้องการ ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยการถนอมน้ำใจของผู้ร่วมงาน ลดผลกระทบระหว่างบุคคล และ ช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การบริหารความขัดแย้ง ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า การ บริหารความขัดแย้งของผู้บริหาร ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการ ยอมให้ (Accommodation) (ณัฐพงศ์ ถินนาเวียง, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากการบริหารความขัดแย้งทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเอาชนะ 2) การร่วมมือ 3) การประนีประนอม 4) การหลีกเลี่ยง 5) การยอมให้ จากผลการวิจัย พบว่า การบริหารความขัดแย้งที่มีระดับที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหความขัดแย้งได้ในระดับมากมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) การร่วมมือ 2) การประนีประนอม 3) การยอมให้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาสังเคราะห์เสนอเป็น องค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้การบริหารความขัดแย้งของสถานศึกษายุคดิจิทัล ในอำเภอศรีสำโรง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

Co₁ (Cooperation) = การร่วมมือ ผู้บริหารต้องประสานความร่วมมือระหว่างบุคลากรให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสร้างสรรค์

Co₂ (Compromise) = การประนีประนอม เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการเจรจาต่อรอง โน้มน้าวคู่กรณีพึงพอใจทั้งสองฝ่าย

Co₃ (Compliance) = การปฏิบัติตาม ผู้บริหารต้องมีความยืดหยุ่นยอมเสียสละผลประโยชน์บางอย่างเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ยอมทำตามในสิ่งที่จะช่วยลดผลกระทบจากความขัดแย้งลง

การจะบริหารความขัดแย้งให้เกิดผลดี จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ คน หลาย ๆ ฝ่ายให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานระดับกระทรวง ควรมีนโยบายในการลดความขัดแย้งในองค์กรที่สร้างสรรค์ และเผยแพร่ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาในสังกัด
2. หน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีแผนงาน หรือโครงการที่ส่งเสริมให้บุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในสังกัด ได้พบปะ พูดคุย เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน
3. หน่วยงานระดับสถานศึกษา ควรมีกิจกรรมที่มีการรับฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อลด และร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในองค์กร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำการบริหารความขัดแย้ง ในด้านการประนีประนอมที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ไปเป็นแนวทางในการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาของตนเอง
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรใช้การบริหารความขัดแย้ง ในด้านการหลีกเลี่ยงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะการหลีกเลี่ยงถือเป็นการหนีปัญหา อาจจะไม่ส่งผลดีต่อสถานศึกษาของท่าน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ควรนำการบริหารความขัดแย้งในแต่ละด้านไปปรับประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของท่านให้เหมาะสมกับสถานการณ์ บริบทของสถานศึกษา เพื่อจะส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปด้วยความราบรื่น และมีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2560). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- ฐนบดีนทร์ รัตนวิชัย, อินดา ศิริวรรณ และพระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวาทมน. (2566). สภาพการบริหารความขัดแย้งด้านการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(1), 433-440.

- ณัฐธิดา สุขกาย และพงษ์ธร สิงห์พันธ์. (2562). การบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 1(1), 57-68.
- ณัฐพงศ์ ถินนาเวียง. (2566). เรื่อง การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย. *Journal of Integration Social Sciences and Development*, 3(1), 13-24.
- ณัฐสิทธิ์ ชินวงศ์ และอำนาจ ท่องโปร่ง. (2565). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 6(2), 29-44.
- ธงชัย จันทร์กระจำ และคณะ. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดองค์กรส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิจิตร. *Journal of Applied Education*, 2(4), 1-10.
- บัญชา ทมไย, วันเพ็ญ นันทะศรี และบุญมี ก่อบุญ. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 193-204.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- มฤดี เพ็งสง่า และมัทนา วังถนอมศักดิ์. (2566). การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ศรีนครินทรวิโรฒ*, 24(2), 162-175.
- มินตรา ภู้อยาทน และศศิภัทรี ศิลาฉาย. (2567). การจัดความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครกลาง. *วารสารนิติรัฐ*, 2(2), 24-35.
- รุ่งทิพา เหล่าอ้น และกฤษฎี กิตติฐานันส. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 4(1), 184-195.
- วัชรวิ วัฒนาสุทธีวงศ์. (2566). การลดความขัดแย้งด้านข้อมูลจากการเสฟสื่อออนไลน์ ด้วยพุทธสันติวิธี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(3), 104-117.
- ศิริกมล ภาควงูมิ และนิพนธ์ วรรณเวช. (2567). การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี. *วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 7(2), 334-345.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. (2566). แผนปฏิบัติการประจำปี
งบประมาณ พ.ศ.2567. เข้าถึงได้จาก <https://sukhothai2.go.th>

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ.2566 – 2567. เข้าถึงได้จาก <https://sukhothai2.go.th>

อุไร สัมเกลี้ยง, อรุณ คงรุ่งโชค และสิญาธร นาคพิน. (2563). การบริหารความขัดแย้งของพนักงาน
ในองค์กรภาครัฐ. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 18(1), 163-176.

Thomas, K. W. & Kilmann, R. H. (1987). *Thomas-Kilmann conflict mode interest*. New
York : X/COM Incorporated.

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

Development of Virtual Classroom Learning Media to Promote Learning
on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle

ประวิทย์ ฤทธิบุลย์¹ มาโนช บุญทองเล็ก² อาทิตยา เงินแดง³ บัญญัติ ศรีสวัสดิ์⁴ พิชชา คุณพาที⁵
พัสดราภรณ์ ศิริเนตร⁶ และสุธิดา คงเกษม⁷

Pravit Rittibul, Manoch Boontonglek, Artitaya Ngerndang, Banyat Sresawat
Phitcha Khunpatee, Phattraporn Sirinate and Sutida Kongkasem

Received: January 07, 2025

Revised: March 20, 2025

Accepted: March 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทยตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนเรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ปทุมธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง แบบประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจของของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการตามรูปแบบ ADDIE Model เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย เนื้อหาประกอบไปด้วย 1.1) ประวัติบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์

¹⁻⁷ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี; Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Corresponding author, e-mail: artitaya_n@rmuttac.th, Tel. 084-0064497

ไทย 1.2) ผลงานบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ได้ผ่านการทดสอบที่มีประสิทธิภาพ 80.89/90.71 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนหลังใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง, บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย, การส่งเสริมการเรียนรู้

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop and test the effectiveness of virtual classroom learning media on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle based on the 80/80 criterion; 2) to compare pre- and post-test achievement on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle using virtual classroom learning media; and 3) to examine satisfaction with the development of virtual classroom learning media on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle. The sample group used in this research consisted of 30 Mathayom Suksa 6 students from Triam Udom Suksa Pattanakarn School, Pathum Thani, first semester of the academic year 2024. The research instruments included virtual classroom learning media, a virtual classroom learning media quality assessment form, pre-tests and post-tests, and a satisfaction assessment form for Mathayom Suksa 6 students using virtual classroom learning media on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle. Statistics used included mean, standard deviations, and t-tests. The research results revealed that 1) in terms of the development of learning media using the ADDIE Model on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle, the content included 1.1) biographies of important persons in the Thai classical dance circle , and 1.2) works of on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle were tested with an efficiency score of 80.89/90.71, exceeding the established standard of 80/80; 2) students' post-test learning achievement was significantly higher than

pre-test scores at the 0.05 level; 3) student satisfaction after using the virtual classroom learning media on Important Persons in the Thai Classical Dance Circle was at the highest level, with a mean score of 4.79 and a standard deviation of 0.39.

Keywords: virtual classroom learning media, important persons in Thai classical dance circle, learning promotion

บทนำ

โลกในปัจจุบันเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 คำว่า “การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21” จึงย้ำให้เห็นว่าเรากำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง และมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในโลกยุคปัจจุบันนี้ ได้ชื่อว่าเป็นยุคของโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร เนื่องมาจากการติดต่อเรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วโดยความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เปลี่ยนจากที่ครูเป็นศูนย์กลางมาสู่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องได้รับความรู้จากครูในห้องเรียนเท่านั้น แหล่งความรู้ยุคปัจจุบันล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และมีอยู่รอบตัวไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ชุมชน เพื่อน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหรือการเรียนรู้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น (ยุวธิดา อัครชาติ และวีระยุทธ จันลา, 2565) ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้วิวัฒนาการของโลกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง กับสังคมมนุษย์มากมาย จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การบริการ สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านการศึกษา (อรรถพล กิตติธนาชัย, 2555) การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างมาก เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนการทำงาน และพัฒนางานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น (ธนัญทร ทองจันทร์, 2558)

เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมที่เรียกว่า Augmented Reality (AR Code) เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีที่ ผสมผสานเอาโลกแห่งความเป็นจริงและความเสมือนจริงเข้าด้วยกันผ่านซอฟต์แวร์และอุปกรณ์เชื่อมต่อต่าง ๆ เช่นเว็บแคมคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต จึงเป็นที่น่าสนใจในการนำมาพัฒนาสื่อการเรียนการสอนได้ ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจ ชิดทอง (2555) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์เทคนิคความเป็นจริงเสริมเพื่อผลิตสื่อการสอนสำหรับโครงสร้าง

ไม้ ผลการศึกษาประเมินการใช้งานโดยผู้ใช้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สอนและกลุ่มผู้เรียน ผลการประเมิน โดยสรุป คือ ระบบที่พัฒนาขึ้นมีความน่าสนใจและสามารถกระตุ้นทำให้เกิดการเรียนรู้ สอดคล้องกับกัญทิรี วรอาจ (2557) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีความจริงเสมือน เรื่องประเทศสิงคโปร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่มีความจริงเสมือนเรื่องประเทศสิงคโปร์ มีคุณภาพอยู่ในระดับดี มีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับเสาวภา กลิ่นสูงเนิน, สมเกียรติ ตันติวงศ์วานิช และศิริรัตน์ เพ็ชรแสงศรี (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า สื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์ มีคุณภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านเทคนิคการผลิตอยู่ในระดับดีมาก ประสิทธิภาพของบทเรียนมีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 89.67/87.31 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 และนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริงเรื่องหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความเป็นเอกราชมาช้านานมีศิลปวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติจนเป็นที่ชื่นชมของนานาประเทศที่ได้พบเห็นความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทยแม้ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากต่างชาติอันหลากหลายที่กำลังหลั่งไหลเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย แต่สิ่งหนึ่งที่คนไทยยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดได้จนถึงทุกวันนี้ก็คือนาฏศิลป์อันเป็นศิลปะประจำชาติที่ควรอนุรักษ์และให้การสนับสนุนเพื่อให้ศิลปะแขนงนี้ดำรงอยู่สืบไปในอนาคต (สมิทร เทพวงษ์, 2548)

นาฏศิลป์ไทยได้ถูกบรรจุอยู่เป็นวิชาที่การศึกษาขั้นพื้นฐานบรรจุลงในหลักสูตรเพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาเล่าเรียนวัฒนธรรมประจำชาติ อีกทั้งสามารถต่อยอดความรู้ไปจนถึงระดับอุดมศึกษาขั้นสูงสุดได้ ศึกษานาฏศิลป์ไทยเป็นสาระการเรียนรู้ที่ 3 ของหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มประกาศใช้ในสถานศึกษา มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 (สุนันท์ อุดจันท์, ชยุตม์ กระต่ายทอง และบุญล้อม ดั่งวิเศษ, 2562) ศึกษานาฏศิลป์ อีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผลการจัดการเรียนการสอนก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนนาฏศิลป์ เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางด้านนาฏศิลป์ได้ คือ ชุดการสอนที่มีลักษณะเป็นสื่อประสม เนื่องจากชุดการสอนเป็นเทคโนโลยีการศึกษาที่มีคุณค่า เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูดำเนินการสอนไปตามลำดับขั้นตอน สามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนจากนามธรรมเป็นรูปธรรมได้ นักเรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมได้ด้วยตัวเอง ช่วยส่งเสริมการศึกษา

รายบุคคล นักเรียนได้เรียนตามความสนใจตามเวลาและโอกาสที่อำนวย อีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นั่นคือการใช้สื่อหลายรูปแบบมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมโดยได้รับจากประสบการณ์ตรง ประกอบกับการใช้สื่อที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้สมองในการคิด หากผู้เรียนสามารถโต้ตอบกับบทเรียน ครูผู้สอน หรือสื่อการเรียนรู้ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สุนันทา ยินดีรัมย์, บุญเรือง ศรีเหรียญ และชาติรี เกิดธรรม, 2557) จากพฤติกรรมของผู้เรียน ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย อีกทั้งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาและผลิตสื่อการเรียนการสอนสำหรับวิชานาฏศิลป์ในปัจจุบันยังไม่ตอบสนองกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ออกมาได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากวิชานาฏศิลป์เป็นการเรียนการสอนที่มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติในการเคลื่อนไหว สื่อการสอนที่ใช้ประกอบการเรียนส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบหนังสือและวิดีโอ จากอุปสรรคของสื่อการสอนที่มีแต่รูปแบบเดิม ๆ ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความคิดว่าวิชานาฏศิลป์เป็นวิชาที่มีเนื้อหาและท่ารำที่จดจำได้ยากทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย และอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์และเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนนาฏศิลป์ วิชานาฏศิลป์ไทยเป็นวิชาที่ว่าด้วยการละคร และฟ้อนรำ รวมถึงบุคคลสำคัญในอดีต ทั้งประวัติและผลงานสำคัญ ธรรมชาติของวิชานาฏศิลป์หากจะมองโดยผิวเผินก็จะเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ เพราะมีแต่อดีต ซึ่งต้องอาศัยการจดจำเหตุการณ์มากมาย จดจำเรื่องราว จนทำให้นักเรียนรู้สึกว่ามันน่าเบื่อ และไม่มีสิ่งเร้าที่ดึงดูดใจได้เลย เนื่องจากไม่รู้จักบุคคลซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในสมัยนั้น และไม่รู้จักประวัติและผลงานที่บุคคลสำคัญเหล่านั้นได้สร้างไว้ การศึกษาบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เพราะการศึกษาศิลปะบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทยเป็นการศึกษาเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตหรือประวัติบุคคลสำคัญต่างๆ เพื่อนำมากล่าวถึง ความสามารถในบทบาทที่ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และเป็นแบบอย่างที่ดีของชนรุ่นหลัง ในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

จากปัญหาที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคเห็นการใช้นวัตกรรมที่เรียกกันว่า “ยุคแห่งเทคโนโลยี” ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์มากมาย อาทิ ด้านการค้นคว้าหาความรู้ การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การขนส่ง ด้านวิทยาศาสตร์ และการแพทย์ อันมีเทคโนโลยีเป็นตัวกลางสำคัญในการดำเนินการตามแนวคิดของการพัฒนาชาติยุค 4.0 และยังเหมาะสมต่อนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่อยู่ในช่วงของการเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย เอื้อประโยชน์ในการเรียนรู้นอกเวลาเรียนได้โดยไม่จำกัดเวลาเรียนแค่ในชั่วโมงเรียน สามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนา สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ห้องเรียนเสมือนจริงเรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ตาม

มาตรฐาน ศ 3.2 ม.4-6 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อพัฒนาตัว
สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น เนื้อหาในการสอนจะต้องรวบรัดเข้าใจง่าย ดึงดูดให้
ผู้เรียนเกิด ความสนใจในเนื้อหาวิชา และเพื่อความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการศึกษาไทย ตาม
แผนพัฒนา การศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570) กลยุทธ์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพการศึกษาให้
สอดคล้อง กับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สอดคล้องกับทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความรู้
ความเข้าใจ และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง
เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์
ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญใน
วงการนาฏศิลป์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาผลการใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง
เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลัง
(One Group Pretest-Posttest Design) (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2555)
กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งลักษณะภายในกลุ่ม
ตัวอย่างมีความหลากหลายความสามารถ โดยใช้หน่วยสุ่มเป็นห้องเรียนที่ 1 ที่ศึกษาเรื่องเรื่อง
บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ตามมาตรฐานตัวชี้วัด ศ 3.2 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐานพุทธศักราช 2551 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน โดยมีรายละเอียด
ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
 - 1.1 สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย
 - 1.2 แบบประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญใน
วงการนาฏศิลป์ไทย สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้าน เนื้อหาและด้านสื่อ
 - 1.3 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

1.4 แบบประเมินความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

2. ขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

2.1 ศึกษา วิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 4 ประเภท ซึ่งประกอบไปด้วย 1) สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย 2) แบบประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และด้านสื่อ 3) แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

2.2 ดำเนินการประเมินคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ จำนวน 5 คน แล้วนำผลมาวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและเก็บข้อมูลเพื่อเข้าพบและชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการทำวิจัย

3.2 นำสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ปทุมธานี จำนวน 28 คน

3.3 ผู้วิจัยแนะนำให้ทราบถึงรายละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

3.4 เก็บข้อมูลก่อนทำการทดลองด้วยแบบทดสอบก่อนเรียนโดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทยจำนวน 10 ข้อ

3.5 ในระหว่างทดลองทำการเก็บคะแนนของผลระหว่างเรียนโดยให้นักเรียนทำกิจกรรมระหว่างเรียน

3.6 เก็บข้อมูลหลังทำการทดลองด้วยแบบทดสอบหลังเรียนโดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนเรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทยจำนวน 10 ข้อ

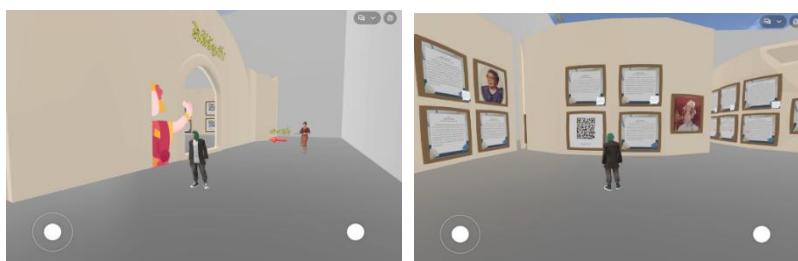
3.7 ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจหลังจากเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

3.8 ผู้วิจัยดำเนินการตรวจแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จัดเก็บข้อมูลเป็นแบบการใช้คะแนนให้คำตอบถูกเท่ากับ 1 และคำตอบที่ผิดคือ 0 (Zero-One Method)

3.9 ดำเนินการบันทึกข้อมูลแบบสอบถามแล้วจึงนำผลไปวิเคราะห์ทางสถิติ

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย พบว่า ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาตามรูปแบบ ADDIE Model โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นวิเคราะห์ (Analysis) 2) ขั้นตอนการออกแบบ (Design) 3) ขั้นการพัฒนา (Development) 4) ขั้นการดำเนินงาน (Implementation) และ 5) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ภายในสื่อจะประกอบไปด้วยหัวข้อ ประวัติบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย และรวมไปถึงฟังก์ชันในการใช้งาน ได้แก่ ปุ่มไมโครโฟน ปุ่มสตีกเกอร์แสดงความรู้สึก ปุ่มเดินอัตโนมัติ ปุ่ม View Mode ปุ่มฟังก์ชันเสริมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเลือกใช้งานได้อย่างหลากหลาย และผู้เรียนยังสามารถเลือกเรียนหรือย้อนกลับไปทบทวน และศึกษาเพิ่มเติมในเนื้อหาตามความต้องการของผู้เรียน มีการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพ ข้อความ กิจกรรม และวิดีโอ

ภาพที่ 1 สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนเรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

(N = 30)

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	เกณฑ์มาตรฐาน	E_1/E_2
คะแนนระหว่างกิจกรรม	20	16.18	80.89	80	86.89
คะแนนแบบทดสอบหลังเรียน	10	9.07	90.71	80	90.71

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย แล้วนำผลคะแนนจากการทำกิจกรรมระหว่างเรียนของนักเรียน 30 คน คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละได้ 80.89 และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนแบบทดสอบหลัง

เรียนคิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละได้ 90.71 แสดงให้เห็นว่าผลการสอบผ่านสื่อการเรียนรู้เสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 กล่าวคือ E_1/E_2 มีค่ากับ 80.89/90.71

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ก่อนและหลังเรียนโดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	t	Sig.(1-tailed)
บททดสอบก่อนเรียน	10	3.21	1.62	16.49*	.001
บททดสอบหลังเรียน	10	9.07	1.36		

* $p < 0.05$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลการใช้การสอนผ่านสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ในการทดสอบก่อนเรียน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 ค่า S.D เท่ากับ 1.62 หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้จากการสอนผ่านสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย แล้วทำการทดสอบหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.07 มีค่า S.D เท่ากับ 1.36 การวิเคราะห์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เท่ากับ 16.49 มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. ความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย พบว่า ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังการใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อการสื่อสารการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านเนื้อหา			
อธิบายเนื้อหาของบทเรียนชัดเจน เข้าใจง่าย	4.75	0.44	มากที่สุด
เนื้อหามีความยาก-ง่าย เหมาะสมกับผู้เรียน	4.63	0.49	มากที่สุด
ผู้เรียนได้รับความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น	4.88	0.34	มากที่สุด
รวม	4.75	0.42	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านสื่อ			
คำอธิบายการใช้สื่อชัดเจน และเข้าใจง่าย	4.81	0.40	มากที่สุด
รูปแบบสื่อมีความสวยงาม แปลกใหม่ และน่าสนใจ	4.84	0.31	มากที่สุด
เป็นสื่อที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง	4.78	0.42	มากที่สุด
สื่อมีความทันสมัย	4.88	0.34	มากที่สุด
ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างสนุกสนาน	4.84	0.31	มากที่สุด
การใช้งานง่ายและสะดวกต่อการเรียนรู้	4.78	0.42	มากที่สุด
สื่อมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการเรียนการสอน	4.88	0.34	มากที่สุด
รวม	4.83	0.36	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.79	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย หลังใช้สื่อโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความพึงพอใจในด้านสื่อของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยสื่อห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.36 ความพึงพอใจในด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่อง บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย พบว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ตามรูปแบบ ADDIE Model มีดังนี้ 1) ขั้นวิเคราะห์ (Analysis) ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ศึกษาเนื้อหาความรู้ ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ในเรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ ประวัติ และผลงาน 2) ขั้นการออกแบบ (Design) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง โดยการออกแบบรูปร่างของสื่อให้ผู้เรียนสามารถย้อนกลับมาเรียนในเนื้อหาที่ต้องการก็ครั้งก็ได้ ตามความต้องการของผู้เรียน มีกำหนดเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูล ออกแบบโครงสร้าง และลำดับการวางเนื้อหา แบ่งเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่ โดยสามารถให้ผู้เรียนย้อนกลับมาเรียนในเนื้อหา

ที่ต้องก็ครั้งก็ได้ เวลาใดก็ได้ และที่ใดก็ได้ตามความต้องการและเพิ่มความสนใจโดยการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบภาพ และเสียง 3) ขั้นการพัฒนา (Development) สร้างองค์ประกอบต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในสื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง โดยผู้วิจัยได้ทำการสร้างสื่อการพัฒนารูปแบบวางโครงสร้างและรวบรวมองค์ประกอบของสื่อการเรียนรู้ เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยโปรแกรม Canva จากนั้นนำเข้าสู่เว็บไซต์ Spatail ภายในมีเนื้อหาประกอบด้วย รูปแบบตัวหนังสือ ภาพ เสียง และกิจกรรมระหว่างเรียนเพื่อเพิ่มความรู้ที่ประกอบในรายวิชานาฏศิลป์ไทย ให้ผู้เรียนสามารถย้อนกลับมาเรียนในเนื้อหาที่ต้องการเพื่อเป็นการทบทวนเนื้อหาให้แก่ผู้เรียน 4) ขั้นการดำเนินงาน (Implementation) นำสื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ที่ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพ และปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์แล้วไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ปทุมธานี 5) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ประเมินผลด้วยการทำแบบประเมินความพึงพอใจหลังการใช้สื่อเพื่อหาผลสรุปความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.89/90.71 เนื่องจากบทเรียนมีเนื้อหาเยอะ ประกอบกับเป็นสิ่งที่ว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์ส่งผลให้ผู้เรียนจดจำและทำความเข้าใจในเนื้อหาได้ยาก อีกทั้งพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยมีเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ที่เป็นเครื่องมือช่วยให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนจากนามธรรมเป็นรูปธรรมและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภารัตน์ จงบุญณสิทธิ์ (2562) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้รูปแบบการสอน ADDIE Model เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนให้สอดคล้องกับศตวรรษ ที่ 21 โดยใช้วิธีการออกแบบเอกสารประกอบการสอนให้เข้ากับผู้เรียน การใช้แอปพลิเคชันมาช่วยสอนเพื่อกำจัดจุดอ่อนให้แก่ผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น รวมไปถึงการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ในอนาคต ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้จริง และยังสอดคล้องกับชนเทพพร เดชประสาธ (2558) ศึกษาเรื่องการใช้เกมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในการส่งเสริมกระบวนการเขียนเรียงความแก่กระทุ้ธรรมในหลักสูตรธรรมะศึกษาชั้นตรี ผลวิจัยพบว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.0/80.27 สูงกว่าเกณฑ์คาดหวังไว้

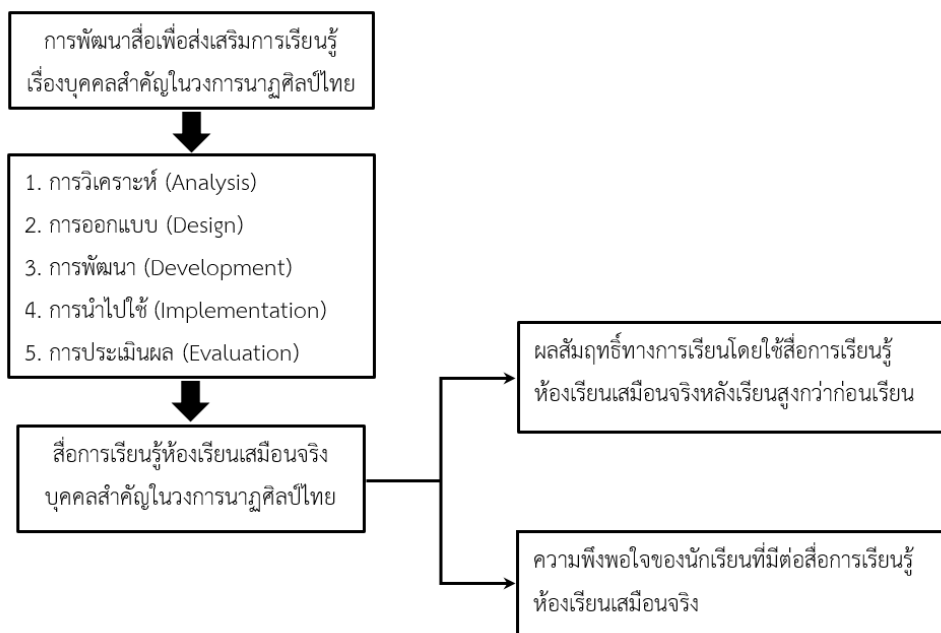
2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย โดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการไทย เท่ากับ 3.21 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.62 และค่าเฉลี่ยของคะแนน หลังจัดการเรียนรู้ที่ได้ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทยเท่ากับ 9.07 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.36 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนเฉลี่ยการทดสอบหลังเรียนผลการศึกษา พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไป ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะสื่อการเรียนรู้นี้สามารถช่วยส่งเสริมและกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนในการเรียนรู้ ไม่จำกัดขอบเขตในการศึกษา ทั้งเรื่องเวลาและสถานที่ อีกทั้งสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริงเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้สมองในการคิดและสามารถโต้ตอบบทเรียนกับผู้สอนทำให้การจัดเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัศณีย์ หมาดบำรุง และทศพร แสงสว่าง (2559) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนที่เรียนโดยใช้ห้องเรียนเสมือนจริง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในการทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.07 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.16 หลังจากให้นักเรียนได้เรียนรู้จากห้องเรียนเสมือนจริง แล้วทำการทดสอบหลังเรียน นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นจากเดิมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.17 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.99 การวิเคราะห์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เท่ากับ 26.67 มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัณฐี วรอาจ (2557) ที่ได้ทำการศึกษการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีความจริงเสมือน เรื่องประเทศสิงคโปร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยในการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีความจริงเสมือนเรื่องประเทศสิงคโปร์ผ่านไอแพด พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีความจริงเสมือนเรื่องประเทศสิงคโปร์ผ่านไอแพดสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรแก้ว ศรีวงศ์ (2556) ที่ได้ทำการศึกษากการพัฒนาปฏิบัติการเสมือนเพื่อเสริมการเรียนรู้ เพื่อออกแบบและพัฒนาปฏิบัติการเสมือนเพื่อเสริมการเรียนรู้ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนปฏิบัติการเสมือนเพื่อเสริมการเรียนรู้มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เฉลี่ยเท่ากับ 6.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.33 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนปฏิบัติการในห้องปฏิบัติการปกติมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยเท่ากับ

3.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.47 เมื่อเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนด้วยค่าทดสอบที พบว่าค่าทดสอบทีเท่ากับ 100 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย หลังใช้สื่อโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความพึงพอใจในด้านสื่อของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยสื่อห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.36 ความพึงพอใจในด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ผู้เรียนจึงมีความกระตือรือร้น และให้ความสนใจกับสื่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย และมีความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกวลี ผาใต้, พิเชษฐ์ จันทรปุม และอภิวัฒน์ วัฒนะสุระ (2561) ที่ได้ทำการศึกษา สื่อการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีมิติเสมือนจริง เรื่องคำศัพท์ ภาษาอังกฤษสัตว์โลกน่ารู้ ผลวิจัยพบว่า ความพึงพอใจนักเรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอำนาจ ชิตทอง (2555) ที่ได้ทำการศึกษา การประยุกต์เทคนิค ความเป็นจริงเสริม เพื่อผลิตสื่อการสอนสำหรับโครงสร้างไม้ ผลวิจัยพบว่า โดยภาพรวมระบบที่พัฒนาขึ้นมี ความน่าสนใจและ สามารถกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 76.00 และผู้ใช้งานมีความ เข้าใจในบทเรียน ภายหลังการใช้งานระบบมากขึ้นถึงร้อยละ 68.00 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ ปรีญาทิต และวิชัย นภาพงศ์ (2557) ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง การใช้บทเรียน Augmented Reality Code เรื่องคำศัพท์ภาษาจีนพื้นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดตานีนรสโมสร พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนที่เรียนด้วยบทเรียน AR Code ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนพื้นฐานอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนามาตามรูปแบบ ADDIE Model ภายในสื่อจะประกอบไปด้วยหัวข้อ ประวัติบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย และรวมไปถึงฟังก์ชันเพื่อให้สามารถเลือกใช้งานได้อย่างหลากหลาย มีการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพ ข้อความ กิจกรรม และวิดีโอ จากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไปวิเคราะห์คุณภาพหาความเที่ยงตรงและสอดคล้อง (IOC) ของเนื้อหาและได้มีการแนะนำให้ปรับปรุงแก้ไขตามพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนทั้งหมด 5 คน และนำไปทดสอบหาประสิทธิภาพ พบว่า การเรียนการสอนโดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.89/90.71 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และผู้เรียนยังสามารถเลือกเรียนหรือย้อนกลับไปทบทวนและศึกษาเพิ่มเติมในเนื้อหาตามความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังมีความสนุกสนานด้วยเทคโนโลยีที่แปลกใหม่และทันสมัยส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การจัดการเรียนการสอนด้วยสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย สามารถกระตุ้นและดึงดูดความสนใจแก่ผู้เรียนได้ แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดในการใช้สื่อการสอนเช่น โทรศัพท์มือถือ แทปเล็ต ความไวของอินเทอร์เน็ต ที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้เรียนควรมีความพร้อมในเรื่องเทคโนโลยีและมีทักษะในการใช้งานควบคู่กันด้วย
2. ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริงในรูปแบบอื่น ๆ หรือเพิ่มองค์ประกอบให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น ภาพ 3 มิติ หรือเสียงประกอบในการใช้งานปุ่มต่าง ๆ
3. การใช้แบบทดสอบในการวัดและประเมินผล ควรทำในรูปแบบเกมส์ หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถอยู่ภายในสื่อการเรียนรู้ได้ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และกระตุ้นให้ผู้เรียน มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น
4. ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สื่อการเรียนรู้ห้องเรียนเสมือนจริง หากนำไปปรับใช้ในหัวข้อหรือรายวิชาอื่น ๆ ควรมีการศึกษารูปแบบของเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเนื้อหา ควรคำนึงถึงความพร้อมของอุปกรณ์ประกอบการเรียนของของผู้เรียนและสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาและเผยแพร่ผลงานโดยมุ่งเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพด้านระบบการเรียนการสอนและความร่วมมือในการผลิตบัณฑิตนวัตกรเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม

เอกสารอ้างอิง

- กัณฐี วรอาจ. (2557). การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีความจริงเสมือน เรื่อง ประเทศสิงคโปร์ ผ่านไอแพดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิชาการศรีปทุม*, 12(6), 101-109.
- เกวลี ฝาใต้, พิเชษฐ์ จันทร์ปุม และอภิวัฒน์ วัฒนะสุระ. (2561). สื่อการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีมิติเสมือนจริง เรื่องคำศัพท์ภาษาอังกฤษสัตว์โลกน่ารู้. *วารสารโครงการนวิทยาการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ*, 4(1), 23-28.

- ฉัตรแก้ว ศรีวงศ์. (2556). *การพัฒนาปฏิบัติการเสมือนเพื่อเสริมการเรียนรู้*. (วิทยานิพนธ์วิทยาการสารสนเทศมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ธนเทพพร เดชประสาท. (2558). *การประยุกต์ใช้เกมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในการส่งเสริมกระบวนการเขียนเรียงความแก่กระทู้ธรรมในหลักสูตรธรรมะศึกษาชั้นตรี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันตเทศาตร์เพื่อการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธัญญธร ทองจันทร์. (2558). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับพัฒนาระบบฐานข้อมูลบุคลากรในการบริการสารสนเทศและการปรับขึ้นเงินเดือนโรงเรียนวรนาธิเฉลิมสงขลา*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). *การออกแบบการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรทิพย์ ปรียวาทิต และวิชัย นภาพงศ์. (2557). *ผลของการใช้บทเรียน Augmented Reality Code เรื่องคำศัพท์ภาษาจีนพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดตานีนรสโมสร*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ยุวธิดา อัครฮาด และวีระยุทธ จันลา. (2565). *การศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการผ่านบทเรียนออนไลน์ เรื่อง “รักเรา รักโลก” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายประถม)*. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(3), 1-16.
- สุดารัตน์ จงบวรณสิทธิ์. (2562). *การใช้รูปแบบการสอน ADDIE Model เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21. ใน การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 2 “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นวัตกรรมสร้างสังคม”* (น. 667-679). สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สุนันท์ อุดจันทร์, ชยุตม์ กระต่ายทอง และบุญล้อม ดั่งวิเศษ. (2562). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง ประวัติและผลงานสำคัญของบุคคลสำคัญในสมัยอยุธยา โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 3 (อินทรมหาราช บุญประคองพิทยาคม) จังหวัดกำแพงเพชร. ใน*

การประชุมวิชาการระดับชาติ “ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ครั้งที่ 2” (น. 175-187).

พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สุนันทา ยินดีรัมย์, บุญเรือง ศรีเหรียญ และชาติรี เกิดธรรม. (2557). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยสื่อประสม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 8(2), 65-78.

สุมิตร เทพวงษ์. (2548). นาฏศิลป์: นาฏศิลป์สำหรับครูประถมศึกษา-อุดมศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

เสาวภา กลิ่นสูงเนิน, สมเกียรติ ต้นดวงศ์วานิช และศิริรัตน์ เพ็ชรแสงศรี. (2558). การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 14(3), 288-295.

อรรถพล กิตติธนาชัย. (2555). พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สัมพันธ์ต่อสมรรถนะของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร(ฝ่ายมัธยม). (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัศณีย์ หมาดบำรุง และทศพร แสงสว่าง. (2559). การพัฒนาห้องเรียนเสมือนจริง เรื่องการสร้างเว็บไซต์ด้วยโปรแกรมดรีมวีฟเวอร์ CS6 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 4(1), 1-17.

อำนาจ ชิตทอง. (2555). การประยุกต์เทคนิคความเป็นจริงเสริมเพื่อผลิตสื่อการสอนสำหรับโครงสร้างไม้. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัยเชียงใหม่.

คลี่คลายสายน้ำ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วม ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

Unraveling the River: Action Research for Participatory Water Resource
Management in Suphan Buri Province

ภูมิ มุลศิลป์¹ สถาพร มนต์ประภัสสร² สายชล ปัญญชิต³ จิตอุษา ขันทอง⁴ อชิระ อุตมาน⁵
ภูเบศ วณิชชานนท์⁶ และ ปรมินทร์ ตั้งโอภาสวิไลสกุล⁷

Poom Moolsilpa, Sathaporn Monprapussorn, Saichol Panyachit, Jitusa Khanthong,
Achira Uttaman, Phoobade Wanitchanon, and Poramin Tangopasvilaisakul

Received: January 04, 2025

Revised: March 23, 2025

Accepted: March 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาศาสนเทศระดับชุมชนผ่านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และ 2) ยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยอาศัยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 60 คน โดยอาศัยเทคนิคการวิจัยด้วยวิธีการสนทนากลุ่มการจัดอบรมเครือข่ายผู้นำชุมชนนักศาสนเทศกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และปฏิบัติการจัดทำศาสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อได้รับข้อมูลเรียบร้อยแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดทำศาสนเทศระดับชุมชนผ่านแผนที่ทางเดินน้ำช่วยสนับสนุนให้เกิดการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ การที่ผู้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในศาสนเทศทรัพยากรน้ำผ่านแผนที่ทางเดินน้ำได้นำมาสู่การกำหนดแผนบริหารจัดการน้ำร่วมกันบนฐานฉากทัศน์ของน้ำท่วมและน้ำแล้ง ซึ่งได้อาศัยกลไกของสภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่ทางสังคมในการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน 2) การยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ การที่สภาองค์กรชุมชนได้เข้ามามี

¹⁻⁷ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

Corresponding author, e-mail: phoobade@g.swu.ac.th, Tel. 086-0500775

ส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำและทำให้เกิดการสื่อสารสิทธิชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นภายใต้กลไกการสื่อสาร 5 ส. ประกอบด้วย สารสนเทศดี สื่อสารดี สร้างสรรค์ดี เสริมพลังดี และส่วนร่วมดี ซึ่งช่วยยกระดับการสื่อสารในชุมชนในการสื่อสารการจัดการทรัพยากรน้ำได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรน้ำ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, สารสนเทศทรัพยากรน้ำ, จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

The purposes of this research article were 1) to develop community-level information through communication of community rights and water resource management, and 2) to enhance the participation mechanisms of the Subdistrict Community Organization Council in communicating community rights and water resource management. The research utilized action research methods with 60 participants. The research used focus group discussions, training of a network of community leaders and water resource management information specialists, and a community-participatory water management information production workshop. The data were analyzed for content. The research findings revealed that 1) community-level information creation through waterway maps facilitated communication of community rights and water resource management. The community's understanding of water resource information through waterway maps led to the development of a collaborative water management plan based on flood and drought scenarios, leveraging the community organization council as a social space for collaborative water resource management; 2) enhancing participation mechanisms for subdistrict community organization councils in communicating community rights and water resource management. Community organization councils played a crucial role in fostering participation in water resource management and effectively communicating community rights under the 5S communication mechanism: Good Information, Good Communication, Good Creativity, Good Empowerment, and Good Participation.

This significantly enhanced community communication regarding water resource management.

Keywords: water resource management, community participation, water resource information, Suphan Buri Province

บทนำ

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำถือเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกให้ความสนใจในปัจจุบัน โดยเฉพาะการประสานกันระหว่างองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่น วิถีชีวิตที่ถูกตรึงไว้ด้วยแบบแผนวัฒนธรรมระดับพื้นที่ และบริบทสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่ทำให้รูปแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำมีความแตกต่างกันออกไป (Ali, M. A. & Kamraju, M., 2024) การพิจารณาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำถูกผูกโยงไว้กับสิทธิชุมชน (Community Rights) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองบนฐานของการคำนึงถึงความปลอดภัยของระบบนิเวศที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังได้กำหนดหน้าที่ให้กับรัฐเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ผ่านกลไกการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563)

สิทธิชุมชนที่ถูกตีกรอบไว้ภายใต้ข้อบัญญัติทางกฎหมายที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจำเป็นต้องมีความต้องเข้าใจในแง่ของความต้องการและทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวตรงกันข้ามกันกับวิธีคิดจากการกำหนดแนวทางจากบนลงล่าง (Top-down) (อมรา พงศาพิชญ์, 2563) สำหรับคนในชุมชนการตระหนักถึงสิทธิชุมชนจะถูกพัฒนาขึ้นผ่านกรอบของกระบวนการพัฒนา หรือปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเรียกร้องเคลื่อนไหวที่เป็นภาพแทนของการมีส่วนร่วมโดยตรงของคนในพื้นที่ในการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนเองก็มีระดับของการมีส่วนร่วมผ่านการเคลื่อนไหวที่พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับชาติ (ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว และคณะ, 2546)

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สร้างความไว้วางใจและเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกร่วมไปกับการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ได้ตามความเหมาะสม

ของบริบทสังคมวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ๆ โดยทุนทางสังคมได้ก่อรูปขึ้นเป็นปฏิบัติการการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากผู้คนในชุมชนที่ถูกเชื่อมร้อยต่อกันด้วยการเป็นสมาชิกเครือข่ายล้วนมีเป้าหมายในประเด็นทางสังคมร่วมกัน (Bouma, J., Bulte, E. & van Soest, D., 2008; Liu, A. Q. & Besser, T., 2009; Son, J. & Lin, N., 2008)

ทุนทางสังคมสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายที่ได้รับการรับรองผ่านสถาบันทางกฎหมาย ดังเช่นสภาองค์กรชุมชนที่เป็นการรวมกลุ่มของชุมชนที่สามารถเกิดขึ้นได้จากการรวมตัวของเครือข่ายคนในชุมชน หรืออาจเป็นการจัดตั้งขึ้นตามคำแนะนำของหน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้ การเป็นเครือข่ายที่ถูกรับรองภายใต้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ได้นำมาซึ่งภารกิจหน้าที่อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะการพัฒนาขีดความสามารถของสภาองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2559)

ในแง่หนึ่งการเชื่อมโยงระหว่างการบริหารจัดการทรัพยากรที่เชื่อมโยงเข้ากับการเมืองไทยในระดับจังหวัดกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ไว้ซึ่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการทรัพยากรภายในพื้นที่ ดังเช่นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแห่งความทันสมัยของสุพรรณบุรีผ่านถนนหนทางที่เปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ไปอย่างสิ้นเชิง โดยการพัฒนาดังกล่าวถูกสนับสนุนภายใต้การขับเคลื่อนของบรรหาร ศิลปอาชา นักการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและสร้างความไว้วางใจของคนในพื้นที่ที่นำมาสู่การสร้างความชอบธรรมให้กับนักการเมืองระดับท้องถิ่น (Nishizaki, Y., 2006; 2008)

ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรีมีความซับซ้อน เนื่องจากพื้นที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วมจากแม่น้ำท่าจีน (Thai PBS, 2564) และในขณะเดียวกันยังเผชิญกับปัญหาภัยแล้งในบางช่วงเวลา ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการน้ำจึงต้องอาศัยแนวทางที่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีแบบแผนการบริหารจัดการน้ำที่เชื่อมโยงระหว่างระดับท้องถิ่นและส่วนกลางอยู่แล้ว (TNN, 2567) แต่ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการดังกล่าวยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนและกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำของพื้นที่ตนเอง

จากข้อจำกัดดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงตั้งประเด็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมุ่งศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของชุมชนผ่านกลไกทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาสารสนเทศที่ช่วยสื่อสารสิทธิชุมชนในการ

บริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำของตนเอง อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาสารสนเทศระดับชุมชนผ่านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ
2. เพื่อยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) โดยเป็นการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องไปกับกับสร้างความรู้อย่างมีส่วนร่วม โดยอาจมีการกำหนดรูปแบบการทำงานผ่านองค์กรทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นฐานของการทำการวิจัย (Greenwood, D. J. & Levin, M., 2007) ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดพื้นที่การวิจัยครอบคลุม 6 ตำบลสำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย 1) ตำบลจรเข้มใหญ่ 2) ตำบลองครักษ์ 3) ตำบลตะค่า 4) ตำบลสาละ 5) ตำบลกฤษณา และ 6) ตำบลนางใหญ่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อกำหนดเป้าหมายในสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันกับ 1) กลุ่มเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่เป้าหมายตำบลละ 5 คน เป็นจำนวน 30 คน 2) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย ตำบลละ 2 คน เป็นจำนวน 12 คน และ 3) กลุ่มอาสาสมัครชลประทานในพื้นที่เป้าหมาย ตำบลละ 3 คน เป็นจำนวน 18 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดอบรมเครือข่ายผู้นำชุมชนนักสารสนเทศกับการจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นการจัดอบรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการน้ำชุมชนโดยมีเทคโนโลยีเป็นฐานแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนั้นสามารถตระหนักถึงจัดทำผังน้ำในพื้นที่ของตนเองได้ด้วยภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำ โดยตัวแทนที่เข้าร่วมกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 จะเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ในการจัดทำสารสนเทศมีการอาศัยข้อมูล

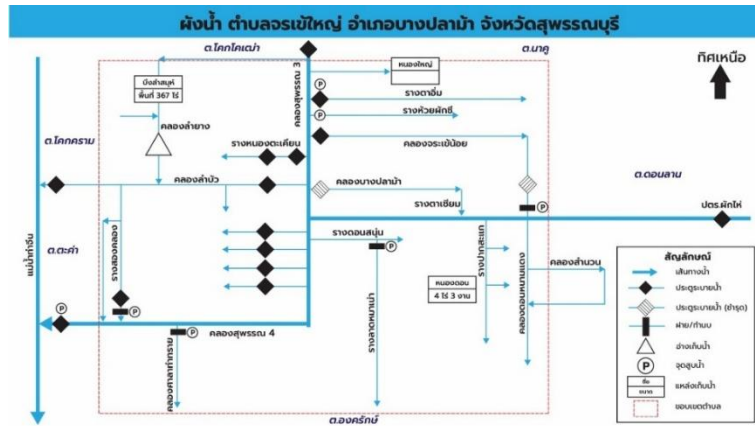
อ้างอิงจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีการข้อมูลเชิงปฏิบัติการอ้างอิงกลับไปยังการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐได้

สรุปผลการวิจัย

การปฏิบัติการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม มีข้อค้นพบจากการวิจัยแบ่งออกเป็นดังนี้

1. สารสนเทศระดับชุมชนผ่านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่าผู้แทนชุมชนจาก 1) ตำบลจรเข้มใหญ่ 2) ตำบลองครักษ์ 3) ตำบลตะค่า 4) ตำบลสาละ 5) ตำบลกฤษณา และ 6) ตำบลนางใหญ่ ได้มีการจัดทำ “แผนที่น้ำระดับตำบลและแผนการบริหารจัดการน้ำ” ในพื้นที่ของตนเอง ผ่านการใช้พื้นที่สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่บูรณาการของการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไว้วางใจของประชาชนในพื้นที่ในการยินยอมและให้การยอมรับในสภาองค์กรชุมชนที่ถูกรับรองภายใต้กรอบทางกฎหมาย ในการจัดทำสารสนเทศระดับชุมชนผ่านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยการใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่สังเกตเห็นว่าสภาองค์กรชุมชนมีความเข้าใจในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำจนนำมาสู่ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมในรายพื้นที่ดังนี้

1) ตำบลจรเข้มใหญ่ ในการจัดทำแผนที่น้ำระดับตำบลและแผนการบริหารจัดการน้ำของประชาชนในพื้นที่ตำบลจรเข้มใหญ่ได้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมบนฐานของการมองฉากทัศน์ (Scenario) เมื่อประสบปัญหา “น้ำแล้ง” ควบคู่ไปกับ “น้ำท่วม” ในสี่ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย ประเด็นแรก การบริหารจัดการโครงสร้างและคลองร่วมกับตำบลข้างเคียงผ่านการห้วงเวลาน้ำท่วมซึ่งไม่เกิน 30-45 วัน ลดระดับความสูงของน้ำท่วมซึ่งเหลือ 1.0-1.5 เมตร และขุดลอกโครงข่ายลำรางและคลองในพื้นที่เพื่อเพิ่มอัตราการระบายของน้ำในตำบล ประเด็นที่สอง บริหารจัดการประตูปรับน้ำขนาดเล็กในพื้นที่เพื่อกักเก็บน้ำในลำคลองในช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยเฉพาะการขุดลอกแหล่งเก็บน้ำสาธารณะ ประเด็นที่สาม การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรและเพิ่มรายได้ด้วยการมีโครงสร้างสำหรับยกระดับน้ำเพื่อผันเข้าคลองแทนการสูบน้ำ และระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ ประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับการเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพระบบประปาหมู่บ้าน

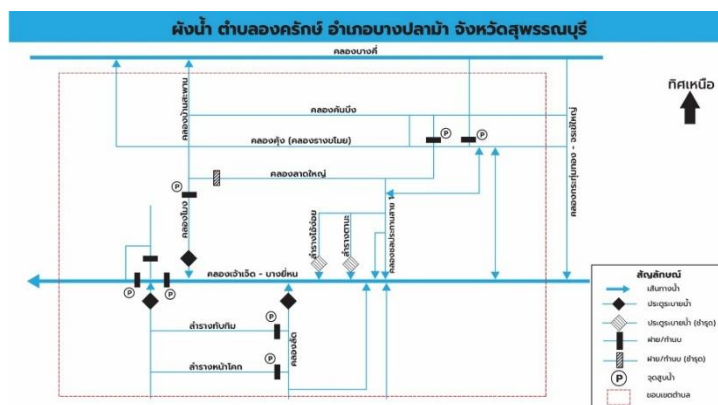

ภาพที่ 1 แผนที่น้ำตำบลจระเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

จากปฏิบัติการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

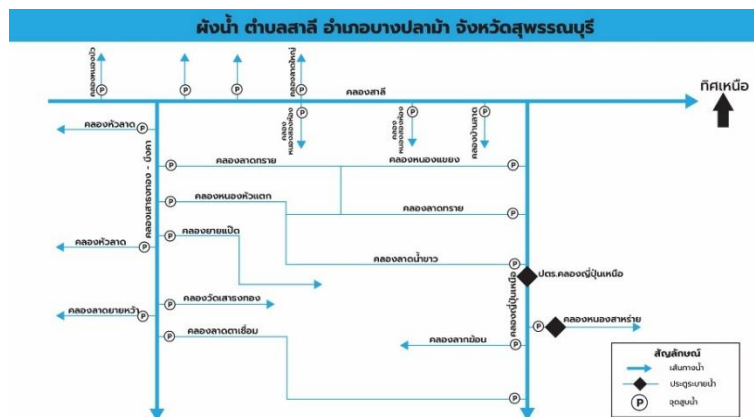
2) ตำบลองครักษ์ ในการจัดทำแผนที่น้ำระดับตำบลและแผนการบริหารจัดการน้ำ

ของคนในพื้นที่ตำบลองครักษ์ได้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมบนฐานของการมองฉากทัศน์ (Scenario) เมื่อประสบปัญหา “น้ำแล้ง” ในสองประเด็นสำคัญคือ ประเด็นที่หนึ่ง การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรมีน้ำเพียงพอเพื่อทำเกษตรในฤดูแล้ง โดยจำเป็นต้องมีโครงสร้างสำหรับยกระดับน้ำเพื่อผันเข้าคลองและเสริมโครงสร้างสามารถกักเก็บน้ำใช้ในการเกษตรช่วงฤดูแล้ง ถัดมาในประเด็นที่สอง การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคผ่านกลไกของระบบประปาหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 แผนที่น้ำตำบลองครักษ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

จากปฏิบัติการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 4 แผนที่น้ำตำบลลำน้ำ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

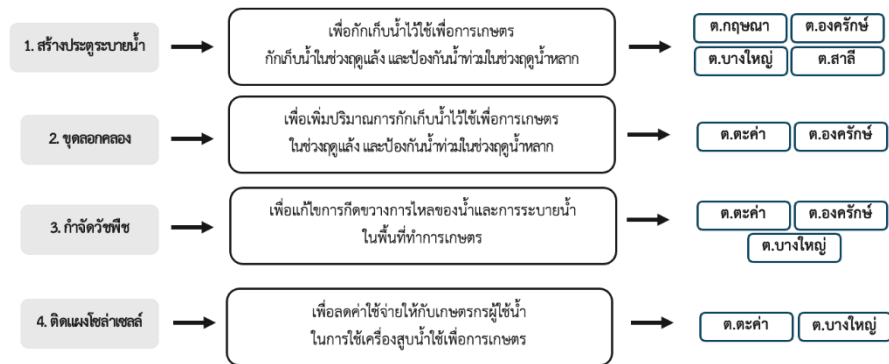
จากปฏิบัติการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

5) ตำบลกฤษณา ในการจัดทำแผนที่น้ำระดับตำบลและแผนการบริหารจัดการน้ำของคนในพื้นที่ตำบลกฤษณาได้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมบนฐานของการมองฉากทัศน์ (Scenario) เมื่อประสบปัญหา “น้ำแล้ง” ในสองประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นที่หนึ่งอยู่ที่การเพิ่มโครงสร้างกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร มีน้ำเพียงพอเพื่อทำเกษตรในฤดูแล้ง โดยมีเงื่อนไขคือการสร้างอาคารบังคับน้ำหน้าท่อดูดและการสร้างประตูระบายน้ำ สำหรับประเด็นที่สองเป็นการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรช่วงฤดูแล้งด้วยการสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

ภาพที่ 5 แผนที่น้ำตำบลกฤษณา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

จากปฏิบัติการจัดทำสารสนเทศการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 7 สรุปภาพรวมแผนพัฒนาทรัพยากรน้ำร่วมกันในพื้นที่เป้าหมาย 6 ตำบล

2. การยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำผ่านแผนที่ทางเดินน้ำ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความไว้วางใจในการใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนผ่านการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมจนเกิดผลผลิตที่เป็นรูปธรรมอย่างแผนที่ทางเดินน้ำระดับตำบลและแผนการบริหารจัดการน้ำ โดยสิทธิชุมชนในที่นี้สะท้อนให้เห็นผ่านการตระหนักถึงคุณค่าและการมีส่วนร่วมเพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนและนำเสนอแนวทางการยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมไว้ออกเป็นประเด็นดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ส่งผลให้สภาองค์กรชุมชนตำบลได้เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามารถสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำได้เป็นอย่างดี สภาองค์กรชุมชนจึงเป็นภาคส่วนสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงประชาชนในพื้นที่กับการดำเนินงานของโครงการ และยังคอยสนับสนุนการสร้างพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนสามารถเข้าร่วมสื่อสารแลกเปลี่ยนกันและกันได้ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากในฐานะการเป็นผู้นำกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

2.2 การสร้างเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ การเชื่อมโยงการทำงานกับภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่เป็นปัจจัยความสำเร็จในการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมภายใต้การใช้พื้นที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยในการวิจัยนี้ค้นพบเครือข่ายการทำงานร่วมกันประกอบด้วย สถาบันสารสนเทศและทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) หรือ สสน. อนุกรรมการและเลขานุการ คณะอนุกรรมการ ต.ร. สิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองบริโภค วุฒิสภา ซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วม ในระดับที่

สามารถปรึกษาหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ เช่น กรมชลประทานที่ดูแลแหล่งน้ำในพื้นที่ โดยจะเป็นการให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทางระหว่างชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้แต่ละฝ่ายได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำข้อมูลของแต่ละฝ่ายมาถ่ายทอดให้เกิดเป็นข้อมูลกลาง ชุมชนจะสามารถสื่อสารความต้องการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและหาจุดร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ สร้างคุณประโยชน์ และสร้างความสบายใจให้แก่ทุก ๆ ฝ่ายได้เท่าเทียมกันมากที่สุด เป็นการยกระดับกลไกโดยอาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะวิจัยที่สนับสนุนองค์ความรู้และเครื่องมือการสื่อสาร ในการร่วมผลักดันให้เกิดการสื่อสารและการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.3 แนวทางการยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบล จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินโดยการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนาแนวทางการยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำผ่านการเสริมพลัง (Empowerment) ที่พัฒนาขึ้นเป็นโมเดล “กระบวนการสื่อสาร “5ส” กับการจัดการทรัพยากรน้ำ”

1) สารสนเทศดี เป็นการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลสารสนเทศ และองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับผู้ร่วมเรียนรู้ให้สามารถดึงดูดใจกลุ่มที่เป็นคู่สนทนาหรือเป็นผู้รับสาร เช่น การพัฒนาแผนที่ทางเดินน้ำโดยยึดชุมชนเป็นฐาน

2) สื่อสารดี เป็นการเตรียมความพร้อมในการจัดทำแนวทางการสื่อสาร รวมทั้งยังจำเป็นต้องฝึกฝนในการนำเสนอให้ราบรื่น ดึงดูดใจและแสดงให้เห็นความจริงใจในการสื่อสารกับผู้รับสาร

3) สร้างสรรค์ดี เป็นการพัฒนาการนำเสนอให้มีข้อมูลสารสนเทศ ภาพเคลื่อนไหว หรือคู่มือที่สรุปองค์ความรู้เพื่อให้คู่สนทนาหรือผู้รับสารให้ความสนใจในการรับฟัง

4) เสริมพลังดี หมายถึง ข้อมูลของการสื่อสารต้องเปิดพื้นที่และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้รับฟังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วมในอนาคตได้ จึงจะดึงดูดใจให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เช่น การพัฒนาเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งภายใน ภายนอก และระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดพลังแห่งการขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) ส่วนร่วมดี เป็นการออกแบบกระบวนการสื่อสารให้เป็นปฏิสัมพันธ์ที่พร้อมรับฟังปัญหา และถ้อยทีถ้อยอาศัยในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้เป้าหมายการดำเนินงานคือการพัฒนาเพื่อส่วนรวมบรรลุเป้าหมายได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงขีดความสามารถของการรวมตัวกันขึ้นเป็นเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำช่วยทำให้คนในชุมชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน โดยผู้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการอ่านแผนที่ทางเดินน้ำควบคู่ไปกับฉกทัศนในการมองภาพของการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำยังมีความน่าสนใจในแง่ของการอาศัยพื้นที่ทางสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไว้วางใจของคนที่อยู่ในชุมชนที่มีต่อเครือข่ายทางสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ

เครือข่ายทางสังคมในฐานะทุนทางสังคมยังคงมีพลังในการอธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้การตระหนักรู้ถึงสิทธิชุมชนที่เป็นภาพแทนของปฏิบัติการพลเมือง (Civic Action) ในระดับท้องถิ่น (Son, J. & Lin, N., 2008) โดยเครือข่ายทางสังคมยังได้ก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันจนอาจพัฒนากลายเป็นกลุ่มทางสังคมที่ได้รับการรับรองจนก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจร่วมด้วย ทั้งนี้ เครือข่ายทางสังคมที่ถูกพิจารณาในนิยามความหมายที่ใกล้เคียงกันกับทุนทางสังคม จำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงไปยังทุนอื่น ๆ ที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่ เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางจิตวิทยา (Jearajit, C., et.al., 2024) ซึ่งจะช่วยเติมเต็มช่องว่างของการทำความเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นการดำเนินการของเครือข่ายทางสังคมได้เป็นอย่างดี

ในมิติของสภาองค์กรชุมชนจะเห็นได้ว่าการที่ผู้คนในชุมชนได้มอบความไว้วางใจเชื่อใจให้กับการเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะต้องเกิดขึ้นภายใต้องค์ประกอบของการมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรของพื้นที่ที่เป็นภารกิจหนึ่งของสภาองค์กรชุมชนเมื่อได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการแล้ว ขณะเดียวกันความไว้วางใจก็เกิดขึ้นจากภาวะผู้นำ (Leadership) ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมองค์กรที่ผู้นำจะสามารถเปลี่ยนความสามารถของตนให้เป็นความไว้วางใจเชื่อใจและมุ่งสู่เป้าหมายที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ในแง่ของผลลัพธ์ของสภาองค์กรชุมชนมักสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมได้เป็นอย่างมาก (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการสื่อสาร “5ส” กับการจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นกระบวนการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำยังจำเป็นต้องอาศัยการผลักดันกิจกรรมการมีส่วนร่วมในพื้นที่

ภาพที่ 8 กระบวนการสื่อสาร “5ส” กับการจัดการทรัพยากรน้ำ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี ควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อบูรณาการการสื่อสารสิทธิชุมชนและการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรน้ำภาคประชาชน โดยเป็นคณะทำงานที่สามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับสภาองค์กรชุมชนได้โดยตรง เพื่อให้ลดขั้นตอนการประสานงานและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน

2. หน่วยงานด้านการจัดการน้ำระดับชาติ อาทิ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) ควรร่วมมือกับคณะกรรมการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ พัฒนาแผนปฏิบัติการการสื่อสารสิทธิชุมชนและการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ต้นแบบของอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพื้นที่ต้นแบบการสื่อสารกับการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน

3. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรสนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนขยายบทบาทการทำงานที่เป็นพื้นที่กลางของการสร้างความไว้วางใจในการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการทรัพยากรน้ำ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการขยายพื้นที่ต้นแบบการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้บทบาทการสื่อสารสิทธิชุมชนตั้งระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำท่าจีน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “สภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบด้านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว และคณะ. (2546). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2563). *สิทธิชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุรสิทธิ์ วชิรขจร. (2559). การประเมินการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 11(2), 31-58.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2563). มานุษยวิทยา สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารวิจัยสังคม*, 43(1), 1-30.
- Ali, M. A. & Kamraju, M. (2024). *The Role of Community Participation in Sustainable Integrated Water Resources Management: Challenges, Opportunities, and Current Perspectives*. In *Entropy and Energy Dissipation in Water Resources*. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-031-62079-9_18

- Bouma, J., Bulte, E. & van Soest, D. (2008). Trust and cooperation: Social capital and community resource management. *Journal of Environmental Economics and Management*, 56(2), 155-166. <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2008.03.004>
- Greenwood, D. J. & Levin, M. (2007). *Introduction to Action Research: Social Research for Social Change*. (2nd edition). Thousand Oaks, California : Sage Publications.
- Jearajit, C., Panyachit, S., Wanitchanon, P., Promjittiphong, C., Soonsinpai, T. & Rungsiyanont, S. (2024). Stay Active, Do Not Retire: Strategies for Older Persons to Remain in the Workforce in Community Enterprise in Thailand. *Journal of Population and Social Studies*, 33, 301–316. <http://doi.org/10.25133/JPSSv332025.016>
- Liu, A. Q. & Besser, T. (2009). Social Capital and Participation in Community Improvement Activities by Elderly Residents in Small Towns and Rural Communities. *Rural Sociology*, 68(3), 343-365. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2003.tb00141.x>
- Nishizaki, Y. (2006). The Domination of a Fussy Strongman in Provincial Thailand: The Case of Banharn Silpa-archa in Suphanburi. *Journal of Southeast Asian Studies*, 37(2), 267–291. <https://doi:10.1017/S0022463406000555>
- Nishizaki, Y. (2008). Suphanburi in the Fast Lane: Roads, Prestige, and Domination in Provincial Thailand. *The Journal of Asian Studies*, 67(2), 433–467. <https://doi:10.1017/S0021911808000661>
- Son, J. & Lin, N. (2008). Social capital and civic action: A network-based approach. *Social Science Research*, 37(1), 330-349. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2006.12.004>
- Thai PBS. (2564). น้ำท่วมสุพรรณบุรีหนักสุดในรอบ 10 ปี เชื้อนกระเสี้ยว น้ำเต็ม 100%. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/308724>
- TNN. (2567). สานต่อ ‘พ่อบรรหาร’ เปิดสูตรจัดการน้ำ ‘สุพรรณบุรีโมเดล’ ที่นายกฯ ยังเอ่ยปากชม!. เข้าถึงได้จาก <https://www.tnnthailand.com/news/tnnexclusive/165983/>

**รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบนิเทศ
ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2**

FUSION PT-SER integrated educational supervision model: a Supervision
System Developing, Monitoring and Evaluating for Effective Educational
Management in accordance with the policy of Nakhon Sawan
Primary Educational Service Area Office 2

กฤษณะ ไกรสี¹

Kritsana Krisee

Received: October 05, 2024

Revised: March 25, 2025

Accepted: March 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการนิเทศการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 2) สร้างรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี
FUSION PT-SER 3) ทดลองใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER และ
4) ประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER งานวิจัยนี้เป็นวิจัยและ
พัฒนา ระยะเวลาดำเนินการวิจัย (1 ตุลาคม 2565–30 กันยายน 2566) มี 4 ระยะ ระยะที่ 1
การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบและตรวจสอบ
คุณภาพของรูปแบบ Focus Group Discussions ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ระยะที่ 3 การใช้รูปแบบ สุ่ม
ด้วยวิธี Simple Random Sampling โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ ศึกษาผลตามตัวชี้วัด
ความสำเร็จ ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบ ค่าความเชื่อมั่น IOC = 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ
แบบสรุปข้อมูล แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแบบประเมิน แบบสะท้อนผล สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2; Nakhon Sawan Primary Educational
Service Area Office 2

Corresponding author, e-mail: kritsanakrisee@gmail.com

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การนิเทศการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ประกอบด้วย 1.1) รวมข้อมูลและสารสนเทศ รวบรวม วิเคราะห์ 1.2) วางแผนการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล 1.3) รายงานผลการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล 2) สร้างรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER มี 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ ขั้นที่ 2 เครื่องมือนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ขั้นที่ 3 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ขั้นที่ 4 การวัดผลและประเมินผล ขั้นที่ 5 พัฒนาวิจัยนวัตกรรม 3) การใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER $\bar{X} = 4.79$, S.D.= 0.05 ระดับมากที่สุด และ 4) ประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER .1) ประเมินความถูกต้อง $\bar{X} = 4.48$, S.D.=0.47 ระดับมาก 4.2) ความเหมาะสม $\bar{X} = 4.54$, S.D.= 0.47 ระดับมากที่สุด 4.3) ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ $\bar{X} = 4.43$, S.D.=0.42 ระดับมาก 4.4) ความเป็นประโยชน์ $\bar{X} = 4.41$, S.D.=0.45 ระดับมาก ประเมินความพึงพอใจ $\bar{X} = 4.36$, S.D.=0.44 ระดับมาก

คำสำคัญ: การนิเทศการศึกษานวัตกรรม, ประเมินผล, การจัดการศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study educational supervision in Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 2; 2) to create a FUSION-PT-SER integrated educational supervision model; 3) to experiment with the FUSION PT-SER integrated educational supervision model; and 4) to evaluate the FUSION-PT-SER integrated educational supervision model. This was research and development. The research period (October 1, 2022–September 30, 2023) consisted of four phases: Phase 1 consisted of a basic data study and interviews with 7 experts; Phase 2 was the creation of the format and the quality control of the Focus Group Discussions format with 9 experts; Phase 3 was to use a random sampling method at Bansanjaokaitor school to study the results according to the success indicators; Stage 4 was the model evaluation with IOC confidence value = 1. The research tools used were a data summary form, a semi-structured interview form, an evaluation form, and a reflection form. The statistics used were mean, standard deviation, and content analysis. The research results found that 1) educational supervision of the Primary Educational Service Area Office

Nakhon Sawan Educational Service Area 2 consisted of 1.1) collection of data and information, collection and analysis, 1.2) planning for monitoring, inspection, evaluation, 1.3) follow-up report, inspection, evaluation; 2) creating a model of integrated educational supervision using the FUSION PT-SER method with 5 steps: Step 1: planning and preparation; Step 2: tools for supervision, monitoring, and evaluating educational management; Step 3: supervision, monitoring, and evaluating educational management; Step 4: measurement and evaluation; Step 5: developing innovative research; 3) using the integrated educational supervision model using the FUSION PT-SER method $\bar{X} = 4.79$, S.D.= 0.05 at the highest level; and 4) evaluating the integrated educational supervision model using the FUSION PT-SER method, namely 4.1) evaluating the accuracy $\bar{X} = 4.48$, S.D.=0.47 at a high level, 4.2) suitability $\bar{X} = 4.54$, S.D.= 0.47, highest level, 4.3) feasibility of implementation $\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.42, high level, 4.4) usefulness $\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.45, high level, satisfaction assessment $\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.44, high level.

Keywords: integrated educational supervision, evaluation, educational management

บทนำ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) กล่าวว่า การนิเทศถือเป็นหน้าที่สำคัญของหน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศช่วยให้เกิดการสนับสนุน ส่งเสริม และกำกับดูแลการดำเนินงานในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ กระบวนการนิเทศจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน การนิเทศผสมผสานจึงเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างมาก สามารถปรับประยุกต์ได้ตามบริบทศึกษานิเทศก์นำมาปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนิเทศการศึกษา เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ การติดตามและประเมินผล การสะท้อนผล และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำกระบวนการมาพัฒนาตามความต้องการของพื้นที่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งความจำเป็นของการของการนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานใกล้เคียงกัน (กรรทอง จิรเดชากุล, 2550)

การนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องมีการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาตามที่จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา คือ มุ่งพัฒนาบุคลากรให้ได้รับความรู้ความสามารถในการพัฒนางานปฏิบัติงานซึ่งหมายถึงการเรียนการสอนโดยปรับปรุงเทคนิควิธีการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558) จึงควรมีการพัฒนา วิธีการนิเทศ เพื่อให้เกิดผลตามการปฏิบัติงานด้านการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

จากความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนาระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ทำให้ผู้วิจัย สนใจที่จะศึกษาวิจัย รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการนิเทศการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2
2. เพื่อสร้างรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2
3. เพื่อทดลองรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต
4. เพื่อประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) มี 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 วิธีการดำเนินการวิจัย 1) การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 มี 3 ขั้นตอน 1.1) ศึกษาเอกสาร 1.2) ถอดทฤษฎีเชิงลึกระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 และ 1.3) นำผลจากการศึกษา จากข้อ 1 และ

2) ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเข้าด้วยกันเพื่อเป็นกรอบแนวคิดสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศการศึกษาศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ จำนวน 7 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสรุปข้อมูลและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1 และทั้งหมดวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการนิเทศการศึกษแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 การดำเนินการ 1) ร่างองค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศการศึกษแบบผสมวิธี พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 2) ตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ Focus Group Discussions ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ 9 คน 3) ปรับปรุงรูปแบบตามที่คุณเชี่ยวชาญเสนอแนะ 4) ตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบโดยได้รูปแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ ขั้นที่ 2 เครื่องมือนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ขั้นที่ 3 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ขั้นที่ 4 วัดผลและประเมินผล ขั้นที่ 5 พัฒนาวิจัยและนวัตกรรม

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) กลุ่มตัวอย่างการทดลองโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล ด้วยวิธี Simple Random Sampling ทดลองใช้ที่โรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่ต่อ ตำบลลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ระยะเวลาการทดลองใช้ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2565-30 กันยายน 2566 2) สรุปข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล โดยสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จ 3 ด้าน ด้านที่ 1 นโยบายเร่งด่วนของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 10 ตัวชี้วัด ด้านที่ 2 การส่งเสริมสนับสนุนด้านต่างๆของสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด ด้านที่ 3 การสร้างมาตรฐานสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด และ 3) ประเมินและสรุปผลการทดลองใช้รูปแบบ

ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 1) นำรูปแบบไปใช้จริงเพื่อประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ความเป็นประโยชน์ และประเมินความ

พึงพอใจ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 จำนวน 50 คน 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3.1) แบบสอบถามประเมินรูปแบบ (1) ด้านความถูกต้อง (2) ด้านความเหมาะสม (3) ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ (4) ความเป็นประโยชน์ และ 3.2) แบบวัดความพึงพอใจ ผู้บริหารครูโรงเรียนบ้านศาลเจ้าไก่อต้อ จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในปีการศึกษา 2566 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. การนิเทศการศึกษาสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า มีระบบการนิเทศดังนี้ 1) พัฒนาระบบข้อมูล และสารสนเทศ 1.1) ดำเนินการให้มีฐานข้อมูลด้านวิชาการ 1.2) รวบรวม วิเคราะห์ และบันทึกข้อมูลทางด้านวิชาการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารงานงบประมาณ และด้านบริหารงานทั่วไป ในระบบฐานข้อมูล 1.3) ปรับปรุงระบบฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน 1.4) เผยแพร่ข้อมูลในระบบเครือข่ายและ Internet 1.5) รายงานผลการวิเคราะห์ ข้อมูลต่อคณะกรรมการ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล และนิเทศ 2) วางแผนการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ 2.1) รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการศึกษา 2.2) จัดทำแผนยุทธศาสตร์การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ 2.3) เสนอแผนยุทธศาสตร์ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ การศึกษา 2.4) ประสานงานกับคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ และ 3) รายงานผลการติดตามตรวจสอบประเมินผลและนิเทศการศึกษา 3.1) รวบรวม ประมวล วิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการนิเทศ 3.2) จัดทำสรุปและรายงานผลการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ

2. รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า มี 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ ประกอบด้วย 1.1) การสำรวจข้อมูลนโยบาย 1.2) กำหนดวัตถุประสงค์ 1.3) กำหนดกลยุทธ์ ขั้นที่ 2 เครื่องมือนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 2.1) การเลือกเครื่องมือ 2.2) ออกแบบเครื่องมือ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา 2.3) การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ขั้นที่ 3 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา 3.1) การปฏิบัติการณ์นิเทศ 3.2) แนะนำปรึกษา 3.3) การกำกับ ดูแล

ขั้นที่ 4 การวัดผลและประเมินผล 4.1) วิเคราะห์ข้อมูล 4.2) ประเมินผล 4.3) รายงานและจัดเก็บข้อมูล ขั้นที่ 5 พัฒนาวิจัยและนวัตกรรม 5.1) การพัฒนา 5.2) สร้างวิจัยและนวัตกรรม

3. ผลการใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 มี วัดความสำเร็จประกอบด้วย 3 ด้าน พบว่า ด้านที่ 1) นโยบายเร่งด่วนของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 10 ตัวชี้วัด $\bar{X}$ = 4.76 มากที่สุด ด้านที่ 2) การส่งเสริมสนับสนุนด้านต่างๆของสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด $\bar{X}$ = 4.77 มากที่สุด ด้านที่ 3) การสร้างมาตรฐานสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด $\bar{X}$ = 4.84 มากที่สุด

สรุป แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล การนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2

ตารางที่ 1 ผลการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผล การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ตัวชี้วัด	การแปลผล		
ตัวชี้วัดที่ 1 นโยบายเร่งด่วนของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตัวชี้วัดที่ 1.1 วางแผนการดำเนินงานตามนโยบาย	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.2 คำสั่งแต่งตั้งมอบหมายผู้รับผิดชอบดำเนินงาน	4.40	0.51	มาก
ตัวชี้วัดที่ 1.3 จัดทำโครงการรองรับการดำเนินการตามนโยบาย	4.87	0.35	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.4 การดำเนินกิจกรรมโครงการตรงตามนโยบาย	4.80	0.41	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.5 กำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบาย	4.73	0.46	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.6 มีผลงาน นวัตกรรม Best Practice	4.50	0.41	มาก
ตัวชี้วัดที่ 1.7 การเผยแพร่ผลงานตามนโยบาย	4.73	0.46	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.8 ประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย	4.73	0.46	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.9 รายงานผลการปฏิบัติงานตามวงรอบ	3.67	0.46	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 1.10 สรุปวิเคราะห์ปัญหาพัฒนาการดำเนินการตามนโยบายครั้งต่อไป	4.93	0.26	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.76	0.11	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2 การส่งเสริมสนับสนุนด้านต่างๆของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตัวชี้วัดที่ 2.1 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ	5.00	0.00	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.2 ส่งเสริมสนับสนุนการประเมิน ITA Online สถานศึกษาในสังกัด	4.27	0.46	มาก
ตัวชี้วัดที่ 2.3 ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดให้มีความปลอดภัย	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีแผนปฏิบัติการรับมือเหตุฉุกเฉิน และภัยพิบัติรวม ถือนวัตกรรมใหม่ที่ร้ายแรง	4.60	0.51	มากที่สุด

ตัวชี้วัด	การแปลผล		
ตัวชี้วัดที่ 2.5 ส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรทุกฝ่ายงานให้มีความรู้และเข้าใจเกณฑ์การประเมินแต่ละตัวบ่งชี้ และขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา	4.87	0.35	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.6 ส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาชาติ	4.80	0.40	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.7 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีแผนการจัดการเรียนรู้	4.73	0.46	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.8 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูวัดและประเมินผลผู้เรียนตามแนวทางการจัดการเรียนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.80	0.41	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.9 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาดำเนินงานวิชาการที่จำเป็นต่อผู้เรียน	4.80	0.41	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 2.10 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษามีนวัตกรรมและงานวิจัย	4.93	0.26	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.77	0.08	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3 การสร้างมาตรฐานสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ตัวชี้วัดที่ 3.1 สถานศึกษามีเป้าหมาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ ที่ตรงตามการจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.2 มีนวัตกรรมการบริหารองค์กรสู่ความเป็นเลิศ	4.33	0.49	มาก
ตัวชี้วัดที่ 3.3 องค์กรโครงสร้างการบริหารจัดการการประกันคุณภาพการศึกษา	4.87	0.35	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.4 กำหนดขอบเขตอำนาจการบริหารงานตามสายการบังคับบัญชา และมีคู่มือปฏิบัติงาน	4.80	0.41	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.5 ได้รับการพัฒนา ส่งเสริม กำกับ ดูแล และติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา มีการประเมินคุณภาพ	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.6 ผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาเต็มตามศักยภาพ	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.7 มีความร่วมมือภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนในการช่วยจัดการศึกษา	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.8 มีระบบนิเทศการประเมินการศึกษาภายในและภายนอกสถานศึกษา	4.93	0.26	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.9 ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความพึงพอใจในการบริหารและการจัดการศึกษารวมทั้งการให้บริการ	4.80	0.41	มากที่สุด
ตัวชี้วัดที่ 3.10 มีผลงานที่แสดงความสำเร็จและเป็นแบบอย่างได้ เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ	4.93	0.26	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.84	0.09	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ยทั้งสิ้น	4.79	0.05	มากที่สุด

จากตารางสรุปได้ว่า การใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 $\bar{x} = 4.79$ S.D. = 0.05 ระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมผสานวิธี PT-SER พัฒนาระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 สรุป แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลของการประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมผสานวิธี PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาแบบผสมผสานวิธี พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และ ประเมินผลการจัดการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพตามนโยบาย ของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2	ผลการประเมิน											
	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติ			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ												
1.1 สํารวจข้อมูล	4.47	0.43	มาก	4.51	0.45	มากที่สุด	4.38	0.40	มาก	4.37	0.42	มาก
1.2 กำหนดวัตถุประสงค์	4.45	0.43	มาก	4.54	0.44	มากที่สุด	4.47	0.39	มาก	4.42	0.44	มาก
1.3 กำหนดกลยุทธ์	4.46	0.44	มาก	4.51	0.42	มากที่สุด	4.39	0.37	มาก	4.42	0.36	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.46	0.43	มาก	4.52	0.44	มากที่สุด	4.41	0.39	มาก	4.40	0.41	มาก
ขั้นที่ 2 เครื่องมือนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา												
2.1 การเลือกเครื่องมือ	4.45	0.46	มาก	4.49	0.43	มาก	4.46	0.40	มาก	4.37	0.41	มาก
2.2 ออกแบบเครื่องมือ นิเทศ	4.43	0.50	มาก	4.52	0.49	มากที่สุด	4.40	0.44	มาก	4.36	0.44	มาก
2.3 การตรวจสอบความถูกต้อง ของเครื่องมือ	4.44	0.47	มาก	4.52	0.46	มากที่สุด	4.42	0.41	มาก	4.35	0.40	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.44	0.43	มาก	4.52	0.44	มากที่สุด	4.41	0.39	มาก	4.40	0.41	มาก
ขั้นที่ 3 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา												
3.1 การปฏิบัติการนิเทศ	4.46	0.47	มาก	4.58	0.48	มากที่สุด	4.45	0.38	มาก	4.42	0.39	มาก
3.2 แนะนำปรึกษา	4.50	0.46	มาก	4.57	0.48	มากที่สุด	4.46	0.40	มาก	4.44	0.43	มาก
3.3 การกำกับ ดูแล ชี้แนะ	4.52	0.47	มากที่สุด	4.62	0.48	มากที่สุด	4.45	0.45	มาก	4.41	0.43	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.49	0.47	มาก	4.59	0.48	มากที่สุด	4.45	0.41	มาก	4.42	0.42	มาก
ขั้นที่ 4 วัดผลและประเมินผล												
4.1 วิเคราะห์	4.49	0.48	มาก	4.61	0.44	มากที่สุด	4.43	0.46	มาก	4.43	0.39	มาก
4.2 ประเมินผล	4.52	0.45	มากที่สุด	4.58	0.42	มากที่สุด	4.46	0.39	มาก	4.45	0.41	มาก
4.3 รายงานและจัดเก็บข้อมูล	4.46	0.61	มาก	4.54	0.58	มากที่สุด	4.36	0.56	มาก	4.52	0.54	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.49	0.51	มาก	4.58	0.48	มากที่สุด	4.42	0.47	มาก	4.47	0.45	มาก
ขั้นที่ 5 พัฒนาวิจัยและนวัตกรรม												

การนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และ ประเมินผลการจัดการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพตามนโยบาย ของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาานครสวรรค์ เขต 2	ผลการประเมิน											
	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติ			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
5.1 การพัฒนา	4.55	0.47	มากที่สุด	4.54	0.49	มากที่สุด	4.49	0.41	มาก	4.44	0.42	มาก
5.2 สร้างวิจัยและนวัตกรรม	4.46	0.48	มาก	4.46	0.54	มาก	4.34	0.45	มาก	4.39	0.47	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.51	0.48	มากที่สุด	4.50	0.52	มาก	4.42	0.43	มาก	4.42	0.44	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งสิ้น	4.48	0.47	มาก	4.54	0.47	มากที่สุด	4.43	0.42	มาก	4.41	0.45	มาก

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมิน รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครสวรรค์ เขต 2 1) ด้านความถูกต้อง $\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.47 ระดับมาก 2) ด้านความเหมาะสม $\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.47 ระดับมากที่สุด 3) ด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ $\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.42 ระดับมาก 4) ด้านความเป็นประโยชน์ $\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.45 ระดับมาก

สรุป แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล ความพึงพอใจรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครสวรรค์

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ	4.34	0.42	มาก
ขั้นที่ 2 เครื่องมือนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา	4.32	0.43	มาก
ขั้นที่ 3 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา	4.37	0.44	มาก
ขั้นที่ 4 วัดผลและประเมินผล	4.37	0.46	มาก
ขั้นที่ 5 พัฒนางวิจัยและนวัตกรรม	4.38	0.46	มาก

ตารางที่ 3 สรุปผลการประเมินความพึงพอใจ รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครสวรรค์ เขต 2 รวมค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.44 ระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี พัฒนาระบบ นิเทศติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ศึกษาการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า 1) พัฒนาระบบข้อมูล และสารสนเทศ รวบรวมวิเคราะห์ และบันทึกข้อมูล 2) วางแผนการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศ 3) รายงานผลการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา ทั้งนี้เพราะกระบวนการและขั้นตอนการนิเทศเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนจากการวางแผนไปจนถึงการนิเทศและจัดเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาการนิเทศครั้งต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของสุทธนู ศรีไสย์ (2545) ได้มีหลักนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ครูหรือผู้สอน เพื่อให้เป็นครูที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพความเข้าใจในสิ่งนั้นมากขึ้นซึ่งผลดังกล่าวจะทำให้ได้รับผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากการสอนของครู วัตถุประสงค์ของโรงเรียนที่ตั้งไว้

2. สร้างรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ขั้นที่ 1 การวางแผนเตรียมการ ขั้นที่ 2 การใช้เครื่องมือ ขั้นที่ 3 ปฏิบัติการนิเทศ ขั้นที่ 4 การประเมินผล ขั้นที่ 5 ประมวลผลข้อมูลพัฒนา ทั้งนี้เพราะรูปแบบนี้เน้นการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอนและครอบคลุมทุกมิติของการนิเทศการจัดการศึกษา ทำให้การนิเทศมีขั้นตอนที่ชัดเจนและสามารถประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของวชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ (2562) พบว่า รูปแบบการนิเทศแบบดับเบิลพีแอลซีเอ พลัส (PPLCA Plus) ที่ผู้วิจัยออกแบบมานั้น ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) เงื่อนไขสำคัญ และ 3) องค์ประกอบของรูปแบบมี 5 องค์ประกอบ คือ (1) ขั้นเตรียมความรู้ก่อนการนิเทศ (Preparing: P) (2) ขั้นวางแผนและออกแบบการนิเทศ (Planning: P) (3) ขั้นเรียนรู้และแลกเปลี่ยนในการปฏิบัติการนิเทศ (Learning and Sharing: L) (4) ขั้นการนิเทศด้วยกระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring: C) (5) ขั้นสะท้อนคิดหลังการนิเทศ (After Action Review: A)

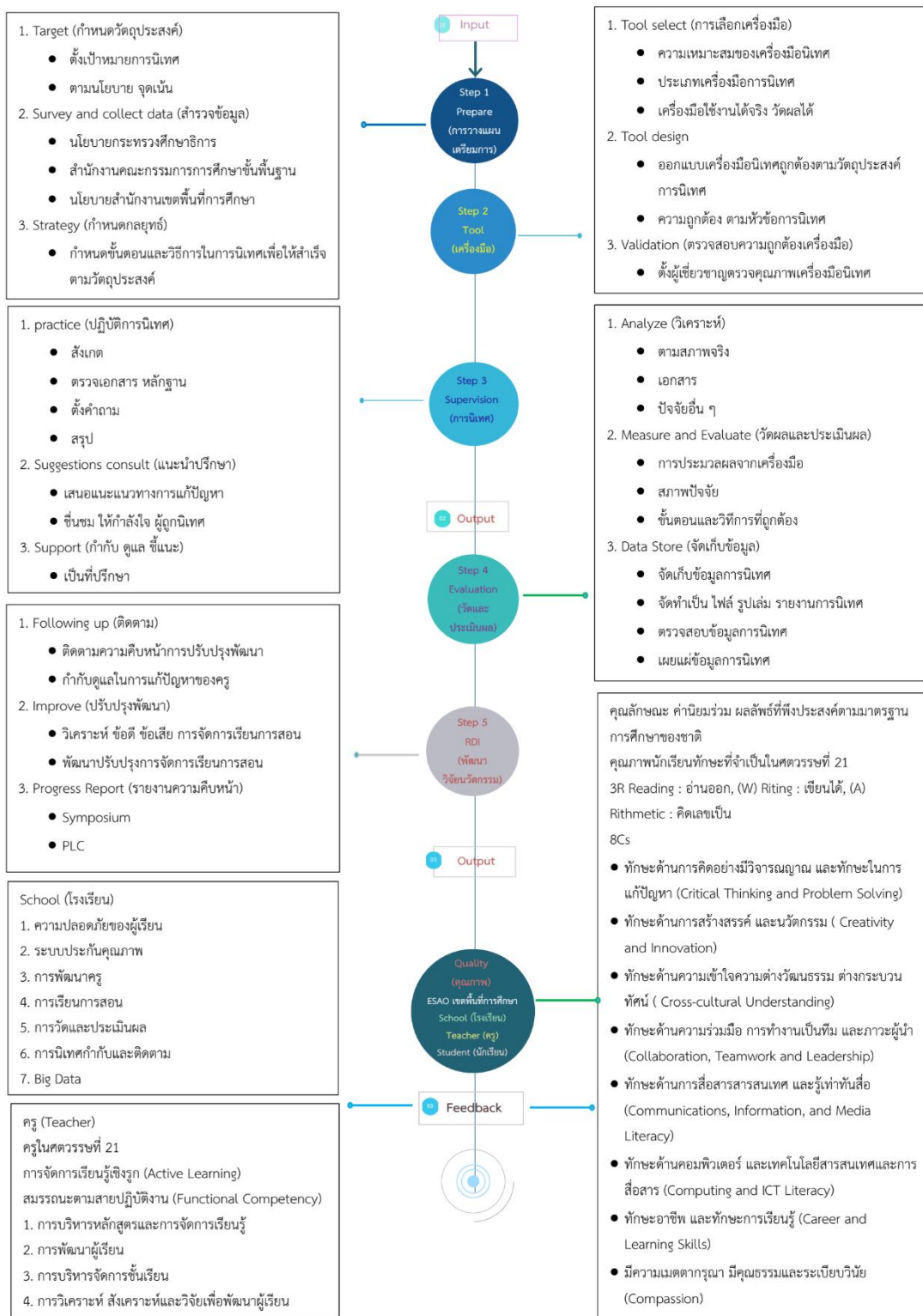
3. การใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบาย ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ด้านที่ 1) นโยบายเร่งด่วนของคณะกรรมการ

การศึกษาชั้นพื้นฐาน 10 ตัวชี้วัด $\bar{x} = 4.76$ มากที่สุด ด้านที่ 2) การส่งเสริมสนับสนุนด้านต่างๆของสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด $\bar{x} = 4.77$ มากที่สุด ด้านที่ 3) การสร้างมาตรฐานสถานศึกษา 10 ตัวชี้วัด $\bar{x} = 4.84$ มากที่สุด รวมทุกตัวชี้วัด $\bar{x} = 4.79$, S.D. = 0.05 ระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะความร่วมมือของครูและผู้บริหาร การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการติดตามและประเมินมีความแม่นยำและรวดเร็ว ผลลัพธ์ที่ได้ชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัชดา ภูรับพา (2564) พบว่า ผลการใช้รูปแบบการนิเทศ แบบบูรณาการ มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้หลังการนิเทศแบบบูรณาการสูงกว่าก่อนการนิเทศแบบบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมวิธี FUSION PT-SER พัฒนาระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า 1) ประเมินความถูกต้อง $\bar{x} = 4.48$, S.D. = 0.47 ระดับมาก 2) ความเหมาะสม $\bar{x} = 4.54$, S.D. = 0.47 ระดับมากที่สุด 3) ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ $\bar{x} = 4.43$, S.D. = 0.42 ระดับมาก 4) ความเป็นประโยชน์ $\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.45 ระดับมาก และผลการประเมินความพึงพอใจ $\bar{x} = 4.36$, S.D. = 0.44 ระดับมาก ทั้งนี้เพราะการวางแผนที่ดีทำให้การดำเนินการนิเทศเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้การกำหนดวัตถุประสงค์การเตรียมเครื่องมือ และการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องส่งผลให้การวิจัยมีประสิทธิภาพ ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องจึงประสบความสำเร็จและได้รับการประเมินในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญา วุฒินิษฐ์ (2562) พบว่า สภาพการปฏิบัติ ด้านระบบการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ด้านการดำเนินการนิเทศ และด้านการประเมินผลการการนิเทศ อยู่ในระดับมาก ในส่วนของปัญหาทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ความ ต้องการด้านกระบวนการนิเทศ และด้านการนิเทศรูปแบบ “SPIDER Model” อยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านการจัดการ เรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยรูปแบบการนิเทศที่มีประสิทธิผลประกอบด้วยส่วนสำคัญ 6 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบ และกระบวนการ SPIDER Model 4) วิธีดำเนินการ 5) ผลลัพธ์ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพล พิมพ์สอน (2557) พบว่า กลยุทธ์มีความสอดคล้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ใน ระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการนิเทศการศึกษาแบบผสมผสานวิธี FUSION PT-SER

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ให้ศึกษาอบรมกระบวนการนิเทศ FUSION PT-SER MODEL ในการนิเทศ การศึกษาส่งเสริมให้ปรับใช้อย่างเป็นระบบ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่ง
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ FUSION PT-SER MODEL ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพตามนโยบายของ สพฐ
3. มุ่งเน้นการใช้รูปแบบการนิเทศ FUSION PT-SER MODEL ให้ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้มีส่วนร่วมในการนิเทศ ทุกระดับ

เอกสารอ้างอิง

- กรรทอง จิรเดชากุล. (2550). *คู่มือการนิเทศภายในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : ธารอักษรบรรจบ.
- ธัญญา วุฒินิชย์. (2562). รูปแบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพต่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเทศบาล วัดท่าสะอาด อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร การศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 10(2), 45-60.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546. (2546, 7 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 120, ตอนที่ 58 ก, หน้า 1-36.
- วชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ. (2561). *การพัฒนาารูปแบบการนิเทศโดยใช้กระบวนการชี้แนะและ ระบบพี่เลี้ยงเพื่อส่งเสริมศักยภาพการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุทธนู ศรีไธย์. (2545). *หลักการนิเทศการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล พิมพ์สอน. (2557). กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41. *วารสารครุศาสตร์*, 42(3), 56-73.

สุรัชดา ภูรับพา. (2564). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการ
จัดการเรียนรู้ เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านพุทธรักษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 8(6), 222-237.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานต่อพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงาน
เป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ ในรายวิชาการควบคุม
ต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มของนักศึกษาชั้นปีที่ 3
สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Project-based Learning to Develop Planning Skills, Teamwork,
and Systematic Critical Thinking in Food and Beverage
Cost Control for Third-Year Hotel Business students
at Suan Dusit University

เอกชัย จากศรีพรหม¹

Eakachai Jagshriprom

Received: March 10, 2025

Revised: July 19, 2025

Accepted: October 22, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ในรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) ประเมินความพึงพอใจของนักศึกษา ใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดำเนินการกับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 32 คนเข้าร่วมการเรียนรู้ผ่านโครงงานที่ออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของวิชาชีพ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Pre-Test และ Post-Test) และแบบสอบถามวัดความพึงพอใจของนักศึกษา ใช้ค่า IOC ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ข้อมูลที่ได้ถูกการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานด้วย

¹ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University

Pair Samples t-test ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานช่วยพัฒนาทักษะสำคัญ ได้แก่ 1.1) การวางแผน นักศึกษาสามารถออกแบบและคำนวณต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มอย่างมีระบบ 1.2) การทำงานเป็นทีม นักศึกษาเรียนรู้การแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบงาน และสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพ 1.3) การคิดเชิงวิพากษ์ นักศึกษามีทักษะในการวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขได้ดียิ่งขึ้น และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังจากเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้มีค่าสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้นี้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$ และ $S.D. = 0.84$) โดยเฉพาะการที่โครงงานมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้นักศึกษาสามารถสร้างบุคลากรที่มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน, การวางแผน, การทำงานเป็นทีม, การคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the project-based learning model in Food and Beverage Cost Control; 2) to compare learning achievement; and 3) to assess student satisfaction. This was the quantitative and qualitative research. The sample group consisted of third-year students in the Bachelor of Arts program in Hotel Business, Suan Dusit University, using purposive sampling. A sample of 32 students participated in project-based learning designed to be consistent with their professional context. The research instruments included a lesson plan, achievement tests (pre-test and post-test), and a student satisfaction questionnaire. The IOC was used to verify the instrument's validity. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviations, and a paired-sample t-test for hypothesis testing. The research results revealed that 1) project-based learning developed key skills, including 1.1) planning: students were able to systematically design and calculate food and beverage costs, 1.2) teamwork: students learned to divide tasks, assume responsibility, and communicate effectively, and 1.3) critical thinking: students had better skills in analyzing problems and finding solutions; 2) the

learning achievement of students after participating in the learning process was significantly higher than before learning at the .01 level; 3) satisfaction with this learning model was at a high level ($\bar{X} = 4.00$ and $SD = 0.84$), especially the fact that the project was consistent with the content and could be applied to enable education to produce personnel who were ready for future changes.

Keywords: project-based learning, planning, teamwork, systematic critical thinking, learning achievement

บทนำ

ธุรกิจโรงแรมในปี 2564 ยังคงเผชิญกับภาวะซบเซาต่อเนื่องจากผลกระทบของ COVID-19 และคาดว่าจะทยอยฟื้นตัวในช่วงปี 2565-2566 อย่างไรก็ตาม การกลับมาอยู่ในระดับเดียวกับช่วงก่อนเกิดโรคระบาดอาจต้องใช้เวลาถึง 4 ปี ขณะที่การท่องเที่ยวภายในประเทศมีแนวโน้มฟื้นตัวเร็วกว่าจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ ในปี 2562 อุตสาหกรรมที่พักและบริการด้านอาหารมีมูลค่า 1.03 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็น 6.1% ของ GDP ประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมนี้ หนึ่งในปัจจัยสำคัญของธุรกิจโรงแรมคือการบริหารจัดการต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่าย แต่ยังสามารถป้องกันการรั่วไหลและการทุจริตได้อีกด้วย (Krungsri Research, 2564)

ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนวิชาควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม และบรรจุไว้ในโครงสร้างหลักสูตรตามมาตรฐานกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการทำงาน อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนในรูปแบบเดิมที่เน้นการบรรยายและการอ่านจากตำราอาจไม่ตอบโจทย์ทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน ดังนั้น การนำ “การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน” (Project-Based Learning: PBL) มาใช้ในการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นพัฒนาทักษะที่สำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผน นักศึกษาจะต้องกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการร้านอาหารของตนเอง วิเคราะห์ต้นทุน และคาดการณ์อนาคตของธุรกิจอย่างเป็นระบบ 2) การทำงานเป็นทีม นักศึกษาจะได้ทำงานร่วมกันในด้านการจัดซื้อ การควบคุมวัตถุดิบ การบริหารบุคคล และการจัดทำเมนูอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการบริหารธุรกิจจริง 3) การคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ นักศึกษาจะถูกกระตุ้นให้วิเคราะห์ปัญหา ตั้งคำถาม และค้นหาแนว

ทางแก้ไข เพื่อพัฒนาแนวคิดเชิงสร้างสรรค์และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ (มุสลิมมะห์ เจ๊ะมี และคณะ, 2558)

ดังนั้น การนำแนวทางการเรียนการสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Base Learning) มาใช้ในรายวิชาควบคุมต้นทุนด้านอาหารและเครื่องดื่ม จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาพัฒนาทักษะที่จำเป็นทั้งในด้านการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้พร้อมสำหรับการทำงานจริงในธุรกิจโรงแรม และสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในยุค New Normal ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จุฑามาส โหยงไทย, 2561)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานในรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานในด้านทักษะการวางแผน ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานในรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ของนักวิชาการ นักวิจัย สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงาน ฯลฯ ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อให้ข้อมูลหรือแนวคิดจากแหล่งอ้างอิงดังกล่าวมีความสอดคล้องกัน โดยอิงจากแนวคิดของ Krippendorff, K. (2004) เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อคัดเลือกรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ที่มีความสอดคล้องกันจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ จำนวน 5 แหล่งขึ้นไป โดยอ้างอิงจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาให้ข้อมูลหรือแนวคิดจากแหล่งอ้างอิงดังกล่าวมีความสอดคล้องกัน จึงนำปัจจัยเหล่านั้นไปใช้ในการออกแบบรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อคัดกรองข้อมูลที่มีสาระสำคัญ

ร่วมกันสำหรับการนำไปออกแบบรูปแบบการจัดการความรู้ เพื่อออกแบบทดสอบก่อน-หลังเรียน ที่ใช้ค่า IOC ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

2. การวิเคราะห์ผลจากการวิจัยเชิงทดลอง สำหรับการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดย ประชากรการวิจัยครั้งนี้คือนักศึกษาชั้นปีที่ 3 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม (รหัสวิชา 3572310) ภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2565 ตอนเรียน A1 จำนวน 32 คน 1 กลุ่มทดลอง โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงกับเป้าหมายของการวิจัย โดยใช้ตรวจสอบสมมติฐานที่ 1 ดังนี้

2.1 ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้วิเคราะห์ค่ากลางของคะแนน (ก่อนเรียนและหลังเรียน)

2.2 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้วิเคราะห์การกระจายตัวของคะแนน

2.3 Pair Samples t-test โดยวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนเพื่อยืนยันว่ากิจกรรมที่ใช้สามารถส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ

3. การวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามความพึงพอใจ ในการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ออกแบบโดยมีการวิเคราะห์ใช้ตรวจสอบสมมติฐานที่ 2 ดังนี้

3.1 ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้แสดงระดับความพึงพอใจเฉลี่ยของนักศึกษาในแต่ละประเด็นที่สำรวจ

3.2 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้แสดงการกระจายตัวของข้อมูล เพื่อบ่งชี้ถึงระดับความสม่ำเสมอในความคิดเห็น

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะถูกวิเคราะห์เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยผลการวิเคราะห์จะถูกนำไปอภิปรายและแปลความหมายในส่วนสุดท้ายของการวิจัย เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

สมมติฐานการวิจัย

- 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิตในช่วงหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านรูปแบบการใช้โครงงานเป็นฐานสูงกว่าช่วงก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
- 2. นักศึกษาที่มีประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านโครงงานมาก่อนจะมีระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่านักศึกษาที่ไม่มีประสบการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปผลการวิจัย

1. จากการวิเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ของนักวิชาการ นักวิจัย สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงาน ฯลฯ โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์คัดเลือกปัจจัย และกระบวนการการจัดการความรู้ที่นักวิชาการ นักวิจัย สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงาน ฯลฯ ใช้จัดการ ความรู้มีความสอดคล้องกันตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไปนำมาใช้ ในรูปแบบการจัดการความรู้ทั้งหมด 8 องค์กรประกอบ ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ของนักวิชาการ นักวิจัย สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงาน ฯลฯ

องค์กรประกอบ/แนวคิดด้านเงื่อนไขที่ทำให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานประสบความสำเร็จ	คุลรัตน์ เทียมทิพร (2559)	นภารัตน์ บุตรแดงน้อย (2561)	หน่วยศึกษานิเทศก์ (2562)	วารสารณัฏฐะกุลสถิต (2565)	สำนักงานเลขาธิการสภาฯ (2550)	สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2542)	ปริญญ์ พรหมภาลี (2557)	รุ่งศิมา ขุเทียน (2558)	ณัฐพี คอเลาะ (2550)	สุพรรณิ พรพทธิชัย (2551)	อัญชลี ทองงาม (2561)	อาทิตย์ เพ็ญไพบูลย์ (2559)	Solomon, R.C. (2003)	รวม
การปรับตัว							✓							1
การค้นคว้า	✓			✓		✓		✓		✓	✓			5
การสืบค้นข้อมูล	✓									✓				2
การแก้ปัญหา	✓		✓	✓			✓			✓				5
การนำเสนอ	✓										✓		✓	3
การสร้างประสบการณ์จริง	✓										✓			2
การสร้างโครงงานหรือผลงาน	✓	✓	✓		✓	✓					✓	✓	✓	8
การบูรณาการ		✓		✓										2
การทำกิจกรรม		✓		✓	✓	✓	✓				✓			6
การเรียนรู้		✓	✓	✓		✓					✓			5
การทำงานเป็นทีม			✓	✓	✓	✓					✓		✓	6
การวัดและประเมินผล				✓		✓	✓			✓	✓			5
การปรึกษา			✓	✓		✓		✓	✓					5

1) การค้นคว้า หมายถึง การหาข้อมูลหรือความรู้ใหม่ ๆ จากแหล่งต่าง ๆ เช่น หนังสือ งานวิจัย เว็บไซต์ หรือการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา การค้นคว้าเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

2) การแก้ปัญหา หมายถึง กระบวนการที่นักศึกษาหรือผู้เรียนใช้ในการหาทางออกสำหรับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยอาจใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคนิคต่างๆ เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จากนั้นเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม โดยจะต้องมีการทดสอบและปรับปรุงเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

3) การสร้างโครงงานหรือผลงาน หมายถึง การนำความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้มาใช้ในการรูปแบบของโครงงานที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน โดยมีการวางแผนการดำเนินงาน การทำกิจกรรม การรวบรวมข้อมูล และการประเมินผลเพื่อสร้างผลลัพธ์หรือผลงานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์จริงหรือใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

4) การทำกิจกรรม หมายถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะหรือเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยกิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นการทำงานกลุ่ม การฝึกปฏิบัติ หรือการทดลองเพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือทำและฝึกฝนการใช้ความรู้ที่ได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง

5) การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้หรือทักษะใหม่ ๆ โดยผ่านการศึกษา การฝึกปฏิบัติ การสัมผัสประสบการณ์ หรือการสังเกต ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหรือความเข้าใจ ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

6) การทำงานเป็นทีม หมายถึง การร่วมมือกันระหว่างบุคคลหลาย ๆ คนในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยสมาชิกในทีมจะต้องมีการแบ่งปันความคิดและทักษะของตนเอง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีมช่วยพัฒนา ทักษะการสื่อสาร การฟัง และการประสานงานในกลุ่ม

7) การวัดและประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบและประเมินความสำเร็จของกิจกรรมหรือโครงการ โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนด เช่น การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสอบถามความคิดเห็น หรือการประเมินผลงาน ทั้งนี้เพื่อวัดว่าเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้รับการบรรลุหรือไม่ และเพื่อหาจุดที่ต้องปรับปรุงในการดำเนินงานครั้งถัดไป

8) การปรึกษา หมายถึง การขอคำแนะนำหรือความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ หรือจากบุคคลที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง การปรึกษาช่วยให้สามารถมองเห็นมุมมองใหม่ ๆ

หรือแนวทางการดำเนินงานที่ดีขึ้น และช่วยในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลและข้อคิดเห็นจากหลาย ๆ ฝ่าย

ดังนั้น แผนการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะ การวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ ในรายวิชาการควบคุมต้นทุน อาหารและเครื่องดื่มของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบ และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยกระบวนการ 8 องค์ประกอบ

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ($\bar{X} = 14.00$, S.D. = 3.91) และหลังเรียน ($\bar{X} = 17.78$, S.D. = 2.55) จากผลค่าเฉลี่ยดังกล่าว ทำให้ทราบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง มีผลต่างของค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบระหว่างช่วงก่อนและหลังเรียนเท่ากับ +3.78 จากจุดนี้แสดงให้เห็นแล้วว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบหลังเรียนสูงกว่าช่วงก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และจากจุดนี้ยังสะท้อนให้ทราบได้อีกว่า การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ในรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ในชั้นเรียนในครั้งนี้สามารถพัฒนาแผนการเรียนการสอน ทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบของนักศึกษาได้ดี

3. นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานต่อแผนการเรียนการสอน ทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.84) นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด มีอยู่ด้วยกัน 5 ข้อ คือ โครงงานที่มอบหมายมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชา วิธีการเรียนการสอนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ทีมงานสามารถร่วมมือกันแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีมช่วยพัฒนาความรับผิดชอบส่วนบุคคลและโครงงานนี้ช่วยให้นักศึกษาคิดอย่างมีระบบและตรวจสอบผลการตัดสินใจได้ดี ทำให้นักศึกษามีการพัฒนาที่ดีขึ้นในการเรียนรายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มของนักศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.90) และความพึงพอใจต่อแผนการเรียนการสอน นักศึกษามีความพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.74) นอกจากนี้ จากการวัดค่าความพึงพอใจสามารถสะท้อนให้เห็นว่าผู้สอนควรปรับปรุงในส่วนของความพึงพอใจต่อทักษะการวางแผน โดยมี ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.95) เพื่อจะได้ไม่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และกิจกรรมการ

เรียนอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน อีกทั้ง ผู้สอนควรมีการปรับปรุงแผนการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถนำความรู้รายวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่มที่ได้จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานไปใช้ได้จริงได้ง่ายยิ่งขึ้น พร้อมใช้ได้ทันทีให้มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) ในการพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาธุรกิจการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พบว่า การใช้โครงงานเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอนสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในด้านดังกล่าวได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยการจัดการเรียนรู้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การค้นคว้าจากหนังสือ การใช้สื่อการสอน และการยกตัวอย่าง เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้เชิงรุก และเมื่อได้ข้อมูลแล้ว ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับอัญชลีทองเอม (2561) ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการเข้ากับกิจกรรมที่อาจารย์กำหนดให้ทำในแต่ละบทสอดคล้องกับนภรัตน์ บุตรแดงน้อย (2561) ในการเรียนการสอนอาจารย์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ แบบหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการค้นคว้าจากหนังสือ สื่อการสอน การยกตัวอย่าง ฯลฯ สอดคล้องกับหน่วยศึกษานิเทศก์ (2562) เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วนักศึกษาต้องนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดการทำงานเป็นทีม สอดคล้องกับ Solomon, R. C. (2003) ซึ่งวัดค่าได้

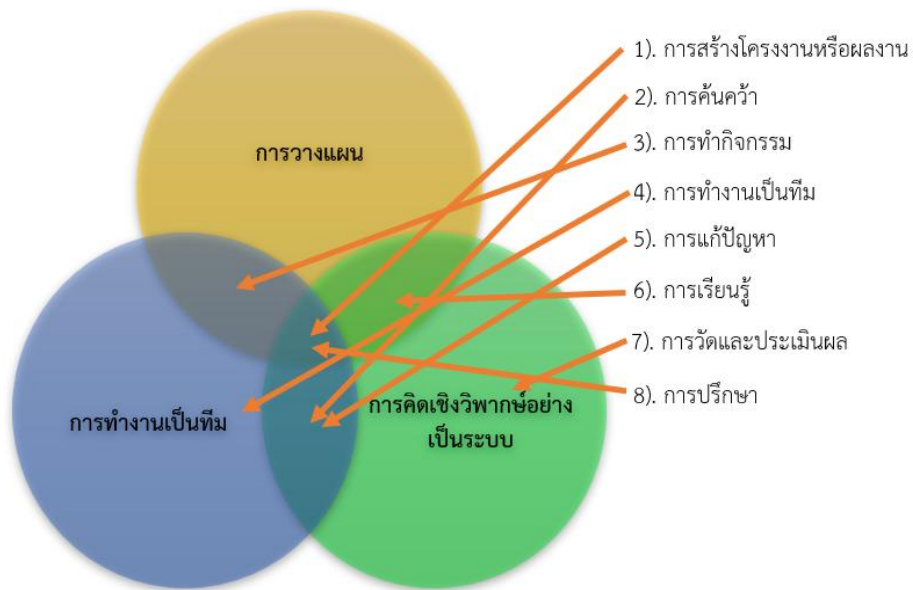
2. เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนการสอน ผลลัพธ์ที่ได้มีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (ค่าเฉลี่ย +3.78) การสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐานร่วมกับการมีอาจารย์คอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ สะท้อนถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานในการพัฒนาทักษะนักศึกษา สอดคล้องกับสุพรรณิ พรพุทธิชัย (2551) ได้ทำการได้ศึกษาอิทธิพลของการสอนวิชาโครงงานวิทยาศาสตร์โดยใช้เทคนิคซิมเพล็กซ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามทุกขั้นตอนจะมีอาจารย์เป็นที่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด สอดคล้องกับสุชาติ วงศ์สุวรรณ (2542) ดังนั้นรูปแบบที่ทางผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ นั้น สามารถทำให้

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบหลังเรียนสูงกว่าช่วงก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งจากจุดนี้สะท้อนให้เห็นแล้วว่า กิจกรรมการเรียนการสอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.95$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษารู้สึกสนุกและมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ผ่านการทำโครงงาน โดยกิจกรรมการเรียนรู้อมีส่วนช่วยพัฒนาทักษะสำคัญหลายด้าน ได้แก่ ทักษะการวางแผนที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียบเรียงเนื้อหาได้อย่างชัดเจนเป็นลำดับขั้น ทักษะการทำงานเป็นทีมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีและโปรแกรมต่าง ๆ ในการจัดทำและส่งผลงานได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการแสดงแนวคิดอย่างมีเหตุผลและตรวจสอบได้ ทั้งหมดนี้ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้มีความหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น สอดคล้องกับสมชาย บุญสุน (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนิสิต ที่มีต่อการเรียน การสอน และพบว่า 1) ทักษะด้านการวางแผนโดยเน้นในเรื่อง การเรียงลำดับเนื้อหาที่ชัดเจนไม่สลับ หัวข้อในการเรียบเรียง ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.86) สอดคล้องกับอรนุช ศรีบาล (2559) ได้ทำการศึกษา เรื่อง กระบวนการวางแผนปฏิบัติราชการของมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มศรีอยุธยา 2) ทักษะการทำงานเป็นทีม นักศึกษามีความเข้าใจในกระบวนการการนำเสนอ มีความน่าสนใจต่อการเรียน ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.90) สอดคล้องกับกรวิภา งามวุฒินวงศ์ (2559) ได้กล่าวไว้ว่า ทีมงานเป็นกลุ่มบุคคลที่มี ความสัมพันธ์กันและต้องพึ่งพากัน เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือปฏิบัติงาน ให้เสร็จสมบูรณ์ และสอดคล้องกับขวัญชัย พูลวิวัฒน์ชัยการ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบการทำงานและการทำงานเป็นทีมที่ส่งผล ต่อประสิทธิผลของการทำงาน ของพนักงานระดับปฏิบัติการ ซึ่งจะอธิบายตั้งแต่ นักศึกษาเข้าฟังตอนชี้แจงโรงแรมความร่วมมือที่นักศึกษาจะต้องเข้าไปปฏิบัติงาน 3) ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการส่งใบงานในระบบ WBSC มีความเหมาะสมสามารถตรวจสอบได้ ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.73) เป็นการคิดในเชิงของตัวเลข การ คำนวณ การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการส่งงาน สอดคล้องกับพิชชากร บุรุษพัฒน์ (2560) กล่าวว่า การคิดเชิงวิพากษ์ เป็นแนวทางการคิดออกสู่ทางต่าง ๆ การแสวงหาคำตอบที่สมเหตุสมผล และสอดคล้องกับชนัดดา ภูหงษ์ทอง (2561) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วม ร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิบัติการทางการศึกษา และสอดคล้องกับวีรภัทร ศุภรสิงห์ (2562) ได้สรุปว่าการ

จัดการ เรียนรู้ด้วยกลวิธี REAP มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 การพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ
ในรูปแบบการจัดการความรู้ทั้งหมด 8 องค์ประกอบ (เอกชัย จากศรีพรหม, 2566)

องค์ความรู้ใหม่ ข้อที่ 1 สร้างโมเดลการจัดการความรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนใน 15 สัปดาห์ ดังนี้

1. แนะนำรายวิชาและโครงงาน การค้นคว้า นักศึกษาเริ่มต้นด้วยการค้นคว้าเกี่ยวกับโครงงานและวัตถุประสงค์ของรายวิชา การทำงานเป็นทีม แนะนำการสร้างทีมและการทำงานร่วมกัน การเรียนรู้ นักศึกษาจะได้เรียนรู้แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

2. แนวคิดต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม การค้นคว้า นักศึกษาค้นคว้าแนวคิดพื้นฐานของการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ผ่านการวัดผลจากการวิเคราะห์ยอดขายและต้นทุน การเรียนรู้ นักศึกษาจะเข้าใจหลักการควบคุมต้นทุน

3. การวิเคราะห์ต้นทุน (Cost Analysis) การแก้ปัญหา นักศึกษาฝึกการคำนวณต้นทุนและวิเคราะห์สถานการณ์ การเรียนรู้ นักศึกษาจะพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ต้นทุน

4. การวางแผนโครงการ (Project Planning) การสร้างโครงการหรือผลงาน นักศึกษาฝึกการวางแผนโครงการโดยใช้เครื่องมือ เช่น Gantt Chart การทำงานเป็นทีม นักศึกษาจะแบ่งหน้าที่และร่วมมือกันในการวางแผนโครงการ

5. การคำนวณและควบคุมปริมาณวัตถุดิบ การค้นคว้า นักศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับการจัดการปริมาณวัตถุดิบ การแก้ปัญหา นักศึกษาฝึกการควบคุมวัตถุดิบเพื่อลดต้นทุน

6. การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การแก้ปัญหา นักศึกษาฝึกการวิเคราะห์ปัญหาเชิงลึกในสถานการณ์จำลอง การทำงานเป็นทีม ทีมทำงานร่วมกันในการนำเสนอแนวทางแก้ไข

7. การจัดการรายรับ-รายจ่าย (Financial Management) การแก้ปัญหา ฝึกคำนวณกำไรขาดทุนจากข้อมูลที่ได้จากโครงการ การทำงานเป็นทีม นักศึกษาร่วมมือกันในการวิเคราะห์ปัจจัยที่กระทบต่อกำไร

8. การประเมินผลโครงการกลางภาค การวัดและประเมินผล นักศึกษาจะต้องประเมินผลลัพธ์เบื้องต้นจากการทำโครงการ การปรึกษา รับคำแนะนำจากอาจารย์และเพื่อนในการปรับปรุงแผนโครงการ

9. การทำงานเป็นทีม (Team Collaboration) การทำงานเป็นทีม ฝึกกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์และการแก้ปัญหาภายในทีม การเรียนรู้ นักศึกษาจะพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม

10. การเจรจาต่อรองกับซัพพลายเออร์ การแก้ปัญหา ฝึกสถานการณ์จำลองการเจรจาต่อรองกับซัพพลายเออร์ การสร้างโครงการหรือผลงาน นักศึกษาฝึกใช้กลยุทธ์ในการลดต้นทุน

11. การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การสร้างโครงการหรือผลงาน นักศึกษานำเทคนิคควบคุมคุณภาพมาใช้ในโครงการ การทำกิจกรรม การเรียนรู้การควบคุมคุณภาพผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

12. การพัฒนาทักษะการนำเสนอ การทำกิจกรรม นักศึกษาฝึกการเตรียมการนำเสนอและฝึกทักษะการพูด การเรียนรู้ นักศึกษาจะเรียนรู้วิธีการนำเสนอโครงการอย่างชัดเจน

13. การทดลองจริง (Simulation) การทำกิจกรรม นักศึกษาจัดสถานการณ์จำลอง เช่น การเปิดร้านอาหารจำลอง การวัดและประเมินผล นักศึกษำบันทึกข้อมูลต้นทุนและผลลัพธ์จากการทดลอง

14. การสรุปและวิเคราะห์ผลโครงการ การวัดและประเมินผล นักศึกษาจะต้องสรุปผลการทดลองจากสถานการณ์จำลอง การค้นคว้า นักศึกษานำข้อมูลมาวิเคราะห์และปรับปรุง

15. การนำเสนอโครงงาน (Final Presentation) การปรึกษา นักศึกษานำเสนอผลงานและรับคำแนะนำเพิ่มเติมจากเพื่อนและอาจารย์ การสร้างโครงงานหรือผลงาน นักศึกษานำเสนอโครงงานที่สมบูรณ์

องค์ความรู้ใหม่ ข้อที่ 2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในทั้งสามด้าน กล่าวคือ ทักษะการวางแผนพัฒนาจากการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ การทำงานเป็นทีมดีขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์จริง และการคิดเชิงวิพากษ์พัฒนาอย่างเป็นระบบจากการฝึกแก้ปัญหาในโครงงาน การเรียนรู้รูปแบบนี้จึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อความท้าทายในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่ ข้อที่ 3 ผู้สอนที่ต้องการจัดการเรียนการสอนวิชาการควบคุมต้นทุนอาหารและเครื่องดื่ม โดยการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานต่อพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมและกำหนดนโยบายให้สถานศึกษานำรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานไปบูรณาการในหลากหลายวิชา เพื่อพัฒนาทักษะสำคัญของผู้เรียน เช่น ทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์

2. สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาควรจัดทำนโยบายหรือแนวปฏิบัติในการออกแบบแผนการสอนที่มีความหลากหลาย โดยเน้นการใช้ PBL ควบคู่กับการวัดผลทักษะด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

3. สถาบันพัฒนาอาจารย์ ควรจัดอบรมเชิงนโยบายและปฏิบัติให้แก่อาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับการนำ PBL ไปใช้ร่วมกับรูปแบบการเรียนรู้แบบอื่น เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เพื่อออกแบบกลยุทธ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นำการพัฒนาแบบการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานวิจัยร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการวางแผนในกลุ่มนักศึกษาระดับอุดมศึกษา เน้นการประยุกต์รูปแบบ PBL กับเครื่องมือดิจิทัล เช่น ระบบ LMS, แอปพลิเคชันวางแผนงาน หรือแพลตฟอร์มสร้างโครงงานออนไลน์

2. ให้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการทำงานเป็นทีม ของนักศึกษาระหว่างการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานกับการเรียนแบบบรรยายในรายวิชาการ บริการ เพื่อศึกษาความแตกต่างของผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ และตรวจสอบว่ารูปแบบใดส่งเสริม ทักษะที่สำคัญสำหรับสายงานบริการได้ดีกว่า

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้เรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อวิเคราะห์ว่าส่วนใดของความพึงพอใจ (เช่น การมีส่วนร่วม ความชัดเจนของเป้าหมาย หรือการทำงานเป็นทีม) มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนโดยตรง

เอกสารอ้างอิง

- กรวิภา งามอุฉินวงศ์. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม ภายในสำนักอำนวยการ สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐ กิจและกิจการสาธารณะ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุลภัส เทียมทิพร. (2559). PBL: Project Base Learning การเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงโดยใช้ โครงงานเป็นฐาน. วารสารการจัดการความรู้ พ.ศ. 2559, 1(1), 1-16.
- ขวัญชัย พูลวิวัฒน์ชัยการ. (2556). ระบบการทำงานและการทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของการทำงาน ของพนักงานระดับปฏิบัติการ (อ่านสืลม). (การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- จุฑามาส โหยงไทย. (2561). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์กับศตวรรษที่ 21. วารสารการ บริหารการศึกษา, 9(2), 344-356.
- ชนิดดา ภูหงษ์ทอง. (2561). การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง ปฏิบัติการทางการศึกษา. วารสารครุศาสตร์, 46(3), 306-324.
- นภารัตน์ บุตรแดงน้อย. (2561). การจัดการเรียนรู้แบบ Project Based Learning ผ่านบทเรียน บนเครือข่าย เรื่อง การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์. รายวิชาการสร้างหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ สำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. (อัดสำเนา)
- ปริญานูช พรหมภาสิต และคณะ. (2557). Knowledge Management. สร้างเกลียวความรู้ พัฒนาการเรียนการสอน. คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยกำแพงเพชร.

- พิชชากร บุรุษพัฒน์. (2560). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มุสลิมมะห์ เจ๊ะมี และอะห์มัด ยี่สุนทรง. (2558). สภาพการดำเนินงานตามกระบวนการวางแผนของผู้บริหารตามทัศนะของบุคลากรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดนราธิวาส. วารสาร อัล-ฮิกมะฮฺ, 6(11), 91-101.
- รังศิมา ชูเทียน. (2558). การพัฒนาแนวการสอนผ่านเว็บล็อกด้วยการเรียนรู้ใช้โครงงานเป็นฐานวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ลฎฟี ดอเลาะ. (2550). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเจตคติต่อวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. (2545). การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บด้วยการเรียนรู้ แบบโครงการเพื่อการเรียนรู้เป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรภัทร ศุภสิงห์. (2562). ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี REAP ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้). คณะศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมชาย บุญสุน. (2554). ความพึงพอใจของนิสิต ที่มีต่อการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- สุชาติ วงศ์สุวรรณ. (2542). *การเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่21: การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- สุพรรณิ พรพุทธิชัย. (2551). *อิทธิพลของการสอนวิชาโครงงานวิทยาศาสตร์โดยใช้เทคนิคชิมเพล็กซ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เจตคติทางวิทยาศาสตร์ และความคิดสร้างสรรค์ ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หน่วยศึกษานิเทศก์. (2562). *แนวทางการนิเทศภายในโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- อรนุช ศรีบาล. (2559). *การวางแผนในการประกอบอาชีพของนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชลี ทองเอน. (2561). *การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 15-30.
- อาทิตยา เพ็ญไพบูลย์. (2559). *การพัฒนาการเรียนรู้วิชาฟิสิกส์โดยใช้โครงงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เอกชัย จากศรีพรหม. (2566). *การใช้โครงงานเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติสวนดุสิต 2023 ครั้งที่ 5 “นวัตกรรมและปัญญาประดิษฐ์เพื่อการศึกษาในยุคดิจิทัล”* (น. 792-805). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA : Sage Publications.
- Krungsri Research. (2564). *แนวโน้มอุตสาหกรรมโรงแรมไทย ปี 2564-2566*. เข้าถึงได้จาก <https://www.krungsri.com/th/research>.
- Solomon, R. C. (2003). *What is an emotion?: Classic and contemporary readings*. (2nd ed.). Oxford : Oxford University Press.

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ”

Process of Inheriting Gender Culture in Thai society through
the "Ballroom Dancing" Activity

บุญยสิตา บุษปะเกศ¹ สุเมษฐ์ นกหลัง² และพีรเดช ประครองพันธ์³

Boonyasita Busapakes, Sumate Noklang and Peeradet Prakongpan

Received: December 05, 2024

Revised: March 21, 2025

Accepted: March 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในกระบวนการทัศนเชิงวิพากษ์สังคม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างด้วยวิธีเจาะจงผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Michel Foucault เพื่อเผยให้เห็นถึงการผลิตซ้ำอำนาจและความรู้ของวัฒนธรรมลีลาศที่ทำให้ปัจเจกบุคคลกลายเป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” ให้ดำรงอยู่ภายใต้แนวคิดบรรทัดฐานรักต่างเพศที่อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในสังคมไทย และการจัดกระทำของความรู้และวัฒนธรรมของกิจกรรมลีลาศที่กำหนด ตำแหน่งแห่งที่ และอำนาจที่อยู่เหนือร่างกายที่เข้าควบคุมกำกับให้ปัจเจกบุคคลต้องประพฤติดและปฏิบัติตามผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” มีองค์ประกอบได้แก่ 1) มีการสร้างการยอมรับกฎ กติกา มาตรฐานและค่านิยมของสังคมผ่านกิจกรรมลีลาศ 2) วิธีการสืบทอดแบบแผนปฏิบัติทางเพศของสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาศ 3) การกำหนดบทบาทในกิจกรรมลีลาศด้วยเพศกำเนิด 4) บทบาทและหน้าที่กำกับวิถีปฏิบัติในขณะที่ทำกิจกรรมลีลาศ และ 5) การกำหนดผู้หญิงในอุดมคติด้วยนักเต้นลีลาศชาย เพื่อความเป็นมาตรฐานสากลในเรื่องการกำหนดเพศให้ผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงเท่านั้นถือเป็นความปกติของสังคมทำให้วัฒนธรรมลีลาศถูกทำให้กลายเป็นการตอกย้ำการผลิตซ้ำอำนาจและความรู้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

Corresponding author, e-mail: piyanunta2020@gmail.com

คำสำคัญ: กระบวนการสืบทอด, ค่านิยม, วัฒนธรรมทางเพศ, กิจกรรมลีลาศ, ความเท่าเทียมทางเพศ

Abstract

This research article aimed to study the process of transmission of gender cultural values in Thai society through ballroom dancing activity using qualitative research in a social critical perspective. The researcher utilized in-depth semi-structured interviews with 12 respondents. In this research, the researcher used Michel Foucault's concept to reveal the reproduction of power and knowledge in ballroom dance culture that made individuals become tools for perpetuating sexual culture through "ballroom dancing" activity to exist under the concept of heterosexual norms that were dominated by male ideology in Thai society and the arrangement of knowledge and culture of the ballroom dancing activity that determined the position, place and power over the body that controlled and directed the individual to behave and act accordingly. The research findings revealed that the process of gender culture transmission in Thai society through ballroom dancing activity consisted of the following components: 1) acceptance of social rules, regulations, standards and values was created through ballroom dancing activity; 2) how to perpetuate gender patterns of society in ballroom dancing activity area; 3) the assignment of roles within ballroom dancing activity based on birth gender; 4) the role and responsibilities of supervising the practice during ballroom dancing activity; and 5) defining the ideal woman with a male ballroom dancer in order to be a standard for gender, where men must be paired with women only, it was considered normal in society, causing the dance culture to be made to reinforce the reproduction of power and knowledge.

Keywords: inheritance process, value, gender culture, ballroom dancing activity, gender equality

บทนำ

กิจกรรมลีลาศ (Social Dance) เป็นวัฒนธรรมตามแบบของชาวตะวันตกแถบยุโรปและชาวอเมริกันที่แพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทย โดยรับผ่านทางชนชั้นนำไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยและวัฒนธรรมลีลาศจึงค่อย ๆ แทรกซึมกับวิถีชีวิตของสังคมไทยในเรื่องของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเรื่องเพศจากการแพร่ขยายวัฒนธรรม (Culture Diffusion Theory) เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่วัฒนธรรมการถือเนื้อถือตัวของหญิงไทยในอดีต (ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551) ที่วัฒนธรรมการลีลาศแบบตะวันตกทั้งผู้ชายและผู้หญิงสามารถแตะเนื้อต้องตัวกันได้ในขณะที่ลีลาศถือเป็นเรื่องปกติทั่วไปในการทำกิจกรรม (Elizabeth, C. & Baines, S., 1998; Escobar, A., 2011) กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนประกอบที่ถูกสร้างขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มนุษย์มีต่อกันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม โดยเพศภาวะที่สังคมกำหนดนั้น ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ต่างๆ และโครงสร้างทางสังคมแต่ละสังคม (สรยา รอดเพชร, ทศนีย์ ทานตวานิช และนัทธัญ ประสานนาม, 2561) ด้วยโครงสร้างและระบบชนชั้นต่างๆ เหล่านี้ จึงทำให้เกิดการกำหนดคุณค่าของความเป็นหญิงและความเป็นชายให้แตกต่างกันไปตามความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” หรือ “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” และความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นถึงการผลิตซ้ำความคิดแบบผู้ชายเหนือกว่า ทำให้ผู้ชายเป็นฝ่ายนำและผู้หญิงต้องยอมต่อความเป็นชายที่ครอบงำ (Hegemonic Masculinity) ให้เป็นไปตามโครงสร้างทางสังคมที่ความเป็นชายจะได้รับการยกย่องและมีสถานะที่เหนือกว่าผู้หญิงในสังคมในทุกพื้นที่ที่เป็นตัวกำหนดในเรื่องบทบาททางเพศ (Gender) ของวัฒนธรรมประกอบสร้างสัญลักษณ์ ทางวัฒนธรรมลีลาศแบบสากลนิยมที่ผู้ชายเต้นกับผู้หญิงถือเป็นเรื่องปกติของสังคม (Gramsci, A., 1999; Carrington, K. & Scott, J., 2008; Migdalek, J., 2023)

กิจกรรมลีลาศถูกกำหนดให้ผู้ชายต้องเต้นคู่กับผู้หญิงเท่านั้น ดังนั้น ตามบรรทัดฐานของสังคมโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันสังคม ซึ่งสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้จะคอยตอกย้ำทั้งวิถีความคิด และวิถีความเชื่อหลักที่เกี่ยวกับความเป็นเพศของสังคมซึ่งตั้งอยู่บนวาทกรรมรักต่างเพศ (Heterosexual Discourse) ที่ถูกหยั่งรากฝังลึกอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งการให้ความสำคัญกับความเป็นเพศ ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์มีเพียง 2 เพศในโลก คือ เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นเพียงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น จะเป็นอื่นไปไม่ได้ (Jackson, A. P. & Cook, M. N., 1999) ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ถูกปลูกฝังจากการสืบทอดอุดมการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่งโดยผ่าน

กระบวนการการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดจากกระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” เพื่อเผยให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศในวัฒนธรรมลีลาศเพื่อนำไปสู่การได้รับโอกาสของความเท่าเทียมทางเพศในวัฒนธรรมลีลาศ เพื่อส่งเสริมให้ลีลาศเป็นกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไทย โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิดเพราะไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิงตามเพศกำเนิด ตามเพศสภาพ เพศวิถี ทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกันในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ (เกษียร เตชะพีระ, 2558) ภายใต้ฐานคิดที่เชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงอยู่ภายในตัวตนของมนุษย์ จึงมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพภายในตัวตน และเชื่อกันคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพื่อให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากการถูกครอบงำด้วยความรู้และวัฒนธรรมของกิจกรรมลีลาศที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันด้วยค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศที่ทำให้เกิดวิธียึดถือและปฏิบัติอันเป็นผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ทำให้ปัจเจกบุคคลตกอยู่ภายใต้โครงสร้างความรู้และอำนาจที่ดำรงอยู่ (Cohen, J., 2001) และทำให้ความหลากหลายทางเพศ LGBTQ ถูกเลือกปฏิบัติในการทำกิจกรรมลีลาศและถูกกีดกันออกจากสังคมลีลาศอย่างชอบธรรมด้วยวิถีปฏิบัติของปัจเจกบุคคลที่ยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรมลีลาศจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการสลายกรอบของความรู้ของลีลาศ คือ การทำให้ลีลาศกลายเป็นกิจกรรมเพื่อการสร้างความสุขให้สังคม เป็นกิจกรรมลีลาศสำหรับทุกเพศทุกวัยและผู้ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเพศ LGBTQ ได้มีพื้นที่ซึ่งโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและกิจกรรมลีลาศได้อย่างเท่าเทียมกันในสังคมไทย (Dunne, P. R. & Clark, S., 2019; อารยา สุขสม, 2559)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ”

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้แนวทางในการแสวงหาความรู้ของกระบวนทัศน์เชิงวิพากษ์ (Critical Paradigm) (Lincoln, Y. S. & Guba, E., 2000; Noklang, S., Prakongpan, P., Meepan, W., Dechawatsinsiri, N., Niyomdech, A. & Hernandez, V., 2023) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สังคม ระบบทุนนิยม และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้นั้น เพื่อการสลายเพดานของความคิดของผู้คนในสังคมซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองใหม่ในการแก้ปัญหาที่ฝังรากลึกมา

อย่างยาวนานจากโครงสร้างสังคมในการแสวงหาทางออกก็เพื่อถอดถอนอำนาจที่ปิดกั้นอยู่ การวิเคราะห์โครงสร้าง หรือความเป็นจริงของสิ่งที่ดำรงอยู่ของความรู้ ความจริง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกปกปิดอยู่เบื้องหลัง ซึ่งการประกอบสร้างทางสังคมที่กำหนดให้มนุษย์ล้วนตกอยู่ภายใต้กรอบของความรู้ และความรู้ที่นั่นผูกติดยึดโยงกับตัวปัจเจกบุคคลให้ถ่ายทอดพฤติกรรมและปฏิบัติตามเงื่อนไขเหล่านั้นโดยไม่ตั้งคำถาม หรือการหาเหตุผลในการแสดงออกถึงการกระทำนั้นประกอบสร้างมาจาก วาทกรรม (Discourse) ทั้งสิ้น (Foucault, M., 1983; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560) ผู้วิจัยอาศัยแนวความคิดของ Foucault ซึ่งเน้นการวิพากษ์ความรู้ (Knowledge) ความจริง (Truth) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power of Relation) เพื่อเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการผลิตซ้ำการแบ่งเพศ (Butler, J., 1999) ในสังคม กิจกรรม “ลีลาศ” จึงเป็นพื้นที่พิเศษที่มีความเฉพาะเจาะจง การสถาปนาความรู้อันชอบธรรมที่ส่งผลต่อการกำหนดให้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงต้องคู่กันในวัฒนธรรมลีลาศ และการที่มีความหลากหลายทางเพศจะมาเข้าคู่กันในลีลาศถือเป็นเรื่องผิดปกติในวัฒนธรรมลีลาศ คือการไม่อยู่ในความเป็นมาตรฐานของสากลที่ทั่วโลกในพื้นที่ของกิจกรรม “ลีลาศ” เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาทุกยุคทุกสมัย (Marion, J. S., 2014) จึงทำให้เกิดการผลิตซ้ำบรรทัดฐานรักต่างเพศภายใต้การกำหนดระบบเพศจัดกระทำให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามและสยบยอมโดยไม่มีเงื่อนไข มาเป็นกรอบปฏิบัติของความสัมพันธ์ระหว่างเพศในสังคมทำให้กลายเป็นกระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศ โดยที่ปัจเจกบุคคลใดที่ไม่เข้าพวกจะถูกผลักออกจากพื้นที่กิจกรรมลีลาศจนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมลีลาศ (Danaher, G., Schirato, T. & Webb, J., 2000) และปัจเจกบุคคลเหล่านั้นจะไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างที่เหมาะสมควรมีสติและได้รับซึ่งโอกาสและความเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกวิธีการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิง หรือเพศชาย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการรวบรวมข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของงานวิจัยนี้ จำนวน 12 คน โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนผู้บริหารลีลาศของประเทศไทยเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงานด้านการบริหารในการจัดกิจกรรมลีลาศต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ กลุ่มที่ 2 ได้แก่ อาจารย์/ผู้ฝึกสอนลีลาศในระดับสถาบันอุดมศึกษาหรือสถาบันสอนกีฬาลีลาศ เป็นกลุ่มผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอนต่อเนื่องเป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี และมีผลงานการส่งนักลีลาศเข้าร่วมการแข่งขันและได้รับรางวัลจากการเข้าร่วม กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักกีฬาลีลาศชายที่มีสังกัด เป็นกลุ่มนักลีลาศชายที่ได้รับการถ่ายทอดอัตลักษณ์นักลีลาศที่มีผลงานการแข่งขันลีลาศทั้งในและต่างประเทศมีผลงานได้รับรางวัลทั้งในประเทศและต่างประเทศ กลุ่มที่ 4 ได้แก่ นักลีลาศหญิงที่มีสังกัด เป็นกลุ่มนักลีลาศที่ได้รับการ

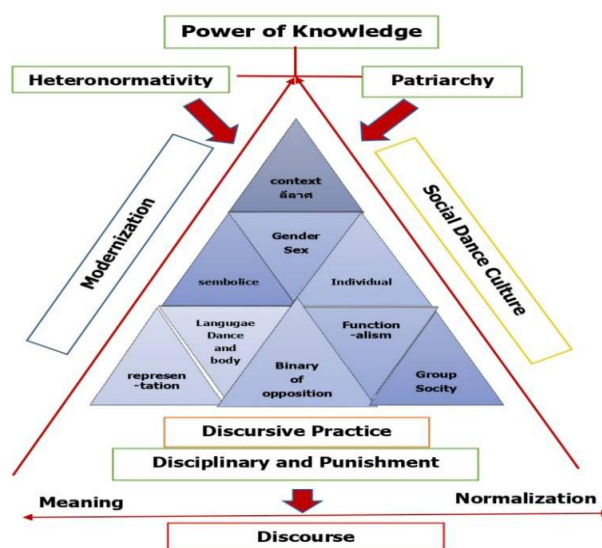
ถ่ายทอดอัตลักษณ์นักลีลาศที่มีผลงานการแข่งขันลีลาศทั้งในและต่างประเทศมีผลงานได้รับรางวัลทั้งในประเทศและต่างประเทศ กลุ่มที่ 5 ได้แก่ นักลีลาศเพศวิถีที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นกลุ่มนักลีลาศที่ได้รับการเลือกปฏิบัติในการไม่ได้รับสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมลีลาศประเภทต่าง ๆ กลุ่มที่ 6 ได้แก่ นิสิตนักศึกษา ที่เข้าร่วมกิจกรรมลีลาศในการแข่งขันลีลาศในระดับต่างๆหรือเข้าร่วมอบรมกิจกรรมการเต้นลีลาศเพื่อสุขภาพซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนโอกาสสร้างความเท่าเทียมทางเพศ และกลุ่มที่ 7 ผู้วิจัยในฐานะของคนในบริบทของวัฒนธรรมลีลาศในทุกมิติทั้งผู้บริหาร ครูผู้ฝึกสอน นักกีฬาลีลาศ นิสิตนักศึกษา และปรากฏการณ์ความหลากหลายทางเพศในพื้นที่กิจกรรมลีลาศ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์และความสำคัญของปรากฏการณ์ รวมไปถึงความเชื่อ ค่านิยม และการให้ความหมายต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลเข้าถึงข้อมูลได้อย่างลุ่มลึก (Creswell, J., 2009) และผู้วิจัยใช้แนวความคิดของ Michel Foucault เพื่อใช้เป็นเลนส์ในการมองทุกมิติของปัญหาในทุกขั้นตอนการวิจัย ที่กำหนดให้ผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงถือเป็นเรื่องปกติของสังคม ในการเข้าถึงข้อมูลและรวบรวมข้อมูล นักวิจัยจึงเป็นเครื่องมือในการศึกษาโดยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) วิธีนี้ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ สามารถแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมกับการสัมภาษณ์ (Jamshed, S., 2014; เก็จกนก เอื้อวงศ์, 2562)

การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าเชื่อถือข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ที่มีแก่นสาระตรงกับประเด็นกับเรื่องที่ศึกษาด้วยการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์ เอกสารที่มีความสัมพันธ์กับบริบทการศึกษา (Document Analysis) ตั้งแต่ศึกษาข้อมูลและทำให้เกิดข้อมูลเบื้องต้น (Familiarization) จากนั้นจึงจัดระเบียบข้อมูล และทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมายและเขียนพรรณนาจากข้อมูลที่ได้จากสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามสภาพของความเป็นจริง เพื่อการได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการตีความหมายที่ตรงกัน และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation) โดยใช้เทคนิคคือ เทคนิคสามเส้าข้อมูลจากหลายแหล่งที่มา (Data triangulation) (ชาย โพธิ์สิตา, 2559) ประกอบด้วย แหล่งเวลา สถานที่ บุคคลถ้าข้อมูลที่ได้อามีความหมายเหมือนกันจากหลายที่ถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ แล้วจึงบันทึกข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการ

ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลนำเชื่อถือของข้อมูลจากหลายแหล่งอ้างอิง ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างกันของแหล่งที่มาข้อมูล (Denzin, N. K., 2017)

กรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาอำนาจของความรู้ (Power of knowledge) ของแนวคิดบรรทัดฐานรักต่างเพศ (Heteronormativity) แนวคิดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) กำหนดให้ผู้ชายเป็นศูนย์กลางของสังคมไทยที่ยังรากฝังลึกมาอย่างช้านาน และการทำให้ทันสมัยแบบตะวันตก (Modernization) (Fanon, F., Philcox, R., Sartre, J., Bhabha, H. K. & West, C., 2021) ภายใต้บริบทโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศสถานะ ที่การแบ่งเพศซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมประกอบสร้างจากแนวคิดเกี่ยวกับบรรทัดฐานรักต่างเพศ ที่ยังรากฝังลึกและแทรกซึมอยู่ในพื้นที่ของทุกชนชั้นทางสังคมกำหนดให้ผู้ชายจริงต้องคู่กับหญิงแท้ถือเป็นความปกติของสังคม และวัฒนธรรมลีลาศ (Social Dance Culture) ที่กำหนดให้ในพื้นที่วัฒนธรรมลีลาศผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงเท่านั้น (Elizabeth, C. & Baines, S., 1998; Pilcher, J. & Whelehan, I., 2016) โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ เพื่อวิพากษ์ความรู้ ความจริง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การผลิตซ้ำวาทกรรม (Discourse) ประกอบสร้างความรู้ของวัฒนธรรมลีลาศ และการแบ่งขั้วตรงข้าม (Binary of Position) ที่กำหนดให้บุคคลต้องปฏิบัติตามตำแหน่ง แห่งที่ของภาคปฏิบัติ การของวาทกรรม (Discursive Practice) ทำให้กลายเป็นกระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” ที่เกิดจากสถาบัน ควบคุม ตัดสิน และสั่งการผ่านกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานแบบเดียวกันสู่สังคมและบทลงโทษของผู้กระทำผิด เป็นบุคคลผู้ซึ่งตกอยู่ภายใต้ความรู้ของสถาบันต้องปฏิบัติตาม “อำนาจเชิงวินัย” (Disciplinary Power) ที่จัดการให้บุคคลเป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจ ซึ่งเทคนิคเหล่านี้ทำงานผ่านร่างกาย (Body) โดยมีสัญลักษณ์ (Sign) และภาพแทน (Representation) ของวัฒนธรรมลีลาศแบบตะวันตก ด้วยวิธีคิดแบบมาตรฐานแนวคิดแบบรักต่างเพศ ที่มองว่าผู้ชายเป็นฝ่ายเริ่มหรือเป็นผู้นำ (Lead) ในขณะที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมตาม (Follow) ในทุกท่าทางและความหมายภายใต้บรรทัดฐานรักต่างเพศที่กำหนดให้ผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงเท่านั้นในพื้นที่กิจกรรมลีลาศให้ดำรงอยู่อย่างเป็นปกติ ภายใต้การครอบงำของอำนาจ ความรู้ ความสัมพันธ์ในสังคมลีลาศ (Foucault, M., 2019; Picart, C. J. S., 2006) ซึ่งส่งผลให้บุคคลนั้นที่มีลักษณะที่แตกต่างจากความเป็นปกติไม่เข้าพวกกับวาทกรรมหลักของสังคม หรือการจัดระเบียบทางสังคม (Social Order) จะถูกเบียดขับกดทับและสร้างความแปลกแยก (Alienation) และทำให้กลายเป็นอื่น (Otherness) ในพื้นที่วัฒนธรรมลีลาศ (Foucault, M., 2001) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาจากการเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทยสู่วัฒนธรรมสมัยนิยม กิจกรรมลีลาศ หรือ

Social Dance ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนากระแสหลักที่ทำให้สังคมไทยเกิดวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเข้าด้วยกันโดยทำงานผ่านร่างกายของปัจเจกบุคคลผ่านกระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศและความรู้ (Knowledge) ทางวัฒนธรรมลีลาศทำให้ผู้แสดง (Actor) ตกอยู่ภายใต้การสร้างความเป็นปกติทางสังคม (Normalizations)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ”

สรุปผลการวิจัย

ในพื้นที่กิจกรรม “ลีลาศ” เป็นวัฒนธรรมที่ถูกติดยึดโยงด้วยอำนาจและความรู้ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของสถาบันแห่งความรู้ การจัดกิจกรรมลีลาศคือการกำหนดให้สมาชิกที่อยู่ในพื้นที่ของวัฒนธรรมลีลาศนั้นต้องปฏิบัติตาม และผู้ที่สืบทอดวิธีปฏิบัติให้วัฒนธรรมลีลาศยังคงดำรงอยู่โดยการกระทำผ่านร่างกาย เพื่อควบคุมบุคคลเหล่านั้นให้แสดงออก ตามบริบท บทบาท หน้าที่ และวิถีแห่งตนในพื้นที่กิจกรรมลีลาศ วัฒนธรรมลีลาศจึงเป็นกระบวนการจัดการให้บุคคลเป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจ เพื่อให้ปัจเจกบุคคลตกเป็นเครื่องมือของการสืบทอดอำนาจและทำให้เกิดระเบียบวินัยในการยึดถือปฏิบัติตามของปัจเจกบุคคลนั้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการกระทำเหล่านั้นที่เกิดจากตัวปัจเจกบุคคลจึงสร้างระเบียบวินัยแห่งตน ซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำของอำนาจผ่านกิจกรรมลีลาศ โดยกิจกรรม “ลีลาศ” ทำให้ปัจเจกบุคคลนั้นกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจและความรู้ของวัฒนธรรมลีลาศ โดยการศึกษากระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศ จาก

งานวิจัยนี้จึงเสนอกระบวนการสืบทอดค่านิยมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” 5 ประการดังต่อไปนี้

1. การสร้างการยอมรับกฎ กติกา มาตรฐานและค่านิยมของสังคมผ่านกิจกรรมลีลาศ

การกำหนดให้ผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงเท่านั้นถือเป็นความปกติในการทำกิจกรรมลีลาศ ตามแบบสากลนิยมของตะวันตก และการรับเอาวัฒนธรรมลีลาศมาใช้ในการทำกิจกรรมจึงทำให้ “ลีลาศ” นำไปสู่การสร้างกฎ กติกา มาตรฐานและค่านิยมในการเข้าสังคมลีลาศ การจัดระบบระเบียบให้อยู่ในทิศทางเดียวกันในการทำกิจกรรมทั้งประเภทบอลรูมและประเภทละติน อเมริกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมลีลาศเพื่อเข้าสังคม กิจกรรมลีลาศเพื่อออกกำลังกายและกิจกรรมลีลาศเพื่อการแข่งขัน และการรักษามารยาทการเข้าสังคมลีลาศจึงถือเป็นสิ่งสำคัญของสุขภาพบุรุษและสุขภาพสตรี ในการยอมรับกฎ กติกาเรื่องการเข้าคู่ชายหญิงของลีลาศจึงถือเป็นสิ่งสำคัญทั้งการวางตัวให้เหมาะสมระหว่างผู้ชายและผู้หญิง การรักษาความสะอาด การแต่งกายให้สวยงามสุขภาพเรียบร้อย ตามลักษณะของการออกงานลีลาศทั้งเสื้อผ้าและหน้าผมจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสถานะทางสังคมและรสนิยมการแต่งกายการแบ่งมาตรฐานในการเข้าสังคมลีลาศ และการมีมารยาทกับคู่ลีลาศของตนทั้งผู้ชายและผู้หญิงในการจับมือถือแขนโอบไหล่การแสดงอย่างสำรวมกิริยามารยาทเพื่อไม่ให้เกิดเรื่องขู้สาวในสังคมลีลาศ เพราะการเข้าถึงเนื้อแตะต้องตัวกันในกิจกรรมลีลาศทำให้เกิดการสนิทสนมใกล้ชิดกัน กิจกรรมลีลาศจึงแฝงค่านิยมทางเพศในการเลือกคู่ชีวิตในฟลอร์เต้นรำได้ จากการสะท้อนของตัวแทนผู้บริหารลีลาศได้กล่าวว่า “ผู้ชายในลีลาศต้องเป็น “สุขภาพบุรุษ” คือผู้ชายต้องเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมลีลาศและผู้หญิงก็ต้องเป็นฝ่ายตาม “เลดี้” เหมือนเจ้าชายกับเจ้าหญิงที่เต้นรำอยู่ในฟลอร์” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึง การยึดครองพื้นที่ชายเป็นใหญ่โดยผู้ชายที่มีอำนาจนำในการตัดสินใจในกิจกรรมลีลาศ และผู้หญิงถูกทำให้กลายเป็นผู้ตาม ในการทำกิจกรรมลีลาศเพื่อความเป็นมาตรฐานอย่างสากล แม้จะอยู่คนละพื้นที่ทั่วทุกมุมโลกแต่วัฒนธรรม “ลีลาศ” จะครอบงำบุคคลเหล่านั้นให้ยึดถือและปฏิบัติตาม วิธีการสืบทอดแบบแผนปฏิบัติทางเพศของสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาศ

การผลิตซ้ำอำนาจและความรู้ลีลาศ เป็นวิธีการสืบทอดแบบแผนปฏิบัติทางเพศของสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาศอย่างไม่มีที่สิ้นสุดโดยการทำกิจกรรมลีลาศผ่านตัวบุคคล การแสดงออกทางร่างกาย ท่าทาง การสื่อความหมายและสัญญาณต่าง ๆ และการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถลีลาศได้ต้องผ่านกระบวนการสร้างตัวตนแบบนักลีลาศ ทั้งการยืน การนั่ง การเดิน ความคิด และการแสดงออกตามบุคลิกภาพของตนที่บ่งบอกถึงการถูกเลือกให้มีคาแรกเตอร์ที่ตรงตามลักษณะทางกายภาพและเพศของตนเองในการเข้าสู่วิถีปฏิบัติตามบุคลิกภาพตามเพศของนักลีลาศที่จะถูก

ครอบงำด้วยความรู้ลีลาทำให้เป็นไปตามท่าทางประกอบกับจังหวะเพลงที่เป็นท่ามาตรฐานที่กำหนดความเป็นเพศให้ต้องสวมบทบาทให้ตรงตามเพศ ตามชายจริง หญิงแท้ในการแสดงบทบาทและหน้าที่ของความเป็นผู้ชายนำและผู้หญิงตาม ในการแสดงอารมณ์และความรู้สึกระหว่างกิจกรรมลีลาในการเต้นแบบละติน อเมริกา ที่บ่งบอกถึงความสนุกสนาน เย้ายวน น่าหลงใหล ผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมลีลาจะต้องมีลักษณะที่ตรงตามคาแรกเตอร์ตามเพศกำเนิดไว้นั้น เพื่อให้เกิดการควบคุมกลุ่มคนตามเพศชายและเพศหญิงที่มีลักษณะเดียวกันอยู่ด้วยกัน สำหรับเพศชาย และเพศหญิงกลุ่มคนที่ชอบความสนุกสนาน ครื้นเครง อารมณ์ดี ชอบเสียงดนตรีแบบสนุกสนาน เช็กชี เร้าใจ อย่างแซมบ้า ส่วนปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะของความเป็นเจ้าชาย และความเป็นเจ้าหญิง ผู้ที่มีความสุขุม สง่างาม หุหุระและมีความเป็นผู้ดีกำหนดให้ผู้ชายและผู้หญิงที่มีบุคลิกลักษณะตามเพศที่กำเนิดทั้งเพศชายและเพศหญิงจะถูกกำหนดให้เลือกทำกิจกรรมลีลาประเภท สแตนดาร์ดตามลักษณะกายภาพที่แสดงออก ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่ชอบจังหวะดนตรีที่นุ่มนวล ชวนฝัน อย่าง จังหวะวอลท์ ท่าทางทรงพลังแต่สง่างาม ดังภาพสะท้อนของ ตัวแทนนักลีลาหญิง กล่าวว่า “ผู้หญิงนักลีลาเปรียบเสมือน “ควาย” ที่สนสะพาย ผู้ชายสั่งให้ไปตรงไหนก็ต้องไป ถ้าให้หนักถึงเพื่อให้เห็นภาพก็ในจังหวะ พาโซ โดเบิล ที่ผู้ชายมีคาแรกเตอร์เป็น มาธาดอร์ เขาเป็นผู้นำ ผู้ล่า ผู้ฆ่า ส่วนเราผู้หญิงก็ต้องมีคาแรกเตอร์ เป็น ผู้หญิง เป็นกะทิง หรือเป็นผ้า ตามผู้ชายที่อยากให้เราเป็น” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึง การกำหนดให้บุคคลทั้งชายและหญิงต้องสวมบุคลิกในการแสดงออกตามประเภทของกิจกรรมลีลา ให้เป็นไปตามประเภทที่กำหนดในการทำกิจกรรมผ่านจังหวะเพลงที่บ่งบอกถึงประเภทของการลีลา เพื่อสืบทอดแบบแผนปฏิบัติทางสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาให้ยังคงอยู่

2. การกำหนดบทบาทในกิจกรรมลีลาด้วยเพศกำเนิด

การผลิตซ้ำอำนาจและความรู้ลีลา เป็นวิธีการสืบทอดแบบแผนปฏิบัติทางเพศของสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดโดยการทำกิจกรรมลีลาผ่านตัวบุคคล การแสดงออกทางร่างกาย ท่าทาง การสื่อความหมายและสัญญาณต่าง ๆ และการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถลีลาได้ต้องผ่านกระบวนการสร้างตัวตนแบบนักลีลา ทั้งการยืน การนั่ง การเดิน ความคิด และการแสดงออกตามบุคลิกภาพของตนที่บ่งบอกถึงการถูกเลือกให้มีบุคลิกลักษณะที่ตรงตามลักษณะทางกายภาพและเพศของตนเองในการเข้าสู่วิธีปฏิบัติตามบุคลิกภาพตามเพศของนักลีลาที่จะถูกครอบงำด้วยความรู้และวัฒนธรรมของกิจกรรมลีลาให้เป็นไปตามท่าทางประกอบกับจังหวะเพลงที่เป็นท่ามาตรฐานที่กำหนดความเป็นเพศให้ต้องสวมบทบาทให้ตรงตามเพศ ตามชายจริง หญิงแท้ ในการแสดงบทบาทและหน้าที่ของความเป็นผู้ชายนำและผู้หญิงตาม ในการแสดงอารมณ์และ

ความรู้สึกระหว่างกิจกรรมลีลาศในการเต้นแบบละติน อเมริกา ที่บ่งบอกถึงความสนุกสนาน เข้า ยวน น่าหลงใหล ผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมลีลาศจะต้องมีลักษณะที่ตรงตามบุคลิกลักษณะตามเพศ กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อให้เกิดการควบคุมกลุ่มคนตามเพศชายและเพศหญิงที่มีลักษณะเดียวกันอยู่ ด้วยกัน สำหรับเพศชาย และเพศหญิงกลุ่มคนที่ชอบความสนุกสนาน ครื้นเครง อารมณ์ดี ชอบ เสียงดนตรีแบบสนุกสนาน เชื้อเชื้อ เร้าใจ อย่างแซ่มบ้า ส่วนปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะของความเป็น เจ้าชาย และความเป็นเจ้าหญิง ผู้ที่มีความสุขุม สง่างาม หรุษราและมีความเป็นผู้ดีกำหนดให้ผู้ชาย และผู้หญิงที่มีบุคลิกลักษณะตามเพศที่กำหนดทั้งเพศชายและเพศหญิงจะถูกกำหนดให้เลือกทำ กิจกรรมลีลาศประเภทสแตนดาร์ดตามลักษณะกายภาพที่แสดงออก ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่ ชอบจังหวะดนตรีที่นุ่มนวล ชวนฝันอย่างจังหวะวอลล์ ท่าทางทรงพลังแต่สง่างาม ดังภาพสะท้อน ของ ตัวแทนนักลีลาศหญิง กล่าวว่า “ผู้หญิงนักลีลาศเปรียบเสมือน “ควาย” ที่สนสหาย ผู้ชายสั่ง ให้ไปตรงไหนก็ต้องไป ถ้าให้หนักถึงเพื่อให้เห็นภาพก็ในจังหวะ พาโซ โดเบล ที่ผู้ชายมีคาแรกเตอร์เป็น มาธาตอร์ เขาเป็นผู้นำ ผู้ล่า ผู้ฆ่า ส่วนเราผู้หญิงก็ต้องมีคาแรกเตอร์ เป็นผู้หญิง เป็นกะทิง หรือเป็น ผ้า ตามผู้ชายที่อยากให้เราเป็น” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึง การกำหนดให้บุคคลทั้ง ชายและหญิงต้องสวมบุคลิกในการแสดงออกตามประเภทของกิจกรรมลีลาศ ให้เป็นไปตามประเภท ที่กำหนดในการทำกิจกรรมผ่านจังหวะเพลงที่บ่งบอกถึงประเภทของการลีลาศ เพื่อสืบทอด แบบ แผนปฏิบัติทางสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาศให้ยังคงอยู่

3. บทบาทและหน้าที่กำกับวิถีปฏิบัติในขณะที่ทำกิจกรรมลีลาศ

การแยกเพศชายและเพศหญิงตามสรีระของร่างกาย เป็นกลไกสำคัญในการกำหนด สถานะในกิจกรรมลีลาศ ที่มีต่อการยอมรับตัวบุคคลตามความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ใน พื้นที่กิจกรรม “ลีลาศ” ที่สะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานรักต่างเพศในการทำกิจกรรมลีลาศตามแบบ ตะวันตก และสังคมไทยยึดถืออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้กิจกรรมลีลาศและ ปัจเจกบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ของสังคมลีลาศและสังคมไทยตกอยู่ภายใต้การผลิตซ้ำที่กำหนดให้ผู้ชาย ต้องคู่กับผู้หญิงเท่านั้นถือเป็นความปกติจึงทำให้การแบ่งแยกเพศกำเนิดนั้นกำหนดสถานะใน กิจกรรมลีลาศได้อย่างชอบธรรม ซึ่งการผสมผสานวัฒนธรรมของการเข้าคู่โดยธรรมชาติของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ถูกยอมรับและปฏิบัติตามด้วยการแบ่งแยกเพศกำเนิดนี้จึงทำให้ผู้ที่มีความหลากหลาย ทางเพศ LGBTQ จึงถูกโครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศที่เป็นตัวกำหนดบทบาทใน กิจกรรมลีลาศ และควบคุมความประพฤติและวิถีปฏิบัติในการแสดงออกตามเพศกำเนิด

การเข้าพื้นที่กิจกรรมลีลาศด้วยเพศกำเนิดของผู้ชาย และเพศกำเนิดของผู้หญิงจึงมี ความแตกต่างกันรวมถึงการจัดวางบทบาทและหน้าที่ตามเพศกำเนิดอย่างมีเงื่อนไขเพื่อให้เกิดความ

เป็นระเบียบเรียบร้อยในทิศทางเดียวกันของการแสดงออกถึงวัฒนธรรมลีลาศ และเพศกำเนิดยังกำหนดสถานะทางสังคมในพื้นที่กิจกรรมลีลาศ “ผู้ชาย” เป็นใหญ่ในการครองอำนาจนำในกิจกรรมลีลาศ โดยที่อำนาจการตัดสินใจจะอยู่ที่ผู้ชายทั้งหมด และทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะรอง ดังนั้นการมีอยู่ของความหลากหลายทางเพศ LGBTQ จึงถูกปฏิเสธและเลือกปฏิบัติเพราะการที่มีความหลากหลายทางเพศอยู่ในวัฒนธรรมลีลาศถือเป็นความไม่ปกติในวัฒนธรรมลีลาศ ทำให้เกิดความแปลกแยกซึ่งอยู่นอกเหนือจากการควบคุมด้วยระบบเพศในการเข้าพื้นที่ของวัฒนธรรมลีลาศในสังคมไทยที่สะท้อนผ่านตัวแทนนักลีลาศเพศวิถีที่มีความหลากหลายทางเพศ กล่าวว่า “ในการเต้นลีลาศ ต้องคอยผู้จัดงานว่าจะมีรายการให้พวกหนูหรือเปล่า ถ้ามีรายการ M2M (Male to Male) พวกหนูก็ได้เต้น ถ้าไม่มีพวกหนูก็อด ก็ไม่เข้าใจว่าจะลักปิดลักเปิดทำไม ทำไมไม่เปิดโอเพ่นท์ ให้มันทุกคนไป” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึงในการจัดกิจกรรมลีลาศ ความหลากหลายทางเพศถูกผลักออกจากพื้นที่เพราะเกิดจากความไม่ปกติในพื้นที่ของวัฒนธรรมลีลาศให้กลายเป็นค่านิยมทางเพศในกิจกรรมลีลาศของสังคมไทย

4. การกำหนดผู้หญิงในอุดมคติด้วยนักเต้นลีลาศชาย

ผู้หญิงในอุดมคติของนักเต้นลีลาศชายต้องรูปร่างหน้าตาดี สมส่วน วานอนสอนง่าย ร่างกายแข็งแรง ถือเป็นมาตรฐานสากล เพราะผู้หญิงที่ตรงตามอุดมคติของผู้ชายของนักเต้นลีลาศมีหน้าที่เป็น “เครื่องมือ” ในการส่งเสริมสถานะและบทบาทหน้าที่ของตนเองโดยสมบูรณ์นอกจากการเต้นลีลาศ การมีผู้หญิงในอุดมคติมาเป็นคู่ลีลาศ การเสาะแสวงหาผู้หญิงคู่เต้นมีทั้งรูปร่างหน้าตา สวยงามจะเป็นใบเบิกทางในเบื้องต้นที่จะไปสู่ความสำเร็จได้ และนอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเรื่องวินัยการฝึกซ้อม ถ้าขาดการฝึกซ้อมย่อมไม่เกิดความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมลีลาศเพื่อเข้าสังคม และกิจกรรมลีลาศเพื่อการแข่งขันที่ผู้ชายสามารถโอ้อวดคู่เต้นของตนเอง และการครอบครองผู้หญิงในอุดมคติของชายนักเต้นรำที่ผู้ชายคนอื่น ๆ ก็อยากครอบครองเป็นคู่เต้นของตนเองเช่นกันตามที่ ตัวแทนนักลีลาศชาย กล่าวว่า “เป้าหมายของตัวผม คือ การที่ผมและคู่ต้องได้รับรางวัล เพราะทุกเรื่องในลีลาศ ผมต้องเป็นผู้นำทั้งการต่อฟิกเกอร์ ท่าเต้น การซ้อมเข้าคู่และกำหนดทิศทางในการลีลาศครับ ผู้หญิงเองก็ต้องเป็นผู้ตามที่ดีและจำฟิกเกอร์ให้ได้” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึง วิธีการสืบทอดแบบแผนปฏิบัติของนักลีลาศชายที่ต้องเป็นผู้นำในทุกมิติในกิจกรรมลีลาศ และจากเสียงสะท้อนของผู้หญิงในอุดมคติของนักลีลาศชายต้องเป็นผู้หญิงที่มีรูปร่างสวยงาม รูปร่างดี หน้าตาดี วานอนสอนง่าย และเป็นผู้หญิงที่เป็นผู้ตามที่ดีในกิจกรรมลีลาศ เป็นผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถด้านการทำกิจกรรมลีลาศและมีตำแหน่ง ภูมิหลังที่ดีของการทำกิจกรรมลีลาศ ถือเป็น

สิ่งที่ผู้ชายอยากครอบครองมาเป็นคู่ลีลาศมากที่สุด ดังนั้น นักลีลาศชายจึงมีสิทธิเหนือกว่านักลีลาศหญิง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนได้ว่า กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมเพื่อปฏิบัติทางเพศในสังคมผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” ที่ออกมาในลักษณะ “วัฒนธรรม” โดยการยึดถือกฎระเบียบกติกาและข้อบังคับที่ผลิตซ้ำความรู้ของอำนาจ (Power of knowledge) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relationship of power) ผ่านการฝึกปฏิบัติของปัจเจกบุคคลและกลุ่มสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันถ่ายทอดไปสู่สังคมอื่น Foucault, M. (2001) ด้วยกระบวนการผลิตซ้ำของอำนาจและความรู้ที่กำหนดขอบเขตและวิธีปฏิบัติของปัจเจกบุคคลด้วยเพศ การกำหนดกฎเกณฑ์ในการเข้าพื้นที่ของวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมควบคู่กับวัฒนธรรมลีลาศให้เกิดขึ้น จากการยึดถือวิธีการสืบทอดแบบแผนเพื่อปฏิบัติทางเพศในการเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจึงต้องประพฤติและปฏิบัติตามอย่างไม่มีเงื่อนไข (Dreyfus, H. & Rabinow, P., 2014) เพราะเมื่อบุคคลเหล่านั้นที่ได้เข้าสู่วัฒนธรรมลีลาศจะถูกกำหนดให้แสดงออกตามเพศทางสังคม ที่บุคคลถือกำเนิดเกิดมามีแค่ 2 เพศเท่านั้น คือ ผู้ชายและผู้หญิง และผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงถือเป็นเรื่องปกติทางทางสังคม โดยผ่านกระบวนการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและภาคปฏิบัติทางสังคม (Discursive Practice) ซึ่งเป็นวิธีคิดเรื่องเพศซึ่งทำให้เห็นว่าในความสัมพันธ์ของมนุษย์ จะใช้ “เพศ” ในการแบ่งแยกบทบาททางเพศ จึงเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อให้เป็นปกติ (Normalization) ซึ่งทำให้เอกลักษณ์ทางเพศจึงเป็นสิ่งที่ติดตัวของมนุษย์มาแต่กำเนิด คือ ไม่เป็นเพศชายก็ต้องเป็นเพศหญิง หรือเพศใดเพศหนึ่ง และไม่เพียงเท่านั้นมนุษย์ยังกำหนด “บทบาททางเพศ” ขึ้นเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมและวัฒนธรรม (Hall, S., 1997; อีรินงค์ สกุลศรี, กนกวรรณ ธรารวรรณ และคมกฤช ตะเพียนทอง, 2564)

กระบวนการสืบทอดค่านิยมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ” การสืบทอดอำนาจและความรู้ทางเพศที่ประกอบสร้างผ่านร่างกายที่ผลิตซ้ำกรอบแนวคิดเรื่องเพศ ภายใต้วาทกรรมบรรทัดฐานรักต่างเพศ ที่กำหนดให้เพศชายต้องคู่กับเพศหญิงเท่านั้นและผลิตซ้ำ (Reproduce) ทำให้กลายเป็นวาทกรรมหลักของสังคมไทยของวัฒนธรรม “ลีลาศ” ด้วยเจตจำนงเสรีแห่งอำนาจและความรู้ที่ถูกจัดกระทำให้ผู้ชายและผู้หญิงต้องคู่กันเท่านั้นถือเป็นความปกติของสังคม วัฒนธรรมที่ยึดครองให้ผู้ชายเป็นผู้นำ (Lead) และผู้หญิงเป็นผู้ตาม (Follow) (Picart, C. J.

S., 2006; Katz, J., 2007; กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ทำให้ความเป็นหญิงให้ตกอยู่ในสถานะรองในพื้นที่กิจกรรม “ลีลาศ” เป็นการแบ่งแยกบทบาททางเพศตามมาตรฐานสากล เป็นวิธีการคิดแบบคู่ตรงข้ามกัน และบรรทัดฐานรักต่างเพศ (Heteronormativity) ที่เป็นการปฏิบัติของความสัมพันธ์ระหว่างเพศในสังคมที่กำหนดการกระทำของมนุษย์ในชีวิตประจำวันของการดำรงชีวิตโดยอยู่ภายใต้การกำหนดรู้ได้ด้วยตัวเอง (Butler, J., 1999) ที่การสยบยอมต่อโครงสร้างตามบรรทัดฐานทางสังคมที่เรียกว่า “การกำหนด” เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบที่มีต่อ “อิทธิพล” ให้เกิดขึ้นจากสถาบันโดย การควบคุม การตัดสิน และการสร้างบรรทัดฐานขึ้นมาทำให้ผู้ที่ตกอยู่ภายใต้ความรู้ของสถาบันเหล่านั้นต้องปฏิบัติตาม (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2560) เพื่อจัดระบบระเบียบและกำหนดตำแหน่ง แห่งที่และสรรพสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ให้ง่ายต่อการควบคุมสังคมให้เป็นทิศทางเดียวกันด้วยการแบ่งแยกเพศ ผู้ชายและผู้หญิง ในพื้นที่กิจกรรม “ลีลาศ” ที่สังคมประกอบสร้างและผลิตซ้ำชุดความรู้เรื่องเพศตามแนวคิดบรรทัดฐานรักต่างเพศ ภายใต้อำนาจชายเป็นใหญ่ของสังคมไทยทำให้ต้องดำเนินไปตามกลไกของอำนาจและความรู้ (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2555) ในวัฒนธรรมลีลาศที่ความหลากหลายทางเพศไม่สามารถอยู่ในความปกติได้ ดังนั้นวัฒนธรรม “ลีลาศ” จึงเป็นกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยจึงส่งผลให้บุคคลที่มีลักษณะที่แตกต่างจากความเป็นปกติไม่เข้าพวก จึงถูกเบียดขับกีดตบและสร้างความแปลกแยก (Alienation) และทำให้กลายเป็นอื่นในพื้นที่กิจกรรมลีลาศกับบุคคลเหล่านั้น (Yamanashi, L. A. & Bulman, R. C., 2009; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560; เบญจวรรณ อุปีษฌา, 2564)

ดังนั้นการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อน มีมิติ มีเงื่อนไขเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมและสังคม และผลิตซ้ำสิ่งเหล่านั้นให้เกิดขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและความรู้อื่นๆเข้ามาแทนที่ความรู้ชุดเดิมได้เช่นกัน กิจกรรมลีลาศนอกแบบแผนสากลนิยม (Deng, Z., 2023; Wong, Y.N., 2023) แต่ไม่ใช่ว่าจะไม่เคยมีและปรากฏในสังคมไทยมาก่อน ยังมีความแตกต่างหลากหลายทางเพศในพื้นที่วัฒนธรรมลีลาศ การอยู่เหนือการควบคุมของสังคม บรรทัดฐานทางสังคม บรรทัดฐานรักต่างเพศ และการตกอยู่ภายใต้การครองอำนาจนำโดยความเป็นชายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ความเป็นชายเป็นใหญ่ ที่ส่งผลให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศ ไม่ได้รับความเท่าเทียมในสังคมไทยในกิจกรรม “ลีลาศ” ทั้งกิจกรรมลีลาศเพื่อการเข้าสังคม และกิจกรรมลีลาศเพื่อการแข่งขัน (Markula-Denison, P. & Pringle, R., 2007)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านแนวคิดของ Michel Foucault เรื่องอำนาจและความรู้ของวัฒนธรรมลีลาศในสังคมไทยที่แสดงให้เห็นว่ามีการครอบงำทางเพศผ่านมาตรฐานรักต่างเพศและการยึดถือบทบาทที่กำหนดด้วยเพศกำเนิด งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมลีลาศไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สร้างและผลิตซ้ำบรรทัดฐานทางเพศ การที่ผู้ชายต้องเป็นผู้นำและผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายตามในกิจกรรมลีลาศนั้นสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการสืบทอดค่านิยมวัฒนธรรมทางเพศ การสร้าง “ผู้หญิงในอุดมคติ” สำหรับคู่เต้นของผู้ชายก็ยังเป็นการตอกย้ำการแบ่งแยกสถานะทางเพศ ที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องสวย วาเนอนอ่อนง่าย และเป็นผู้ตามที่ดี นอกจากนี้ การปฏิเสธหรือเบียดขับบุคคลที่ไม่ตรงกับมาตรฐานรักต่างเพศ เช่น ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ LGBTQ ซึ่งแสดงถึงกระบวนการกีดกันและสร้างความแปลกแยกในสังคม งานวิจัยนี้จึงเปิดเผยให้เห็นถึงการทำงานของอำนาจที่แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมลีลาศ โดยเน้นที่การสืบทอดคุณค่าและค่านิยมที่กดทับความหลากหลายทางเพศและสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เข้มแข็งในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยครั้งนี้อาจนำไปสู่การจัดทำนโยบายและแนวทางการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมลีลาศทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมลีลาศให้เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *คู่มือฝึกอบรมผู้ฝึกสอนกีฬาลีลาศ ตามหลักสูตร มาตรฐาน วิชาชีพผู้ฝึกสอนกีฬาลีลาศ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2562). การสนทนากลุ่ม: เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ. *STOU Education Journal*, 12(1), 17-30.
- เกษียร เตชะพีระ. (2558). *เสรีนิยมกับประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). *ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี : ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.

- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). *ศาสตร์และศิลป์ แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. (2555). ปีตาธิปไตย : ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 4(2), 30-46.
- ธีรณรงค์ สกุกศรี, กนกวรรณ ธรารวรรณ และคมกฤษ ตะเพียนทอง. (2564). พันธนาการข้ามยุค: อุดมการณ์เพศด้น (ไม่เคย) ได้. *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 17(2), 91-108.
- เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2560). ความเป็นอื่นบนวาทกรรมการพัฒนาในวิถีชุมชนมอแกน. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์คณะนิติศาสตร์ ราชภัฏร้อยเอ็ด*, 1(1), 31-60.
- เบญจวรรณ อุปัชฌาย์. (2564). นายทหารพัฒนา: กระบวนการสร้างนักพัฒนาของกองทัพก. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า*, 8, 79-94.
- สรยา รอดเพชร, ทศนีย์ ทานตวานิช และนันทนัย ประสานนาม. (2561). ผู้หญิงกับปีตาธิปไตย ในนวนิยายของอุทิศ เหมะมูล. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 14(1), 53-80.
- อารยา สุขสม (2559). *สิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Butler, J. (1999). Gender trouble, feminist theory, and psychoanalytic discourse; *Feminism/postmodernism*, 327, 324-340.
- Carrington, K., & Scott, J. (2008). Masculinity, rurality and violence. *The British Journal of Criminology*, 48(5), 641-666.
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass communication & society*, 4(3), 245-264.
- Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative and mixed methods approaches*. London, UK: Sage Publications.

- Danaher, G., Schirato, T. & Webb, J. (2000). *Understanding Foucault (Cultural Studies Series)*. Sydney, AUS : Allen & Unwin.
- Deng, Z. (2023). Gender, Body and Subjectivity: A Study of Ballroom Gender Culture from the Perspective of Post-Modern Gender Theory. *Journal of Medicine and Health Science*, 1(2), 50-55.
- Denzin, N. K. (2017). *Sociological methods*. New York : Routledge.
- Dreyfus, H. & Rabinow, P. (2014). *Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago, IL : University of Chicago Press.
- Dunne, P. R. & Clark, S. (2019). *Comparative Legal Review of Gender Recognition Laws Across the Commonwealth*. London, UK : Equality & Justice Alliance.
- Elizabeth, C. & Baines, S. (1998). Does gender affect business ‘performance’? A study of microbusinesses in business services in the UK. *Entrepreneurship & Regional Development*, 10(2), 117-135.
- Escobar, A. (2011). *Encountering development: The making and unmaking of the Third World*. Princeton, NJ : Princeton University Press.
- Fanon, F., Philcox, R., Sartre, J., Bhabha, H. K. & West, C. (2021). *The wretched of the earth*. (60th anniversary edition). New York : Grove Press.
- Foucault, M. (1983). *The Subject and Power*. *Critical Inquiry*, 8(4), 777-795.
- Foucault, M. (2001). *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984*. Translated by Robert Hurley and others. London, UK : Penguin Books.
- Foucault, M. (2019). *Power: the essential works of Michel Foucault 1954-1984*. London, UK : Penguin Books.
- Gramsci, A. (1999). *Antonio Gramsci*. London, UK : The Electric Book Company.
- Hall, S. (1997). Culture and power. *Radical Philosophy*, 86(27), 24-41.
- Jackson, A. P. & Cook, M. N. (1999). *Genders and Sexualities in modern Thailand*. Bangkok, THA : Silkworm Books.
- Jamshed, S. (2014). Qualitative Research Method-interviewing and Observation. *Journal of Basic and Clinical Pharmacy*, 5(4), 87-88.

- Katz, J. (2007). *The invention of heterosexuality*. Chicago, IL : University of Chicago Press.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. (2000). *Paradigmatic controversies, contradictions, And emerging confluences*. In *Handbook of Qualitative Research*. (2nded). edited by Denzin K. and Lincoln, Y.S. London, UK : Sage publications.
- Marion, J. S. (2014). *Ballroom Dance and Glamour*. New York : Bloomsbury.
- Markula-Denison, P. & Pringle, R. (2007). *Foucault, sport and exercise: Power, knowledge and transforming the self*. New York : Routledge.
- Migdalek, J. (2023). Dance Instruction - Dance Induction: Aesthetics, Gender Performance, and the Dancing Male. *Journal of Performance and Contemporary Culture*, 9(18), 76-86.
- Noklang, S., Prakongpan, P., Meepan, W., Dechawatsinsiri, N., Niyomdech, A., & Hernandez, V. (2023). Critical Participatory Action Research for Development of Private School Teachers' Work Approaches in Bangkok. *Journal of Research and Curriculum Development*, 13(2), 39-52.
- Picart, C. J. S. (2006). *From ballroom to dancesport: Aesthetics, athletics, and body culture*. New York : State University of New York Press.
- Pilcher, J. & Whelehan, I. (2016). *Key concepts in gender studies*. Thousand Oaks, CA : Sage Publishers.
- Wong, Y. N. (2023). *Gender and Sexuality Performances Among LGBT+ Equality Dancers: Photo Elicitation as a Method of Inquiry*. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, 1–14. <https://doi.org/10.1177/16094069231182015>
- Yamanashi, L. A. & Bulman, R. C. (2009). The choreography of gender: Masculinity, femininity, and the complex dance of identity in the ballroom. *Men and Masculinities*, 11(5), 602-621.

การบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Participatory Safety Management in Educational Opportunity Expansion Schools

พชฎ นรสิงห์¹ อีระวัฒน์ มอนไธสง² และวีรภัทร ภัทรกุล³

Pachata Norasingha, Teerawat Montaisong and Weeraphat Phattharakul

Received: December 06, 2024

Revised: March 26, 2025

Accepted: March 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ ขอบข่าย และมาตรการในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 381 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร และครูผู้รับผิดชอบงานด้านความปลอดภัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน เก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย (1) ภาวการณ์ช่วยเหลือด้านบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา (2) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา (3) การบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา และ (4) มาตรการและขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยมีมาตรการและขอบข่ายความปลอดภัย คือ (1) มาตรการด้านการป้องกัน (2) มาตรการด้านการปลุกฝัง และ (3) มาตรการด้านการปราบปราม โดยมาตรการดังกล่าวครอบคลุมขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย คือ (1) ด้านอุบัติเหตุ (2) ด้านการใช้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: teerawatmontaisong@gmail.com, Tel 080-0752200

ความรุนแรง (3) การล่วงละเมิดสิทธิ และ (4) ด้านสุขภาพอนามัยทางกายและจิตใจ และ 2) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, S.D.=1.09) เมื่อพิจารณาภาพรวมของแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารความปลอดภัยในด้านการมีส่วนร่วมรับประโยชน์สูงสุด ($\bar{X} = 3.63$, S.D.=0.92) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน ($\bar{X} = 3.37$, S.D.=1.18) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ($\bar{X} = 3.36$, S.D.=1.15) และด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล มีคะแนนต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.33$, S.D.=1.15)

คำสำคัญ: การบริหารความปลอดภัย, การมีส่วนร่วม, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the components, scope, and measures of participatory safety management in Educational Opportunity Expansion Schools under the Office of the Basic Education Commission; and 2) to study the current status of participatory safety management in Educational Opportunity Expansion Schools under the Office of the Basic Education Commission. The sample consisted of 381 Educational Opportunity Expansion Schools under the Office of the Basic Education Commission. The informants were administrators and teachers responsible for safety work. The research instrument used was a current status questionnaire. Data were collected through analysis and synthesis from relevant documents, concepts, theories, and research. The statistics used for data analysis were mean and standard deviations. The research results found that 1) the components of participatory safety management in Educational Opportunity Expansion Schools consisted of (1) a network of partners in safety management in schools, (2) participation in safety management in educational institutions, (3) safety management in schools, and (4) measures and scope of safety in schools. The measures and scope of safety in schools were (1) prevention measures, (2) indoctrination measures, and (3) suppression measures. The aforementioned measures covered the safety scope in schools of all 4 threat groups, namely

(1) accident aspects, (2) violence aspects, (3) rights violations aspects, and (4) physical and mental health aspects; and 2) the results of the current status study revealed that the overall participatory safety management in Educational Opportunity Expansion Schools was at a moderate level ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 1.09). When considering the overall picture of each aspect, the highest score was found for safety management in the participatory benefit sector ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.92), followed by participation in planning ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.18), participation in implementation ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 1.15), and participation in monitoring and evaluation ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.15).

Keywords: safety management, participation, Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ มีเป้าหมายให้คนทุกช่วงวัยได้รับการศึกษา การดูแลและป้องกันจากภัยคุกคามในชีวิตรูปแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ด้านความปลอดภัย โดยมุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยของผู้เรียนทุกคน มีระบบและกลไกการป้องกันดูแลความปลอดภัย ให้กับนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ สร้างภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีและเทคโนโลยี ในการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ และชีวิตวิถีถัดไป (สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

การบาดเจ็บในเด็ก (Child Injury) เป็นปัญหาที่สำคัญของทั่วโลก สำหรับประเทศไทย การบาดเจ็บ (Injury) เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตของเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี โดยในช่วงปี พ.ศ. 2558 - 2562 มีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เสียชีวิตจากการบาดเจ็บทั้งหมด 10,524 คน หรือเฉลี่ยปีละ 2,105 คน โดยในจำนวนนี้เป็นกลุ่มที่ทราบสาเหตุชัดเจนจำนวน 8,993 คนหรือเฉลี่ยปีละ 1,799 คน หรือ

วันละเกือบ 5 คน และเมื่อพิจารณาสาเหตุการเสียชีวิตจากการบาดเจ็บ (Injury) ที่สำคัญในกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ใน 5 อันดับแรก ได้แก่ อุบัติเหตุขนส่งทางบก การจมน้ำ อุบัติเหตุอื่นที่คุกคามการหายใจ การสัมผัสกระแสไฟฟ้า รังสี อุณหภูมิ หรือความดัน และการถูกทำร้าย (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2562)

โรงเรียนนับว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อเด็กมาก เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ ในวัยเรียนจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษา การสร้างความปลอดภัยในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาที่สำคัญ คือ มาตรการในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย เนื่องจากมาตรการดังกล่าวยังคงเน้นกลุ่มวัยแรงงานเป็นเป้าหมายหลัก ถึงแม้กระทรวงศึกษาธิการจะได้กำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา แต่ปัจจุบันพบว่า นโยบายนี้ยังขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง และสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการบริหารงานและพัฒนาสถานศึกษาในด้านอื่น ๆ เป็นหลัก ทำให้การบริหารงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาถูกลดทอนความสำคัญลงไป โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในต่างจังหวัด ยังมีการจัดการด้านความปลอดภัยที่ต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ (กนกอร อุ่นสถานนท์, 2563) เนื่องมาจากปัจจัยในหลายด้าน เช่น จำนวนงบประมาณที่ได้ไม่เพียงพอจึงทำให้ขาดความสามารถในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพราะในการดำเนินการนั้นย่อมต้องใช้งบประมาณ อีกทั้งโรงเรียนยังขาดการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน รวมไปถึงการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานของเอกชน

การบริหารความปลอดภัยในสถานศึกษา ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการที่จะนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ด้วยการสื่อสารเพื่อให้ชุมชนเห็นปัญหา และสร้างความตระหนักในปัญหาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดึงศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่อย่างหลากหลายออกมาใช้ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารสถานศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับ (พชฎ นรสิงห์ และสิริธัญญา โกษะ, 2567) อีกทั้งมีส่วนช่วยให้การพัฒนาสถานศึกษาเกิดประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ภายใต้การขับเคลื่อนด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน องค์ประกอบ ขอบข่ายและมาตรการในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยาย

โอกาสทางการศึกษา เพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีความปลอดภัย และเพื่อให้การดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ขอบข่าย และมาตรการในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. ศึกษาองค์ประกอบ ในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษามาตรการ และขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ เพื่อหาองค์ประกอบ ขอบข่าย และมาตรการที่เกี่ยวข้องในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง
2. ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 6,787 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างอ้างอิงตามตารางของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 378 แต่เนื่องจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดที่มีโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาน้อย จึงได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนใน 3 จังหวัดนี้ จังหวัดละ 1 โรงเรียน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 381 โรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน ได้แก่ ผู้บริหาร และครู

ผู้รับผิดชอบงานด้านความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน มีดัชนีความสอดคล้องไม่น้อยกว่า 0.5 และนำแบบสอบถามไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธี Cronbach Alpha จากผู้บริหาร และครูที่เป็นหัวหน้างานเกี่ยวกับความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้บริหารผู้บริหาร โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล พร้อมทั้งแนบบแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีคำอธิบายรายละเอียด วัตถุประสงค์ วิธีการตอบ และวิธีการรับคืนแบบสอบถาม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างสามารถทำแบบสอบถามด้วยการการสแกน QR code และทำแบบสอบ ผ่านช่องทางออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ด้วยค่าความถี่ และร้อยละ วิเคราะห์สภาพปัจจุบันที่มีผลต่อการบริหารจัดการความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยของข้อมูลตามแนวของลิเคิร์ท (Likert Method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) กำหนดไว้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง เห็นด้วยมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบในการบริหารความปลอดภัยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ภาวการณ์ช่วยเหลือด้านบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา 2) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา 3) การบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา และ 4) มาตรการและขอข่วยความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยมาตรการและขอข่วยความปลอดภัยในสถานศึกษาที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ประกอบด้วย 3 มาตรการ ดังนี้ 1) มาตรการด้านการป้องกัน 2) มาตรการด้านการปลูกฝัง และ 3) มาตรการด้านการปราบปราม โดยมาตรการดังกล่าวจะต้องครอบคลุมขอข่วยความปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย คือ 1) ด้านอุบัติเหตุ 2) ด้านการใช้ความรุนแรง 3) การล่วงละเมิดสิทธิ และ 4) ด้านสุขภาพอนามัยทางกายและจิตใจ

2. สภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, S.D.=1.09) เมื่อพิจารณาภาพรวมของแต่ละด้านพบว่า สถานศึกษามีการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมรับประโยชน์สูงสุด ($\bar{X} = 3.63$, S.D.=0.92) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน ($\bar{X} = 3.37$, S.D.=1.18) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ($\bar{X} = 3.36$, S.D.=1.15) และสถานศึกษามีการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.33$, S.D.=1.15)

เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีการร่วมกันวางแผนปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษา และวางแผนเพื่อแก้ไขช่วยเหลือ เยียวยา และฟื้นฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย สูงที่สุด ($\bar{X} = 3.38$, S.D.=1.16) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันจัดกิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย สูงที่สุด ($\bar{X} = 3.39$, S.D.=1.17) ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันติดตาม ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะ กิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากร

ทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย สูงที่สุด ($\bar{X} = 3.36$, S.D.=1.13) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความภาคภูมิใจ และได้รับการยกย่องในการมีส่วนร่วมจัดทำระบบการแก้ปัญหา การช่วยเหลือ เยียวยา ฟ้นฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.65$, S.D.=0.90) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วม	ระดับคะแนน	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
การมีส่วนร่วมวางแผน		
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันวางแผนป้องกันความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.37	1.18
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันวางแผนปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.38	1.16
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันวางแผน เพื่อแก้ไข ช่วยเหลือ เยียวยา และฟื้นฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.38	1.16
เฉลี่ยรวมการมีส่วนร่วมวางแผน	3.37	1.18
การมีส่วนร่วมดำเนินการ		
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันดำเนินการประเมินความเสี่ยงเพื่อจัดทำแผนความปลอดภัย และจัดระบบช่องทางการสื่อสารด้านความปลอดภัยเพื่อป้องกันความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.36	1.15
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันจัดกิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ใ้มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.39	1.17
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันดำเนินการ แก้ไข ช่วยเหลือ เยียวยา และฟื้นฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.33	1.15
เฉลี่ยรวมการมีส่วนร่วมดำเนินการ	3.36	1.15

การบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วม	ระดับคะแนน	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล		
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันติดตาม ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะ กิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.36	1.13
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายร่วมกันติดตาม ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะ กิจกรรมปลูกฝังให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.36	1.13
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมติดตามผล และให้ข้อเสนอแนะ การ แก้ไขปัญหา การช่วยเหลือเยียวยา พันฟูจิตใจนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความ ไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย	3.31	1.13
เฉลี่ยรวมการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล	3.33	1.15
การมีส่วนร่วมรับประโยชน์		
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความภาคภูมิใจ และ ได้รับการ ยกย่องในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนความปลอดภัยในสถานศึกษา	3.64	0.91
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความภาคภูมิใจ และ ได้รับการ ยกย่องในการมีส่วนร่วมจัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมด้านความปลอดภัยใน สถานศึกษา	3.60	0.90
สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความภาคภูมิใจ และได้รับการ ยกย่องในการมีส่วนร่วมจัดทำระบบการแก้ปัญหา การช่วยเหลือ เยียวยา พันฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา	3.65	0.90
เฉลี่ยรวมการมีส่วนร่วมรับประโยชน์	3.63	0.92
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	3.42	1.09

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษารองค้ประกอบในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบ ในการบริหารความปลอดภัยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ภาคีเครือข่ายด้านบริหารจัดการ ความปลอดภัยในสถานศึกษา 2) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา

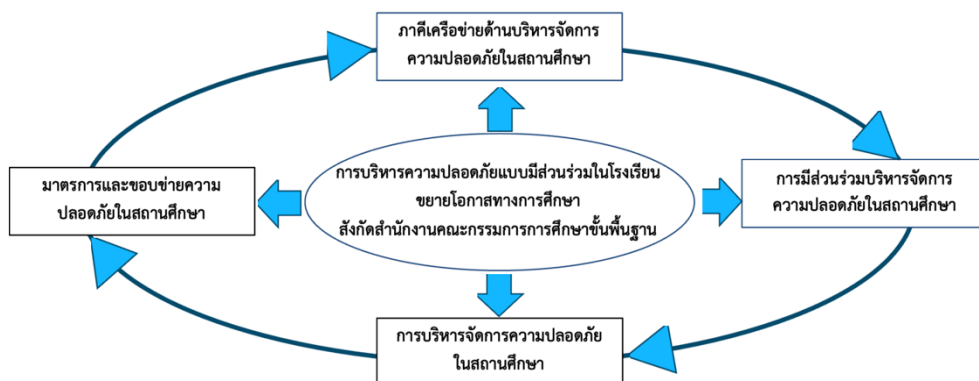
3) การบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา และ 4) มาตรการและขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษา เนื่องจากในการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาเพื่อร่วมกันบริหารจัดการความปลอดภัยภายใต้มาตรการและขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของธำรงค์ จันทฤทธิ และคณะ (2567) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา ได้องค์ประกอบ 4 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 3 ขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา และสอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ อุทัยแสน (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยสถานศึกษา พบว่า มีองค์ประกอบคือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย การบริหารความเสี่ยง การกำหนดแผนและมาตรการความปลอดภัย การประเมินความปลอดภัย นโยบายด้านความปลอดภัย และการป้องกันความเสียหาย การศึกษามาตรการและขอบข่ายด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา พบว่า มาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาประกอบด้วย มาตรการด้านการป้องกัน มาตรการด้านการปลุกฝัง และมาตรการด้านการปราบปราม โดยมาตรการดังกล่าวจะต้องครอบคลุมขอบข่ายความปลอดภัยในสถานศึกษาทั้ง 4 กลุ่มภัย คือ ด้านอุบัติเหตุ ด้านการใช้ความรุนแรง ด้านการล่วงละเมิดสิทธิ์ และด้านสุขภาพอนามัยทางกายและจิตใจ โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดมาตรการที่สามารถช่วยให้การดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษามีความชัดเจนมีความเป็นระบบ มีความคล่องตัวนอกจากนี้สถานศึกษาต้องกำหนดขอบข่ายภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนให้ชัดเจน สอดคล้องกับธนัทธวัฒน์ วรวัชรบวรชัย และคณะ (2567) ที่ทำการศึกษาเรื่องการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า การบริหารความปลอดภัยในโรงเรียน ต้องประกอบด้วย หลักการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียน การจัดขอบข่ายความปลอดภัยในโรงเรียน และ มีมาตรการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา และสอดคล้องกับอดิศร ดีปานธรรม และคณะ (2562) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบแผนการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านมาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุในสถานศึกษา 2) ด้านมาตรการป้องกันและแก้ไข

อุปถัมภ์ในสถานศึกษา 3) ด้านมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม 4) ด้านมาตรการการรักษาความปลอดภัยในสุขภาพอนามัยของนักเรียน

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขยายโอกาสมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น มีบุคลากรน้อย บุคลากรมีภาระงานค่อนข้างมาก และงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอที่จะดำเนินงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจากรุวรรณ เหยิบไธสงค์ (2563) ที่ทำการศึกษาการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดปทุมธานี พบว่าปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านความปลอดภัยของโรงเรียนประกอบด้วย ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหาร นอกจากนี้ สถานศึกษามีมาตรการในการดำเนินงานด้านความปลอดภัยที่ไม่ครอบคลุม ซึ่งผลจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า โรงเรียนมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับมาตรการด้านการปลูกฝังและปราบปราม โดยร่วมกับภาคีเครือข่ายวางแผนและจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังให้ความรู้ด้านความปลอดภัยแก่นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษารวมถึงวางแผนจัดทำระบบเพื่อแก้ไข ช่วยเหลือ เยียวยา และฟื้นฟู นักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่ปลอดภัย สอดคล้องกับสุพักตร์ เลยกกลาง (2566) ที่ศึกษาการบริหารด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา พบว่า การกำหนดแผนแนวทางปฏิบัติ มาตรฐานเพื่อความปลอดภัย รวมถึงนโยบายด้านความปลอดภัยของโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก ยังมีระดับที่ต่ำและไม่ครอบคลุมในทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็กมีจำนวนน้อย จึงทำให้การบริหารด้านความปลอดภัยในสถานศึกษามีข้อจำกัด ทั้งด้านการกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ด้านการกำหนดแผนและมาตรการความปลอดภัย และด้านนโยบายด้านความปลอดภัย

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ภาคีเครือข่ายด้านบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา 2) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา 3) การบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา และ 4) มาตรการและขอความช่วยเหลือความปลอดภัยในสถานศึกษา แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบในการบริหารความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนขยายโอกาส
ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปพัฒนาการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้วางแผนกำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความด้านความปลอดภัยให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา
2. สามารถนำผลการวิจัยนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กนกอร อุ่นสถานนท์. (2563). การบริหารด้านความปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 กรุงเทพมหานคร. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 10(2), 1-14.

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2562). *สถานการณ์การเสียชีวิตจากการบาดเจ็บ (Injury) ของเด็กในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558-2562*. เข้าถึงได้จาก <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1343520221109024056.pdf>
- จารุวรรณ เหยิบโธสงค์. (2563). *การจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนเอกชน จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา). วิทยาลัยครู ศาสตร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชัยวัฒน์ อุทัยแสน. 2555. *กลยุทธ์ความปลอดภัยสถานศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนัทวัฒน์ วรวัชรบวรชัย และคณะ. (2567). การบริหารความปลอดภัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 10(1), 151-157.
- ธำรงค์ จันทฤทธิ และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(9), 778-792.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พชฎ นรสิงห์ และสิริญา โภชะ. (2567). การบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา. *วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น*, 11(2), 107-118.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. เข้าถึงได้จาก <https://www.obec.go.th/wp-content/uploads/2023/04/นโยบายและจุดเน้น-66-PDF.pdf>
- สุพักตร์ เลยกกลาง. (2566). การบริหารด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 3(1), 465-474.
- อดิสร ดีปานธรรม, ปรีชา ดิลกภูมิสิทธิ์ และกิตติวงศ์ สาสวด. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 16(31), 66-75.

แนวทางการหนุนเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

Guidelines for Promoting Cultural Identity to Promote Cultural Tourism
in Pak Nam Pho District, Nakhon Sawan Province

กฤษณะ ดาราเรือง¹

Kritsana Dararuang

Received: December 12, 2024

Revised: March 12, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ และ 2) ศึกษาแนวทางในการนำอัตลักษณ์วัฒนธรรมไปสู่การพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพผ่านพฤติกรรมและมุมมองของนักท่องเที่ยว เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 385 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรง ระหว่าง 0.80-1.00 และค่าความเที่ยง เท่ากับ .970 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาเที่ยวเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ โดยเป็นการท่องเที่ยวแบบมาเช้าเย็นกลับมีค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและบริการต่ำกว่า 5,000 บาทต่อครั้ง 2) นักท่องเที่ยวมีความสนใจในสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงสุด คือ ประเพณีตรุษจีน รองลงมาคือ อาหารอร่อย พื้นถิ่น สถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอิน วัด ศาลเจ้า ผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นถิ่น ตามลำดับ 3) นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นในการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย การพัฒนารูปแบบกิจกรรมในงานประเพณีที่สร้างประสบการณ์แก่

¹ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chaopraya University

นักท่องเที่ยว ความสะดวกในการจอดรถ การพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมรวมถึงจุดบริการ ณ สถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอินที่มีมาตรฐาน การประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยว และการพัฒนาสินค้าของฝากที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองปากน้ำโพหรือของฝากจากนครสวรรค์

คำสำคัญ: การหมุนเสริม, อัตลักษณ์, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study tourists' interest in cultural tourism products and services in Pak Nam Pho, Nakhon Sawan Province; and 2) to explore guidelines for applying cultural identity to the development of cultural tourism products and services in Pak Nam Pho through tourists' behavior and perspectives. This was the quantitative research. The sample consisted of 385 tourists in Pak Nam Pho city, Nakhon Sawan province, using accidental sampling. The research instrument was a five-point rating scale questionnaire with a validity between 0.80 and 1.00 and a reliability of .970. Data analysis included mean, standard deviations, and content analysis. The research results found that 1) most tourists had visited Pak Nam Pho, Nakhon Sawan Province, on a day trip, spending less than 5,000 baht per trip on goods and services; 2) tourists were most interested in cultural tourism products and services, namely Chinese New Year traditions, followed by delicious local food, tourist attractions, check-in points, temples, shrines, souvenirs, and local woven fabrics, respectively; 3) tourists expressed their opinions on developing cultural tourism products and services, including developing activities at traditional events that created experiences for tourists, providing convenient parking, developing landscapes and the environment, including standardized service points at tourist attractions and check-in points, promoting tourist routes, and developing souvenir products that represented the identity of Pak Nam Pho or Nakhon Sawan.

Keywords: promotion, identity, culture, cultural tourism

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมียุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยซึ่งมีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ ประเด็นการสร้างควมหลากหลายด้านการท่องเที่ยว โดยรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง มุ่งพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้มีมูลค่าสูงเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วยอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทยและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจและความหลากหลายของการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มของตลาดยุคใหม่ โดยในแผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) มีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเด็นที่ 5 คือการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลกโดยพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพโดยยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอัตลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ซึ่งประกอบไปด้วย 6 แผนย่อย ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม 2) การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ 3) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย 4) การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ 5) การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค และ 6) การพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว ทั้งนี้ กรมการท่องเที่ยว (2566) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว โดยการต่อยอดความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการพัฒนาสินค้า บริการ และกิจกรรมเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งเมืองท่องเที่ยวหลัก เมืองท่องเที่ยวรอง และชุมชน ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งสินค้า บริการ และกิจกรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเดินทางท่องเที่ยวไปสู่พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และความแตกต่างทางด้านสังคม วัฒนธรรม และผู้คน เพื่อให้คนได้เรียนรู้และสัมผัสกับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น สร้างความรู้ความเข้าใจและที่สำคัญคือการเห็นคุณค่าของ เอกลักษณ์และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม และผู้คนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยยังถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย และต่อ

มุมมองการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมให้สืบทอดคงอยู่ในสังคมไทย (จิตาวิร์ สุขคร, 2562) การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นประเด็นที่วงวิชาการด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาตลอดจนวัฒนธรรมศึกษาให้ความสนใจในการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วย ประเด็นทุนทางวัฒนธรรม สินค้าทางวัฒนธรรม การสร้างวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในมิติทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวซึ่งกำลังอยู่ในกระแสนิยม พร้อมกับการทำความเข้าใจ การทำความเข้าใจความหมายและประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญยสฤกษ์ อเนกสุข, 2563) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจในท้องถิ่น และเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการสร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังสามารถมีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ด้วยการอนุรักษ์ สืบสาน ตลอดจนการสร้างสรรค์และต่อยอดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Richa & Naithani, B. P., 2024)

สินค้าและบริการทางวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายของประเทศในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยมุ่งเน้นการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาใช้ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามที่รัฐบาลประกาศนโยบายสนับสนุน Soft Power และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลกเพื่อผลักดันให้เกิดประโยชน์และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (กรุงเทพธุรกิจ, 2565) ทั้งนี้ UNESCO ได้กำหนดนิยามของสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม คือ สินค้าอุปโภคบริโภคที่เผยแพร่แนวคิด สัญลักษณ์ และวิถีชีวิต สินค้าทางวัฒนธรรมเป็นการนำเสนอข้อมูลรวมถึงความบันเทิงซึ่งสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ Vahid, M. & Salimi, H. (2004) อธิบายว่า สินค้าและบริการทางวัฒนธรรม คือ การนำความคิด ภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรม ของผู้ให้บริการโดยนำเสนอออกมาในรูปแบบของสินค้าหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มอบแก่ผู้บริโภค ซึ่งสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากผู้คนในพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว

ปากน้ำโพ เป็นชุมชนที่อยู่ในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางน้ำซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย อันเกิดจากแม่น้ำปิงซึ่งบรรจบกับแม่น้ำน่าน (แควใหญ่) ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ในอดีตเป็นที่รู้จักกันในนามเมืองนครพิงค์ เมืองขอนแก่น เมืองปากน้ำโพ เมืองสี่แคว ซึ่งในอดีตเคยเป็นศูนย์รวมทางการค้าทางน้ำจากการที่มีชาวจีนหลั่งไหลเข้ามาขายแรงงาน และประกอบการค้าต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น และจากการ

ขยายตัวของการคมนาคมทางรางจึงมีการปรับเปลี่ยนศูนย์กลางการค้าจากฝั่งตะวันตก คือ ฝั่งแม่น้ำน่าน มาเป็นฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา หรือเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันคือ “ตลาดปากน้ำโพ” ซึ่งในปี พ.ศ. 2447 มีจำนวนชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ประมาณ 6,000 คน ในขณะที่ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) มีจำนวนชาวจีน ประมาณ 10,000 คน จำนวนคนจีนในมณฑลนครสวรรค์จึงจัดว่าอยู่ในอันดับ 3 รองมาจากกรุงเทพมหานครและภูเก็ต โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว รองลงมาคือจีนไหหลำ แคะ และกวางตุ้ง (จรรยา เหลียวตระกูล และคณะ, 2559) ทั้งนี้ ในปัจจุบันจากการสืบสานวิถีประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนลักษณะของความเป็นพุทธสังคมในการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมเมืองปากน้ำโพจึงมีความโดดเด่นในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในช่วงตรุษจีน ศิลปะการแสดงทั้งการแห่มังกร การเชิดสิงโต 5 ชาติพันธุ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น อาคารสัญลักษณ์ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา (อาคารพาสาน) ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ศาลเจ้าหน้าผา วัดนครสวรรค์ วัดคีรีวงศ์บนยอดเขาดาวดึงส์ และวัดวรนาทบรรพต (เขากบ) คลองฉนวนชวนรัก และอุทยานสวรรค์ เป็นต้น อีกทั้งยังมีร้านอาหารอร่อยที่หลากหลาย และผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมซื้อเป็นของฝากจากเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เช่น ขนมเปียะนมสด ขนมโมจิ ลูกชิ้นปลาราย กุนเชียงหมู และกุนเชียงไก่ ซึ่งล้วนแต่เป็นสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของพื้นที่

การเสริมสร้างศักยภาพสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นปัจจัยในการสร้างแรงดึงดูดหรือการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้ประกอบการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ให้มีศักยภาพที่สูง ตลอดจนการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนำมาซึ่งรายได้ของผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

2. ศึกษาแนวทางในการนำอัตลักษณ์วัฒนธรรมไปสู่การพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพผ่านพฤติกรรมและมุมมองของนักท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ และเนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างประชากรของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970) จำนวน 385 คน โดยมีความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 ซึ่งสามารถแทนจำนวนประชากรได้ 100,000 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5 Rating Scales) และแบบปลายเปิด โดยแบ่งเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคล ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ตอนที่ 3 ความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม และตอนที่ 4 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม โดยผ่านการตรวจสอบความตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของข้อคำถามกับสิ่งที่ต้องการศึกษา (Item Objective Congruence: IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 และการทดสอบความเที่ยง (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient; α) รวมทั้งฉบับเท่ากับ .970

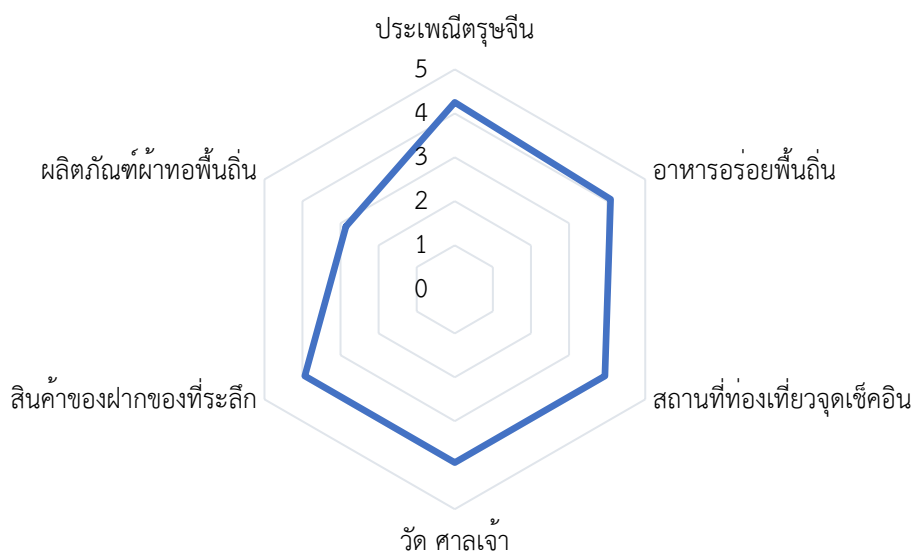
3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. นักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51.88 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.56 โดยมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 60.63 มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 15,000-20,000 บาท โดยส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวเมืองปากน้ำโพในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 98.13 และเป็นการท่องเที่ยวแบบ 1 วัน หรือมาเช้า เย็น

กลับ โดยรถยนต์ส่วนบุคคล คิดเป็นร้อยละ 45.00 ซึ่งการใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและบริการต่ำกว่า 5,000 บาทต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 47.81

2. นักท่องเที่ยวมีความสนใจสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองปากน้ำโพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 และเมื่อพิจารณาความสนใจสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความสนใจประเพณีตรุษจีน สูงสุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 รองลงมาคือ อาหารอร่อยพื้นถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 และความสนใจสถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอิน วัด ศาลเจ้า และ ผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก มีค่าเฉลี่ยที่เท่ากันเท่ากับ 3.94 ส่วนความสนใจผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นถิ่น มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 2.86 ตามลำดับ

ภาพที่ 1 ค่าเฉลี่ยความสนใจสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว

3. นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะในการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองปากน้ำโพหรือในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ ดังนี้

3.1 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมในงานประเพณีที่สร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าประเพณีตรุษจีนเมืองปากน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์เป็นงานประเพณีที่มีความยิ่งใหญ่และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ดังนั้น การพัฒนากิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาจะเป็นการสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

3.2 ความสะดวกในการจอดรถ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าความสะดวกในการจอดรถในจุดท่องเที่ยวหรือการใช้บริการร้านค้า ร้านอาหาร โดยเฉพาะถนนในเขตเทศบาลค่อนข้างหาที่จอดรถยากและมักจะมีการนำเครื่องกีดขวางมาวางไว้บริเวณหน้าร้านค้าต่าง ๆ จึงเป็นอุปสรรคและความไม่น่าประทับใจของนักท่องเที่ยวที่จะแวะซื้อสินค้าหรือใช้บริการ หากมีการพัฒนาหรือสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการร้านค้าหรือชุมชนเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน น่าจะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกมากขึ้น นอกจากนี้ ในสถานที่จอดรถ ณ จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ควรพัฒนาหรือจัดสรรพื้นที่จอดรถให้มีความเป็นระเบียบ ความปลอดภัยต่อทรัพย์สินมากขึ้น

3.3 การพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมรวมถึงจุดบริการ ณ สถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอินที่มีมาตรฐาน นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวและจุดเช็คอินในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์มีหลายแห่งและมีความน่าสนใจแต่ส่วนใหญ่ยังขาดการพัฒนาด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความร่มรื่นน่าพักผ่อน และการบริการที่มีมาตรฐาน เช่น ห้องสุขา จุดบริการประชาสัมพันธ์ข้อมูล รวมถึงสถานที่จอดรถ

3.4 การประชาสัมพันธ์เส้นทาง (Route) การท่องเที่ยวในเขตเมือง นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการทางวัฒนธรรมหลายแห่งที่สามารถเที่ยวได้ทั้งวันทั้งในส่วนของตลาดเช้า วัด ศาลเจ้า จุดถ่ายภาพ ร้านอาหาร ร้านของฝาก หลายแห่งและกระจายอยู่ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ ซึ่งหากมีการพัฒนาป้ายแสดง Route ในเขตเมืองโดยเป็นป้ายให้นักท่องเที่ยวสามารถตามรอยแหล่งท่องเที่ยว หรือเดินทางตามป้ายแนะนำจะสามารถสร้างความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสร้างความน่าสนใจในการเดินทางมากยิ่งขึ้น

3.5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองปากน้ำโพหรือของฝากจากนครสวรรค์ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า เมืองปากน้ำโพมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในการเป็นเมืองการค้าในอดีตที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชุมชนชาวจีนที่สะท้อนออกมาจากงานประเพณี อาหาร วิธีการค้า ดังนั้น หากมีการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของฝากที่หลากหลายและสะท้อนอัตลักษณ์ของเมืองปากน้ำโพหรือจังหวัดนครสวรรค์และสร้างการรับรู้ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวน่าจะสร้างรายได้ให้กับพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวเมืองปากน้ำโพ เขตเทศบาลนครนครสวรรค์ โดยท่องเที่ยวแบบมาเช้า-เย็นกลับ โดยรถยนต์ส่วนบุคคล มีการใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและบริการต่ำกว่า 5,000 บาทต่อครั้ง ซึ่งจากผลของการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าเมืองปากน้ำโพ เขตเทศบาลนครนครสวรรค์ มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวและกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือการใช้บริการซ้ำเป็นการแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความประทับใจจากประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งจากผลการวิจัยที่พบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวแบบมาเช้า เย็นกลับ และมีการใช้จ่ายต่ำกว่า 5,000 บาทต่อครั้ง ดังนั้น จึงเป็นโจทย์ที่ท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้นโดยมีการนอนพักค้างคืนซึ่งจะทำให้มีการใช้จ่ายในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของอัญชลี สมใจ และพันธุ์วี ณ ลำพูน (2563) ที่ศึกษาวิจัยพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตำบลบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวแล้วและกลับมาเที่ยวซ้ำ มีแผนการเดินทางช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ซึ่งเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลกับครอบครัว และเป็นการท่องเที่ยวแบบเช้า เย็นกลับ มีค่าใช้จ่ายต่อหัวต่ำกว่า 500 บาท โดยมีความสนใจการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการไหว้พระทำบุญ มีความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะ และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งงานวิจัยของพูนทรัพย์ เศษศรี, ขวลิย์ ณ ถลาง, เสรี วงษ์มณฑา และสุทธินันท์ พรหมสุวรรณ (2566) ที่ศึกษาวิจัยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยและการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร โดยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดยโสธรส่วนใหญ่มีการเดินทางมาท่องเที่ยว ณ จังหวัดยโสธร ช่วงเวลาเสาร์ อาทิตย์ โดยมีค่าใช้จ่ายต่อครั้งประมาณ 3,000 บาท ส่วนใหญ่ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด และการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของจังหวัดยโสธรจากการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. นักท่องเที่ยวมีความสนใจสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมเมืองปากน้ำโพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเพณีตรุษจีน อาหารอร่อยพื้นถิ่น สถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอิน วัดศาลเจ้า และผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก ทั้งนี้อาจเกิดจากจังหวัดนครสวรรค์มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปในการจัดงานประเพณีตรุษจีน โดยเป็นประเพณีและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมากกว่า 100 ปี มีอัตลักษณ์ในพิธีแห่เจ้าที่มีกิจกรรมในขบวนแห่ เช่น องค์กรสมมติเจ้าแม่กวนอิม ขบวนแห่เจ้า

พ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ แห่งมณฑล ขวบนสิงโต 5 ซาติพันธุ์ ขวบนเอ็งกอ ขวบนล่อแก้ว และศิลปะการรำ ถ้วย ซึ่งเป็นการสะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา ผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเชื้อสายจีนมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญเช่น ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ศาลเจ้าหน้าผา วัดนครสวรรค์ วัดศรีวงศ์ บรมยอดเขาดาวดึงส์ และวัดวรนาทบรรพต (เขากบ) เป็นต้น นอกจากนี้ จากการที่เมืองปากน้ำโพมีความโดดเด่นและขึ้นชื่อของอาหารอร่อยเนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น จึงมีวัฒนธรรมการรับประทานอาหารที่น่าสนใจ เช่น อาหารกวางตุ้งที่มีความโดดเด่นในด้านการคงความสดของวัตถุดิบใช้เครื่องเทศน้อยวิธีปรุงที่นิยมคือการนึ่ง การตุ๋น โดยอาหารเมืองปากน้ำโพที่ขึ้นชื่อคือ บะหมี่เกี๊ยว ข้าวหน้าเป็ด ข้าวหมูแดง เป็ดย่าง นอกจากนี้ ในอดีตเมืองปากน้ำโพมีชาวไหหลำอาศัยอยู่จำนวนมาก ดังนั้น วัฒนธรรมด้านอาหารจึงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยอาหารที่โดดเด่นคือ ข้าวมันไก่ตอน พะตุนยาจีน ขนมจีนไหหลำ และขนมบัวเกีย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชิตชนก อนันตมงคลกุล และกัญญาพัชร พัฒนา โภคินสกุล (2562) ที่ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต พบว่า แรงจูงใจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย สถานที่ท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น นักท่องเที่ยวมีแรงจูงใจในการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ใหม่ การสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านอาหาร การแต่งกาย และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น โดยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีความแปลกใหม่ มีคุณค่า สร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสบการณ์ เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา กิจกรรมเชิงวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมเชิงอาหารพื้นถิ่น และกิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรมประเพณีหรือเทศกาลต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่โดดเด่นของชาวจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถพบได้เฉพาะในพื้นที่เท่านั้นโดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองปากน้ำโพหรือในเขตเทศบาลนครสวรรค์ ประกอบด้วย 1) การพัฒนารูปแบบกิจกรรมในงานประเพณีที่สร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว 2) ความสะดวกในการจราจร 3) การพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมรวมถึงจุดบริการ ณ สถานที่ท่องเที่ยวจุดเช็คอินที่มีมาตรฐาน 4) การประชาสัมพันธ์เส้นทาง (Route) การท่องเที่ยวในเขตเมือง และ 5) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองปากน้ำโพหรือของฝากจากนครสวรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา โล่ห์สุวรรณ (2566) ที่ศึกษาวิจัยการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใจจังหวัดอ่างทอง พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดอ่างทอง คือ การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่

ใกล้เคียง การจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรมและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การจัดหาของที่ระลึกที่แสดงถึงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้หลากหลาย และงานวิจัยของนลินทิพย์ พิมพ์กลัด และภรณ์ หลาวทอง (2561) ที่ศึกษาวิจัยศักยภาพสินค้าและบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกีฬาและนันทนาการที่สามารถดึงดูดและเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวได้ของจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ โดยพบว่า ประเด็นคุณภาพของสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวได้ของจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ คือ การมีเรื่องราว/ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ สิ่งอำนวยความสะดวก คุณภาพของที่พักร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึก ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภค การประชาสัมพันธ์และช่องทางสื่อสาร สื่อออนไลน์/สารสนเทศทางการท่องเที่ยว อีกทั้งงานวิจัยของทัศนียา กิตติภาคย์พลุทธิ์, ทัศธร ศรีสุข และอัศนีย์ ญ น่าน (2563) ที่ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง พบว่า แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรับทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นผ่านเว็บไซต์ มีราคาอาหารและที่พักที่เหมาะสม มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน การจัดภูมิทัศน์ที่เป็นระเบียบน่าสนใจ และมีศูนย์บริการข้อมูล และการบริการ Wi-Fi แก่นักท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่

จากผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านพฤติกรรม ความสนใจสินค้าและบริการ ตลอดจนมุมมองของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

1. ความสนใจของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เทศกาลทางวัฒนธรรม (ตรุษจีน), อาหารท้องถิ่น และสถานที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนากิจกรรมและบริการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
2. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมุมมองและความสนใจของนักท่องเที่ยว คือ มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะประเพณีตรุษจีนที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่และมี

ประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ที่น่าสนใจสามารถต่อยอดการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนและมีใช้จ่ายในพื้นที่มากขึ้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น สถานที่จอดรถ ภูมิทัศน์ และจุดบริการนักท่องเที่ยว สามารถช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเมืองอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มการเข้าถึงและการรับรู้ของนักท่องเที่ยว

4. การสร้างแบรนด์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและความน่าสนใจให้กับการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรกำหนดแผนการพัฒนาสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ โครงสร้างพื้นฐานส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น สถานที่จอดรถ ห้องน้ำสะอาด จุดบริการนักท่องเที่ยว การติดตั้งป้ายบอกทางเพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการสร้างแบรนด์ของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของเมืองปากน้ำโพเพื่อการสร้างการรับรู้และ

จดจำของนักท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเป็นข้อมูลของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สร้างความน่าสนใจและสร้างประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว เช่น การมีส่วนร่วมหรือการเรียนรู้ในศิลปะการแสดงในช่วงเทศกาลตรุษจีน การส่งเสริมตลาดวัฒนธรรมในช่วงกลางคืน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มีการพักค้างคืนในพื้นที่มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2566). *แนวทางการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว*. เข้าถึงได้จาก: <https://www.dot.go.th/storage/กองพัฒนาบริการ/แนวทางปฏิบัติงาน>.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). *Soft Power ชูความเป็นไทยผ่านสินค้าและบริการวัฒนธรรม ทางเลือกนักธุรกิจ*. เข้าถึงได้จาก: <https://www.bangkokbiznews.com/social/1008281>
- จรรยา เหลียวตระกูล และคณะ. (2559). การสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนผ่านประเพณีตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ในรอบหนึ่งศตวรรษ. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*, 10(1), 11- 38.
- ชิดชนก อนันตมงคลกุล และกัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล. (2562). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 15(2), 1-20.
- ชิดาวิร์ สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 1(2), 1-7.
- ทัศนียา กิตติภาคย์พฤทธ์, ชัตตภร ศรีสุข และอัศนีย์ ณ น่าน. (2563). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(3), 72-84.
- นลินทิพย์ พิมพ์กัลลัด และภรณี หลาวทอง. (2561). ศักยภาพสินค้าและบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกีฬาและนันทนาการที่สามารถดึงดูดและเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวได้ของจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 505-522.

- บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. (2563). *ยล เยี่ยม เยือน เหย้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พูนทรัพย์ เศษศรี, ขวลิย์ ณ กลาง, เสรี วงษ์มณฑา และสุทธินันท์ พรหมสุวรรณ. (2566). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยและการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร. *วารสารวิทยาการจัดการวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 4(1), 56-73.
- วาสนา โล่ห์สุวรรณ. (2566). การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดอ่างทอง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 17(3), 158-174.
- อัญชลี สมใจ และพันธุ์วี ณ ลำพูน. (2563). พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตำบลบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 15(2), 13-27.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Richa & Naithani, B. P. (2024). A Review of Cultural Tourism. *Journal of advances and scholarly research in allied education*, 21(1), 45-50.
- Vahid, M. & Salimi, H. (2004). *Policy-making and culture in modern Iran*. Tehran : Baz Publication.

การพัฒนาแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพร เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย

Development of Knowledge Management Model for Herbal Use to Promote Health of the Elderly in Sukhothai Province

ถวิล จอมสือ¹ ณัฐรดา วงษ์นายะ² และประจักษ์ กีก้อง³

Tawil Jomsoueb, Nutrada Wongnaya and Prajak Kukong

Received: November 28, 2024

Revised: March 11, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพร และ 2) พัฒนาและประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย จำนวน 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ แพทย์แผนไทย ผู้บริหารและนักวิชาการสาธารณสุข พยาบาลวิชาชีพหมอฟันบ้าน ราษฎรสมุนไพร เครือข่ายผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตัวแทนครอบครัวและชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ และการพัฒนาแบบ จำนวน 65 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80–1.00 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.92 และ 0.94 และแบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพร โดยมีการกำหนดเป้าหมาย/หัวข้อความรู้ประเภทของสมุนไพร แสวงหาความรู้จากรายการโทรทัศน์ นำแนวปฏิบัติที่ดีจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพมาประยุกต์ใช้ โดยใช้วิธีการจดจำและไม่มีการประเมินผลความรู้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร; Kamphaeng Phet Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: tawil.8906@gmail.com, Tel. 081-2838906

ปัญหาการจัดการความรู้ที่อยู่ในระดับมากและปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง

2) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) ปัจจัยนำเข้า (4) กระบวนการ (5) ผลผลิต (6) ผลลัพธ์ (7) เงื่อนไขการใช้รูปแบบ (8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้องครอบคลุมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากและระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การจัดการความรู้, การใช้สมุนไพรส่งเสริมสุขภาพ, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the conditions, problems, and factors associated with herbal knowledge management; and 2) to develop and evaluate a model for herbal knowledge management to promote the health of the elderly. This was the research and development. A multi-stage sampling was employed. The sample consisted of 400 elderly people in Sukhothai Province. Key informants were purposively selected, including Thai traditional medicine practitioners, public health administrators and academics, professional nurses, traditional healers, herbalists, elderly networks, village health volunteers, family and community representatives, and experts in knowledge management and model development, 65 people. The research instruments included a questionnaire with a consistency index of 0.80–1.00, an alpha coefficient of 0.92 and 0.94, as well as an interview and assessment form. Data collection methods included in-depth interviews, focus group discussions, workshops, and expert-based seminars. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The results of the research found that 1) the conditions, problems, and factors associated with herbal knowledge management focused on the targets/topics of herbal knowledge, sought knowledge from television programs, and applied best practices from health-promoting hospitals. The method used was memorization and

no knowledge assessment. Knowledge management problems were high, while internal and external factors were moderate; 2) the development of a herbal knowledge management model to promote the health of the elderly consisted of eight components: (1) model principles, (2) model objectives, (3) inputs, (4) processes, (5) outputs, (6) outcomes, (7) model implementation conditions, and (8) success factors. The evaluation of the herbal knowledge management model for promoting the health of the elderly revealed high and high levels of suitability, feasibility, accuracy, comprehensiveness, and usefulness.

Keywords: model development, knowledge management, herbal health promotion, the elderly

บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการแพทย์และการสาธารณสุขมีความก้าวหน้าส่งผลให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้นและมีอัตราการเกิดที่ลดลง ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จากข้อมูล “ดัชนีการสูงวัย” (Aging Index) โดยเปรียบเทียบโครงสร้างกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไปกับกลุ่มประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี โดยดัชนีการสูงวัยมีค่าต่ำกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุน้อยกว่าจำนวนเด็ก โดยประชากรโลกได้เปลี่ยนผ่านสู่ประชากรสูงวัย อาทิ ยุโรป อเมริกาเหนือ ได้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว (Population Reference Bureau, 2012) ในขณะที่ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555) ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุยิ่งมีอายุมากขึ้นก็จะมีความเสี่ยงสูงขึ้นต่อการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังหรือโรคประจำตัว อันเกิดจากพฤติกรรมมารับประทานอาหาร การออกกำลังกายหรือพันธุกรรมหรือความเสื่อมถอยของสุขภาพร่างกาย ซึ่งส่งผลต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจ การดูแลระยะยาวเพื่อประคับประคองผู้สูงอายุไม่ให้มีภาวะสุขภาพทรุดโทรมไปกว่าเดิมนั้นเป็นเรื่องท้าทายยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข คือ การเร่งพัฒนาผู้ดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานและเร่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวและชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีทางเลือกในการดูแลสุขภาพอีกช่องทางที่สอดคล้องกับวิถี

ชีวิตและสามารถนำศาสตร์การแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ใช้ดูแลสุขภาพตนเองและชุมชนให้มีคุณภาพ (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2560)

องค์ความรู้ด้านการจัดการความรู้ถูกนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพและสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง โดยนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบำบัดรักษาโรค ตลอดจนนำมาใช้ในการดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพของชาวบ้านในชุมชน อย่างไรก็ตามกระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทในการฟื้นฟูและส่งเสริมให้การแพทย์แผนไทยและการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ที่ส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรประมาณ 60 ชนิดในสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งนำไปสู่การวิจัยและพัฒนา ตลอดจนการบรรจุยาจากสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ จนเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขในปี 2558 ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการการแพทย์แผนไทยและยาจากสมุนไพรได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย โดยคัดเลือกตำรับยาที่ดีมีประสิทธิภาพและความปลอดภัยให้เป็นรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (กรมการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก, 2564)

จังหวัดสุโขทัย มีนโยบายมุ่งเน้นการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ เสริมสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ โดยเชื่อมโยงใน 4 มิติ คือ 1) สมุนไพร 2) การแพทย์แผนไทย 3) ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และ 4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยส่งเสริมเศรษฐกิจเกษตรกรรมทางเลือก ส่งเสริมการนำสมุนไพรไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ผ่านวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มธุรกิจท้องถิ่นที่มีศักยภาพ อีกทั้งยังพบปัญหาการใช้ยาในผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาปฏิกิริยาไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรน้อย เนื่องจากขาดความรู้ด้านสมุนไพร ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ผู้คนจากรุ่นต่อรุ่นและมีผู้สูงอายุเพียง 2,434 คน ที่ใช้สมุนไพรในการรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพ (กลุ่มงานแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย, 2564) ประชากรจังหวัดสุโขทัยที่มีอายุเกิน 60 ปี ในปี พ.ศ. 2564 มีจำนวนร้อยละ 27.95 (กองสถิติสังคม, 2564) สำหรับสถานการณ์ผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัยที่ยังไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน 3,011 คน มีผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้/ไม่มีคนดูแล/ไม่มีรายได้/ผู้ป่วยเรื้อรังติดบ้านติดเตียง จำนวน 400 คน มีผู้สูงอายุที่รับภาระดูแลคนพิการ ผู้ป่วยเรื้อรัง บุตรหลานและจิตเวช จำนวน 9,494 คน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย, 2564) นอกจากนี้ จากการสำรวจสถานะสุขภาพผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ยังพบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพ อาทิ อ่อนเพลีย การเคลื่อนไหวร่างกายช้าและเจ็บป่วยเป็นประจำ โดยผู้สูงอายุบางส่วนนำสมุนไพรมาใช้ในการบำรุงส่งเสริมสุขภาพด้วยตนเอง เนื่องจากประหยัดค่าใช้จ่ายและหาได้ง่าย ประสพการณ์การใช้สมุนไพร

ที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาจากการใช้ยาได้มากกว่าคนในกลุ่มวัยอื่นและความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดผลไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาได้ง่าย (วีรศักดิ์ เมืองไพศาล, 2556) และจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดความรู้การใช้สมุนไพร ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายด้าน อาทิ ไม่มีเวทีย่อยแบ่งปันความรู้การใช้สมุนไพรระหว่างผู้สูงอายุกับหมอพื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทย การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากครูสู่ศิษย์ การถ่ายทอดภายในครอบครัวส่วนใหญ่มาจากการจดจำ ขาดการบันทึกความรู้ ขาดการสืบสานถ่ายทอดความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในชุมชนและชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย

จากสภาพและปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย เพื่อให้หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ร่วมกับเครือข่ายผู้สูงอายุทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับชุมชนและเครือข่ายความรู้ด้านสมุนไพร ทราบถึงองค์ประกอบ ขั้นตอนการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านกับความรู้ด้านการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนไทย ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้การใช้สมุนไพรผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเก็บความรู้และการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงสังคม สุขภาพและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองด้านสมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างปลอดภัยและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อพัฒนาและประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา สภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วย ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี

ขึ้นไปในจังหวัดสุโขทัย จำนวน 129,475 คน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสุโขทัย, 2565) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากตารางของทาโร ยามาเน่ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 ความคาดเคลื่อน $\pm 5\%$ (Yamane, T., 1973) สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบกำหนดคำตอบให้เลือก และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.80–1.00 และนำแบบสอบถามทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของคอนบาค ของแบบสอบถามทั้งฉบับ = 0.92 และ 0.94 จากนั้นทำการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย

1. การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ เอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบและจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 22 เรื่อง เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบบันทึก การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์เนื้อหา

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้บริหารและบุคลากรทางการแพทย์ การแพทย์แผนไทย การสาธารณสุข ผู้สูงอายุ ปราชญ์สมุนไพรพื้นบ้าน หมอยา อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และด้านการพัฒนารูปแบบ จำนวน 65 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปเนื้อหาและสังเคราะห์เนื้อหาจากข้อสรุปของที่ประชุม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ ด้านการใช้สมุนไพร ด้านสาธารณสุขและการแพทย์แผนไทย ด้านการพัฒนารูปแบบ จำนวน 17 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม/ความถูกต้องครอบคลุม/ความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับเกณฑ์การตัดสิน คือ ≥ 3.50 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรพบว่า

1.1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรผู้สูงอายุส่วนใหญ่ พบว่า ผู้สูงอายุมีกำหนดเป้าหมาย/หัวข้อความรู้เกี่ยวกับประเภทของสมุนไพรที่ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพ โดยผู้ที่มีส่วนร่วมคือสมาชิกในครอบครัว แหล่งแสวงหาความรู้การใช้สมุนไพรส่วนใหญ่มาจากรายการโทรทัศน์ รองมาคือ หนังสือความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ด้านการสร้างความรู้ พบว่า มีการนำแนวปฏิบัติที่ดีจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพมาประยุกต์ใช้ รองลงมา คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้สมุนไพรกับผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ โดยการนำความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไปใช้เพื่อป้องกันการติดเชื้อโควิด รองลงมาคือ การบรรเทาอาการไอ เจ็บคอ ด้านการจัดเก็บความรู้ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจดจำ รองลงมาคือ จดบันทึกความรู้ ด้านการประเมินความรู้การใช้สมุนไพรในการส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีการประเมินผลความรู้

1.2 ผลการศึกษาปัญหาการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย ที่มีปัญหาในระดับมาก ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดความรู้ ได้แก่ ยังไม่มีเวทีการประชุมของภาครัฐและชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร และนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระดับจังหวัด/ท้องถิ่นมีน้อย 2) ด้านการแสวงหาความรู้ ได้แก่ ผู้สูงอายุเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ได้ยากและในชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้สมุนไพร 3) ด้านการสร้างความรู้ ได้แก่ ชุมชนไม่มีการสร้างความรู้การใช้สมุนไพร ชมรมผู้สูงอายุไม่มีการบันทึกภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร หน่วยงานภาครัฐยังขาดการสนับสนุนงบประมาณ/เครื่องมือ/บุคลากร 4) ด้านการจัดเก็บความรู้ พบว่า ผู้สูงอายุขาดความรู้และทักษะในการจัดเก็บความรู้ ความรู้ของชุมชนอยู่ตัวบุคคล ชุมชนยัง ไม่มีการรวบรวมและจัดเก็บภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร 5) ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ไม่มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้สมุนไพรระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขกับเครือข่ายผู้สูงอายุ ขาดกิจกรรมแบ่งปันความรู้ 6) ด้านการนำความรู้ไปใช้ ขาดแกนนำผู้สูงอายุ ขาดการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำ ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพด้วยตนเอง

1.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย พบว่า 1) ปัจจัยภายใน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าข้ออื่น ๆ ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรให้ลูกหลาน มีทัศนคติที่ดีและเชื่อมั่นในสรรพคุณของสมุนไพรของคนในครอบครัวในการใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพ ชุมชน/ชมรมผู้สูงอายุมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ 2) ปัจจัยภายนอก ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าข้ออื่น ๆ ได้แก่ นโยบายเป็นเมืองสุขภาพดีบนวิถีไทยของจังหวัดสุโขทัยช่วยส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรไทย หน่วยงานด้านสาธารณสุขมีการจัดโครงการ/กิจกรรมการส่งเสริมการใช้สมุนไพรไทยสำหรับผู้สูงอายุ มีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็งทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน

2. ผลการศึกษาการพัฒนาและประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสุโขทัย พบว่า

2.1 ผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มี 8 องค์ประกอบ คือ

1) หลักการของรูปแบบ เป็นการผสมผสานภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการแพทย์แผนไทยและองค์ความรู้สมัยใหม่ในการใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพได้อย่างมีคุณภาพและมีความปลอดภัย ผ่านหลักการ แนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) อย่างเป็นระบบภายใต้การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ครอบครัวยุคใหม่และชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน

2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีดังนี้ 2.1) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้และทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ การบันทึก การจัดเก็บความรู้เพื่อดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน 2.2) เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายผู้สูงอายุนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้กับผู้สูงอายุในชุมชน

3) ปัจจัยนำเข้า (Input) สำหรับ ปัจจัยนำเข้าในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้าภายใน ดังนี้

3.1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ (1) ผู้สูงอายุมีความรู้ มีทักษะดูแลสุขภาพ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ครอบครัว ลูกหลาน ญาติพี่น้อง มีทัศนคติที่ดีเชื่อมั่นในสรรพคุณของ

สมุนไพร (3) ประชาชนสมุนไพร ได้แก่ หมอยา หมอพื้นบ้าน มีการพัฒนาต่อยอดความรู้การใช้สมุนไพรที่ถูกต้องและปลอดภัย โดยได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมการแพทย์แผนไทยให้เป็นวิทยากรที่ผสมผสานภูมิปัญญาและการแพทย์แผนไทย (4) เครือข่ายผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งสามารถเชื่อมต่อความรู้ ถ่ายทอดความรู้ บันทึกความรู้เพื่อการเผยแพร่และการใช้ประโยชน์

3.2) ปัจจัยด้านงบประมาณ มีการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ทุกปีจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคม โดยบูรณาการการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายสุขภาพมีการจัดกิจกรรมประจำปีอย่างต่อเนื่อง

3.3) ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในกระบวนการจัดการความรู้ อาทิ คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และวัสดุอื่น ๆ ที่จำเป็นในการแสวงหา จัดเก็บความรู้และเผยแพร่ความรู้อย่างเป็นระบบ

3.4) ปัจจัยด้านบริหารจัดการ (Management) ในการจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรการบริหารส่วนตำบล เทศบาล กลุ่มงานแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล วิทยาลัยชุมชนสุโขทัย การสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมการจัดการความรู้กับเครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้สมุนไพร โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน

4) กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 4.1) การสร้างการมีส่วนร่วม โดยสร้างการรับรู้ให้กับชุมชน โดยการเปิดเวทีเพื่อสร้างการรับรู้และพูดคุยหารือกับเครือข่าย/กลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ครอบครัว หมอพื้นบ้าน หมอยา ประชาชนด้านสมุนไพรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน/ท้องถิ่นในการรับมือกับสถานการณ์ผู้สูงอายุที่เพิ่มจำนวนขึ้นในครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น 4.2) การแบ่งปันความรู้ โดยการศึกษาสำรวจภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในชุมชน โดยเน้นการศึกษาแบบองค์รวมเกี่ยวกับบริบทของชุมชน (Context) ได้แก่กับคน สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอยา หมอสมุนไพร ประชาชนสมุนไพรในชุมชน 4.3) การแสวงหาความรู้ ที่เกิดจากการสืบทอดภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในตัวของผู้รู้ หมอยา หมอพื้นบ้าน หมอสมุนไพร ประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุและคนในชุมชน ตำรายาพื้นบ้าน ยาสมุนไพร และการแสวงหาความรู้จากองค์ความรู้ที่มีการบันทึกความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit

Knowledge) ของหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาและการดูแลสุขภาพในรูปของหนังสือ (Book) คู่มือ แผ่นพับ ภาพถ่ายที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทย สมุนไพรในชุมชน แหล่งข้อมูลความรู้ที่เผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ 4.4) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Share and Learn) การแลกเปลี่ยนความรู้คือวิธีการแบ่งปันความรู้จากบุคคลในชุมชน อาทิ หมอยา หมอสมุนไพร ปราศญ์ชุมชน ผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์การใช้สมุนไพรและเครือข่ายผู้ใช้สมุนไพรภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ที่มีทุนความรู้และภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการ (Formal) อาทิ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หน่วยงานในท้องถิ่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายผู้สูงอายุ หรือการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการ (Informal) ภายในท้องถิ่น/ชุมชน โดยการพูดคุยแบบปากต่อปาก การสื่อสารระหว่างบุคคล 4.5) การสร้างความรู้ เป็นการนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่ผ่านการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาในชุมชนของหมอยา หมอสมุนไพร ปราศญ์ชาวบ้าน แพทย์แผนไทย วิทยากรภายนอก บุคลากรด้านสาธารณสุข ตลอดจนหนังสือ ตำรา แหล่งความรู้จากสื่อออนไลน์ แนวปฏิบัติที่ดีในการใช้สมุนไพรภายในโรงพยาบาล/รพ.สต. นำมาสกัดความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของแพทย์ พยาบาล แพทย์แผนไทย นักวิชาการสาธารณสุข หมอสมุนไพร หมอยา ปราศญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในท้องถิ่น 4.6) การจัดเก็บความรู้ จากการรวบรวมองค์ความรู้ สกัดความรู้ที่มีกระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบ จัดเก็บความรู้เป็นความรู้เชิงประจักษ์ (Explicit Knowledge) ที่เป็นตัวอักษร ภาพถ่าย ภาพเขียน เพื่อจัดเก็บในรูปแบบของหนังสือเล่ม (Book) ตำรายาสมุนไพรชุมชน ของหมอพื้นบ้าน หมอยา คู่มือการใช้สมุนไพรพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม หรือสื่อเบ็ดเตล็ด อาทิ แผ่นพับ โปสเตอร์ 4.7) การเผยแพร่และการนำความรู้ไปใช้ เป็นการเผยแพร่ นำชุดความรู้การใช้สมุนไพรไปสู่ผู้สูงอายุในท้องถิ่นและในชุมชน ด้วยวิธีการ/ช่องทางที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้สมุนไพรไทยที่อยู่ในชุมชนและนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพ 4.8) การประเมินความรู้ สำหรับขั้นตอนการประเมินความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุนั้น โดยการสะท้อนกลับผลการประเมินการใช้สมุนไพรในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชน ผ่านการพูดคุย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ตลอดจนการจัดเวทีสะท้อนความคิดหรือเวทีสรุปบทเรียนการจัดการความรู้ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงความรู้ จัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การประเมินความรู้ และการปรับปรุงความรู้อย่างต่อเนื่อง

5) ผลผลิต (Output) จากกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5.1) ผู้สูงอายุมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อดูแลรักษาสุขภาพ ที่ถูกต้องและปลอดภัย โดยสามารถแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ภายในครอบครัวและชุมชน และนำความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไปใช้เพื่อดูแลรักษาสุขภาพตนเองให้สมบูรณ์แข็งแรง 5.2) ผู้สูงอายุมีทักษะในการแบ่งปันความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาและ องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร

6) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการวัดผลลัพธ์ที่เป็นผลกระทบหรือความเปลี่ยนแปลงในระยะกลางและระยะยาวที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย 6.1) ผู้สูงอายุมีความรู้และมีทักษะการใช้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ต้องปลอดภัย สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ไปยังเพื่อน สมาชิกในครอบครัวและคนในชุมชน 6.2) ผู้สูงอายุและคนในครอบครัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดูแลและรักษาสุขภาพเบื้องต้น 6.3) ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายด้วยการใช้สมุนไพร สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายการรักษาและลดภาวะโรคเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุ 6.4) ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม ลดการพึ่งพาหรือเป็นภาระของครอบครัวและชุมชน ดำรงและพึ่งพาตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี 6.5) ชุมชนมีองค์ความรู้การใช้สมุนไพรที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบ สามารถถ่ายทอดความรู้และต่อยอดความรู้เป็นตำรายาพื้นบ้านที่ผ่านการรับรองคุณภาพความปลอดภัย 6.6) เกิดเครือข่ายความรู้ในการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพในชุมชนและท้องถิ่นที่เป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP)

7) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย 7.1) ผู้สูงอายุและครอบครัวมีทัศนคติที่ดีมีความเชื่อมั่นในการสมุนไพรไทย มีทักษะในการแสวงหาความรู้ทั้งภายใน ภายนอกสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้การใช้สมุนไพรให้กับครอบครัว ชุมชน 7.2) หน่วยงานภาครัฐ มีนโยบาย/โครงการ/งบประมาณสนับสนุนการใช้สมุนไพรสำหรับผู้สูงอายุ มีการบูรณาการความร่วมมือกับชุมชน ครอบครัวในการนำสมุนไพรมาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ 7.3) ชุมชน มีวิถีชีวิตที่ใช้สมุนไพรเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน มีแหล่งเรียนรู้สมุนไพรในชุมชน 7.4) ผู้ประกอบการชุมชน มีการต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญามาพัฒนาและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งเป็นผู้จำหน่ายสมุนไพรสดส่งให้กับโรงพยาบาล หน่วยงานด้านสาธารณสุข ซึ่งนำมาสู่การสร้างรายได้ให้กับตนเองและชุมชน 7.5) เครือข่ายความรู้สมุนไพร ได้แก่ หมอพื้นบ้าน หมอยาที่มีตำรับยาสมุนไพร แพทย์แผนไทย พยาบาล นักวิชาการ เจ้าหน้าที่การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เข้าร่วมเป็นเครือข่าย

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่และภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยสมุนไพร

8) เงื่อนไขการใช้รูปแบบ ประกอบด้วย 8.1) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลงานด้านสาธารณสุข งานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านองค์ความรู้ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการขับเคลื่อนงาน ด้านการจัดการความรู้โดยบูรณาการความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน เครือข่ายผู้สูงอายุในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับชุมชน ระดับครอบครัว และระดับบุคคล 8.2) แก่นนำผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน ปราชญ์สมุนไพร หมอยา หมอพื้นบ้านหรือตัวแทนชาวบ้านที่มีความรู้ ประสบการณ์และความเชื่อมั่นในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ เต็มใจที่จะนำรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ในชุมชนและร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุข ภาครัฐ/เอกชน/ภาคประชาสังคม ในการขับเคลื่อนงาน/กิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยสมุนไพรในท้องถิ่นและชุมชน 8.3) ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในการใช้สมุนไพร สามารถประยุกต์ใช้กับตนเองและครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย 8.4) กระบวนการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรจะต้องประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาและจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง

2) ผลการศึกษาการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาพรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้องครอบคลุมและด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากและระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย พบว่า ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพให้กับลูกหลาน คนในครอบครัวมีทัศนคติที่ดีและมีความเชื่อมั่นในสรรพคุณของสมุนไพรในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ และหน่วยงานด้านสาธารณสุขในชุมชนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้สมุนไพรในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพสอดคล้องกับผลการศึกษาของจันทิตา กมาลาสน์หิรัญ และคณะ (2563) ที่ศึกษาพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการแพทย์แผนไทย 4 ภาค พบว่า การใช้สมุนไพรที่เป็นยาบำรุงกำลังขึ้นอยู่กับความเชื่อ ประสบการณ์และการได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษตามบริบทของจังหวัดนั้น ๆ

ส่วนผลการศึกษาปัญหาการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย พบว่า ยังขาดเวทีการประชุมหารือของภาครัฐและชุมชนในการนำองค์ความรู้/ภูมิปัญญาและนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุของหน่วยงานในระดับจังหวัด/ท้องถิ่นที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะผู้สูงอายุ คนในครอบครัวและชุมชนในจังหวัดสุโขทัยมีการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการดูแลและรักษาสุขภาพอย่างต่อเนื่องจากปู่ย่า ตายาย ประกอบกับโรงพยาบาลระดับจังหวัด/อำเภอและระดับตำบล มีการจ่ายยาสมุนไพรให้กับผู้สูงอายุเพื่อการรักษาและการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่องและจังหวัดสุโขทัยยังมีโรงพยาบาลที่ผลิตและจำหน่ายยาสมุนไพร รวมทั้งมีผู้ประกอบการสมุนไพรที่ขึ้นทะเบียนยาสมุนไพรอย่างถูกต้อง มีปราชญ์และหมอยาสมุนไพรที่มีชื่อเสียงในระดับจังหวัด/ประเทศหลายคนทำให้ผู้สูงอายุให้ความเชื่อมั่นในการใช้สมุนไพร ตลอดจนได้รับการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในเครือข่ายผู้สูงอายุ อาทิ สมาคมการแพทย์แผนไทยสุโขทัยราชธานี แหล่งเรียนรู้สมุนไพรวัดวังตะคร้อ อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัยที่เป็นแหล่งผลิตยาสมุนไพรและแหล่งปลูกสมุนไพรที่มีชื่อเสียง จึงทำให้สมุนไพรเป็นที่รู้จัก ยอมรับ เชื่อมั่นในคุณภาพและความปลอดภัย ตลอดจนยังมีราคาถูกกว่ายาสมัยใหม่

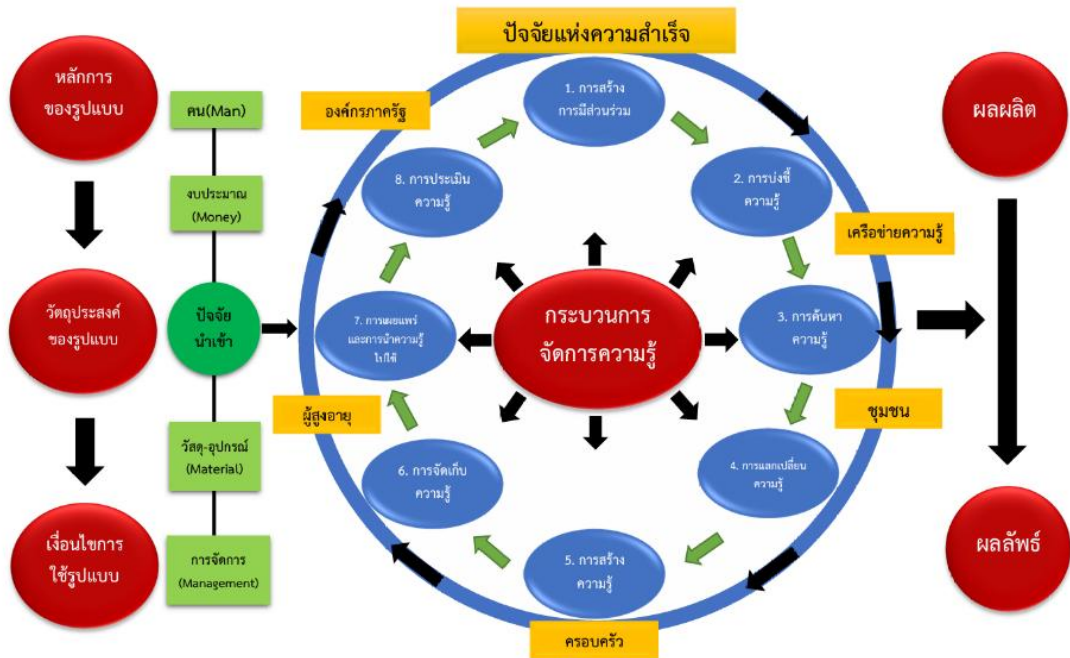
2. ผลการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสุโขทัย พบว่า มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการ 5) ผลผลิต 6) ผลลัพธ์ 7) เงื่อนไขการใช้รูปแบบการจัดการความรู้ และ 8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของจิระเกียรติ ประสานธนกุล (2563) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจังหวัดตาก พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดตาก มีองค์ประกอบ 8 ส่วน คือ 1) หลักการของรูปแบบ คือการออกแบบบนพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญา และหลักการที่สอดคล้องสัมพันธ์กับรูปแบบที่ต้องการ เพื่อให้ดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ คือเป้าหมายในการออกแบบเพื่อสร้างความชัดเจนถึงความต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุตามหรือผลผลิตที่ต้องการให้เกิดขึ้นก็ได้ 3) ปัจจัยนำเข้า เป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานของรูปแบบ 4) กระบวนการ คือขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการนำไปใช้เพื่อบรรลุการวัตถุประสงค์ 5) ผลผลิต คือความสำเร็จจากการตัดสินใจคุณค่าของผลการปฏิบัติงาน 6) การประเมินรูปแบบ คือแนวทางและเครื่องมือการประเมินผลรูปแบบ 7) การนำรูปแบบไปใช้ คือการทำความเข้าใจรูปแบบก่อนนำไปพัฒนาหรือทำกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการขององค์กรและยังสอดคล้องกับพิมพ์ชนก วรณแจ่ม (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง

รูปแบบการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์พื้นบ้านในอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า องค์ความรู้ในการรักษามาจาก 1) การสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 2) ครูหมอพื้นบ้าน 3) การอบรมจากทางราชการ วิธีการรักษามีลักษณะผสมผสาน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เรียบง่าย และใช้สมุนไพรในท้องถิ่นเป็นหลัก ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะแบบแผนการแสวงหาวิธีการดูแลสุขภาพของประชาชนในปัจจุบันนี้มีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการดูแลสุขภาพตนเองหรือการใช้ความรู้ประสบการณ์ตนเอง รวมทั้งการพึ่งพาภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและหมอพื้นบ้านบนวิถีความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นสืบทอดกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น

3. ผลการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จการใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุและบุคคลในครอบครัวมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้านสมุนไพรทั้งแหล่งความรู้ภายในและภายนอก หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น มีนโยบาย/โครงการส่งเสริมการใช้สมุนไพรในกลุ่มผู้สูงอายุโดยผสมผสานความรู้จากแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ให้กับเครือข่ายผู้สูงอายุในระดับจังหวัด/ชุมชน มีการส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชผักสมุนไพร มีสวนสมุนไพรต้นแบบที่เป็นแหล่งเรียนรู้จากวัด ปรารักษ์ชาวบ้านและผู้ประกอบการที่สามารถสร้างรายได้จากสมุนไพร สอดคล้องกับเชาวลิต ศสวัสดี และอภิชัย คุณิพงษ์ (2563) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบแผนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคมตำบลไทรทอง อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว พบว่า แนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ระยะยาวให้กับหน่วยงานสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวระหว่างภาคีเครือข่ายและหน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับรัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์ และพระครูสุธีธรรมบัณฑิต (2567) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า ปัจจัยความสำเร็จ คือ การสนับสนุนจากภาครัฐ ศักยภาพชุมชน ทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมและแกนนำชุมชน/จิตอาสาที่มีความเข้มแข็ง ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะการสร้างเครือข่ายหรือการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ทำให้การดำเนินงานด้านการจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จด้วยแรงผลักดันของสมาชิกเครือข่ายนำไปสู่การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนทำให้เกิดความยั่งยืนของการรักษาสุขภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสุโขทัยเพื่อให้หน่วยงานด้านสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการและชุมชน ท้องถิ่นได้นำรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรไปประยุกต์ในการขับเคลื่อนองค์ความรู้และ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุในชุมชน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย

องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วยหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และเงื่อนไขการใช้รูปแบบ โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คน งบประมาณ วัสดุ-อุปกรณ์ และการจัดการ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ ได้แก่ องค์กรภาครัฐ เครือข่ายความรู้ ชุมชน ครอบครัว และผู้สูงอายุ ตลอดจนการนำข้อมูลที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรใน 8 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างการมีส่วนร่วม 2) การบ่งชี้ความรู้ 3) การค้นหาความรู้ 4) การแลกเปลี่ยนความรู้ 5) การสร้างความรู้ 6) การจัดเก็บความรู้ 7) การเผยแพร่และการนำความรู้ไปใช้ 8) การประเมินความรู้ นำไปสู่การเกิดผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้ด้านอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐด้านสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเพิ่มยุทธศาสตร์การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมรองรับเพื่อให้ครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายผู้สูงอายุมีศักยภาพและความรู้ในการใช้สมุนไพร ซึ่งจะช่วยลดภาระและงบประมาณเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี
2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายชุมชน ควรนำรูปแบบการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรเข้าสู่กระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาและจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดหรือถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานภาครัฐด้านสาธารณสุขระดับจังหวัด/อำเภอ/ชุมชน ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่องค์ความรู้การใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจนการต่อยอดความรู้และการนำไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชน
2. หน่วยงานด้านสาธารณสุขและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลหรือองค์ความรู้ในตำรายาสมุนไพรพื้นบ้านของแต่ละชุมชน เพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาพื้นบ้านการใช้สมุนไพรเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดความรู้และเผยแพร่ความรู้การใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการใช้รักษาและฟื้นฟูสุขภาพของคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- เชาวลิต ศสวัสดิ์ และอภิชัย คุณิพงษ์. (2563). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคมตำบลไทรทอง อำเภอลองหาด จังหวัดสระแก้ว. *วารสารสุขภาพภาคประชาชนภาคกลาง*, 34(2), 30-37.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2533). *เทคโนโลยีการออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- กรมการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก. (2564). *รายการตำรายาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ : บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *คู่มือสำหรับผู้บริหารงานด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- กลุ่มงานแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย. (2564). *รายงานประจำปี พ.ศ.2564*. สุโขทัย : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย.
- กองสถิติสังคม. (2564). *สถิติประชากรผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- จันธิดา กมาลาสน์หิรัญ, กุสุมา ศรียากุล, สมบูรณ์ เกียรตินันท์, ปาริณกุล ตั้งสุขฤทัย และปรัชญา เพชรเกตุ. (2563). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการแพทย์แผนไทย 4 ภาค. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 29(1), 36-47.
- จีระเกียรติ ประสานธกุล. (2563). *การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจังหวัดตาก*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- พิมพ์ชนก วรรณแจ่ม. (2560). รูปแบบการดูแลรักษาสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในอำเภอท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิจัยและพัฒนายาลอยลงกรรม ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(3), 129-139.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2555). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2554*. กรุงเทพฯ : บริษัท พงษ์พาณิชย์เจริญผล จำกัด.
- รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์ และพระครูสุธีธรรมบัณฑิต. (2567). การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี สู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 7(6), 367-383.
- วีรศักดิ์ เมืองไพศาล. (2556). *การป้องกัน การประเมินและการดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อม Dementia: Prevention, Assessment and Care*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย. (2564). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2564*. สุโขทัย : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย. (2565). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2565*. สุโขทัย : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย.
- Population Reference Bureau. (2012). *2012 World Population Data Sheet*. Washington, DC 20009 USA. : Population Reference Bureau.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York : Harper. & Row.

การสังเคราะห์งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ในระดับประถมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567

Synthesis of Graduate Research on Thai Grammatical Teaching
in Primary School Level during 2004-2024

ณัฐเกียรติ เจริญสุข¹ และทรงภพ ขุนมธุรส²

Nuttakiad Jaroensook and Songphop khunmathurot

Received: November 25, 2024

Revised: March 15, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ในระดับประถมศึกษา ระหว่างปี 2547-2567 และ 2) สังเคราะห์แนวโน้มการวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567 โดยข้อมูลที่ได้นำมาศึกษา ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์ ThaiLis โดยนำมาสังเคราะห์ในเชิงคุณลักษณะ และสังเคราะห์เชิงปริมาณ ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็น ดังนี้ 1.1) มหาวิทยาลัยที่มีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ 1.2) เนื้อหาที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยมากที่สุด คือ เรื่องมาตราตัวสะกด จำนวน 10 เรื่อง 1.3) ระดับชั้นที่มีการเลือกเป็นกลุ่มทดลองในการวิจัยมากที่สุด คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 เรื่อง 1.4) แนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการวิจัยมากที่สุด คือ แนวคิดการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ จำนวน 6 เรื่อง 1.5) การกำหนดวัตถุประสงค์ในงานวิจัยที่ถูกกำหนดมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์เพื่อสร้าง/พัฒนา/รูปแบบ/กระบวนการเรียนรู้/กิจกรรมของการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 19 ข้อ 1.6) ประเภท ของงานวิจัยที่ถูกจัดทำมากที่สุด คือ การวิจัยเชิงทดลอง จำนวน 24 เรื่อง 1.7) วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ถูกใช้ในงานวิจัยมากที่สุด คือ วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author: nuttakiad67@nu.ac.th, Tel. 089-6417371

เรื่อง 1.8) เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยมากที่สุด คือ การใช้แบบฝึกทักษะ จำนวน 13 เรื่อง และ 2) งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษาของทั้ง 10 มหาวิทยาลัย มุ่งเน้นไปที่การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ การใช้สื่อ การใช้เทคโนโลยี การใช้เทคนิควิธีการสอนรูปแบบต่าง ๆ มาบูรณาการกับการเรียนการสอน ที่สร้างให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและโลกเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, การสังเคราะห์, ระดับประถมศึกษา, หลักภาษาไทย

Abstract

The objectives of this research article were 1) to synthesize research on Thai grammatical teaching in primary school level during 2004-2024; and 2) to synthesize research trends on Thai grammatical teaching in primary School Level during 2004-2024. The data collected were research on Thai grammatical teaching in primary school level, using data from the ThaiLis website. The data were synthesized both qualitatively and quantitatively. The research results found that 1) the results of the data analysis according to the following issues: 1.1) the university that produced the most research on Thai grammatical teaching was Uttaradit Rajabhat University, 1.2) the content that was most used in the research was the topic of spelling rules, with 10 topics, 1.3) the grade level that was most selected as the experimental group in the research was Prathom suksa 3, with 6 topics, 1.4) the concept that was most used in the research was the concept of creating a set of skill-enhancing activities, with 6 topics, 1.5) the research objectives that were most determined were the objectives to create/develop/format/process of learning/learning activities/learning management plans, with 19 items, 1.6) the most commonly conducted research type was experimental research with 24 studies, 1.7) the most commonly used sampling method was purposive sampling with 10 studies, 1.8) the most commonly used research instrument was skill training with 13 studies; 2) research on Thai grammatical teaching in primary school level at all

10 universities focused on developing learning models, utilizing media, technology, and integrating various teaching techniques into teaching and learning. This approach enabled learners to achieve learning objectives and to respond to changes in society and the rapidly advancing technological world, which in turn promoted more engaging and effective learning.

Keywords: teaching management, synthesis, primary school level, Thai language grammar

บทนำ

การสอนหลักภาษาไทยเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะทางภาษาให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาไทยที่ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการสื่อสารและการเรียนรู้ หลักภาษาไทยประกอบด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา การสะกดคำ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาไทย โดยได้กำหนดไว้ 5 สาระ คือ สาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 2 การเขียน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความสามารถ 8 ประการ คือ สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างดี สามารถอ่าน เขียน ฟัง ดู และพูด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามสถานการณ์และบุคคล

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จะเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย มาตรฐาน ท 4.1 ที่ระบุไว้ว่า เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ สำหรับการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยนั้นยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน เขียน ฟัง และพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและความงดงามของภาษาไทย ในการเรียนรู้หลักภาษา

ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนการใช้คำศัพท์ที่หลากหลาย การสร้างประโยคที่ถูกต้องและมีความหมาย รวมถึงการเข้าใจบทบาทของภาษาในบริบทต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้หลักภาษาไทย หรือเรื่องของหลักการใช้ภาษาไทยเป็นพื้นฐานที่ทำให้ผู้ใช้ภาษาไทยใช้ภาษาของตนเองได้อย่างถูกต้องแล้ว การเลือกวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก เนื่องจากการเข้าใจถึงหลักภาษาไทย หรือการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องนั้นก็เปรียบเสมือนเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียนได้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ และแบบแผนซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นสิ่งที่สร้างให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในด้านของการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย (เฉลิมลาภ ทองอาจ และคณะ, 2550) ซึ่งจะสอดคล้องกับฉัตรชนกานต์ เปรมพัฒน์ (2553) ที่ได้กล่าวว่าการสอนหลักภาษาไทยนั้นจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา หรือวัยเด็ก เพื่อที่จะสร้างให้ผู้เรียนนั้นมีความรู้และเข้าใจในหลักภาษาไทยทั้งในด้านกฎเกณฑ์ โครงสร้าง และไวยากรณ์

นอกจากนี้ การเรียนและการสอนหลักภาษาไทยที่มีความสำคัญต่อผู้เรียนในทุกช่วงชั้นแล้ว ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษานั้น ทุกสถาบันต่างให้ความสำคัญกับการสอนหลักภาษาไทยอย่างมาก จากการศึกษาและการค้นคว้างานวิจัยที่ผู้ศึกษาได้ทำการสังเคราะห์จากงานวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนภาษาไทย ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2547 ถึง 2567 พบว่า ส่วนใหญ่ของงานวิจัยมีลักษณะเน้นที่หลักภาษาไทย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจในการค้นคว้างานวิจัยด้านนี้ รวมถึงเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และเพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ครูผู้สอนและผู้เรียนในปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567
2. เพื่อสังเคราะห์แนวโน้มการวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1. สํารวจและทํการศึกษาข้อมูลของวิจัยด้านการเรียนและการสอนหลักภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในเว็บไซต์ ThaiLis ทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 28 เรื่อง

2. บันทึกข้อมูลลงในตาราง Microsoft Excel ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์เอง และตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ เพื่อความถูกต้องของข้อมูล

3. วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดกลุ่ม โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้กำหนดประเด็นในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นไว้ทั้งหมด 9 ประเด็น โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นจากข้อมูลที่มีความสำคัญในการสังเคราะห์แนวโน้มการวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ระดับประถมศึกษาในอนาคต โดยมีประเด็น ดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) จำนวนงานวิจัยเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย 3) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย 4) แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย 5) วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิจัย 6) ประเภทของงานวิจัย 7) วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย 8) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4. วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ และสรุปแยกเป็นประเด็นตามที่ได้วางไว้ โดยสรุปข้อมูล พร้อมทั้งจำแนกออกเป็นกลุ่มข้อมูล และนำข้อมูลดังกล่าวนำมาหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

5. วิเคราะห์ทิศทาง และแนวโน้มการวิจัยด้านการเรียนและการสอนหลักภาษาไทย เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากผลของการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

6. นำเสนอข้อมูลที่ทำการวิเคราะห์ พร้อมทั้งให้ข้ออภิปรายเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567 พบว่า ข้อมูลในประเด็นที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ สามารถอธิบายและสรุปผลได้ ดังนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน และจำนวนของงานวิจัย ได้แก่ ชื่อมหาวิทยาลัย ชื่อหลักสูตร จำนวนของงานวิทยานิพนธ์ และการค้นคว้าอิสระที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนหลักภาษาไทย โดยรายละเอียดได้แสดงไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน และจำนวนของงานวิจัย

ชื่อมหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตรหรือสาขาวิชา	จำนวนวิทยานิพนธ์ (ร้อยละ)	จำนวนค้นคว้าอิสระ (ร้อยละ)	รวมจำนวน (ร้อยละ)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	การสอนภาษาไทย	2 (7.407)	-	2 (7.143)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	หลักสูตรและการสอน	1 (3.704)	-	1 (3.571)
	เทคโนโลยีการศึกษา	- (0.00)	1 (100.00)	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี	หลักสูตรและการสอน	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยทักษิณ	หลักสูตรและการสอน	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	หลักสูตรและการสอน	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์	หลักสูตรและการสอน	7 (25.926)	-	7 (25.000)
	วิจัยและประเมินผลทางการศึกษา	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	เทคโนโลยี และสื่อสารการศึกษา	1 (3.704)	-	1 (3.571)
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	หลักสูตรและการสอน	3 (11.111)	-	3 (10.714)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	หลักสูตรและการสอน	7 (25.926)	-	7 (25.000)
	การสอนภาษาไทย	1 (3.704)	-	1 (3.571)
รวม		27 (100.00)	1 (100.00)	28 (100.00)

จากตารางที่ 1 พบว่า มหาวิทยาลัยที่ทำการวิจัยด้านการเรียนและการสอนหลักภาษาไทยมี จำนวน 10 มหาวิทยาลัย ในเว็บไซต์ ThaiLis ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, มหาวิทยาลัยทักษิณ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทยมากที่สุดเท่ากัน ได้แก่ งานวิจัยของหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.00 งานวิจัยของหลักสูตรวิจัยและการประเมินผลการศึกษาจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.571 และงานวิจัยของหลักสูตรการสอนภาษาไทย จำนวน 1 เรื่องเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.571 รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.714 รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการผลิตงานวิจัยด้านการสอนหลักภาษาไทยรองลงมา ได้แก่ งานวิจัยของหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ 7.143 รองลงมาคือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน และสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 1 เรื่องเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.571 ซึ่งเท่ากับมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งมีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาเทคโนโลยี และสื่อสารการศึกษา จำนวน 1 เรื่อง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.571 ตามลำดับ

1.2 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย โดยรายละเอียดได้แสดงไว้ดังนี้

ตารางที่ 2 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มร.นม.	มร.นว.	มรธ.	มจร.	มร.ชร.	รวมจำนวน (ร้อยละ)
หลักภาษาไทย	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (50.00)	-	1 (100.00)	-	-	-	1 (100.00)	-	6 (21.429)
ไตรยางศ์	-	-	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
ชนิดของคำ	-	-	-	1 (100.00)	-	-	-	-	-	1 (12.500)	2 (7.143)
มาตราตัวสะกด	-	-	-	-	-	1 (100.00)	-	5 (62.500)	-	4 (50.000)	10 (35.714)
การเขียนสะกดคำ	-	-	-	-	-	-	3 (100.00)	3 (37.500)	-	1 (12.500)	7 (25.000)
การอ่านสะกดคำ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (12.500)	1 (3.571)
ชนิดและหน้าที่ของคำ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (12.500)	1 (3.571)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	1 (100.00)	8 (100.00)	28 (100.00)

จากตารางที่ 2 พบว่า เนื้อหาที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยมากที่สุด คือ เรื่องมาตราตัวสะกด จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 35.714 รองลงมาคือ เรื่องการเขียนสะกดคำ จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.000 และรองลงมาคือ เรื่องหลักภาษาไทย จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.429 และรองลงมาคือ เรื่องชนิดของคำ คิดเป็นร้อยละ 7.143 และรองลงมาคือ เรื่องไตรยางศ์ การอ่านสะกดคำ และชนิดและหน้าที่ของคำ จำนวน 1 เรื่อง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.571 ตามลำดับ

1.3 ระดับชั้นของกลุ่มทดลองในการวิจัย โดยรายละเอียดได้แสดงไว้ดังนี้

ตารางที่ 3 ระดับชั้นของกลุ่มทดลองในการวิจัย

ระดับชั้น	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มรณม.	มร.นว.	มรธ.	มจรธ.	มร.ชร.	รวม จำนวน (ร้อยละ)
ประถมศึกษาปีที่ 1	-	-	-	-	-			4 (50.00)	-	1 (12.50)	5 (17.86)
ประถมศึกษา ปีที่ 2	-	-	-	-	-	1 (100.00)	1 (33.33)	1 (12.50)	-	2 (25.00)	5 (17.86)
ประถมศึกษาปีที่ 3	1 (50.00)	1 (100.00)	-	-	-	-	1 (33.33)	-	-	3 (37.50)	6 (21.43)
ประถมศึกษาปีที่ 4	1 (50.00)	-	1 (50.00)	-	-	-	1 (33.33)	1 (12.50)	-	-	4 (14.29)
ประถมศึกษา ปีที่ 5	-	-	-	-	1 (100.00)	-	-	1 (12.50)	-	2 (25.00)	4 (14.29)
ประถมศึกษาปีที่ 6	-	-	1 (50.00)	1 (100.00)	-	-	-	1 (12.50)	1 (100.00)	-	4 (14.29)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	1 (100.00)	8 (100.00)	28 (100.00)

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับชั้นที่มีการเลือกเป็นกลุ่มทดลองในการวิจัยมากที่สุด คือ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.43 รองลงมาคือ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 5 เรื่องเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 17.86 รองลงมาคือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 เรื่องเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ

1.4 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย จากการที่ได้ศึกษาแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยในเนื้อหาของหลักภาษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สามารถสรุปได้ โดยรายละเอียดได้แสดงไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มรณม.	มร.นว.	มรธ.	มจรธ.	มร.ชร.	รวมจำนวน (ร้อยละ)
1. การเรียนรู้แบบโครงการ	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
2. การเรียนรู้แบบร่วมมือ	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
3. การใช้แผนการเรียนรู้	-	-	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
4. การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์	-	-	-	-	1 (100.00)	-	-	-	-	-	1 (3.571)
5. การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (100.00)	3 (37.50)	4 (14.286)
6. กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา	-	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
7. กิจกรรมการสืบเสาะหาความรู้	-	-	-	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-	1 (3.571)
8. โปรแกรมบทเรียน	-	-	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	1 (12.50)	2 (7.143)
9. การพัฒนาชุดกิจกรรมการสอน	-	-	-	-	-	-	-	3 (37.50)	-	1 (12.50)	4 (14.286)
10. การสร้างแบบทดสอบวินิจัย	-	-	-	-	-	-	-	1 (12.50)	-	-	1 (3.571)
11. การสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ	-	-	-	-	-	-	1 (33.33)	2 (25.00)	-	3 (37.50)	6 (21.429)
12. การใช้เกม	-	-	-	-	-	-	1 (33.33)	2 (25.00)	-	-	3 (10.714)
13. การพัฒนาสื่อประสม	-	-	-	-	-	1 (100.00)	-	-	-	-	1 (3.571)
14. การใช้แผนผังกราฟิก	-	-	-	-	-	-	1 (33.33)	-	-	-	1 (3.571)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	1 (100.00)	8 (100.00)	28 (100.00)

จากตารางที่ 4 พบว่า แนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการวิจัยมากที่สุด คือ แนวคิดการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.429 รองลงมาคือ แนวคิดการพัฒนาชุดการสอน และการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ จำนวน 4 เรื่อง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 14.286 รองลงมาคือ แนวคิดการใช้เกม จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.714 รองลงมาคือ แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้แผนการเรียนรู้ การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา กิจกรรมการสืบเสาะหาความรู้ การสร้างแบบสอบวินิจฉัย การพัฒนาสื่อประสม และการใช้แผนผังกราฟิกที่มีจำนวนงานวิจัยเท่ากัน จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.571 ตามลำดับ

1.5 วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยรายละเอียดได้แสดงไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 5 การกำหนดวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มร.บม.	มร.นว.	มรธ.	มจร.	มร.ชร.	รวม จำนวน (ร้อยละ)
1. เพื่อสร้าง/พัฒนา/รูปแบบ/กระบวนการเรียนรู้/กิจกรรมของการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้	-	-	2 (33.33)	1 (33.333)	1 (25.000)	1 (50.000)	2 (40.000)	6 (31.579)	1 (25.000)	5 (22.727)	19 (26.761)
2. เพื่อศึกษาปัญหา/ข้อมูลพื้นฐาน/วิเคราะห์ความต้องการ/แนวทาง	-	-	-	-	-	-	1 (20.000)	-	-	-	1 (1.408)
3. เพื่อศึกษาผล/ประสิทธิผล	2 (66.667)	-	-	1 (33.333)	-	-	-	-	-	5 (22.727)	8 (11.268)
4. เพื่อสร้างและหาคุณภาพ/ประสิทธิภาพ/ตรวจสอบคุณภาพ	-	-	1 (16.667)	-	1 (25.000)	-	-	6 (31.579)	1 (25.000)	7 (31.818)	16 (22.535)
5. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์/ความสามารถ/ทักษะ	-	2 (66.667)	1 (16.667)	-	2 (50.000)	1 (50.000)	2 (40.000)	-	1 (25.000)	3 (13.636)	12 (16.901)
6. เพื่อศึกษาความพึงพอใจ/ความคิดเห็น/เจตคติ	-	1 (33.333)	2 (33.333)	1 (33.333)	-	-	-	7 (36.842)	1 (25.000)	2 (9.091)	14 (19.718)
7. เพื่อประเมินประสิทธิภาพ/ประสิทธิภาพ/ปรับปรุงรูปแบบ	1 (33.333)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (1.408)
รวม	3 (100.00)	3 (100.00)	6 (100.00)	3 (100.00)	4 (100.00)	2 (100.00)	5 (100.00)	19 (100.00)	4 (100.00)	22 (100.00)	71 (100.00)

จากตารางที่ 5 พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ในงานวิจัยที่ถูกกำหนดมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์เพื่อสร้าง/พัฒนา/รูปแบบ/กระบวนการเรียนรู้/กิจกรรมของการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 19 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 26.761 รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อสร้างและหาคุณภาพ/ประสิทธิภาพ/ตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 16 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 22.535 รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจ/ความคิดเห็น/เจตคติ จำนวน 14 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 19.718 รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์/ความสามารถ/ทักษะ จำนวน 12 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 16.901 รองลงมาคือ เพื่อศึกษาผล/ประสิทธิผล จำนวน 8 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 11.268

รองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา/ข้อมูลพื้นฐาน/วิเคราะห์ความต้องการ/แนวทาง และ วัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผล/ประสิทธิภาพ/ปรับปรุงรูปแบบ จำนวน 1 ข้อเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 1.408 ตามลำดับ

1.6 ประเภทของงานวิจัย โดยในรายละเอียดได้แสดงไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงประเภทของงานวิจัย

ประเภทของงานวิจัย	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มรณม.	มร.นว.	มรธ.	มจร.	มร.ชร.	รวม จำนวน (ร้อยละ)
1. การวิจัยและพัฒนา (Research & Development)	-	-	-	-	1 (100.00)	-	1 (33.33)	1 (12.50)	1 (100.00)	-	4 (14.29)
2. การวิจัยเชิงทดลอง	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	-	1 (100.00)	2 (66.67)	7 (87.50)	-	8 (100.00)	24 (85.71)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	1 (100.00)	8 (100.00)	28 (100.00)

จากตาราง 6 พบว่า ประเภทของงานวิจัยที่ถูกจัดทำมากที่สุด คือ การวิจัยเชิงทดลอง จำนวน 24 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 85.71 รองลงมาคือ การวิจัยประเภทวิจัยและพัฒนา (Research & Development) จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ

1.7 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยในรายละเอียดได้แสดงไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 7 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มรณม.	มร.นว.	มรธ.	มจร.	มร.ชร.	รวม จำนวน (ร้อยละ)
1. การเลือกแบบเจาะจง	1 (50.00)	-	-	-	-	-	1 (33.33)	6 (75.00)	1 (100.00)	1 (12.50)	10 (35.71)
2. การสุ่มอย่างง่าย	-	-	-	-	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (33.33)	-	-	-	3 (10.71)
3. การสุ่มแบบหลายขั้นตอน	-	-	-	-	-	-	1 (33.33)	1 (12.50)	-	-	2 (7.14)
4. การสุ่มแบบกลุ่ม	-	1 (100.00)	2 (100.00)	-	-	-	-	-	-	1 (12.50)	4 (14.29)
5. ไม่ได้ระบุการสุ่ม	1 (50.00)	-	-	1 (100.00)	-	-	-	1 (12.50)	-	6 (75.00)	9 (32.14)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	1 (100.00)	8 (100.00)	28 (100.00)

จากตารางที่ 7 พบว่า วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่ถูกใช้ในงานวิจัยมากที่สุด คือ วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 35.71 รองลงมาคือ วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.29 รองลงมาคือ วิธีการสุ่ม อย่างง่าย จำนวน 3 เรื่อง

คิดเป็นร้อยละ 10.71 รองลงมาคือ วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.14 และมีงานวิจัยที่งานวิจัยไม่ได้วิธีการสุ่มไว้ จำนวน 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 32.14 ตามลำดับ

1.8 เครื่องมือวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการ และ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

8.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ตารางที่ 8 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการวิจัย	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มรธ.	มรณม.	มร.นว.	มรธ.	มจร.	มร.ชร.	รวมจำนวน (ร้อยละ)
แนวคิด	-	-	-	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-	1 (3.23)
รูปแบบการสอน	1 (50.00)	1 (100.00)	-	-	-	-	1 (33.33)	-	-	-	3 (9.68)
สื่อและเทคโนโลยี	-	-	1 (50.00)	-	1 (100.00)	1 (50.00)	1 (33.33)	3 (33.33)	1 (100.00)	4 (44.44)	12 (38.71)
แบบทดสอบ	1 (50.00)	-	-	-	-	-	-	1 (11.11)	-	-	2 (6.45)
แบบฝึกทักษะ	-	-	1 (50.00)	-	-	1 (50.00)	1 (33.33)	5 (55.56)	-	5 (55.56)	13 (41.935)
รวม	2 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	1 (100.00)	1 (100.00)	2 (100.00)	3 (100.00)	9 (100.00)	1 (100.00)	9 (100.00)	31 (100.00)

จากตารางที่ 8 พบว่า เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยมากที่สุด คือ การใช้แบบฝึกทักษะ จำนวน 13 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 41.935 รองลงมาคือ การใช้สื่อและเทคโนโลยี จำนวน 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 38.71 รองลงมาคือ การใช้รูปแบบการสอน จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.68 รองลงมาคือ การใช้แบบทดสอบ จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.45 รองลงมาคือ การใช้แนวคิด จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.23 ตามลำดับ

1.9 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ตารางที่ 9 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล	มช.	มทช.	มมส.	มร.ชม.	มธ.	มร.นม.	มร.นว.	มร.	มจร.	มร.ชร.	รวมจำนวน (ร้อยละ)
แบบวัดผลสัมฤทธิ์	2 (40.000)	1 (25.000)	2 (33.33)	1 (33.33)	1 (50.00)	1 (33.33)	-	5 (20.83)	1 (33.33)	8 (26.67)	22 (25.00)
แบบทดสอบทักษะ	-	1 (25.000)	-	-	-	-	-	3 (12.50)	-	1 (3.33)	5 (5.68)
แบบวัดความสามารถ	-	-	-	-	-	-	3 (37.50)	-	-	-	3 (3.41)
แผนการจัดการเรียนการสอน	2 (40.000)	1 (25.000)	1 (16.67)	1 (33.33)	-	1 (33.33)	2 (25.00)	2 (8.33)	-	6 (20.00)	16 (18.18)
แบบสอบถาม/ประเมินความพึงพอใจ	1 (20.000)	1 (25.000)	2 (33.33)	1 (33.33)	-	-	1 (12.50)	7 (29.17)	1 (33.33)	7 (23.33)	21 (23.86)
แบบฝึกทักษะ	-	-	-	-	-	-	1 (12.50)	7 (29.17)	-	6 (20.00)	14 (15.91)
อื่น ๆ	-	-	1 (16.67)	-	1 (50.00)	1 (33.33)	1 (12.50)	-	1 (33.33)	2 (2.67)	7 (7.96)
รวม	5 (100.00)	4 (100.00)	6 (100.00)	3 (100.00)	2 (100.00)	3 (100.00)	8 (100.00)	24 (100.00)	3 (100.00)	30 (100.00)	88 (100.00)

จากตารางที่ 9 พบว่า เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถูกใช้ในงานวิจัยมากที่สุด คือ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ จำนวน 22 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.000 รองลงมาคือ แบบสอบถาม/ประเมินความพึงพอใจ จำนวน 21 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 23.86 รองลงมาคือ การใช้แผนการจัดการเรียนการสอน จำนวน 16 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.18 รองลงมาคือ การใช้แบบฝึกทักษะ จำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.91 รองลงมาคือ การใช้แบบทดสอบทักษะ จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.68 รองลงมาคือ การใช้แบบวัดความสามารถ จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.41 และการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในการวิจัยแบบอื่น ๆ จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.96 ตามลำดับ

2. ผลการสังเคราะห์แนวโน้มการวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้วิจัยสามารถนำเสนอแนวโน้มงานวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา โดยจำแนกตามงานวิทยานิพนธ์ออกเป็น 14 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน 2) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 3) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการใช้แผนการเรียนรู้ 4) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 5) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ 6) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา 7) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบกิจกรรมการสืบเสาะหาความรู้ 8) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโปรแกรมบทเรียน 9) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการพัฒนาชุดกิจกรรมการ

สอน 10) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการสร้างแบบทดสอบวินิจฉัย 11) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ 12) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการใช้เกม 13) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการพัฒนาสื่อประสม 14) งานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการใช้แผนผังกราฟิก ซึ่งแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการวิจัยมากที่สุด คือ แนวคิดการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ จำนวน 6 เรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดงานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะนั้นมีความนิยมอย่างมากในการใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยด้านหลักภาษา ในระดับประถมศึกษา อาจกล่าวได้ว่างานวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะเป็นงานวิทยานิพนธ์ที่ค่อนข้างได้รับความนิยมและสามารถแก้ปัญหาในด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือ แนวคิดการพัฒนาชุดการสอนและการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ จำนวน 4 เรื่องเท่ากัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในด้านหลักภาษาไทย ในระดับประถมศึกษานั้นมีความนิยมน้อยกว่ามาก อาจเนื่องมาจากด้วยเหตุผลของความแปลกใหม่ และความทันสมัยในการจัดการเรียนการสอนจึงทำให้ผู้เรียนนั้นเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลำดับถัดมา คือ แนวคิดการใช้เกม จำนวน 3 เรื่อง อาจด้วยสาเหตุที่ผู้เรียนหรือกลุ่มทดลองนั้นอยู่ในระดับประถมศึกษาจึงทำให้การเลือกเล่นเกมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้นเกิดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดี และแนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้แผนการเรียนรู้ การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา กิจกรรมการสืบเสาะหาความรู้ การสร้างแบบทดสอบวินิจฉัย การพัฒนาสื่อประสม และการใช้แผนผังกราฟิกที่มีจำนวนงานวิจัยเท่ากัน จำนวน 1 เรื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการสังเคราะห์งานวิจัย ระดับบัณฑิตศึกษา ด้านการเรียนและการสอนหลักภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2567 ทำให้ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลออกมาในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. การสังเคราะห์งานวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผลโดยภาพรวม พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีการผลิตงานวิจัยด้านการเรียนการสอนหลักภาษาไทยมากที่สุด จำนวน 8 เรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองมหาวิทยาลัยที่ได้กล่าวมานั้นได้เปิดสอนด้านการสอนภาษาไทยในระดับบัณฑิตศึกษามาอย่างยาวนาน ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่า

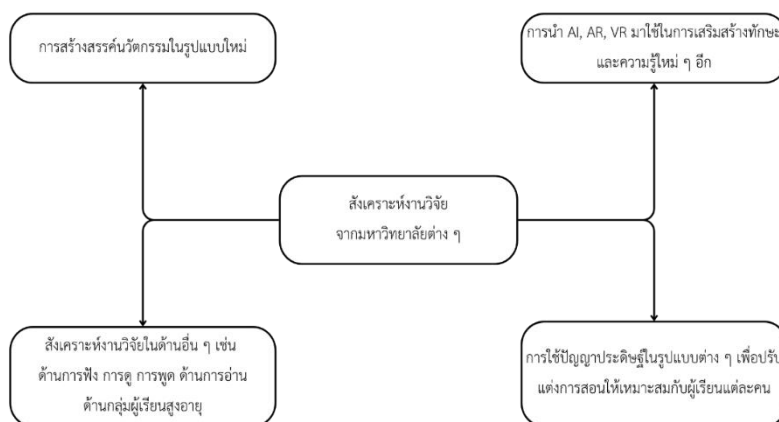
การศึกษาในด้านการสอนหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษา แม้ว่าจะมีการศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนที่น้อยแต่โดยภาพรวมแล้วมีการศึกษาในจำนวนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี การศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดผลงานด้านการวิจัยด้านหลักภาษาไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยงานวิจัยของมหาวิทยาลัยทั้ง 10 แห่ง ได้มุ่งเน้นไปที่การวิจัยเพื่อพัฒนาในด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ความสามารถ กล่าวคือเนื่องจากการเรียนการสอนในด้านหลักภาษาไทยในระดับประถมศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สังเกตได้จากปัญหาและอุปสรรคที่พบได้จากจำนวนปัญหาที่มีจำนวนมากและหลากหลาย อ้างอิงจากการศึกษาจากข้อมูล ปัญหาการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชาติ (O-net) การทดสอบภายในโรงเรียน ปัญหาเรื่องทักษะต่าง ๆ ในการเรียนรู้ การอ่าน การพูด การเขียน การพูด และการใช้หลักภาษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่อง เกมปริศนาหลักภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ปฐพี สนิธิพันธ์, 2561) และผลการเรียนด้วยโปรแกรมบทเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องหลักภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (แสงงาน คำหา, 2552) หรือการพัฒนาชุดกิจกรรมการเขียนสะกดคำภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ทัศนียา แก้วคงคำ, 2550) ซึ่งงานวิจัยของทั้ง 10 มหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทการวิจัยเชิงทดลอง โดยพบจากงานวิจัยระดับปริญญาโททั้งหมด เนื่องจากนักวิจัยเป็นครูที่อยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่ได้สืบค้นทั้งหมดจึงเป็นนักเรียนที่นักวิจัยเองเป็นครูผู้สอนอยู่ และมีงานวิจัยที่ได้ทำการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยจะเป็นการเน้นไปที่การพัฒนาแบบการสอนขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียนในระดับต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิชาภาษาไทย เรื่องหลักภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (อรรณณ อรุณวิภาส, 2553) การพัฒนาชุดฝึกทักษะการเรียนรู้สะกดคำภาษาไทยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (ฤทัยรัตน์ ทิพวรรณ, 2548) การสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ การเขียนสะกดคำภาษาไทยตามมาตราตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (ทองสุข วงศ์ทิพย์, 2550) และงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยทั้ง 10 แห่งครูผู้สอนได้เลือกใช้นวัตกรรมด้านรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนากลุ่มตัวอย่างเนื่องจากรูปแบบการสอนที่หลากหลายจะสามารถช่วยให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบ และยังทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่อยู่ในบริบทที่มีความแตกต่างกัน การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายจึงช่วยตอบสนองต่อความหลากหลายนั้นได้ดี เช่น ผู้เรียนบางคนอาจเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นจากการฟัง ในขณะที่บางคนอาจเรียนรู้ได้ดีจากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนอย่างต่อเนื่องนั้นจะ

สามารถช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อีกด้วย นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยจากทั้ง 10 มหาวิทยาลัยยังได้มีการใช้นวัตกรรมประเภทสื่อ และเทคโนโลยีมาเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตอบสนองต่อการเข้าสู่ยุค 4.0 ของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นสังคมยุคดิจิทัลอีกด้วย เช่น งานวิจัยการสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ การเขียนสะกดคำภาษาไทยตามมาตรฐานตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (ทองสุข วงศ์ทิพย์, 2550) ที่ได้มีการใช้ชุดกิจกรรมเสริมทักษะที่มีบูรณาการร่วมกับการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้จะมุ่งเน้นไปที่การทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิด การวิเคราะห์ อย่างมีวิจารณญาณ อีกทั้งยังได้สร้างให้เกิดความคิดสร้างสรรค์แก่ตัวผู้เรียนได้อีกด้วย นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลยังเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้รับข้อมูลย้อนกลับจากนักเรียนอย่างรวดเร็ว และนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับปรุงและพัฒนาการสอนของตนเองในทันที ซึ่งช่วยให้การประเมินผลการเรียนและการพัฒนานักเรียนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ด้วยความสร้างสรรค์ของงานวิจัยทั้ง 10 มหาวิทยาลัยที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในด้านทักษะของหลักภาษาไทย ทำให้ในปัจจุบันสามารถมองเห็นทิศทางและแนวโน้มของการวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทย ที่มีการวิจัยเพื่อมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ การใช้สื่อ การใช้เทคโนโลยี การใช้เทคนิควิธีการสอนรูปแบบต่าง ๆ มาบูรณาการกับการเรียนการสอน ที่สร้างให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ถูกสร้างขึ้นตามตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการพัฒนาทักษะการสนั่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับครูผู้สอน เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและโลกเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อมทางการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนก็เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา การพัฒนาการสอนจึงทำให้ครูผู้สอนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และวิธีการสอนที่ทันสมัย ซึ่งส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ ดังนั้นการพัฒนาการสอนช่วยให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมและเนื้อหาที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนได้ดีขึ้น ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และพัฒนาทักษะได้ตามความสามารถของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและซาบซึ้งในการเรียนรู้ในภาษาไทยของตนเอง อีกทั้งงานวิจัยจากทั้ง 10 มหาวิทยาลัยยังได้มีการวิจัยที่มีการบูรณาการร่วมกับกระบวนการวิชา และศาสตร์อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ น่าสนใจ และสร้างให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ในเวลาเดียวกันได้อีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์งานวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ พบว่ามีการใช้รูปแบบการสอนเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและแนวทางการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนหลักภาษาไทยมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มการบูรณาการแนวคิดด้าน Active Learning เช่น การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) รวมถึงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหลักภาษาไทยกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทยุคดิจิทัล 4.0 จึงควรมีการนำนวัตกรรมที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการนำ AI, AR, VR มาใช้ในการเสริมสร้างทักษะและความรู้ใหม่ ๆ อีกทั้งยังมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อปรับแต่งการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ทำให้การเรียนการสอนในยุคนี้มีประสิทธิภาพและเข้าถึงได้ง่ายกว่าที่เคยเป็นมา และควรมีการนำผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการพัฒนาทักษะด้านหลักภาษาไทย และเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน เช่น การบูรณาการและประยุกต์ใช้ร่วมศาสตร์อื่น ๆ ต่อไป อีกทั้งยังพบว่า ควรมีการศึกษาตัวอย่างงานวิจัยเหล่านั้นมากขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยในอนาคตต่อไป จึงควรมีการ

สังเคราะห์ในประเด็นที่มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้นเกี่ยวกับเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอน เป็นต้น เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการทำงานและที่มาเพื่อนำไปสู่การสร้างสรค์นวัตกรรมในรูปแบบใหม่ และในทางเดียวกันควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการฟัง การดู การพูด ด้านการอ่าน ด้านกลุ่มผู้เรียนสูงอายุ ด้านการจัดการเรียนการสอนในทักษะหลักภาษาไทย ในระดับมัธยม ด้านการจัดการเรียนการสอนในทักษะภาษาเพื่อ การสื่อสาร เป็นต้น เพื่อให้เห็นถึงการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในบริบทอื่น ๆ มากขึ้น นอกจากนี้แล้วการบูรณาการแนวคิดจากศาสตร์อื่น ๆ กับการสอนหลักภาษาไทยนั้นมีการนำแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการสอนหลักภาษาไทย เช่น จิตวิทยาการเรียนรู้ (Educational Psychology) ซึ่งช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนและปรับการสอนให้เหมาะสม วาทกรรมวิเคราะห์ (Discourse Analysis) และวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ที่ใช้ศึกษาการใช้ภาษาไทยในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะในสื่อออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับ ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและอาชีพ เช่น ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว และภาษาไทยเพื่อธุรกิจ ซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนภาษาไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทที่กว้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ฉัตรชนกานต์ เปรมพัฒนพันธ์. (2553). *การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาภาษาไทย เรื่อง การใช้ประโยคเพื่อการสื่อสารสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทศบาลนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เฉลิมลาภ ทองอาจ และคณะ. (2550). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการเขียนโดยใช้ทฤษฎี กระบวนการเขียนเชิงปัญญาร่วมกับกลยุทธ์พุทธิปัญญาและอภิปัญญาเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการเขียนรายงานการวิจัย ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 45(1), 18–35.
- ทองสุข วงศ์ทิพย์. (2550). *การสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะ การเขียนสะกดคำภาษาไทยตามมาตรฐาน ตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

- ทัศนียา แก้วคงคำ. (2550). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเขียนสะกดคำภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ปฐพี สนธิจันทร์. (2561). ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เรื่อง เกมปริศนา หลักภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ฤทัยรัตน์ ทิพวรรณ. (2548). การพัฒนาชุดฝึกทักษะการเรียนรู้สะกดคำภาษาไทยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- แสงงาน คำทา. (2552). ผลการเรียนรู้ด้วยโปรแกรมบทเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องหลักภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรรวรรณ อรุณวิภาส. (2553). การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิชาภาษาไทย เรื่องหลักภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

การศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญา ของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

A study of the Actual and Expected Conditions of Associate
Degree Education at Phichit Community College,
Institute of Community Colleges

เกรียงศักดิ์ สุวรรณวัจน์¹

Kreangsak Suwannawat

Received: November 25, 2024

Revised: March 12, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวัง และ 2) เปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดการศึกษา ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างเรียน และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ในปีการศึกษา 2565 ถึง 2566 จำนวน 155 คน ซึ่งได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา เป็นค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กับสถิติอนุมานด้วยการทดสอบที แบบกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้านและทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดการศึกษา ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างเรียน และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และ 2) การเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับ

¹ วิทยาลัยชุมชนพิจิตร; Phichit Community College

Corresponding author, e-mail: plkkreang@gmail.com

อนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน และด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ด้านสถานที่จัดการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยสภาพที่คาดหวังมีความคิดเห็นสูงกว่าสภาพที่เป็นจริง ส่วนด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างเรียน และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวัง, ระดับอนุปริญญา, วิทยาลัยชุมชนพิจิตร

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the actual and expected conditions; and 2) to compare the actual and expected conditions of associate degree education at Phichit Community College. The study was divided into six dimensions: curriculum management, teacher competence, instructional design, educational facilities, tuition fee, and classmate behavior. This was the quantitative research. The sample consisted of 155 students of Phichit Community College from the academic years 2022 - 2023, selected by stratified random sampling. Questionnaires were used as the instrument. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, and inferential statistics using the t-test and the correlation coefficient. The research results found that 1) the actual and expected conditions towards associate degree education at Phichit Community College, overview of all aspects and all 6 aspects were curriculum management, teacher competence, learning management design, educational location, tuition fee, and behavioral characteristics of classmates, had opinions at a high level; 2) a comparison of the actual and expected conditions of the associate degree education at Phichit Community College showed significant differences at the .05 level, with higher satisfaction than the actual conditions. However, the differences in instructional design, tuition fee, and classmate behavior were not statistically significant.

Keywords: actual and expected conditions, associate degree, Phichit Community College

บทนำ

วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นจากนโยบาย “การศึกษาสร้างชาติ สร้างคน และสร้างงาน” ที่รัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ด้านการศึกษา ข้อ 4 ว่าจัดให้มีวิทยาลัยชุมชนขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดที่ยังขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษา และวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2545 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปี พ.ศ. 2551 ได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนไปแล้ว 19 แห่งใน 19 จังหวัด ได้แก่ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน พิจิตร ตาก อุทัยธานี สระแก้ว หนองบัวลำภู มุกดาหาร บุรีรัมย์ ระนอง นราธิวาส ยะลา ปัตตานี สตูล พังงา สมุทรสาคร ตราด ยโสธร แพร่ และ สงขลา วิทยาลัยชุมชนมีปรัชญาเบื้องต้นที่เชื่อว่าบุคคลทุกคนมีศักยภาพอยู่ในตัว ถ้าเขามีโอกาสและ ได้รับคำแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ และจะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อชุมชนและสังคม วิทยาลัยชุมชนจึงเปิดประตูสำหรับทุกคนที่ต้องการเข้าเรียน กลุ่มผู้เรียนของวิทยาลัยชุมชนมาจากผู้ด้อยโอกาส ขาดโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาทักษะงาน ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ผู้อยู่ในวัยแรงงานที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตกค้างและสะสมอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ หรือต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมตามความต้องการของตนเอง ผู้เกษียณงานแล้ว ผู้เรียนในระบบปกติที่ต้องการพัฒนาความสามารถบางวิชา ดังนั้นนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนจึงมีความแตกต่างทั้งด้านอายุ คือ มีอายุระหว่าง 19-73 ปี แตกต่างทางอาชีพ ฐานะ และประสบการณ์ นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือ (Tool) ไม่ใช่เครื่องหมาย (Symbol) กล่าวคือ ไม่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรเป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพพิเศษได้รับการยกย่องสูง แต่เชื่อว่าการศึกษาคือทำให้บุคคลมีความรู้และความคิดที่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงจัดให้มีโปรแกรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อเน้นคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน (สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร, 2547)

การจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยชุมชน มีการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนศักยภาพและความต้องการของชุมชน ด้วยการศึกษาความต้องการ ศักยภาพและทิศทางการพัฒนาชุมชน มาจัดทำหลักสูตรโดยชุมชนเอง ซึ่งหลักสูตรระยะสั้นเมื่อพัฒนาแล้วเสนอคณะกรรมการสภา

มหาวิทยาลัยชุมชนอนุมัติและดำเนินการได้ ส่วนหลักสูตรอนุปริญญา ปวส. และปวช. ได้พัฒนาตามมาตรฐานที่คณะกรรมการวิทยาลัยชุมชนกำหนด โดยสอดคล้องกับมาตรฐานที่คณะกรรมการอุดมศึกษากำหนดไว้ ในระยะแรกจากการสำรวจความต้องการในพื้นที่ พบว่ามีความต้องการเพียง 13 หลักสูตร จึงนำเสนอคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาหลักสูตรวิทยาลัยชุมชนอนุมัติและเปิดสอนจำนวน 13 สาขาวิชา ซึ่งมีผู้เรียนมากใน 5 สาขาวิชาที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและความต้องการเรียนรู้เทคโนโลยีของชุมชน ได้แก่ การปกครองท้องถิ่น การศึกษาปฐมวัย การพัฒนาชุมชน คอมพิวเตอร์ธุรกิจ และการจัดการทั่วไป ระยะที่ 2 วิทยาลัยชุมชนดำเนินการพัฒนาหลักสูตรของตนเองตามความต้องการของชุมชนเต็มรูปแบบ ทั้งหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรระยะสั้น โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาที่ใกล้เคียง ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยหลักสูตรธุรกิจอาหารฮาลาล หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ หลักสูตรการค้าขายชายแดน หลักสูตรธุรกิจระหว่างประเทศในกลุ่มอินโดจีน หลักสูตรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ หลักสูตรพุทธศาสตร์ หลักสูตรเทคนิคเภสัชกรรม และหลักสูตรอิสลามศึกษา

วิทยาลัยชุมชนพิจิตรเดิม คือ วิทยาลัยการอาชีพโพทะเล จัดตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2540 จัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ต่อมาปี พ.ศ. 2545 ได้โอนภารกิจเป็นวิทยาลัยชุมชนพิจิตร จัดการศึกษาตามรูปแบบวิทยาลัยชุมชน ในระดับต่ำกว่าปริญญา ด้วยหลักสูตรที่หลากหลายทั้งสายวิชาการและวิชาชีพ ได้แก่ หลักสูตรอนุปริญญา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น จัดการเรียนการสอน ภาคปกติ (จันทร์-ศุกร์) และภาคพิเศษ (เสาร์-อาทิตย์) ตามความต้องการของผู้เรียน การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบขององค์คณะบุคคล โดยมีคณะกรรมการสภาวิทยาลัยคณะกรรมการอนุวิชาการ และคณะกรรมการส่งเสริมกิจการวิทยาลัยส่งเสริมและกำกับดูแลการบริหารจัดการ โดยร่วมมือกันจัดการศึกษาในรูปแบบระบบเครือข่ายรูปแบบของหน่วยจัดการศึกษา กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตร ให้โอกาสกับผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้เข้ามาศึกษาในระบบของวิทยาลัยชุมชน (สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร, 2547)

ปัจจุบัน วิทยาลัยชุมชนพิจิตร สังกัดสถาบันวิทยาลัยชุมชน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม และมีหน่วยจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองและให้บริการแก่นักศึกษาที่มีความจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวยุ ให้มีโอกาสดำเนินการรับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จำนวน 5 หน่วยจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร, 2547)

ชื่อหน่วยจัดการศึกษา	ที่อยู่	หัวหน้าหน่วยจัด	เบอร์โทรศัพท์	ระยะทาง
1. วิทยาลัยชุมชนพิจิตร (แม่ข่าย)	150 หมู่ 6 ตำบลท่าบัว อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร 66130	น.ส.นงลักษณ์ ม่วงศรี	056-039787	-
2. ทับคล้อ (ขุนไผ่ภูมิเขตร)	อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร 66150	น.ส.ปฐมพร อุไรพันธ์	056-642239	52 กม.
3. อำเภอสามโก้	อำเภอสามโก้ จังหวัดพิจิตร 66160	นายสุชาติ ใจภักดี	056-641959 089-4488458	87 กม.
4. อบต. เมืองเก่า	อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร 66000	นางประไพ บรรเจิดศิลป์	056-655282 081-6746360	60 กม.
5. โรงเรียนโพธิ์ประทับช้าง	อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร 66190	นางรุ่งทิวา แพบ่อ	055-902046	90 กม.

ผู้วิจัยเป็นบุคลากรในสายผู้สอนที่เป็นอาจารย์พิเศษของวิทยาลัยชุมชนพิจิตรได้เข้าร่วมรับผิดชอบจัดการเรียนการสอนตามรายวิชาที่ได้รับคำสั่งมอบหมายจากวิทยาลัยชุมชนพิจิตร เพื่อให้นักศึกษาเกิดความรู้ความสามารถที่เป็นวัตถุประสงค์ของรายวิชา และความมุ่งหมายของสาขาวิชา นักศึกษาที่เข้ามาใช้บริการทางการศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ต่างมีความมุ่งมั่น ตั้งใจและคาดหวังที่จะได้รับบริการทางการศึกษาสูงสุดในทุกด้านที่มีความเกี่ยวข้อง จึงสมัครเข้ามาใช้บริการทางการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการทราบว่าสิ่งที่นักศึกษาได้รับจากวิทยาลัยชุมชนพิจิตรตามสภาพที่เป็นจริงสอดคล้องกับสภาพที่คาดหวังก่อนสมัครเข้ารับการศึกษาก่อนไป ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งใจไว้จนส่งผลให้ตัดสินใจแน่วแน่เข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาที่วิทยาลัยชุมชนพิจิตร โดยได้ดำเนินการวิจัยภายใต้หัวข้อที่ว่า “สภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน” เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อการวางแผนจัดการศึกษาให้ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565- 2566 จำนวน 253 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565- 2566 จำนวน 155 คน กำหนดขนาดและใช้กระบวนการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ที่ยึดสัดส่วนจากสาขาวิชา 6 สาขา กับหน่วยจัดการศึกษา 5 หน่วย ตามที่วิทยาลัยชุมชนพิจิตรกำหนดเป็นเกณฑ์ในการดำเนินงานเพื่อสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ถูกสร้างและพัฒนาคุณภาพขึ้นโดยมีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และมีค่าความเที่ยง (Reliability) คือ ค่าความเที่ยงของสภาพที่เป็นจริงเท่ากับ 0.68 และค่าความเที่ยงของสภาพที่คาดหวังเท่ากับ 0.88 แปลงเป็นแบบสอบถามออนไลน์ ดำเนินการด้วย Google Forms เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลออนไลน์ (Online) ด้วยการให้นักศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565- 2566 จำนวน 155 คน ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นจาก Google Forms

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การวิเคราะห์ความคิดเห็นสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังเป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อการตัดสินใจดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 - 5.00	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด
3.51 - 4.50	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก
2.51 - 3.50	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง
1.51 - 2.50	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย
1.00 - 1.50	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร

1.1 ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร

การศึกษาระดับอนุปริญาภาพรวมทุกด้าน	n =155		ระดับความคิดเห็น
	$\bar{X}$	S.D.	
1. การบริหารจัดการหลักสูตร	3.96	0.58	มาก
2. สมรรถนะของครูผู้สอน	3.90	0.42	มาก
3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.03	0.55	มาก
4. สถานที่จัดการศึกษา	3.90	0.53	มาก
5. ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้	3.95	0.51	มาก
6. ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน	4.02	0.61	มาก
รวมเฉลี่ย	3.96	0.31	มาก

จากตารางที่ 1 สภาพที่เป็นจริงที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.31) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้าน คือ 1) การบริหารจัดการหลักสูตร 2) สมรรถนะของครูผู้สอน 3) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ 4) สถานที่จัดการศึกษา 5) ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้ และ 6) ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ มีค่าระหว่าง 3.90 - 4.03, S.D. มีค่าระหว่าง 0.42 - 0.61)

1.2 ผลการศึกษาสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร

การศึกษาระดับอนุปริญญาภาพรวมทุกด้าน	n =155		ระดับความคิดเห็น
	$\bar{X}$	S.D.	
1. การบริหารจัดการหลักสูตร	4.18	0.45	มาก
2. สมรรถนะของครูผู้สอน	4.03	0.37	มาก
3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.12	0.44	มาก
4. สถานที่จัดการศึกษา	4.13	0.41	มาก
5. ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้	4.06	0.41	มาก
6. ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน	4.06	0.51	มาก
รวมเฉลี่ย	4.09	0.28	มาก

จากตารางที่ 2 สภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.28) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้าน คือ 1) การบริหารจัดการหลักสูตร 2) สมรรถนะของครูผู้สอน 3) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ 4) สถานที่จัดการศึกษา 5) ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้ 6) ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ มีค่าระหว่าง 4.03 - 4.18, S.D. มีค่าระหว่าง 0.37 - 0.51)

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญา ของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญา ของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร

การศึกษาระดับอนุปริญญาภาพรวมทุกด้าน	สภาพที่เป็นจริง (n=155)		สภาพที่คาดหวัง (n=155)		ค่า t
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1. การบริหารจัดการหลักสูตร	3.96	0.58	4.18	0.45	3.13*
2. สมรรถนะของครูผู้สอน	3.90	0.42	4.03	0.37	2.79*
3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.03	0.55	4.12	0.44	1.47
4. สถานที่จัดการศึกษา	3.90	0.53	4.13	0.41	3.80*
5. ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้	3.95	0.51	4.06	0.41	1.87
6. ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน	4.02	0.61	4.06	0.51	0.48
รวมเฉลี่ย	3.96	0.31	4.09	0.28	3.91*

* แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้าน 1) การบริหารจัดการหลักสูตร 2) สมรรถนะของครูผู้สอน และ 4) สถานที่จัดการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสภาพที่คาดหวังมีความคิดเห็นสูงกว่าสภาพที่เป็นจริงทั้งภาพรวมและรายด้าน 3 ด้าน ส่วนด้าน 3) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ 5) ค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้ และ 6) ลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน อภิปรายผลแยกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. สภาพที่เป็นจริงที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตรตามความคิดเห็นของนักศึกษา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วยด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ด้านการออกแบบจัดการเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดการศึกษา ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้ และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่ความคิดเห็นของนักศึกษาเป็นเช่นนี้เพราะหลักสูตรมีความยืดหยุ่นรายวิชาตอบสนองการปฏิบัติงาน จบหลักสูตรตามเวลาที่กำหนด มีครูผู้สอนที่มีอุดมการณ์เสียสละ มีความรู้และทักษะในการสอน โดยจะจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ ตรงตาม ภาระงาน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมกิจกรรม และมีห้องเรียนที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ แล้วยังมีเครือข่ายเทคโนโลยีสนับสนุน ทำให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไม่มากเกินไปสามารถรับได้ รวมทั้งลักษณะของเพื่อนร่วมชั้นเรียนไม่แตกต่างกัน ทำให้ส่งผลต่อความคิดเห็นในระดับที่ยอมรับได้ของนักศึกษา มีความพึงพอใจต่อสถานการณ์ในการเข้าเรียนในระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ความคิดเห็นในระดับมากที่มีต่อสภาพที่เป็นจริงของนักศึกษาจึงมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพัชรี มะแสงสม (2544) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับสมยศ เผือกจันทิก (2561) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนที่ตอบสนองนโยบายประเทศไทย 4.0 และมนัส จันทรพวง และคณะ (2564) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยชุมชนตามแนวคิดการศึกษา 4.0 ได้ข้อค้นพบว่าการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนต้องสร้างคุณภาพผ่านการกำหนดนโยบายและวางแผนแบบยืดหยุ่น การออกแบบโครงสร้างองค์กรเชิงบูรณาการเน้นให้โอกาสและอิสระ การบริหารงานบุคคลเน้นการมีส่วนร่วม การบริหารงานงบประมาณที่มี

ประสิทธิภาพ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบการจัดการผ่านเครือข่ายความร่วมมือ โดยเฉพาะการบริหารงานของวิทยาลัยชุมชนพึงเน้นงานวิชาการเป็นหลัก โดยยึดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่วิทยาลัยชุมชนกำหนด มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ วางแผนเร่งรัดการพัฒนา การผลิต และการใช้แหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีทางการศึกษาตามพื้นฐานและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และควมมีคุณภาพดังกล่าวจะต้องผ่านการวัดและประเมินผลที่เชื่อถือได้ ทั้งยังต้องยึดการเผชิญหน้าต่อการเรียนรู้ที่เน้นแบบผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยการให้เกียรติและนำตนเองนั้น จะต้องได้พบกับลักษณะของความเป็นจริงที่ประกอบด้วยลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ การประเมินการเรียนรู้ของตนเอง ทักษะในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และการเปิดใจรับโอกาสในการเรียนรู้ สภาพที่เป็นจริงเหล่านี้ที่นักศึกษาเผชิญจึงส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาให้เป็นบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้ซึ่งเรียนรู้ด้วยพลังและความมุ่งมั่นของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของเด้นส์คีย์ หอมหวล (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สอนระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน ที่ได้ข้อค้นพบว่าครูผู้สอนจะต้องประยุกต์หลักสูตรสู่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตร ระบุว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลักในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนด้านความรู้ความสามารถ ด้านทักษะความชำนาญ และด้านเจตคติที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ใช้กระบวนการพัฒนาด้วยหลักการบริหารจัดการตามวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อปลูกฝังและสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เคารพศักดิ์ศรีของตนเอง ยึดมั่นต่อศักยภาพและความศรัทธาเชื่อถือตนเองเป็นสำคัญ และมีความเห็นสนับสนุนว่านักศึกษาจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้ที่ยอมรับตนเอง วางแผนได้เอง มีแรงจูงใจภายใน ประเมินตนเองเพื่อตรวจสอบประสพการณ์ เป็นตัวเองและยืดหยุ่นต่อการเรียนรู้ ได้ข้อค้นพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ด้วยความมุ่งมั่น และมีอุดมการณ์เพื่อก้าวสู่ความสำเร็จต่อการศึกษาที่สูงขึ้นของตนเอง ความพร้อมในการเรียนรู้ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองและครู เพราะเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังและกระตุ้นจิตสำนึกรักการศึกษาก่อนเกิดความพร้อมภายในตนเอง และความพร้อมดังกล่าวจะเป็นสิ่งกระตุ้นเป็นแรงจูงใจภายในให้รับการศึกษาจนกระทั่งประสบความสำเร็จตามอุดมการณ์ จึงสอดคล้องกับหลักการสำคัญในการให้บริการทางการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

2. สภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ตามความคิดเห็นของนักศึกษา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน

ประกอบด้วยด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ด้านการออกแบบจัดการเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดการศึกษา ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียน และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่ความคิดเห็นของนักศึกษาต่างคาดคะเนว่าจะได้พบ เมื่อตนเองได้สมัครเข้าเรียนและเป็นนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตรเต็มตัวแล้ว ซึ่งเป็นความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มุ่งไปให้ความสำคัญกับประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตรงตามเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นของนักศึกษา ประกอบด้วย ความต้องการเห็นและใช้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเปิดโอกาสในการเรียนรู้ที่มีจำนวนโครงสร้างรายวิชาเหมาะสมและตอบสนองต่อการประกอบอาชีพในปัจจุบันและในอนาคตของนักศึกษา หลักสูตรที่ให้โอกาสแก่นักศึกษามีส่วนร่วมและให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและใช้หลักสูตรวิทยาลัยชุมชนพิจิตรคัดเลือกครูผู้สอนที่มีความรู้ตามรายวิชาที่รับผิดชอบจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเสียสละมุ่งมั่นและอุทิศตนทำงานการสอนตามอุดมการณ์ ยึดหลักการและเจตนารมณ์ของวิทยาลัยชุมชนเป็นสำคัญ เข้าใจสภาพของนักศึกษาเลือกใช้รูปแบบและเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ตรงตามความต้องการของนักศึกษา ครูผู้สอนออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การจัดการเรียนรู้ซึ่งตอบสนองส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะวิชาชีพของนักศึกษาให้มีความก้าวหน้าขึ้น ใช้รูปแบบการสอนเหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชา เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักศึกษาได้พัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีเป็นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ สถานศึกษา ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เอื้อต่อกิจกรรมวิชาการ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและสืบค้นความรู้จากแหล่งตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาและความรู้จากเครือข่ายเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มีห้องสุขาที่สะอาดเพียงพอ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สถานที่จอดรถ สนามกีฬาได้ออกกำลังกาย ค่าใช้จ่าย ค่าเล่าเรียน ค่าเดินทาง ไป-กลับ ค่าอาหาร ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าใช้จ่ายในการจัดทำรายงานที่ไม่มากเกินไปและไม่สร้างความเดือดร้อนแก่นักศึกษา นักศึกษาได้มีโอกาสพบเพื่อนที่มีลักษณะใกล้เคียงกันด้านอุดมการณ์ ความมุ่งมั่นตั้งใจ ความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลเห็นอกเห็นใจกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใส่ใจต่อการเรียนที่จะสร้างอนาคตที่มีความก้าวหน้าต่ออาชีพต่อไป ความคาดหวังของนักศึกษามีความสอดคล้องกับสุพัตสนันย์ ขอมธิดา (2552) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนอุทัยธานี กับรัชชัย จิตวารินทร์ และคณะ (2563) ได้ศึกษาความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตรอนุปริญญา สาขาวิชาอิสลามศึกษา กรณีศึกษาวิทยาลัยชุมชนพังงา ได้ข้อค้นพบที่สะท้อนความต้องการซึ่งคาดหวังว่าวิทยาลัยชุมชนพึงจัดหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น เรียนรู้รายวิชาตามหลักสูตรในช่วงเวลาวันหยุด เสาร์-อาทิตย์

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเดินทางไปเรียนยังสถานศึกษาดังกล่าวได้อย่างสะดวกสบาย รวดเร็ว ประหยัดและเสียค่าใช้จ่ายน้อย พร้อมทั้งวิทยาลัยควรกำหนดให้ครูผู้สอนออกแบบจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างจิตสำนึกเห็นคุณค่าของการศึกษา ทำให้นักศึกษาจะต้องเปิดใจรับโอกาสที่จะเรียน มองอนาคตในแง่ดี รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ตระหนักว่าการเรียนไม่มีใครมารับผิดชอบได้นอกจากตนเอง จะต้องมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดเวลาเพราะการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญของชีวิต ความสำเร็จที่คาดหวังต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรที่วิทยาลัยชุมชน พิจิตรออกแบบ วางแผนกำหนดจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความคิด เจตนารมณ์ของนักศึกษา สอดคล้องกับทศพล ธัมะพร (2556) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย ได้ข้อค้นพบว่าวิทยาลัยชุมชนต้องจัดการศึกษาโดยยึดปรัชญาของสถาบันวิทยาลัยชุมชน ที่เน้นการเสริมสร้างโอกาส เพิ่มคุณค่าชีวิต และพัฒนาศักยภาพในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างปรกติสุข เป็นการจัดและให้บริการทางการศึกษาที่เน้นการตอบสนองความต้องการเพิ่มพูนโอกาสเข้าถึงการศึกษา การปลูกฝังทัศนคติที่เห็นคุณค่าของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง วิทยาลัยชุมชนจะต้องยึดการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ วิทยาลัยชุมชนจะต้องเห็นคุณค่าของมนุษย์ และมั่นคงต่อการให้บริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตรงตามศักยภาพของนักศึกษา คำนึงถึงการสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ที่ตรงตามความต้องการและเป็นความปรารถนาของนักศึกษาผ่านการตรวจสอบและประเมินความต้องการภายใต้แบบประเมินความต้องการรับบริการทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กุกลีเอลมีโน (Guglielmino, L. M., 1977) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเครื่องมือวัดความพร้อมการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ได้ข้อค้นพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ประกอบประกอบด้วย 1) การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ 2) มีทัศนคติต่อตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ 3) มีความคิดริเริ่มและความเป็นอิสระในการเรียนรู้ 4) มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง 5) มีความรักในการเรียน 6) มีความคิดสร้างสรรค์ 7) มองอนาคตในแง่ดี และ 8) มีความสามารถในการใช้ทักษะทางการศึกษาระดับพื้นฐานและมีทักษะแก้ปัญหา ความพร้อมในการเรียนรู้ดังกล่าวได้รับการยืนยันจากงานวิจัยที่สอดคล้องกับเรโนลด์ (Reynolds, M.M., 1986) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเหตุผลหรือแรงจูงใจในการเข้าศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกจึงเป็นการย้ำเตือนให้ทราบว่าความพร้อมในการเรียนจะช่วยเสริมแรงบันดาลใจให้เป็นนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร และต้องการพิสูจน์ความคาดหวังที่มีต่อการศึกษาว่าเป็นไปตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ล่วงหน้าก่อนเข้ารับการศึกษาหรือไม่นั่นเอง

3. การเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ทั้งในภาพรวมกับด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน และด้านสถานที่จัดการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสภาพที่คาดหวังมีความคิดเห็นสูงกว่าสภาพที่เป็นจริง ส่วนด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียน และด้านพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การเปรียบเทียบดังกล่าวพบว่า สภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตร มีทั้งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถอภิปรายแยกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้ คือ

3.1 การเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ในภาพรวม กับด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน และด้านสถานที่จัดการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแปลความหมายได้ว่าสภาพที่คาดหวังในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน และด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านสมรรถนะครูผู้สอน และด้านสถานที่จัดการศึกษา นักศึกษามีความคิดเห็นสูงกว่าสภาพที่เป็นจริง เมื่อนักศึกษาเผชิญตามสถานการณ์ที่ได้เข้าเรียนภายหลังจากที่สมัครเป็นนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตรแล้ว โดยมีความคาดหวังว่าด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ความยืดหยุ่น ให้โอกาสในการเรียนรู้ กับการมีคู่มือรายละเอียดประกอบหลักสูตรไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ส่วนด้านสมรรถนะของครูผู้สอนต้องการได้เห็นครูผู้สอนที่มีความเสียสละ มุ่งมั่น อุทิศตนและจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ แต่ก็ยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง และด้านสถานที่จัดการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของอาคารความสะดวกในการเดินทางเอื้อต่อการเรียนรู้และสิ่งรบกวนก็ไม่สอดคล้องตรงกันกับที่คาดหวังไว้ สภาพความคาดหวังที่สูงกว่าสภาพเป็นจริงสอดคล้องกับฉลองชัย ชิวสุนทรสกุล และคณะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนรู้อย่างนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนที่ได้ข้อค้นพบถึงสิ่งที่มุ่งหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในการเรียนทั้งการใช้หลักสูตรที่มีความเฉพาะเจาะจงเกินไป รายวิชาที่ยังบังคับเลือก ครูผู้สอนที่ยึดรูปแบบการเรียนการสอนตามระบบเพียงในห้องเรียนเท่านั้นไม่ยืดหยุ่นกับสถานที่ศึกษาซึ่งต้องพึ่งพิงหน่วยงานการศึกษาอื่นๆ หรือหน่วยงานอื่นในชุมชน ท้องถิ่น เพราะสิ่งที่คาดหวังดังกล่าวซึ่งสูงกว่าสิ่งที่ป็นจริงตามความคิดเห็นของนักศึกษา จึงมีผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการตนเองและความพร้อมในการเรียนรู้ สอดคล้องกับเมอร์รี่ (Murray, E.J., 1987) ได้ศึกษาผลการฝึกความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา เมื่อความคาดหวังมีผลกระทบต่อความเป็นจริงในการเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้เกิดการปรับตัว แก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เป็นจริงที่เผชิญเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้สูงสุด

3.2 การเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการศึกษาระดับอนุปริญาวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียนรู้และด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือความคิดเห็นของนักศึกษาระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงเมื่อเข้าเป็นนักศึกษาแล้วไม่มีความแตกต่างกันเป็นไปตามสิ่งที่ได้คาดหวังไว้ล่วงหน้าซึ่งการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อนเข้าเรียนเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผน กำหนดเนื้อหาสาระบูรณาการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ด้านค่าใช้จ่ายของค่าเล่าเรียน ค่าเดินทางไป-กลับ ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายจัดทำรายงานเป็นไปตามที่คาดคะเนไว้ก่อนเข้าเรียน ด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียนเกี่ยวกับความรักความสามัคคี ความมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใส่ใจการเรียนรู้เพื่อความสำเร็จและความก้าวหน้าในวิชาชีพในอนาคตก็เป็นที่คาดหวังไว้ ตั้งแต่อ่อนเข้าเรียนทั้งสิ้น สอดคล้องกับรัชนิพร สายแวว (2549) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏจริงและความคาดหวังในการจัดโปรแกรมการศึกษาปฐมวัยของวิทยาลัยชุมชนที่ได้ข้อค้นพบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาแต่ละภูมิภาคมีความคิดเห็นต่อสิ่งที่ปรากฏจริงกับความคาดหวังไม่แตกต่างกันด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน และด้านการประเมินผล เพียงแต่จะต้องมีทักษะในการเรียนรู้ตามสภาพที่เป็นจริง ซึ่งตรงกับความคาดหวัง สอดคล้องกับบลูมเบิร์ก (Blumberg, P., 2000) ได้กล่าวถึงทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นของผู้เรียนตามรูปแบบ การเรียนรู้แบบนวัตน์ตนเองว่า จะต้องระบุสิ่งที่คาดหวังเรียนรู้ วางแผนและดำเนินการเรียนรู้แบบนวัตน์ตนเองทั้งรู้วิธีแสวงหาแหล่งทรัพยากรความรู้ หาข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ ทักษะการแสวงหาและสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม ทักษะสำคัญเหล่านี้จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาและเปรียบเทียบผลการศึกษาระดับอนุปริญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร แนวทางพัฒนาด้านต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดหลักสูตรที่ยืดหยุ่นให้โอกาสกับการเรียนรู้ มีจำนวนรายวิชา เนื้อหาเหมาะสมตอบสนองต่อการทำงาน จัดทำ

คู่มือประกอบการใช้ ระบุเงื่อนไขการจบหลักสูตร และเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องนำเสนอแนวคิดปรับหลักสูตร

2. ด้านสมรรถนะของครูผู้สอน ต้องให้ความสำคัญกับครูที่เข้าถึงเจตนารมณ์ มีอุดมการณ์ตรงตามหลักการของวิทยาลัยชุมชน เสียสละ มุ่งมั่น อุทิศตนต่อการสอน มีความรู้ ทักษะ เลือกเทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสม เข้าใจลักษณะของนักศึกษาที่มีความแตกต่างกัน และจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ

3. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ต้องให้ความสำคัญกับการผสมผสาน รูปแบบการสอนที่เนื้อหาของรายวิชากับกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกัน ใช้สื่อและเทคโนโลยี ประกอบการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วม วางแผนการเรียนรู้ตรงตามภาระงาน ของนักศึกษาเน้นบูรณาการเรียนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน วัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยมุ่งตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง

4. ด้านสถานที่จัดการศึกษา ต้องให้ความสำคัญกับการเลือกใช้อาคารสถานที่ มั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย สะดวกในการเดินทาง ปราศจากสิ่งรบกวนทั้งแสง เสียง อากาศ และอื่น ๆ มีเครือข่ายเทคโนโลยีสนับสนุนและเอื้อต่อการเรียนรู้ บริเวณพักผ่อนหย่อนใจ ห้องน้ำ ห้องสุขา และ จัดสถานที่จอดรถไว้ให้สำหรับครูผู้สอนและนักศึกษา

5. ด้านค่าใช้จ่ายระหว่างการเรียน ต้องให้ความสำคัญกับค่าเล่าเรียน ค่าเดินทางไป-กลับ ค่าอาหาร ค่าอุปกรณ์ประกอบการเรียน และค่าใช้จ่ายจัดทำรายงานที่ประหยัด คำนวณ

6. ด้านลักษณะพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ต้องให้ความสำคัญกับการ กระตุ้นให้เกิดอุดมการณ์ ความรัก ความสามัคคี ตั้งใจ มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง ให้การช่วยเหลือเกื้อกูล กัน มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ ใส่ใจเรียนรู้ ให้ความสำคัญต่อครูผู้สอน และเข้าใจอนาคต และ รู้ทิศทางความก้าวหน้าในวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันวิทยาลัยชุมชนกำหนดให้วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งกำหนดหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ที่ตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา จัดบุคคลกรที่มีคุณธรรมและความรู้ที่ ปลุกฝังจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเอง เพิ่มคุณค่าชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติผ่านทรัพยากรบุคคล ที่มีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

2. วิทยาลัยชุมชนวางแผนการบริหารจัดการหลักสูตร ออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นความยืดหยุ่นของหลักสูตร จัดครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถตามรายวิชาที่รับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรมเสียสละเพื่อจัดการศึกษาแบบให้โอกาส สร้างและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีใช้ ประกอบการจัดการเรียนรู้ และเน้นความประหยัดค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันวิทยาลัยชุมชนกำหนดให้วิทยาลัยชุมชนแต่ละแห่งกำหนดหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ที่ตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสสำหรับผู้ด้อยโอกาสรับ การศึกษาตามระบบ และสอดคล้องความต้องการของนักศึกษาในบริบทพื้นที่ที่รับบริการทาง การศึกษา

2. วิทยาลัยชุมชนพิจารณาจัดการหลักสูตร ออกแบบการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นความยืดหยุ่นของหลักสูตร ครูผู้สอนเลือกใช้รูปแบบ เทคนิควิธีสอนหลากหลายตาม ธรรมชาติของรายวิชา และสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ฉลองชัย ชิวสุทรสกุล และคณะ. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษา วิทยาลัยชุมชน โดยกระบวนการศึกษาผ่านบทเรียน*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัย บุรพา : คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์.
- เด่นศักดิ์ หอมหวล. (2559). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สอน ระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทศพล ธีระพร. (2556). *การพัฒนาแบบการบริหารวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย นเรศวร.
- ธวัชชัย จิตวารินทร์ และคณะ. (2563). *ศึกษาความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตรอนุปริญญา สาขาวิชาอิสลามศึกษา กรณีศึกษาวิทยาลัยชุมชนพังงา*. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 10(1), 53-65.
- พัชรี มะแสงสม. (2544). *ปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- มนัส จันทรพวง และคณะ. (2564). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยชุมชน ตามแนวคิดการศึกษา 4.0. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 10(37), 43-52.
- รัชนิพร สายแวว. (2549). *ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับสิ่งปรากฏจริงและความคาดหวังในการจัดโปรแกรมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของวิทยาลัยชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมยศ เผือดจันทิก. (2562). *กลยุทธ์การบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนที่ตอบสนองนโยบายประเทศไทย 4.0*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา). วิทยาลัยครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร. (2547). *แนวทางการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน*. (อัคราเนนา)
- สุทัศน์ย์น ขอมธิดา. (2552). *ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอนุปริญญา ของวิทยาลัยชุมชนอุทัยธานี*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Blumberg, P. (2000). *Evaluating the Evidence the Problem-Based Learners and Self-Directed Learners : A Research Perspective on Learning Interaction*. Mahwah New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates.
- Guglielmino, L. M. (1977). *Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale*. (Doctoral Dissertation). Athens, Georgia : University of Georgia.
- Murray, E.J. (1987). *Motivation and Emotion*. New York : Prentice-Hall.
- Reynolds, M.M. (1986). *The self_directness and Motivational orientation of a adult part-time students at Community College*. (Doctoral Dissertation). Syracuse University.

“มหาวิทยาลัยสุขภาพ” : การสร้างเสริมด้วยแนวคิด และหลักการทางพระพุทธศาสนา¹

“Health University”: Enhancing with Buddhist Concepts and Principles

พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาณ (ปาสวน)² และวุฒินันท์ กันทะเตียน³
PhramahaSetthawut Wachirayano (Pasuan) and Wutthinant Kantatian

Received: April 24, 2025

Revised: June 10, 2025

Accepted: June 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและหลักการการสร้างเสริมสุขภาพตามกรอบมหาวิทยาลัยสุขภาพ 2) ศึกษาแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ และ 3) นำเสนอแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนการสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุขภาพ ออกแบบให้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงบรรยาย ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและหลักการสร้างเสริมสุขภาพตามกรอบมหาวิทยาลัยสุขภาพ มีจำนวน 22 องค์ประกอบ เฉพาะที่เป็นองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง จำนวน 9 ข้อ นั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาตามหลักภavana 4 ได้ข้อเสนอแนะ 4 แนวทาง แนวทางที่ 1 เน้นการใช้โยนิโสมนสิการและปรโตโฆสะ (ปัญญาภาวนา) เพื่อสร้างเสริมการทำงานเชิงนโยบาย การรับรู้ การเรียนการสอนและการวิจัย แนวทางที่ 2 เน้นการใช้หลัก สัมปายะ 7 (กายภาวนา) เพื่อสร้างเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ แนวทางที่ 3 เน้นการใช้หลักศีลบัญญัติ (ศีลภาวนา) เพื่อสร้างเสริมการบริการด้านสุขภาพ การบริหารงบประมาณ แนวทางที่ 4 เน้นการใช้หลักอริยสัจ 4 และจาคธรรม (ปัญญาภาวนาและจิต

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาระบบองค์กรสุขภาพวิถีพุทธ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ มหาวิทยาลัยมหิดล; Mahidol University

ภavana) เพื่อสร้างเสริมการให้คำปรึกษาและความเป็นจิตอาสา การจัดการศึกษากับการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เสริมหนุนซึ่งกันและกัน เป็นข้อเสนอที่สถาบันการศึกษาควรนำไปพิจารณาปรับใช้

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยสุขภาพ, ภavana 4, พระพุทธศาสนา, การสร้างเสริมสุขภาพ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the concepts and principles of health promotion within the health university framework; 2) to study the Buddhist concepts and principles that enhanced health university development; and 3) to present the Buddhist concepts and principles that enhanced health university development. The research was the documentary research using a descriptive content analysis method. The results revealed that the concepts and principles of health promotion within the health university framework consisted of 22 components. Of these, nine were systemic and structural components. When analyzed with Buddhist concepts and principles based on Bhavana 4, four guidelines were developed. Approach 1 emphasized the use of Yonisomanasikara and Paratoghosa (Panyabhavana) to enhance policy making, awareness, teaching, and research. Approach 2 emphasized the use of Sappaya 7 (Kayabhavana) to create a health-conducive environment. Approach 3 emphasized the use of the Five Precepts (Silabhavana) to enhance health services and budget management. Approach 4 emphasized the use of Ariyasacca 4 and Cagadhamma (Panyabhavana and Cittabhavana) to foster counseling and volunteerism. Education and health promotion based on Buddhist concepts and principles were mutually reinforcing and should be considered by educational institutions.

Keywords: health university, Bhavana 4, Buddhism, enhancing Health

บทนำ

เครือข่ายมหาวิทยาลัยสร้างเสริมสุขภาพในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN University Network- Health Promotion Network (AUN-HPN)⁴ มีเป้าหมายและเหตุผลสำคัญคือเพื่อต้องการตอบปัญหาด้านสุขภาพให้แก่บัณฑิต นักศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ ดังข้อมูลนำเสนอในวิดิทัศน์ในวาระครบรอบ 10 ปี ของสำนักงานเครือข่ายมหาวิทยาลัยสุขภาพอาเซียนที่ว่า 1 ใน 4 ของบัณฑิตที่จบการศึกษาไป จะพบกพาปัญหาสุขภาพจิตติดไปด้วย ส่วนบุคลากรก็จะประสบปัญหาด้านสุขภาพด้วยเช่นกัน (Aun-Hpn Secretariate Office, 2024) มหาวิทยาลัยสุขภาพ มีพัฒนาการมาตั้งแต่ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539 กระทั่งในปีพ.ศ. 2559 เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน ASEAN- University Network (AUN) ได้จัดประชุมเครือข่ายมหาวิทยาลัย 30 แห่ง จาก 10 ประเทศในอาเซียน และพัฒนารอบการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ โดยมีมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นเจ้าภาพ ได้ข้อสรุปและได้กรอบการส่งเสริมให้มีมหาวิทยาลัยสุขภาพขึ้น (วิวัฒน์ โรจนพิทยากร, 2560) เป็นการผนวกความเป็นสถาบันทางการศึกษากับเรื่องสุขภาพให้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันและกัน เพราะความเป็นสถาบันทางการศึกษานั้นย่อมสัมพันธ์กับเรื่องสุขภาพในทุกมิติ

ความพยายามออกแบบการจัดการศึกษาให้ตอบรับกับเรื่องสุขภาพด้วยนั้นเป็นมุมมองที่สำคัญ และเกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ บ็อบ เพิร์ลแมน (2554) นักปฏิรูปทางการศึกษาให้ความสำคัญกับการออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่นการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมของโรงเรียน 5 แห่งในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร นอกจากมีความพร้อมด้านพื้นที่หลักสำหรับการทำงาน การนำเสนอผลงาน การทำงานกลุ่มขนาดใหญ่ ห้องแล็บเฉพาะทาง และเฟอร์นิเจอร์แล้ว ต้องมีพื้นที่ประเภทส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย ได้แก่ พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีมุมทางเดิน พื้นที่ส่วนกลาง ลานการเรียนรู้ เช่นเดียวกันกับที่สันติ งามเสริฐ (2563) เสนอแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อทักษะในศตวรรษที่ 21 ว่าควรยึดองค์ประกอบตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย (Ends) การมีเครื่องมือสนับสนุนการศึกษาที่เหมาะสม (Means) การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ (Resources) มีวิธีการ (Ways) และมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา (Environment) การสนับสนุนการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจึงมองได้ทั้งความพร้อมด้านการบริหารจัดการที่รวมสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย

⁴ ในบทความนี้จะใช้คำว่า “มหาวิทยาลัยสุขภาพ” ซึ่งกินความถึงเครือข่ายมหาวิทยาลัยสร้างเสริมสุขภาพในภูมิภาคอาเซียน ตามชื่อภาษาอังกฤษว่า ASEAN University Network- Health Promotion Network (AUN-HPN)

สถานศึกษาที่ดำเนินงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพให้กับนิสิตนักศึกษา บุคลากร รวมถึงชุมชน จึงต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในมิติต่าง ๆ ที่มากกว่าหนึ่งมิติ และเลือกที่จะใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถาบันการศึกษานั้น ๆ ดังที่ สมใจ ศิริกรมล (2555) ได้ศึกษาการให้ความหมายและแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพในสถาบันอุดมศึกษาระหว่างคณะเภสัชศาสตร์ และคณะพยาบาลศาสตร์ โดยพบว่ามีความแตกต่างกัน คณะแรกให้ความหมายและแนวคิดว่าคณะที่สร้างเสริมสุขภาพนั้นเน้นการพัฒนาที่กระบวนการในกล่มประชากรของคณะ ในขณะที่อีกคณะหนึ่งให้ความหมายและแนวคิดที่เน้นความเป็นองค์กรได้เลย (คณะพยาบาลศาสตร์) และยึดแบบองค์รวมในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ จึงทำให้ทั้งสองคณะเลือกใช้กลยุทธ์เพื่อนำไปพัฒนาที่ต่างกันไปด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพในระดับบุคคลก็เป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งถึงการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ ดังการศึกษาของอาานนท์ สีดาเพ็ง และนิคม มูลเมือง (2556) ที่ศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยสำรวจนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 388 คน ผ่านประเด็นคำถาม 7 ด้าน ทั้งด้านการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การจัดการกับความเครียด ด้านการงดสูบบุหรี่/เครื่องดื่มแอลกอฮอล์/สารเสพติด ด้านการป้องกันอุบัติเหตุ และด้านเพศสัมพันธ์ ซึ่งผลโดยรวมพบว่านักศึกษามีพฤติกรรมสุขภาพอยู่ในระดับดี ไม่ถึงกับดีมาก สะท้อนได้ว่าพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพยังคงเป็นสิ่งที่ควรติดตามอย่างต่อเนื่องในเด็กและเยาวชนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสถานศึกษา ที่จะใช้ชีวิตอย่างมีสุขภาพ (Healthy Lifestyle) คนที่ใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยจึงต้องมีการปรับสมดุลระหว่างการมุ่งหวังความสำเร็จกับการใช้ชีวิตแบบผ่อนคลาย (Florida Atlantic University, 2025)

ตามแนวทางพระพุทธศาสนา การศึกษากับเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องที่เอื้อต่อกันและกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนไปสู่เป้าหมายที่พึงงามสามารถแก้ปัญหาของชีวิตได้ ขจัดสิ่งที่บีบคั้นชีวิตได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2556) เป้าหมายการศึกษาในแง่พระพุทธศาสนา ได้นิยามมาก่อนแล้วว่าการศึกษาคือการที่คนสามารถจะดู เห็น รู้จัก วิจัย และวิจารณ์จนพบวิธีที่จะแก้ไขปัญหา ลงมือแก้ไขปัญหานั้นจึงจะเป็นการศึกษาที่แท้ (พินิจ รักทองหล่อ, 2540) สำหรับการบริหารจัดการเชิงกายภาพ หลักสัปปายะ 7 (ม.อ. (บาลี) 4/117) เป็นปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เอื้อต่อการศึกษาและต่อสุขภาพ โดยเรียกว่า อารามบ้าง วิหารบ้าง หรือในปัจจุบันเรียกว่า “วัด” หรือเรียกว่า “สำนัก” บ้าง ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติ และที่มีผู้สร้างสรรค์ขึ้น เช่นในอดีต มีสำนักที่ชื่อ “ดักศิลา” เป็นสำนักที่หมอชีวกโกมารภัจจ์ศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในสำนักนี้ถึง 7 ปี จึงสำเร็จการศึกษา (วิ.ม. (ไทย) 5/128-129) จิรฺสสา คชาชีวะ (2568) นักโบราณคดี กล่าวว่าเมืองดักศิลา มีลักษณะทางกายภาพ

เป็นหุบเขา มีความรุ่งเรืองกว่า 3,000 ปี มีสถูปและพุทธสถานมากกว่า 24 แห่ง จากการสำรวจและขุดค้นโดย เซอร์ จอห์น มาแชล (Sir John Marshall) และเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยแรก ๆ ของโลก สถานศึกษาอีกแห่งหนึ่งที่มีชื่อมากที่สุดในหลังพุทธกาลคือ มหาวิทยาลัยนาลันทา ชิว ซูหลุน (2567) บรรยายภาพลักษณะทางกายภาพผ่านบันทึกของพระถังซำจั๋งว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่มีที่พัก มีอาคารเรียน มีสภาพแวดล้อมส่งเสริมด้านความรู้สึกรื่นเริงจิตวิญญาณด้วย เช่น มีรูปแบบมาตรฐานระดับตามทิศทางต่าง ๆ ทิศตะวันตก มีวิหารที่เชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าเคยเสด็จมาประทับเป็นเวลา 3 เดือน ทิศใต้ มีรูปปั้นพระอวโลกิเตศวร เป็นต้น

แหล่งการศึกษาดังกล่าวมีเค้ามาจากการจัดแหล่งการศึกษาที่เชื่อมโยงกับหลักการของ “สัปปายะ” ในพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งสภาพแวดล้อมเชิงกายภาพและทรัพยากรบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร และสิ่งที่สำคัญมากกว่าที่พักอาศัย คือ การมุ่งหน้าปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา และหลักภวนา 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือพัฒนาไปสู่สุขภาวะที่ดี และมีจุดเด่นคือการพัฒนาด้านจิตใจให้ปลอดจากปัญหา หรือความทุกข์ด้วยการปฏิบัติตามแนวภวนา 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) จุดเน้นที่สำคัญเชิงแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมด้านสุขภาพนั้น ไม่ได้มุ่งพัฒนาเชิงพื้นที่เท่านั้น แต่มุ่งพัฒนาเชิงจิตวิญญาณตามหลักภวนาด้วย และไม่ได้มีเกณฑ์มาตรฐานเชิงตัวเลขมาจกนับ มาตรฐานของระบบการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาดั้งเดิมคือการอาศัยระบบไตรสิกขาและภวนา 4 เป็นตัวกำกับและมีเป้าหมายคือความเป็นอริยบุคคล

ดังนั้น เมื่อทบทวนระบบการจัดการศึกษาตามกรอบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย สุขภาพเชิงแนวคิดและหลักการ รวมถึงแนวคิดสำคัญด้านการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ล้วนมีข้อสรุปที่ตั้งอยู่บนฐานคิดการคำนึงถึงสุขภาพของผู้ใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย การใช้ชีวิตด้านการศึกษากับการบริหารความสุขจึงต้องสัมพันธ์กันและกัน พระพุทธศาสนามีแนวคิดด้านการศึกษาและด้านสุขภาพที่ไม่ได้แยกออกจากกัน โดยเฉพาะแนวคิดและหลักการบนฐานของไตรสิกขาและภวนา 4 ที่จะสร้างความสมดุลและสร้างเสริมสุขภาพควบคู่ไปกับองค์ประกอบของการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ คณะผู้วิจัยจึงคาดหวังว่าแนวคิดและหลักการทางพุทธศาสนา จะช่วยสร้างเสริมและให้ประโยชน์เพื่อนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสม เพราะการสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุขภาพที่นอกจากจะพึงพานโยบายเชิงระบบและความรู้ทางวิทยาศาสตร์สุขภาพแล้ว น่าจะมีการศึกษาและค้นหาแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดหลักการการสร้างเสริมสุขภาพตามกรอบมหาวิทยาลัยสุขภาพ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ
3. เพื่อนำเสนอแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนการสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุขภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการศึกษาภายใต้ขอบเขตและตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งเป็น 2 ชุดข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาตามลำดับชั้น ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา-อนุฎีกา ปกรณ์วิเสสต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักการศึกษ การพัฒนาสุขภาพ เช่น ไตรสิกขา ภาวนา 4 รวมถึงหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ สัปปายะ 7 อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ และ 2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสุขภาพ พัฒนาการแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ที่มีผลเพื่อสร้างเสริมด้านสุขภาพ และงานศึกษานี้จะเน้นเฉพาะองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง (System and Infrastructure) ทั้ง 9 องค์ประกอบตามกรอบมหาวิทยาลัยสุขภาพอาเซียน (AUN-HPN) มีเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่เผยแพร่โดยองค์การอนามัยโลกที่ชื่อ “Health Promoting Universities: Concept, experience and framework for action” และเอกสารหลักที่รวบรวมโดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล รวมถึงหนังสือ ตำรา วารสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่ค้นพบจากเอกสาร (Documentary Analysis) โดยนำกรอบแนวคิดการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพตามองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง (System and Infrastructure) เป็นแกนตามวัตถุประสงค์ แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยหลักภาวนา 4 ที่คาดว่าจะนำไปสู่การปรับใช้กับสาระในองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้างการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพทั้ง

9 องค์ประกอบ เพื่อแสวงหาแนวทางการปรับประยุกต์ด้วยแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวแล้ว

3. ขั้นสรุปและนำเสนอ สรุปและพัฒนาองค์ความรู้จากการวิเคราะห์แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะ และนำเสนอรายงานผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิดหลักการการสร้างเสริมสุขภาพตามกรอบมหาวิทยาลัยสุขภาพ เป็นผลจากการสังเคราะห์และการทำความเข้าใจมหาวิทยาลัยสุขภาพ ตั้งแต่นิยาม และพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสุขภาพ (Healthy University) มีนิยามที่เป็นแนวกว้างมากกว่าแนวคิด โดยภาพรวม มหาวิทยาลัยสุขภาพกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์คือกำหนดเป็นนโยบายก่อนแล้วจึงแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติในมิติต่าง ๆ โดยนำแนวคิดที่องค์การอนามัยโลกเผยแพร่ ภายใต้ชื่อหนังสือว่า “Health Promoting Universities: Concept, experience and framework for action” (WHO, 1998) และเอกสารที่สำนักงานเครือข่ายจัดทำและเผยแพร่ที่ผ่านการประชุมสมาชิกเครือข่ายในปีพ.ศ. 2559 ซึ่งได้รับฉันทมติในที่ประชุมประชุมและพัฒนาเป็นกรอบการดำเนินงาน ที่เรียกว่า Healthy University Framework (HUF) กระทั่งได้หลอมรวมเป็นเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน-เครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพ (ASEAN University Network - Health Promotion Network (AUN-HPN) (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560) พัฒนาการกว่าจะเป็นเครือข่ายมหาวิทยาลัยสุขภาพอาเซียนนั้น มีมาตั้งแต่ได้รับแรงบันดาลใจจากหลักการในกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) ซึ่งวางหลักการไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ.1986) กระทั่งเกิดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network (AUN) ใน ปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ.1992) แล้วเกิดการขยายเป็นเครือข่ายที่กำกับด้วยการสร้างเสริมสุขภาพขึ้นในปี พ.ศ. 2557 (ค.ศ.2014) คือ เดิมทำด้วยคำว่า Health Promotion Network (HPN) จึงได้ชื่อเครือข่ายอย่างเป็นทางการว่า ASEAN University Network - Health Promotion Network (AUN-HPN)

อนึ่ง ในปีเดียวกันนี้ (พ.ศ. 2557) มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนให้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นสำนักงานเลขาธิการ สถาบันอุดมศึกษาในประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน มีจำนวน 30 สถาบัน จากข้อมูลในปีค.ศ.2024 (พ.ศ.2567) เครือข่ายมหาวิทยาลัยสุขภาพอาเซียน นอกจากจะมีสถาบันสมาชิกหลัก 30 สถาบันแล้ว ยังมีจำนวนสมาชิกสมทบเพิ่มขึ้นรวม 25 สถาบัน ทั้งสถาบันสมาชิก

หลักและสถาบันสมาชิกสมทบทั้งหมด ต่างยึดกรอบการทำงานเดียวกัน (Aun-Hpn Secretariate Office, 2024)

กรอบการดำเนินงานที่เป็นผลมาจากการประชุมเครือข่ายในปี พ.ศ.2559 นั้น มีจำนวน 22 องค์ประกอบ โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง จำนวน 9 ข้อ และองค์ประกอบเชิงเนื้อหา (thematic areas) ซึ่งแยกเป็นองค์ประกอบเพื่อดำเนินงานให้เป็นศูนย์/ให้หมดไป (Zero tolerance areas) 6 ข้อ และองค์ประกอบด้านการส่งเสริมทางสุขภาพ (Health promotion areas) อีก 7 ข้อ รวม 22 องค์ประกอบ/ข้อ เฉพาะขอบเขตการศึกษาคั้งนี้ ใช้องค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง (Systems and Infrastructure) จำนวน 9 ข้อ เป็นแกนกลางวิเคราะห์ตามแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพ 2) มีอาคารสถานที่ที่ปลอดภัย สะอาด สิ่งแวดล้อมดี และเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว 3) มีบริการส่งเสริมสุขภาพให้คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือ 4) เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงบริการอย่างเป็นธรรม รวมทั้งบริการที่เป็นมิตรต่อผู้พิการ 5) มีการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ 6) มีการสร้างศักยภาพในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ 7) มีการวิจัยด้านการสร้างเสริมสุขภาพ 8) มีการส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาในมหาวิทยาลัย 9) มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ

2. ผลการศึกษาแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ เป็นการทำความเข้าใจและเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้างกับแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนา พบว่า องค์ประกอบที่เป็นกรอบการดำเนินงานทั้ง 9 ข้อ สามารถสังเคราะห์กระชับย่อยลงไปอีก คือองค์ประกอบข้อ 1, 5, 6 และ 7 สังเคราะห์ได้ 2 ด้าน ได้แก่ 1) นโยบายและการสร้างเสริมศักยภาพด้านสุขภาพ 2) การเรียนการสอนและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ วิเคราะห์ด้วยแนวทางแห่งปัญญาภวานา องค์ประกอบข้อที่ 2 คงสาระเดิมไว้ วิเคราะห์ด้วยแนวทางแห่งกายภวานา องค์ประกอบข้อ 3, 4 และ 9 สังเคราะห์ได้ 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ และ 2) ด้านงบประมาณสนับสนุน วิเคราะห์ด้วยแนวทางแห่งศีลภวานา องค์ประกอบข้อ 3 และ 8 คงสาระไว้ แต่แยกองค์ประกอบข้อ 3 ได้ 2 มิติ ได้แก่ มิติด้านบริการส่งเสริมสุขภาพซึ่งวิเคราะห์ด้วยแนวทางแห่งศีลภวานา ส่วนมิติด้านให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือและกิจกรรมจิตอาสา วิเคราะห์ด้วยแนวทางแห่งจิตภวานา

3. ผลการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุขภาพ พบว่าแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนา มีจุดยืนที่ตั้งอยู่บนหลักการการศึกษาที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” เพราะหลักการนี้แสดงความเป็นพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมด เมื่อนำนิยามของคำว่า

การศึกษามาเทียบเคียงกับการพัฒนาสุขภาพจะเท่ากับการพัฒนาชีวิต และเป็นการพัฒนาชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีงาม เป้าหมายสูงสุดคือการปราศจากโรค (อาโรคยะ) อันเป็นผลรวมทั้งโรคด้านกายใจ และโรคคือกิเลสความขุ่นหมองทั้งปวง อีกทั้งสอดคล้องกับหลักบาลีว่า “อาโรคยปรมา ลาภา” แปลว่า ลาภทั้งหลาย (การได้) มีความไม่มีโรคเป็นอย่างยิ่ง (ขุ.ธ.ไทย) 25/25/35; ม.ม.(ไทย) 13/288/218) การทำให้ชีวิตเป็นระบบการศึกษา จึงมุ่งไปที่สุขภาพที่สมบูรณ์หรือชีวิตที่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นนิยามการศึกษาว่าคือการแก้ปัญหาชีวิต การทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากปัญหา หรือคือการทำให้ได้เข้าถึงสิ่งดีงามดังที่นักปราชญ์นิยามไว้ หลักการศึกษาทั้งหมดรวมอยู่ในหลักไตรสิกขา เมื่อสังเคราะห์หลักไตรสิกขาออกมาเป็นแนวปฏิบัติที่เรียกว่า ภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา (ศีลสิกขา) จิตภาวนา (จิตตสิกขา) และปัญญาภาวนา (ปัญญาสิกขา) จึงเท่ากับเป็นหลักที่พัฒนาให้ชีวิตไปสู่ความดีงาม มีความสมบูรณ์ในชีวิตทุกด้าน งานนี้จึงใช้กรอบแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาผ่านหลักภาวนา 4 โดยรวมถึงแนวคิดและหลักธรรมสำคัญประกอบด้วย ได้แนวทางที่เป็นจุดเน้นเพื่อสร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพ 4 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 เน้นการใช้โยนิโสมนสิการ และปรโตโฆสะ ซึ่งเป็นหลักพัฒนาปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างเสริมความเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นเชิงอุดมการณ์บนฐานแห่งการใช้ปัญญานำทาง ในการกำหนดนโยบายและสร้างเสริมศักยภาพการรับรู้กับคนทุกระดับในองค์กร ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสถานศึกษาคือการเรียนการสอนและการศึกษาวิจัย นอกจากนี้จะเป็นพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยแล้วยังเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพพระพุทธศาสนาเสนอแนะมุมการใช้ปัญญาแบบโยนิโสมนสิการ คือ การพินิจไตรตรองอย่างรอบคอบถึงต้นตอของปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือสร้างเสริมที่ต้องอยู่ในทุกขั้นตอนของการทำงานด้านสุขภาพ ตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับปฏิบัติการ และประเด็นที่เป็นจุดเน้นในแนวทางแห่งปัญญาภาวนานี้คือการอาศัยบุคคลตัวอย่างที่เป็นแรงบันดาลใจ บุคคลที่เป็นหลักยึดและเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยคือพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นปฐมบุคคลต้นแบบ เพราะเป็นบุคคลที่นำทางอย่างถูกต้อง คิดอย่างถูกต้อง แนวทางแห่งปัญญาจึงต้องอาศัยบุคคลตัวอย่างให้เดินตาม อาศัยกัลยาณมิตรเป็นแนวทางสร้างเครือข่ายการรับรู้ที่เป็นการขยายศักยภาพ หรืออาศัยปัจจัยแห่งปรโตโฆสะ ดังนั้น องค์ประกอบด้านนโยบาย การเรียนการสอนการวิจัย และการเสริมสร้างศักยภาพจึงควรใช้หลักแห่งปัญญาภาวนาไปเสริมสร้างอาจเรียกเป็นสูตรง่าย ๆ สำหรับแนวทางแห่งปัญญาภาวนา อาจเรียกเป็นสูตรง่าย ๆ ว่า “เริ่มต้นอย่างมีปัญญา (โยนิโสมนสิการ) เสริมศักยภาพอย่างกัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะ)”

แนวทางที่ 2 เน้นการนำหลักสัปปายะ 7 ไปปรับใช้ หลักการนี้เชื่อมโยงกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสอดคล้องกับการพัฒนาเชิงกายภาพแบบพุทธ การจัดการด้านกายภาพที่รวมด้านอาคารสถานที่ที่ปลอดภัย สะอาด เอื้อต่อสุขภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมเหล่านี้อยู่ในขอบเขตของสัปปายะทั้ง 7 แต่จุดเน้นแบบพระพุทธศาสนา คำว่าสิ่งแวดล้อม อาจไม่จำเป็นต้องอาศัยฝีมือมนุษย์เป็นผู้สร้าง แต่สามารถอาศัยสภาพแวดล้อมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ดังมีพุทธาณุญาตไว้ ภูมิสามารถจะอยู่อาศัยในสถานที่ตามธรรมชาติได้ เช่น ป่าไม้ โคนไม้ ถ้ำไม้ ถ้ำหิน ซอกเขา หากภูมิอยู่อาศัยแล้วทำให้จิตสงบ มีความเยือกเย็น ก็สามารถอยู่อาศัยได้ ในแง่สัปปายะที่เป็นแบบปฎิรูปเทศ หรือมีพื้นที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ทุกฤดูกาล สถานที่เหล่านั้น หากภูมิสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรและปัจจัยยังชีพได้อย่างเหมาะสมพอเพียงก็จัดว่าเป็นแหล่งสัปปายะ เพราะเอื้อต่อการปฏิบัติสมาธิภาวนา หรือเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ก้าวหน้า และยังให้ความสำคัญกับตัวบุคคล ทั้งผู้อาศัยในสถานที่นั้นและผู้ช่วยเหลือด้วย ที่เรียกว่าเป็น “บุคคลสัปปายะ” ซึ่งอาจวิเคราะห์รวมถึงบริบทอื่นที่อยู่ใกล้สถานศึกษา เช่น ชุมชนที่เป็นหมู่บ้าน ศาสนสถานหรือวัด หรือโรงเรียน ย่านตลาด ที่ต้องพัฒนาไปด้วยกันในด้านสุขภาพ จุดเน้นในแง่การใช้สัปปายะแบบพระพุทธศาสนาไปสนับสนุน อาจเป็นข้อเสนอเชิงงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายได้ หรือลดพื้นที่ที่ต้องอาศัยงบประมาณในการปลูกสร้าง เพราะการสร้างเสริมสภาพแวดล้อมตามแนวทางสัปปายะแบบพุทธนี้ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่โดยธรรมชาติแต่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพได้ อาจลดภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องอาศัยการจัดงบประมาณสนับสนุน อาจเรียกเป็นสูตรง่าย ๆ ว่า “สุขภาพไม่เป็นพิษ เพราะเราเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”

แนวทางที่ 3 เน้นการใช้หลักศีลสิกขา หรือศีลบัญญัติตั้งแต่ระดับศีล 5 สำหรับบุคคลทั่วไป ศีล 8 และอุบาสกอุบาสิกา รวมถึงศีลสำหรับภิกษุและภิกษุณี ที่จะนำไปสร้างเสริมองค์ประกอบด้านการบริการส่งเสริมสุขภาพ การบริการที่เป็นธรรม และการจัดสรรงบประมาณ พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการส่งเสริมสุขภาพหรือการให้บริการด้านสุขภาพแก่คนทุกชนชั้นวรรณะ รวมถึงการดูแลสุขภาพตนเองนั้นมีพื้นฐานสำคัญคือถือปฏิบัติตามหลักศีลสิกขา ศีลสิกขาเป็นบัญญัติที่เปิดช่องให้แม้กับคนทุพพลวรรณะ นับตั้งแต่การรับเข้ามาเป็นสมาชิกหรือนักบวชในพระธรรมวินัยของพระศาสนา การดูแลสุขภาพทางกายก็ดี การดูแลสุขภาพทางใจก็ดี พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกได้ปฏิบัติมาเป็นแบบอย่างแล้วโดยไม่เลือกฐานะอาชีพ เช่น การดูแลสุขภาพพระอาพาธระยะท้าย คนพิการ หญิงประกอบอาชีพโสเภณี จุดเน้นในแง่นี้คือพระพุทธศาสนาเสนอวิธีดูแลสุขภาพตนเองบนพื้นฐานของการรักษาความเป็นปกติให้ได้ก่อน หรือรักษาจิตใจได้แล้วสุขภาพจะดีตามมา ดังศีลในหมวดเสขิยวัตรและมहाวัตร ที่สอนให้นักบวชรักษามารยาทการขบฉัน การไม่

ทั้งสิ่งสกปรกปฏิภูล ส่วนการสร้างเสริมตามองค์ประกอบว่าด้วยงบประมาณสนับสนุนนั้น ในหลักพระพุทธศาสนาเสนอว่าการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการได้แก่ตามลัทธิให้เป็นไปโดยสุจริตชอบธรรม เรียกตามศัพท์บัญญัติทางศิลปคือ “สัมมาอาชีวะ” จุดเน้นการสร้างเสริมการบริการส่งเสริมสุขภาพและงบประมาณแบบพระพุทธศาสนาจึงดูเคร่งครัดแต่เป็นประโยชน์ในระยะยาว เพียงแต่ต้องอาศัยการย้าเตือน ตระหนักในตนเองอยู่เสมออย่างเช่นพระสงฆ์ที่ต้องได้รับคำเตือนและให้ตระหนักถึงการรักษาศีล เพื่อมิให้ตนกระทำการไปตามอำเภอใจ การส่งเสริมสุขภาพด้วยการให้บริการประเภทต่าง ๆ รวมถึงการสนับสนุนด้วยงบประมาณจึงต้องทำบนพื้นฐานของศีลสิกขาดังกล่าวแล้ว อาจเรียกเป็นสูตรง่าย ๆ ว่า “ศีลสังวร คือคำสอนย้าเตือนเรื่องสุขภาพ”

แนวทางที่ 4 เน้นการใช้ปัญญาตามแนวทางแห่งหลักอริยสัจ และบ่มเพาะจิตด้วยจาคธรรม คือจิตแห่งความเสียสละ เพื่อนำไปสร้างเสริมองค์ประกอบด้านการให้คำปรึกษาและกิจกรรมจิตอาสาในมหาวิทยาลัย แนวทางนี้มีความโดดเด่นที่ไม่แตกต่างกันในเชิงเป้าหมาย คือเพื่อต้องการให้ผู้มีความทุกข์ ได้รับการช่วยเหลือในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพียงแต่ในบริบทของพระพุทธศาสนา คำว่าการให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือจะพุ่งตรงไปที่ความช่วยเหลือทางจิตใจเป็นสำคัญ จุดเน้นของแนวทางนี้ตามแบบพระพุทธศาสนาที่วิเคราะห์ได้จากการศึกษา คือ การยึดหลักอริยสัจ 4 สำหรับเป็นกระบวนการทำงานให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ โดยการศึกษาพบว่ากระบวนการที่ควรนำไปปรับใช้คือกระบวนการ “หลัก 3 อ.” ได้แก่ อ.1 คือ อวิชชา อ.2 คือ อริยสัจ และ อ.3 คือ อริยบุคคล โดยกระบวนการอวิชชานั้นเน้นที่การกระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจและยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนที่เป็นภาวะแห่งความมืดบอดทางปัญญา แล้วจึงสร้างกระบวนการให้ค้นหาหนทางจนกระทั่งพบแสงสว่างด้วยปัญญากลายเป็นอริยบุคคลที่มองสัจจะอย่างตรงไปตรงมาปล่อยวางและรับความจริงอย่างเข้าใจ แนวทางการให้คำปรึกษาจึงเจาะจงไปที่ปัญหาด้านจิต เช่นเดียวกันกับการพัฒนาหรือบ่มเพาะจิตให้เป็นจิตแห่งความเสียสละ หรือจาคะเพื่อสร้างความเป็นจิตอาสา ข้อโดดเด่นของลักษณะจิตอาสาแนวพุทธนั้นคือการสะท้อนเชิงความเชื่อด้วย การทำงานจิตอาสาเป็นการทำงานที่เป็น “บุญ” ประเภทหนึ่งที่เรียกว่าเวียยาวัจจมัย และส่งผลไปถึงภพชาติภพหน้าด้วย ดังนั้น แนวทางที่ 4 นี้ จึงแฝงไปด้วยบุคคลตัวอย่าง คือ พระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวก และคฤหัสถ์จิตอาสาเป็นแนวทางแห่งปัญญาภาวนาและจิตภาวนา และเป็นแนวทางที่สร้างเสริมสุขภาพตามแบบพุทธที่สะท้อนผลเกินกว่าการได้รับความสุขหรือมีสุขภาพที่ดีในภพนี้เท่านั้น แต่หมายรวมถึงสุขภาพจิตที่เป็นอิสระหรือปลอดจากกิเลสความเห็นแก่ตัว การไม่ยึดถือ การไม่ปรุงแต่งตามกระแสแห่งกิเลสอันเป็นเครื่องผูกมัดตัวตนไว้กับความทุกข์นั่นเอง อาจเรียกเป็นสูตรง่าย ๆ ว่า “หลัก 3 อ. 1 จ. เชื่อมรอยต่อให้จิตงดงาม” (อวิชชา อริยสัจ อริยบุคคล และจาคะ)

ผลการศึกษาครั้งนี้ แม้จะสนับสนุนให้นำหลักทฤษฎี 4 และหลักธรรมสำคัญอื่นไปเสริมสร้างการเป็นมหาวิทยาลัยสุภาพ แต่พบว่าแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนามีจุดเด่นอยู่ที่การเพิ่มศักยภาพทางจิตวิญญาณมากกว่า กล่าวคือเมื่อลงมือทำงานในด้านสุภาพ ย่อมนับได้ว่าเป็นการทำงานที่มีคุณค่า และยกระดับทางอารมณ์และความรู้สึกให้สูงกว่างานปกติทั่วไป เพราะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ทางกายหรือทางใจก็ตาม อนึ่ง พระพุทธศาสนายังมีมุมมองว่าคุณภาพการศึกษาไม่ได้แปลแยกออกไปจากคุณภาพชีวิต และเมื่อสังเคราะห์ด้วยหลักทฤษฎี 4 จึงเห็นว่าหลักการทั้งหมดนั้นสามารถนำไปสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุภาพได้ทั้งเชิงนโยบาย และการนำไปปรับใช้ในสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดหลักการการสร้างเสริมสุขภาพตามกรอบมหาวิทยาลัยสุภาพ มีพัฒนาการมาโดยลำดับ และสามารถพัฒนากรอบการดำเนินงานได้ 22 ทั้งองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้าง และองค์ประกอบเชิงเนื้อหา องค์ประกอบเหล่านั้นล้วนสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตและคุณภาพการศึกษาไปพร้อมกัน และนำไปสู่แนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัย แหล่งศึกษาทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย แต่ละมหาวิทยาลัยได้นำแนวคิดไปปรับใช้และพัฒนาองค์ประกอบ รวมถึงบูรณาการเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพให้กับบุคลากรในแบบฉบับของตน ๆ ซึ่งอาจเพิ่ม ลด หรือสร้างเงื่อนไขอื่น ๆ ประกอบด้วยเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพของนิสิตนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suarez-Reyes, M., Serrano, M.M. & Broucke, S.V. (2019) ที่สำรวจโดยวิธีออนไลน์ถึงการนำแนวคิดด้านมหาวิทยาลัยสุภาพ (HPU) ไปปรับใช้ในสถานศึกษา จำนวน 141 มหาวิทยาลัยจาก 48 ประเทศ ซึ่งพบว่าการนำองค์ประกอบไปปรับใช้ (Implementation) จะแตกต่างกันไปตามบริบท ย่อมแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสุภาพ มีจุดเน้นที่ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและธรรมชาติของสถานศึกษานั้น ๆ ด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาของ สมใจ ศิริภม (2555) ที่ศึกษาความหมายและมุมมองที่แตกต่างกันของการสร้างเสริมสุขภาพในสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้คณะพยาบาลศาสตร์และคณะเภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในประเทศไทยเป็นกรณีศึกษา ซึ่งพบว่าทั้งสององค์กร ได้ปรับใช้และมีความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาประชากรของคณะทั้งด้านกระบวนการและการพัฒนาเน้นองค์กรแบบองค์รวม รวมถึงยึดแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามกฎบัตรรอตตาวาด้วย ซึ่งสะท้อนได้ว่าการใช้องค์ประกอบใด ๆ ก็ตามที่ส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษามีสุขภาพที่ดีขึ้น เป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญ จึงนำมาสู่การพัฒนาเครือข่ายมหาวิทยาลัยสุภาพอย่างเป็นระบบและกระบวนการ

2. หลักถาวนา 4 คือข้อค้นพบสำคัญของแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่สร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุภาพ ทั้งนี้เพราะแนวปฏิบัติตามหลักถาวนา 4 มีสาระสำคัญที่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้างของมหาวิทยาลัยสุภาพได้อย่างเหมาะสมและสัมพันธ์กัน และเป็นหลักใหญ่ที่รวมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการศึกษาอย่างเต็มระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2558) ซึ่งให้ความหมายและขอบเขตถาวนา 4 ว่าเป็นไปเพื่อพัฒนาทางกาย (กายถาวนา) พัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม (ศีลถาวนา) พัฒนาอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคงและมีคุณธรรม (จิตถาวนา) และพัฒนาปัญญาให้สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ (ปัญญาถาวนา) จึงสะท้อนได้ว่าหลักถาวนานั้นมุ่งไปสู่การสร้างเสริมสุขภาวะทั้งทางกายและทางใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การนำหลักพุทธศาสนามาเสริมสร้างในสถานศึกษาจึงเป็นมิติหนึ่งที่น่าจะส่งผลสุภาพแก่บุคลากรที่ยึดการมีสุขภาวะเป็นที่ตั้ง ดังการศึกษาของจันทร์เพ็ญ ลาภมากผล (2564) ที่ศึกษาการส่งเสริมโรงเรียนสุภาพในสถานศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับรูปแบบการบริหารจัดการที่ยึดเรื่องสุขภาวะเป็นตัวตั้ง ได้นำหลักถาวนา 4 ไปส่งเสริมทั้งด้านสภาพแวดล้อม พื้นที่สีเขียว ส่งเสริมสุภาพด้วยการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การดูแลสุขภาพปกป้องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งได้ผลรวมจากการส่งเสริมโรงเรียนสุภาพด้วยหลักถาวนา 4 คือ ผู้เรียนเป็นสุข โรงเรียนเป็นสุข สภาพแวดล้อมเป็นสุข ครอบครัวเป็นสุข และชุมชนเป็นสุข จึงสังเกตได้ว่าหลักถาวนา 4 มีส่วนส่งเสริมสถานศึกษาทั้งส่วนที่เป็นอาณานิคมและบริบทที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งผลคือความสุขได้อย่างครอบคลุม

3. แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่จะสนับสนุนการสร้างเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยสุภาพ ได้แก่ หลักถาวนา 4 และหลักธรรมสนับสนุนอื่น โดยสรุปและเสนอไว้ในการศึกษาครั้งนี้ 4 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 เน้นการใช้โยนิโสมนสิการ และปรโตโฆสะ แนวทางที่ 2 เน้นการนำหลักสัปปายะ 7 แนวทางที่ 3 เน้นการใช้หลักศีลสิกขา และแนวทางที่ 4 เน้นการใช้ปัญญาตามแนวทางแห่งหลักอริยสัจ และจาคธรรม ทั้งนี้เพราะทั้ง 4 แนวทางเป็นแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมด้านสุภาพที่ครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่ง เช่น การจัดภูมิทัศน์ หรือ ภูมิสถาปัตย์ของวัดที่มีมาแต่พุทธกาล เพราะวัดคือแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หากวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ นั้นเป็นแหล่งอาศัยเป็นรมณีย์ และบุคคลที่อยู่อาศัยมีคุณธรรมและเป็นกัลยาณมิตร ย่อมส่งเสริมสุภาพได้ สอดคล้องกับรายงานวิจัยของวุฒินันท์ กันทะเตียน (2560) ที่ให้ข้อสรุปผลการวิจัยภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงบูรณาการว่าพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณของวัด นอกจากจะมุ่งใช้สอยให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยแล้ว วัดที่มีความเป็นสัปปายะจะส่งเสริมด้านสุภาพกายใจและจิตวิญญาณได้อีกด้วย

หรือการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยเพื่อลดละกิเลส (ปหานาราม) และเพื่อพัฒนาหรือสร้างกุศล (ภาวนาราม) ซึ่งสะท้อนว่าการเป็นสถานศึกษานั้นต้องอาศัยทั้งตัวผู้อยู่อาศัยและที่อยู่อาศัยประกอบกัน และอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อกันและกันด้วย นอกจากนี้ปัจจัยบ่งชี้ที่สำคัญของการมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ คือ นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ที่อาศัยหลักศาสนาเป็นปัจจัยผลักดันหรือเกื้อหนุนให้มีสุขภาพที่ดีได้ด้วย โดยเฉพาะด้านจิตวิญญาณ หลักภาวนา 4 หรือหลักสนับสนุนอื่น เช่น จาคะความเสียสละ ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักศาสนาไปสู่ตัวบุคคลและกลุ่มบุคคล ดังเช่น ผลการศึกษาของกัญญารัตน์ ปั่นทอง และคณะ (2558) ที่รายงานผลการวิจัยเรื่องศาสนชุมชนที่พึงประสงค์ในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตวิญญาณในมหาวิทยาลัยมหิดล โดยนำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ได้แก่ 1) หลักการหรือหลักคำสอนทางศาสนา ที่จะส่งเสริมให้แสดงออกถึงความเสียสละ ความอดทน ความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพความเห็นต่าง ฯลฯ 2) มีความเป็นศาสนชุมชน โดยใช้ “กิจกรรม” เป็นตัวเชื่อม เพื่อมุ่งประโยชน์ผู้อื่นพร้อมกับพัฒนาตนเอง 3) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใน ทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน 4) มีตัวตนของตนเป็นเงื่อนไขความสำเร็จ เช่น ศรัทธาเชื่อมั่นในความดีงาม ความรัก ความจริงใจ อดทน เสียสละ จะสังเกตได้ว่าหลักการหรือหลักคำสอนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดสุขภาวะหรือภาวะที่เป็นสุขขึ้นได้ในตัวนิสิตนักศึกษาทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มได้อย่างน่าสนใจ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบเชิงระบบและโครงสร้างการเป็นมหาวิทยาลัยสุขภาพในภูมิภาคอาเซียนด้วยหลักภาวนา 4 เป็นความมุ่งหวังเพื่อเสนอแนะว่าหากหลักภาวนา 4 ที่ได้จากการนำเสนอนั้นมีนัยสร้างเสริมองค์ประกอบในเชิงแนวคิดและการปฏิบัติ ก็ จะเห็นอีกมุมมองหนึ่ง โดยเฉพาะการทำงานด้านสุขภาพที่เป็นไปเพื่อการยกระดับจิตวิญญาณ หรือ การถือเป็นบุญกุศลด้วย เพราะผู้ปฏิบัติงานได้พยายามทำให้สิ่งดีงามเกิดขึ้น เจริญขึ้นตามความหมายของคำว่าภาวนา เมื่อนำมาประกอบเป็นคำคุณศัพท์ จะได้รูปศัพท์คือ “ภาวนีย์” คือ นำ เจริญใจ นำชื่นชม ดังนั้น ในการศึกษาจึงแปลงมาสู่องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โดยเรียกร่างโมเดล นี้ว่า “ภาวนีย์มหาวิทยาลัย” แปลว่า มหาวิทยาลัยอันเป็นที่น่าเจริญใจ ควรแก่การชื่นชม

ภาวนีย์มหาวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยที่ควรแก่การให้สิ่งดีงามเกิดขึ้นด้วยหลัก ภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักอาคารทั้ง 4 ต้น และแต่ละต้น จะมีส่วนผสมสร้างเสริมให้เสามีความคงทนถาวร แข็งแกร่ง ได้แก่

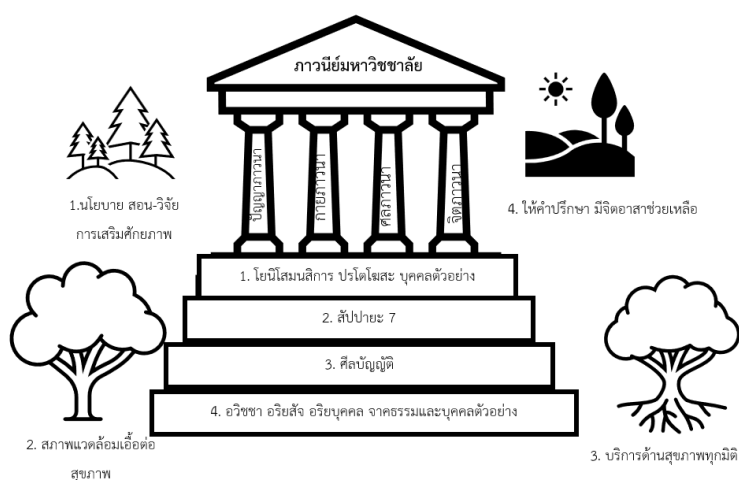
เสาต้นที่ 1 ส่วนผสมได้แก่ โยนิโสมนสิการ ปรโตโฆสะ และบุคคลตัวอย่าง เพื่อนำไปปรับใช้หรือสร้างเสริมด้านนโยบาย การเรียนการสอนการวิจัย และการสร้างเสริมศักยภาพ

เสาต้นที่ 2 ส่วนผสมได้แก่ สัปายะ 7 เพื่อนำไปปรับใช้กับการบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

เสาต้นที่ 3 ส่วนผสมได้แก่ ศิลบัญญัติ เพื่อนำไปปรับใช้กับการบริการในทุกมิติ

เสาต้นที่ 4 ส่วนประสมได้แก่หลัก 3 อ. คืออวิชา อริยสัจ อริยบุคคล จาคธรรม และบุคคลตัวอย่าง

โดยสรุป การนำหลักภาวนา 4 ไปปรับใช้ เป็นการส่งเสริมมหาวิทยาลัยรวมถึงบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องให้มีสุขภาพดีผ่านสถาบันการศึกษา คือสถาบันที่เรียกว่า “ภาวนียัมมหาวิทยาลัย” หรือ “ภาวนียัมมหาวิทยาลัย” โดยอาจพิจารณาจากแผนภาพสรุป ดังนี้

ภาพที่ 1 ภาวนียัมมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่น่าจะเชื่อมโยงเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติระหว่างสถาบันการศึกษา ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินการในมหาวิทยาลัยเครือข่ายที่เป็นมหาวิทยาลัยที่ดำเนินการบริหารจัดการโดยคฤหัสถ์ หากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งในประเทศไทย นำแนวคิดและหลักการของมหาวิทยาลัยสร้างเสริมสุขภาพไปปรับใช้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแลกเปลี่ยน และเพิ่มพูนทักษะการดำเนินงานน่าจะเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยที่ดำเนินการโดย

ฝ่ายคฤหัสถ์ ได้นำข้อค้นพบที่เป็นแนวคิดและหลักการตามหลักภาวนา 4 ไปปรับใช้ อาจจะเสริมสร้างในเชิงจิตวิญญาณ หรือในเชิงศรัทธาความเชื่อประกอบด้วย และมีโครงการ กิจกรรม แลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง จะทำให้การขับเคลื่อนด้านสุขภาพมีมิติทั้งทางโลกและทางธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำแนวปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ไปสร้างเสริมมหาวิทยาลัยสุขภาพ มีความโดดเด่นในแง่การยึดหลักแห่งปัญญา กัลยาณมิตร ความเป็นสปปายะ การถือปฏิบัติในข้อศีลวัตร การแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 และการเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างเสริมสุขภาพให้เกิดในมหาวิทยาลัยที่มุ่งให้สุขภาพกายใจ สังคม อารมณ์ของผู้ใช้ประโยชน์ดีขึ้น งอกงามขึ้น ในทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นกิจกรรมที่หนุนเสริมให้คุณลักษณะทางจิตวิญญาณเพิ่มขึ้นด้วย กล่าวคือการทำงานด้านบริการสร้างเสริมสุขภาพทุกมิติ รวมถึงการให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือนั้นเป็นการทำงานด้วยจิตที่เป็นบุญประเภทหนึ่ง คือ เวยยาวัจจมัย หรือการชวนช่วยช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์ หากนำไปเผยแพร่ สร้างการรับรู้ และการถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติ อาจช่วยทำให้ได้ผลลัพธ์แบบ 2 เท่า คือ สุขภาพกายใจดีขึ้น และจิตวิญญาณเชิงศาสนาสูงขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กัญญารัตน์ ปั่นทอง และคณะ. (2558). *ศาสนชุมชนที่พึงประสงค์ในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตวิญญาณในมหาวิทยาลัยมหิดล*. (รายงานการวิจัย). คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จันทร์เพ็ญ ลาภมากผล. (2564). การส่งเสริมโรงเรียนสุขภาวะในสถานศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*. 2(1), 49-57.
- จิรัสสา คชาชีวะ. (2568). *ปากีสถาน แหล่งอารยธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกลืม*. เข้าถึงได้จาก https://www.damrong-journal.su.ac.th/upload/pdf/71_7.pdf
- ชีว ชูหลุน. (2567). ถังช้างจิ้ง จดหมายเหตุการณ์การเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มติชน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *ปรัชญาการศึกษาของไทย ภาคพุทธธรรม : แก่นนำการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย*. (พิมพ์แยกภาค 3 เล่ม พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พินิจ รักทองหล่อ. (2540). *ธรรมานุกรมธรรมโฆชน์ ฉบับประมวลธรรม เล่ม 3*. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ.
- เพิร์ลแมน, บ็อบ. (2554). การออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้แบบใหม่เพื่อสนับสนุนทักษะแห่งศตวรรษที่ 21. ใน เบลันกา, เจมส์ (บ.ก.), *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21*. (รพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์ส์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). *กรอบแนวทางมหาวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพในภูมิภาคอาเซียน*. (อัสสัณา).
- วิวัฒน์ โรจนพิทยากร. (2560). กรอบการเป็นมหาวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพ. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 26(4), 663-664.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2560). *ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธบูรณาการ*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- สมใจ ศิระกมล. (2555). การสร้างเสริมสุขภาพในสถาบันอุดมศึกษา: ความหมายและมุมมองที่แตกต่าง. *พยาบาลสาร*, 39(7), 169-178.
- สันติ งามเสริฐ. (2563). การบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างมืออาชีพในศตวรรษที่ 21. *วารสารสหศาสตร์*, 20(1), 2-13.
- อานนท์ สีดาเพ็ง และนิคม มูลเมือง. (2556). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1), 59-89.
- Aun-Hpn Secretariate Office. (2024). *Introduction to ASEAN University Network - Health Promotion Network (AUN-HPN)*. Retrieved from <https://www.facebook.com/AUNHPN/videos/878055681199763>
- Florida Atlantic University. (2025). *Healthy Campus 2030*. Retrieved from <https://www.fau.edu/healthycampus/>.

Mahidol University. (2024). *Healthy University Rating System (HURS)*. Version 2024.

Mahidol University.

Suarez-Reyes, M., Serrano, M.M. & Broucke, S.V. (2019). How do universities implement the health promoting university concept?. *Health Promot Int*, 34(5), 1014-1024.

World Health Organization Regional Office for Europe. (1998). *Health promoting universities: Concept, experience and framework for action*. Retrieved from <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/108095/9789289012850-eng.pdf?sequence=1>

การเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสสู่การเป็นนวัตกรรม

Strengthening the Vocational Skills of Students in Opportunity Expansion Schools to become innovators

บงกชธร เพ็กนิล¹ วีระวัฒน์ พัฒนกุลชัย² และทนง ทองภูเบศร์³

Bongkottorn Perknit, Weerawat Pattanakulchai and Thanong Thongphubate

Received: October 30, 2024

Revised: March 27, 2025

Accepted: April 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อ
การเป็นนวัตกรรมในโรงเรียนขยายโอกาสมีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมนักเรียนในการเผชิญ
กับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่รวดเร็วบทความนี้สำรวจแนวทางและกลยุทธ์ใน
การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นนวัตกรรม เช่น การใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ
การเรียนรู้จากประสบการณ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการทำงานร่วมกัน เทคนิคการเรียนรู้ที่
มุ่งเน้นการใช้โครงงานเป็นฐาน ยังถูกเสนอเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างทักษะอาชีพ
ของนักเรียนการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทดลองและนวัตกรรม การสนับสนุน
จากครูและทรัพยากรที่เหมาะสม รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและ
ภาคอุตสาหกรรม จะช่วยแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ในการเสริมสร้างทักษะอาชีพ เพื่อสร้างนักเรียนที่มี
ความสามารถและพร้อมเผชิญกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 การศึกษานี้มีเป้าหมายในการพัฒนา
นโยบายการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการทักษะในอนาคตและช่วยสร้างความยั่งยืนใน
การพัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: ทักษะอาชีพ, โรงเรียนขยายโอกาส, นวัตกรรม

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์; Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Corresponding author, e-mail: bongkottorn.per@rmutr.ac.th

Abstract

This academic article aimed to present the concept of enhancing vocational skills to be innovators in opportunity expansion schools, which were crucial for preparing students to cope with rapid technological and economic change. This article explored approaches and strategies for developing essential skills for being innovators, such as design thinking, experiential learning, critical thinking, and collaboration. Project-based learning techniques were also proposed as effective methods for enhancing students' vocational skills. Developing learning environments that encouraged experimentation and innovation, support from teachers and appropriate resources, and fostering collaboration between schools and industry can address various barriers to vocational skills development, creating competent students ready to face the challenges of the 21st century. This study aimed to develop educational policies that aligned with future skill needs and contributed to the sustainability of national development.

Keywords: vocational skills, opportunity expansion schools, innovators

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 65 ได้เน้นการกำหนด ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้าง แผนงานที่บูรณาการเพื่อความสำเร็จร่วมกันในด้านต่าง ๆ ในบริบทการศึกษา การพัฒนาทักษะ อาชีพและความเป็นนวัตกรรมมีความสำคัญ โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาส ที่นักเรียนจำเป็นต้อง เตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลและสังคม แห่งนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาสนี้ต้องการการวางแผนและการดำเนินการที่ มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและการเรียนรู้ผ่านโครงการได้รับการ ยืนยันว่าช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาที่สำคัญในอนาคต (พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2564) นอกจากนี้ การสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นยังช่วยเตรียมให้นักเรียน เข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในปัจจุบัน (พระปลัดสามารถ โพธิ์แก้ว ศักดิ์ดีดา งานหมั่น, 2567)

การพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนถือเป็นวิธีการสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียน (พระปลัดเขตจันทร์ คนงานดี และศักดิ์ดา งานหมั่น, 2567) ระบบการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบันจะช่วยผลักดันการสร้างนวัตกรรมที่มีคุณภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสจึงมีความจำเป็น เพื่อเตรียมความพร้อมนักเรียนสำหรับการทำงานในอนาคตและช่วยสร้างฐานความรู้ที่แข็งแกร่งในการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ความสำคัญของทักษะอาชีพ

ทักษะอาชีพของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสมีความสำคัญมากในบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มุ่งเน้นการเตรียมแรงงานสำหรับตลาดงานที่แข่งขันสูง ซึ่งเชื่อมโยงกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มทางการค้าระดับภูมิภาคอย่างอาเซียน อาชีวศึกษาได้แสดงถึงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมโอกาสการจ้างงานผ่านการฝึกทักษะที่นำไปใช้ได้โดยตรงในภาคแรงงาน ทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับความต้องการแรงงานในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล (สิริศักดิ์ นิลเกตุ และนวัตร หอมสิน, 2567) นอกจากนี้ การศึกษาและฝึกอบรมด้านเทคนิคและอาชีวศึกษา (TVET) ยังมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายระดับชาติที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการลดความยากจนและการสร้างงานที่เหมาะสม (McGrath, S., Alla-Mensah, J. & Langthaler, M., 2018; Darmawan, I. A. & Wiyono, G., 2018) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอาชีวศึกษายังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ข้อจำกัดทางทรัพยากรและการฝึกอบรมที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การแก้ไขปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ระบบอาชีวศึกษาในประเทศไทยสามารถสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจได้เต็มที่ และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในระยะยาว (Okolie, U. C. & Ogbakirigwe, C., 2014)

การเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทยเป็นกระบวนการที่ผสานนวัตกรรมทางการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพนักเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศและความต้องการของภาคอุตสาหกรรม การบูรณาการการศึกษา STEM เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาความรู้ความ

เข้าใจเชิงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้หลักสูตรเข้ากับแนวทางประเทศไทย 4.0 และอุตสาหกรรม 4.0 ควรมีการเน้นใช้แนวคิด STEM ในทางปฏิบัติ (Wannapiroon, P., Nilsook, P., Techakosit, S. & Kamkhuntod, S., 2021) นอกจากนี้ การเรียนรู้ตามโครงการที่มีโครงสร้างช่วยเพิ่มการคิดเชิงวิพากษ์และความคิดสร้างสรรค์ผ่าน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ กำหนดหัวข้อ การสร้างและการทดสอบ การนำเสนอ และการประเมินผล ซึ่งเป็นการส่งเสริมทักษะในโลกแห่งความเป็นจริงแบบจำลองตามชุมชนยังเป็นแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น โดยมีการถ่ายโอนความรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างนักการศึกษาและผู้นำชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพ (Kantajai, W., 2022) แม้กลยุทธ์เหล่านี้มีศักยภาพในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษา แต่ยังคงมีความท้าทาย เช่น การจัดสรรทรัพยากรและการกำหนดมาตรฐานหลักสูตร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาอาชีวศึกษาในประเทศไทย

ความท้าทายการเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียน

โอกาสในการพัฒนาทักษะอาชีพศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมปลายในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญแต่ยังมีศักยภาพในการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ โดยระบบอาชีวศึกษาในประเทศไทยยังคงเผชิญกับทัศนคติเชิงลบจากสังคม ส่งผลให้การเลือกศึกษาทางด้านนี้ลดลงและมีผลต่อการรับรู้ทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่กีดกันนักเรียนจากการสนใจในวิชาชีพนี้ (สิริภัทร เชื้อกุล และศิริพร รักดีผาสุข, 2563) นอกจากนี้ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร เช่น งบประมาณที่ไม่เพียงพอและการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพยังขัดขวางการฝึกอบรมทางอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การริเริ่มด้านการศึกษาเพื่อการเป็นผู้ประกอบการและการฝึกทักษะการปฏิบัติกำลังได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นกลยุทธ์หลักในการเพิ่มประสิทธิผลของการศึกษาด้านอาชีวศึกษา โดยโปรแกรมที่มุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการนั้นสามารถปลูกฝังทักษะที่จำเป็นและทัศนคติที่สำคัญเพื่อเตรียมนักเรียนสำหรับการจ้างงานตนเองและนวัตกรรมในตลาดแรงงาน (ศิริวรรณ เอ่งฉ้วน, พัทธัสสุพรรณโณภาพ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, 2564) อีกทั้ง การสนับสนุนให้นักเรียนตัดสินใจในอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การปรับให้การศึกษาเข้ากับความต้องการของตลาดงานได้ดียิ่งขึ้น (ธนชัย ใจสา และธาดา สิทธิธาดา, 2567) แม้จะยังคงมีความท้าทายในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น แต่อาชีวศึกษาที่รวมการฝึกทักษะปฏิบัติและการศึกษาเพื่อการเป็นผู้ประกอบการสามารถส่งเสริมความสามารถในการจ้างงานและเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ตลาดแรงงานในประเทศไทย

แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพ

การพัฒนาทักษะอาชีพในโรงเรียนถือเป็นส่วนสำคัญในการเตรียมนักเรียนสู่ตลาดแรงงานที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะด้านนวัตกรรมและการแนะนำอาชีพผ่านแนวทางการเรียนการสอนที่มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการตัดสินใจและการปรับตัวในอาชีพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Korna-Opincane, E. & Katane, I., 2018) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทักษะเหล่านี้ยังเผชิญกับอุปสรรค เช่น การขาดทรัพยากรที่จำเป็นและการฝึกอบรมที่ไม่เพียงพอสำหรับครูผู้สอน ซึ่งส่งผลให้การแนะนำอาชีพไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (Kudrinskaia, I. V., et al., 2020) เพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การแก้ปัญหาและการรับมืออย่างมีกลยุทธ์ เช่น การใช้วิธีการสอนเชิงนวัตกรรมอย่างการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะด้านการสื่อสารและการวิเคราะห์งาน นอกจากนี้ การสนับสนุนจากโรงเรียนผ่านโปรแกรมแนะแนวอาชีพที่ครอบคลุมซึ่งเกี่ยวข้องกับการร่วมมือระหว่างครูและผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพจะช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมในการนำทางวิชาชีพในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงได้ (Korna-Opincane, E. & Katane, I., 2018) การใช้เทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมกับชุมชนสามารถเพิ่มทรัพยากรและสนับสนุนการเตรียมความพร้อมของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การเน้นการพัฒนาทักษะอาชีพมีความสำคัญ แต่ไม่ควรตระหนักว่านักเรียนบางกลุ่มอาจเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ไม่เป็นโครงสร้างเชิงเข้มข้น ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการใช้แนวทางการศึกษาที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดที่แตกต่างกัน

การเป็นนวัตกรและทักษะอาชีพที่จำเป็นในการพัฒนานวัตกรรม

การพัฒนาแนวทางเพื่อสร้างนวัตกรและเสริมสร้างทักษะอาชีพที่จำเป็นสำหรับการพัฒนานวัตกรรม เป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาที่มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในศตวรรษที่ 21 จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีการศึกษาวิจัยและการกำหนดแนวทางการศึกษาในด้านนี้ ที่มีการเสนอแนะและให้มุมมองที่หลากหลายซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะดังกล่าว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความหมายของการเป็นนวัตกร

การเป็นนวัตกร หมายถึง ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และนำเสนอแนวทางใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นนวัตกรไม่เพียงแต่

หมายถึงการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ ๆ แต่ยังรวมถึงการคิดอย่างวิจารณ์ญาณ การทดลอง และการปรับปรุงแนวทางที่มีอยู่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือประสิทธิผล (พลวัฒน์ กัลยาประสิทธิ์, สติพร เขาวนชัย และฉลอง ชาตรูประชีวิน, 2567) นวัตกรรมต้องสามารถประเมินสถานการณ์ที่หลากหลายและเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาต่อยอดแนวคิดเดิม ๆ ได้ (Selznick, B. S., Mayhew, M. J., Winkler, C. E. & McChesney, E. T., 2022)

2. ทักษะอาชีพที่จำเป็นในการพัฒนานวัตกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีทักษะอาชีพที่จำเป็นในการพัฒนานวัตกรรม โดยสรุป ดังนี้

2.1 ทักษะการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) การคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่ช่วยในการระบุปัญหาและพัฒนาแนวทางแก้ไขที่สร้างสรรค์ โดยเริ่มจากการเข้าใจปัญหา การสร้างแนวคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบต้นแบบ (พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2564) การใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดีขึ้น

2.2 ทักษะการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและความสำเร็จในการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม การบูรณาการการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและโครงงานช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาและทดสอบแนวคิดใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณช่วยให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแนวคิดนวัตกรรม (พระปลัดสามารถ โพธิ์แก้ว และศักดิ์ดา งานหมั่น, 2567) ทักษะนี้ช่วยให้สามารถตรวจสอบและปรับปรุงแนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ทักษะการทำงานร่วมกัน (Collaborative Skills) การทำงานร่วมกันในทีมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม เนื่องจากการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์สามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ ทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นทีมช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในการพัฒนาและทดลองแนวคิดใหม่ ๆ ได้

3. การบูรณาการการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรม

การพัฒนานวัตกรรมในระดับการศึกษาต้องการการบูรณาการระหว่างทักษะต่าง ๆ เช่น การคิดเชิงออกแบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และการทำงานร่วมกัน (พิมพ์วัลลย์ นันทยทวิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ, 2566) การออกแบบ

หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนสามารถเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นนวัตกรรมที่มีความสามารถในการพัฒนาและปรับปรุงแนวคิดอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ทั้งนี้การศึกษาด้านนวัตกรรมและทักษะอาชีพที่จำเป็นดังกล่าวสะท้อนถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์

4. อุปสรรคในการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรม

การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมในระดับการศึกษานับเป็นหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญ ซึ่งได้รับการสนใจและศึกษาอย่างต่อเนื่องในวงวิชาการ เนื่องจากทักษะนวัตกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่รวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทักษะดังกล่าวยังมีอุปสรรคหลายประการที่ต้องได้รับการพิจารณาและแก้ไข อุปสรรคหลักคือการขาดการสนับสนุนทางทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เพื่อให้การเรียนรู้ด้านทักษะอาชีพและนวัตกรรมมีประสิทธิภาพ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องมีอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงแหล่งข้อมูลที่เพียงพอ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติจริงและการทดลอง (พิมพ์วิบูลย์ นันทยพิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และธรรมาภรณ์ กำลังเลิศ, 2566) หากขาดการลงทุนในด้านนี้อาจทำให้การเรียนรู้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของอุตสาหกรรมและตลาดงานได้ อีกประการหนึ่งคือการขาดความรู้และทักษะของครูในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรม เนื่องจากครูเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างทักษะอาชีพให้กับนักเรียน การฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้พวกเขาสามารถใช้กลยุทธ์การสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องกับหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะนวัตกรรม (พลวัฒน์ กัลยาประสิทธิ์, สติพร เชาวนชัย และฉลอง ชาตुरुประชีวิน, 2567) นอกจากนี้ การขาดความเข้าใจในแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นการแก้ปัญหาและการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) อาจทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ การขาดการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรการศึกษาและความต้องการของตลาดงานก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่สำคัญ หลักสูตรการศึกษาในปัจจุบันบางส่วนอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งทำให้การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดงานได้อย่างเต็มที่ การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรมจะช่วยให้หลักสูตรการศึกษาได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการจริงของตลาดงาน

การสร้างวัฒนธรรมการสนับสนุนและการยอมรับนวัตกรรมในองค์กรการศึกษายังเป็นสิ่งท้าทาย โรงเรียนและสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการทดลองและนวัตกรรม ซึ่งอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการและการประเมินผล (Selznick, B. S., Mayhew, M. J., Winkler, C. E. & McChesney, E. T., 2022) ความยืดหยุ่นและการสนับสนุนจากผู้บริหารสามารถช่วยให้การเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้จำเป็นต้องมีการร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคธุรกิจ เพื่อสร้างระบบการศึกษาและการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมอย่างเต็มที่

5. กลยุทธ์ในการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกร

กลยุทธ์ในการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในวงการการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะอาชีพและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น กลยุทธ์ที่เสนอในเอกสารวิจัยต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นแนวทางหลัก ๆ ดังนี้

5.1 การประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบการบูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการจัดการเรียนรู้ มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทจริงและการออกแบบวิธีการที่สร้างสรรค์ (พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2564)

5.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานการประยุกต์ใช้การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาโครงการที่สอดคล้องกับความสนใจและทักษะวิชาชีพ (พลวัฒน์ กัลยาประสิทธิ์, สกิตพร เขาวนชัย และฉลอง ชาติรุประชีวิน, 2567)

5.3 การบูรณาการทักษะชีวิตและวิชาชีพการพัฒนาหลักสูตรที่ผสมผสานทักษะชีวิตและวิชาชีพ มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมทักษะพื้นฐาน อาทิ การสื่อสาร การจัดการตนเอง และการคิดเชิงวิพากษ์

5.4 การส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิจัยและนวัตกรรมผ่านกระบวนการทดลองและพัฒนาโครงการ ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ (พิมพ์ลัญช์ นันทยทวิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ, 2566)

5.5 การบูรณาการเทคโนโลยีหรือการผสมผสานเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมการพัฒนาทักษะดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับนวัตกรรม โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยรวมแล้ว การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมนั้นจำเป็นต้องมีการบูรณาการหลายกลยุทธ์เข้าด้วยกัน การใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ, การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน, การบูรณาการทักษะชีวิตและอาชีพ, การสนับสนุนวิจัยและนวัตกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ เป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนมีทักษะที่พร้อมต่อการพัฒนานวัตกรรมในอนาคตและตอบสนองต่อความท้าทายในศตวรรษที่ 21

6. กรณีกิจาของการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรม

การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อสร้างนวัตกรรมในระดับการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องการการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสซึ่งมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร งานวิจัยหลายชิ้นได้สำรวจกรณีศึกษาที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเหล่านี้ เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ

หนึ่งในกรณีศึกษาที่น่าสนใจคือการศึกษาศึกษาโดย ขนิษฐา ม่วง ศรีจันทร์ และฉลอง ชาตรู ประชีวิน (2566) ที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การวิจัยนี้ได้เสนอรูปแบบการบริหารที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม โดยการใช้กระบวนการบริหารที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการจัดการที่มีความเหมาะสมและมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะนวัตกรรมสามารถช่วยเพิ่มความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย พิษญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน (2564) ซึ่งได้พัฒนาและประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบรวมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การศึกษานี้พบว่าการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบและการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการใช้โครงงานเป็นฐานช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์และสามารถพัฒนาทักษะนวัตกรรมได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและการจัดการโครงการ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการทำงานในยุคปัจจุบัน พิมพ์วลัญช์ นันทยทวิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ (2566) ได้นำเสนอระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม โดยเสนอแนวทางการสร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรม เช่น การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ การให้โอกาสในการทดลองและทดสอบไอเดียใหม่ ๆ รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ การศึกษานี้พบว่าการสร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมสามารถช่วยเพิ่ม

ประสิทธิภาพในการเรียนรู้และส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ และการศึกษาของ Selznick, B. S., Mayhew, M. J., Winkler, C. E. & McChesney, E. T. (2022) ซึ่งได้วิเคราะห์กระบวนการพัฒนานักนวัตกรรมผ่านการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการศึกษา โดยการสร้างโอกาสให้กับนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและการสร้างโครงการที่ทำลาย การศึกษาแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงนวัตกรรมและการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้สามารถสรุปได้ว่า การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมต้องการการจัดการที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมและการทำงานร่วมกัน รวมถึงการสร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การนำแนวทางเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนานักเรียนให้เป็นนวัตกรรมที่มีความสามารถและพร้อมต่อการเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ในอนาคต

ผลกระทบของการเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมต่อการพัฒนานโยบายการศึกษา

การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมในนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสมีผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนานโยบายการศึกษา ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาได้ในหลายมิติ ทั้งด้านการพัฒนาและการปรับปรุงระบบการศึกษา รวมถึงการเตรียมความพร้อมของนักเรียนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมในโรงเรียนขยายโอกาสถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลและสังคมนวัตกรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะที่ไม่เพียงแต่เตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการประกอบอาชีพ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเสริมสร้างทักษะเหล่านี้มีผลกระทบสำคัญต่อการพัฒนานโยบายการศึกษา โดยเริ่มจากการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม การออกแบบหลักสูตรที่เน้นการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบและการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเป็นนวัตกรรมได้ดียิ่งขึ้น (พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2564) นอกจากนี้ การรวมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเข้าด้วยกันในหลักสูตร

การศึกษาเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการปรับตัวและตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดงาน การบูรณาการการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างการศึกษากับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยการปรับหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การศึกษาเป็นไปตามความต้องการของตลาด นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมการสนับสนุนการทดลองและนวัตกรรมในโรงเรียนยังเป็นการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน (Selznick, B. S., Mayhew, M. J., Winkler, C. E. & McChesney, E. T., 2022) การสร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้การเสริมสร้างทักษะอาชีพมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (พิมพ์ลัญช์ นันทยทวิกุล, สุมาลิ ชัยเจริญ และรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ, 2566)

การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อพัฒนานวัตกรรมมีความสำคัญต่อการปรับปรุงนโยบายการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นที่การเตรียมความพร้อมนักเรียนให้สามารถเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคต การนำแนวทางนี้มาใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสช่วยเพิ่มทักษะและความสามารถของนักเรียน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษาของประเทศอีกด้วย

แนวทางการปฏิบัติเพื่อการเป็นนวัตกรรม

การเสริมสร้างทักษะอาชีพเพื่อการเป็นนวัตกรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและท้าทาย การพัฒนานักเรียนให้เป็นนวัตกรรมที่มีศักยภาพในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ต้องการแนวทางที่ชัดเจนและการปรับปรุงที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษานั้นเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและท้าทาย โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้มีศักยภาพนั้นต้องมุ่งเน้นที่ความยั่งยืนและเข้าใจบริบทของโรงเรียน การบูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) กับการเรียนรู้ที่ใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างทักษะนวัตกรรมของนักเรียน โดยช่วยส่งเสริมการแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกับผู้อื่น (พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2564) ซึ่งการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ก็ถือเป็นแนวทางสำคัญในการ

เสริมสร้างนวัตกรรม การเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสทดลองและปรับปรุงแนวคิดจริง ในขณะที่การคิดอย่างมีวิจารณญาณช่วยในการวิเคราะห์และประเมินข้อมูล การบูรณาการเหล่านี้ในกระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการนวัตกรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการให้โอกาสในการทดลองแนวคิดใหม่จะช่วยให้นักเรียนสามารถมีแรงบันดาลใจและความมั่นใจในทักษะนวัตกรรม การมีระบบนิเวศนวัตกรรมที่แข็งแกร่งสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการพัฒนาและการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญ (พิมพ์ลัญช์ นันทยทวิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และธรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ, 2566)

การพัฒนาศักยภาพของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม การฝึกอบรมในด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีทันสมัยช่วยให้ครูสามารถนำกลยุทธ์การสอนแบบใหม่มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสนับสนุนด้านทรัพยากร เช่น อุปกรณ์การเรียนรู้และเทคโนโลยี เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะเสริมสร้างทักษะอาชีพและความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน โดยเฉพาะในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจมีผลกระทบอย่างลึกซึ้ง การพัฒนานักเรียนให้เป็นนวัตกรรมที่มีความสามารถจะช่วยสร้างฐานความรู้และทักษะที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (พลวัฒน์ กัลยาประสิทธิ์, สติพร เขาวนชัย และฉลอง ชาตรูประชีวิน, 2567)

สรุปผล

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นนวัตกรมีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวทางการพัฒนาดังกล่าวมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างนวัตกรรมและการแก้ปัญหา โดยทักษะหลักที่ต้องได้รับการพัฒนาประกอบด้วย การคิดเชิงออกแบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การคิดเชิงวิจารณญาณ และการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ที่ใช้โครงงานเป็นฐานได้รับการเสนอเป็นวิธีการสำคัญ ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะในการแก้ปัญหา โดยการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นการทดลองและนวัตกรรม ทั้งนี้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากครูและทรัพยากรที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนยังคงเผชิญกับอุปสรรคสำคัญหลายประการ เช่น การขาดแคลนทรัพยากรและเทคโนโลยีที่ทันสมัย การขาดการสนับสนุนจากระบบ

การศึกษา และความไม่สอดคล้องระหว่างหลักสูตรกับความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะของครู เพื่อให้สามารถใช้กลยุทธ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการพัฒนานวัตกรรม

การพัฒนาทักษะเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการออกแบบนโยบายการศึกษา โดยเสนอแนะให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และสนับสนุนการบูรณาการทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างนักเรียนที่มีความพร้อมในการรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ในศตวรรษที่ 21 การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพของนักเรียนในการเป็นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ จากการศึกษาแนวทางเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะอาชีพในรูปแบบการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบจะช่วยเตรียมนักเรียนให้พร้อมรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสเพื่อการเป็นนวัตกรรม

1. การประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) การบูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา

ความสามารถของผู้เรียนในด้านการวิเคราะห์ปัญหาและการสังเคราะห์แนวทางการแก้ไขที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้มีประสิทธิภาพ

2. การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการทำงานแบบร่วมมือ การผสมผสานรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) และการเรียนรู้แบบทีม (Team-Based Learning) ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่จำเป็น ผ่านการเผชิญสถานการณ์จริงและการแก้ปัญหาร่วมกัน

3. การสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมในสถานศึกษา การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วยการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการทดลอง การสนับสนุนจากบุคลากรทางการศึกษา และการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

4. การเชื่อมโยงการศึกษากับภาคอุตสาหกรรม การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรม เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานในอนาคต

การบูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้เข้าด้วยกันก่อให้เกิดกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุมสำหรับผู้เรียนในสถานศึกษาขยายโอกาส โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการเป็นนวัตกรรมในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างพลวัต อย่างไรก็ตาม การนำกรอบแนวคิดดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติยังคงเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในระบบการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา ม่วงศรีจันทร์ และฉลอง ชาตรุประชีวิน. (2566). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธนชัย ใจสา และธดา สิทธิธาดา. (2567). การบริหารการศึกษาเพื่อมุ่งสู่อาชีพของนักเรียนในอนาคต. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติครั้งที่ 7 (น. 81-89). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- พระปลัดเขตชั้นท์ คนงานดี และศักดิ์ดา งานหมั่น. (2567). การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 6(2), 471-482.
- พระปลัดสามารถ โพธิ์แก้ว และศักดิ์ดา งานหมั่น. (2567). อนาคตของการศึกษา: แนวโน้มและความท้าทาย. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 6(2), 461-470.
- พลวัฒน์ กัลยาประสิทธิ์, สติรพร เขาวนชัย และฉลอง ชาตรุประชีวิน. (2567). รูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศีกษา. *Journal of Education and Innovation*, 26(3), 343-357.
- พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน. (2564). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 49(2), 1-16.
- พิมพ์พลัญช์ นันทยทวิกุล, สุมาลี ชัยเจริญ และธรมย์วรินทร์ กำลังเลิศ. (2566). การพัฒนาโมเดลสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้บนเครือข่ายตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยบูรณาการศาสตร์การสอนกับศาสตร์ทางประสาทวิทยาศาสตร์เรื่องสารในชีวิตประจำวันสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 16(1), 15-31.
- ศิวกรณ์ เอ่งฉ้วน, พัทธ์ศ สุพรรณโณภาพ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2564). ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0. *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*, 13(2), 44-62.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สิริภัทร เชื้อกุล และศิริพร ภักดีผาสุข. (2563). ภาพตัวแทนของผู้เรียนอาชีวศึกษาในวาทกรรมข่าวและบทความการศึกษาของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย. *วารสารวณะ*, 8(2), 91-125.

- ศิริศักดิ์ นิลเกตุ และนวัตร หอมสิน. (2567). การบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดทักษะอาชีพของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอนุภาคลุ่มน้ำโขง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(10), 1812-1825.
- Darmawan, I. A. & Wiyono, G. (2018). Development Skills for Growing the Society's Economy through Technical and Vocational Education and Training Centers. *Journal of Mechanical Engineering and Vocational Education (JoMEVE)*, 1(1), 37-48.
- Kantajai, W. (2022). The Community-Based Institutional Administration Model to Promote Students' Career Skills in Chiang Mai Education Sandbox, Thailand. *Higher Education Studies*, 12(4), 66-79.
- Korna-Opincane, E. & Katane, I. (2018). Topicality of career guidance at schools for promoting of students' professional self-determination. *Research for rural development*, 2, 252-258.
- Kudrinskaia, I. V., Kidinov, A. V., Kabkova, E. P., Mechkovskaya, O. A., Mudrak, S. A., Novikov, S. B. & Agadzhanova, E. R. (2020). The problem of career guidance of the youth in domestic pedagogical theory and practice. *EurAsian Journal of BioSciences*, 14(2), 3815-3821.
- McGrath, S., Alla-Mensah, J. & Langthaler, M. (2018). *Skills for decent work, life and sustainable development: Vocational education and the sustainable development goals* (No. 18). ÖFSE Briefing Paper. Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/182458/1/1030834075.pdf>
- Okolie, U. C. & Ogbakirigwe, C. (2014). Entrepreneurship development through vocational education training: issues and roles in skills acquisition and manpower development in a developing economy. *Journal of Educational Policy and Entrepreneurial Research*, 1(2), 151-157.
- Selznick, B. S., Mayhew, M. J., Winkler, C. E. & McChesney, E. T. (2022). Developing innovators: A longitudinal analysis over four college years. *Frontiers in Education*, 7, 854436.

Wannapiroon, P., Nilsook, P., Techakosit, S. & Kamkhuntod, S. (2021). STEM Literacy of Students in Vocational Education. *International Journal of Technology in Education and Science*, 5(4), 527-549.

องค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

Components of Indirect Internal Supervision

อนุชา คชะชัย¹ พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ² และพงษ์กฤตย์ นามปพนอังกุล³

Anucha Kachachai, Pongsuwan Srisuwan and Pongkrit Nampaponangkul

Received: September 28, 2024

Revised: March 29, 2025

Accepted: April 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบ การนิเทศภายในทางอ้อม พบว่า การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ต่อการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการควบคุมหรือ การกำกับโดยตรงจากผู้บริหารสถานศึกษา ในกระบวนการนี้มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประเมินความต้องการ เป็นขั้นตอนแรกในการนิเทศภายในทางอ้อม ซึ่งมีบทบาทใน การระบุและวิเคราะห์ความต้องการของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อกำหนดแนวทางในการ พัฒนาและการปรับปรุงที่เหมาะสม 2) การวางแผนและการวิเคราะห์ เป็นกระบวนการที่ใช้ข้อมูล จากการประเมินความต้องการเพื่อจัดทำแผนงานที่ชัดเจนและมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาการวางแผนอย่างมีระบบจะช่วยให้กระบวนการนิเทศมีความเป็นระเบียบและมีทิศทางที่ ชัดเจน 3) การดำเนินการ คือ การนำแผนงานที่ได้วางไว้มาปฏิบัติในโรงเรียน การดำเนินการที่มี ประสิทธิภาพจะช่วยให้การพัฒนาครูและบุคลากรเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด 4) การประเมินผล เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อวัดและตรวจสอบความสำเร็จของการนิเทศ การประเมินผลช่วยให้สามารถ วิเคราะห์ผลลัพธ์และระบุจุดที่ต้องปรับปรุงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การปรับปรุงและการ รายงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกระบวนการนิเทศตามข้อเสนอแนะ จากการ ประเมินผลเพื่อให้การนิเทศมีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ องค์ประกอบ ของการนิเทศภายในทางอ้อมยังได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยเสริมอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนการ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์; Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Corresponding author, e-mail: anucha.kac@rmutr.ac.th, Tel. 081-9953961

เรียนรู้และการพัฒนาทักษะ การใช้เทคโนโลยีในการนิเทศ การสื่อสารและการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล และการสร้างแรงจูงใจและการส่งเสริมการคิด ซึ่งทั้งหมดนี้มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพของการนิเทศภายในทางอ้อมในบริบทของการศึกษาในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การนิเทศภายใน, การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

Abstract

This academic article aimed to study and build knowledge about the components of indirect internal supervision. It was found that indirect school supervision was a crucial process for promoting and developing teachers and educational personnel without requiring direct control or supervision from school administrators. The process involved five key steps: 1) needs assessment was the first step in indirect internal supervision, which identified and analyzed the needs of teachers and educational personnel to determine appropriate development and improvement strategies; 2) planning and analysis were a process that used information from needs assessments to develop a clear and targeted plan for improving the quality of education. Systematic planning helped to keep the supervision process organized and directional; 3) implementation was the operation of the planned work in the school. Effective implementation will help teachers and personnel develop in accordance with the set goals; 4) evaluation was a process used to measure and monitor the success of supervision. Evaluation allowed for effective analysis of results and identification of areas for improvement; 5) improvement and reporting were the final step involved improving the supervision process based on feedback from the evaluation, ensuring continuity and effectiveness of supervision. Furthermore, the components of indirect internal supervision were supported by other supporting factors, such as supporting learning and skills development, the use of technology for supervision, communication and management in the digital age, and motivation and fostering thinking. All of these

played a key role in increasing the flexibility and effectiveness of indirect internal supervision in the current educational context.

Keywords: internal supervision, indirect internal supervision

บทนำ

การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยไม่ต้องอาศัยการควบคุมหรือการติดตามอย่างใกล้ชิดจากผู้นิเทศโดยตรง การนิเทศในรูปแบบนี้มุ่งเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้เทคโนโลยี และการสนับสนุนทางจิตวิทยา ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยเสริมสร้างความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน (Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M., 2018) โดยการนิเทศภายในทางอ้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนที่มีทรัพยากรจำกัดหรือขาดแคลนผู้นิเทศ การนำกระบวนการนี้มาใช้จึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างยั่งยืน (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2012) วัตถุประสงค์หลักของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมคือการเสริมสร้างสมรรถนะและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถพัฒนาตนเองและปรับปรุงกระบวนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการใช้เครื่องมือและกลไกต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดการทรัพยากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาในระยะยาว (Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M., 2018) นอกจากนี้ ยังมุ่งหวังให้บุคลากรสามารถดำเนินการในงานของตนเองได้อย่างอิสระ โดยมีความมั่นใจในการตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทของการทำงานองค์ประกอบที่สำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมนั้นประกอบด้วยหลายด้านที่มีบทบาทในการสนับสนุนกระบวนการนิเทศให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านแรก คือ การประเมินความต้องการ (Needs Assessment) เพื่อระบุปัญหา และความจำเป็นในการพัฒนาของบุคลากร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ด้านที่สอง คือ การวางแผนและการวิเคราะห์ (Planning and Analysis) เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจน ด้านที่สาม คือ การดำเนินการ (Implementation) ซึ่งเน้นการนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ด้านที่สี่ คือ การประเมินผล (Evaluation) เพื่อวัดผลและปรับปรุงกระบวนการ และด้านสุดท้าย คือ การปรับปรุงและการรายงาน (Improvement and Reporting) ที่ช่วยให้กระบวนการนิเทศมีความต่อเนื่องและยั่งยืน (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2012) โดยการนำเทคโนโลยีและการสร้างแรงจูงใจมาใช้เป็น

ส่วนประกอบที่สำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการนิเทศภายในทางอ้อม (Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M., 2018) การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ผู้นิเทศและผู้บริหารการศึกษาสามารถนำกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน

ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม (Indirect Supervision within Schools) เป็นแนวคิดในการนิเทศที่มุ่งเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภายในองค์กรผ่านกลไก และกระบวนการที่ไม่ได้เน้นการควบคุมโดยตรงแต่ใช้วิธีการส่งเสริมทางจิตวิทยา วัฒนธรรมองค์กร และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ในการนิเทศภายในทางอ้อมนั้นความสำคัญจะอยู่ที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคลากรสามารถพัฒนาตนเองได้ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง การรับรู้และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างจากการนิเทศที่เน้นการควบคุมและติดตามผลโดยตรง (Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M., 2018) ในมุมมองของ สมชาย นิลสุข (2560) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในทางอ้อมเป็นกระบวนการที่ช่วยกระตุ้นให้ครูและบุคลากรมีแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาตนเองผ่านสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโรงเรียนที่เปิดกว้าง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนโดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมอย่างเข้มงวดโดยตรง ซึ่งการนิเทศภายในทางอ้อม มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง โดยที่วัฒนธรรมองค์กรเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการนิเทศภายในทางอ้อม การพัฒนาและการบ่มเพาะวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความร่วมมือ การสื่อสาร และการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้กระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากบุคลากรจะสามารถรับรู้ถึงคุณค่าและทิศทางขององค์กรได้อย่างชัดเจน และพร้อมที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่องค์กรกำหนดไว้ (สุทธิพร มิตติศิลป์, 2561) โดยแนวคิดการนิเทศภายในทางอ้อมยังเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีและระบบข้อมูลในการสนับสนุนการนิเทศ โดยเน้นการสร้างเครื่องมือและแพลตฟอร์มที่ช่วยให้บุคลากรสามารถเข้าถึงข้อมูลและแหล่งความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาตนเอง เทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกระบวนการนิเทศให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร (ศศิธรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนา, 2565) ในอีกแง่มุมหนึ่งการนิเทศภายในทางอ้อมยังเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างแรงจูงใจและการสร้างพลังจิตวิทยาภายในบุคลากร แนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่การสร้าง

บรรยากาศที่ทำให้บุคลากรรู้สึกมีความรับผิดชอบต่องานและมีความมั่นใจในการพัฒนาตนเอง โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการนิเทศที่เข้มงวดหรือการติดตามอย่างใกล้ชิด แรงจูงใจภายในที่เกิดขึ้นจากการนิเทศภายในทางอ้อมนี้จะช่วยให้บุคลากรสามารถพัฒนาความสามารถและสมรรถนะของตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (พรพิมล ฤทธิ์เลิศชัย, 2565) อีกทั้งการนิเทศภายในทางอ้อม ยังครอบคลุมถึงการบริหารจัดการและการสร้างระบบสนับสนุนที่ช่วยให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้การนิเทศภายในทางอ้อมเป็นไปอย่างราบรื่น โดยมีการวางแผนและการจัดการที่ตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากรและองค์กรอย่างเหมาะสม การจัดการระบบและกระบวนการนิเทศที่ดี จะช่วยให้บุคลากรสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้และเครื่องมือที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเองได้ง่ายขึ้น (บัญชา รัตนโสภา และทศพล ธิชะพร, 2566)

ผู้เขียนสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม เป็นกระบวนการที่ใช้การส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของบุคลากรผ่านกลไกต่าง ๆ ภายในองค์กร อันเป็นการช่วยให้บุคลากรสามารถพัฒนางานและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่จำเป็นต้องมีการนิเทศในลักษณะที่เป็นทางการประกอบด้วยการบริหารจัดการ การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร การใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการปฏิบัติงาน และการสร้างแรงจูงใจในองค์กร ดังนั้น โรงเรียนเป็นองค์กรสำคัญองค์กรหนึ่งที่ไม่จำเป็นต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในภาวะของการขาดแคลนผู้นิเทศ ซึ่งสามารถสังเคราะห์ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม ได้ว่ากระบวนการที่ใช้การส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผ่านกลไกต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งช่วยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถพัฒนางานและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องมีการนิเทศในลักษณะที่เป็นทางการ โดยการพัฒนาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร การใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการปฏิบัติงาน และการสร้างแรงจูงใจในองค์กร

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรผ่านการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ โดยอาศัยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางวิชาการที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ทฤษฎีหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

(Social Cognitive Theory) ซึ่งเน้นว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้จากการสังเกต การเลียนแบบ และการมีต้นแบบที่ดี (Bandura, A., 2001) เมื่อผู้นำหรือผู้บริหารในองค์กรแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม บุคลากรก็จะได้รับแรงกระตุ้นให้ปรับพฤติกรรมของตนเองตามไปด้วย นอกจากนี้ ทฤษฎีการเป็นผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการนิเทศภายในทางอ้อม ผู้นำที่มีลักษณะเชิงการเปลี่ยนแปลงมักมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้นำลักษณะนี้จะใช้กระบวนการนิเทศที่ไม่เป็นทางการ เช่น การสนับสนุน การให้คำแนะนำแบบยืดหยุ่น และการเสนอแนวคิดที่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้เติบโตไปพร้อมกัน (Korejan, M. M. & Shahbazi, H., 2016) ในทำนองเดียวกัน ทฤษฎีการเป็นผู้นำแบบกระจายอำนาจ (Distributed Leadership Theory) เน้นการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่บุคลากรทุกระดับ (Bolden, R., 2011) การนิเทศภายในทางอ้อมสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้สร้างเครือข่ายความร่วมมือในองค์กร และช่วยพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Communities of Practice Theory) ก็มีส่วนสำคัญในการนิเทศภายในทางอ้อม โดยชุมชนแห่งการปฏิบัติเป็นพื้นที่ที่บุคลากรซึ่งมีความสนใจร่วมกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และมุมมองในการทำงาน (Farnsworth, V., Kleanthous, I. & Wenger-Trayner, E., 2016) การสนับสนุนให้บุคลากรจัดตั้งชุมชนหรือเครือข่ายการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการจะทำให้เกิดบรรยากาศการนิเทศที่เปิดกว้างและต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมในองค์กร ในขณะเดียวกัน ทฤษฎีวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture Theory) มุ่งเน้นถึงความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้นำและผู้บริหารสามารถใช้กระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมในการเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ร่วมกัน (Hatch, M. J. & Zilber, T. B., 2012) สำหรับการเรียนรู้ในผู้ใหญ่ ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (Adult Learning Theory) เน้นว่าการพัฒนาบุคลากรต้องคำนึงถึงประสบการณ์ ความสนใจ และช่วงวัยของผู้เรียน (Knowles, M. S., Holton III, E. F. & Swanson, R. A., 2020) เมื่อใช้แนวคิดนี้ในการนิเทศภายในทางอ้อม ผู้นำและผู้บริหารจะให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารและแลกเปลี่ยนที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ทฤษฎีการจัดการเปลี่ยนแปลง (Transformative Management Theory) ยังเป็นอีกมิติหนึ่งของการนิเทศภายในทางอ้อม ที่มุ่งสนับสนุนการปรับตัวและการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กร การจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นและความพยายามในการพัฒนาตนเองและองค์กรไปพร้อมกัน ท้ายที่สุดการบูรณาการทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ในการนิเทศ

ภายในทางอ้อมก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่มีความสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการระบบภายในองค์กรให้เชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาของบุคลากรได้อย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง (ลัดดาพร ศรีทองสุข, 2565) ผ่านการนิเทศภายในทางอ้อมที่เน้นกระบวนการและกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลองปฏิบัติจริง และได้รับข้อเสนอแนะ ที่ช่วยยกระดับคุณภาพงาน โดยสรุปแล้ว การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมที่บูรณาการทฤษฎีและแนวคิดทางวิชาการหลากหลายสาขาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากร พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ซึ่งท้ายที่สุดจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและองค์กร

จากทฤษฎีและแนวคิดการนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมของนักการศึกษาดังกล่าว ผู้เขียนสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมเป็นกระบวนการนิเทศที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกลไกต่าง ๆ ภายในโรงเรียน โดยไม่จำเป็นต้องผ่านการควบคุมหรือการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้นิเทศโดยตรงซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองของครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรมของโรงเรียน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมสามารถเป็นหลักประกันต่อความสำเร็จในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในภาวะการขาดแคลนผู้นิเทศ จึงจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมเพื่อใช้ในการกำหนดรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

องค์ประกอบของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

การนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมเป็นแนวทางที่สำคัญในการส่งเสริมพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนโดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมและกำกับโดยตรงจากผู้บริหารสถานศึกษา องค์ประกอบสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมนั้นมีหลายประการที่ควรพิจารณาเพื่อให้กระบวนการนิเทศมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งในบทความนี้จะสังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม โดยวิเคราะห์องค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อมที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมบทความวิชาการและบทความวิจัยจากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ โดยใช้ทุกองค์ประกอบที่ได้รับการเสนอของนักวิชาการ เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่ครอบคลุมทุกบริบทของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม เนื่องจากองค์ประกอบของการนิเทศที่ได้ยังเป็น

องค์ประกอบในเชิงทฤษฎีที่นำไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความตรงเชิงโครงสร้างต่อไป ในขั้นตอนที่จะนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์จริงต่อไป การนำเสนอผลการ สังเคราะห์องค์ประกอบแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบของ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม และ 2) การสังเคราะห์นิยามองค์ประกอบของ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

1. การสังเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

ลำดับ	องค์ประกอบของกระบวนการ นิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม	นักวิชาการ (ปี)
1	การประเมินความต้องการ (Needs Assessment)	Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (2018) ชมภพพลอย จิตติแสง, สุนิสา วงศ์อารีย์, และพงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ (2567) นฤทัย ลา (2567)
2	การวางแผนและการวิเคราะห์ (Planning and Analysis)	Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (2018) ปิยะพงษ์ ปัสสาวะโท (2565) อดิگانต์ กล้าหาญ และรอง ปัญสังกา (2565)
3	การดำเนินการ (Implementation)	Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (20118) ชมภพพลอย จิตติแสง, สุนิสา วงศ์อารีย์, และพงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ (2567) อดิگانต์ กล้าหาญ และรอง ปัญสังกา (2565)
4	การประเมินผล (Evaluation)	Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (2018) นฤทัย ลา (2567) ชมภพพลอย จิตติแสง, สุนิสา วงศ์อารีย์, และพงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ (2567)
5	การปรับปรุงและการรายงาน (Improvement and Reporting)	Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (2018) ปิยะพงษ์ ปัสสาวะโท (2565) นฤทัย ลา (2567)

2. การสังเคราะห์นิยามองค์ประกอบของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

ลำดับ	นิยามองค์ประกอบของ กระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนทางอ้อม	นักวิชาการ (ปี)
1	การสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะ	Kuhn, D., Black, J., Keselman, A. & Kaplan, D. (2000) ศศิธรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนะ (2565)
2	การใช้เทคโนโลยีในการนิเทศ	Farnsworth, V., Kleanthous, I. & Wenger-Trayner, E. (2016) ศศิธรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนะ (2565)
3	การสื่อสารและการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล	Hardhienata, S., Suchyadi, Y. & Wulandari, D. (2021) กฤษณะ ไกรสี และอัมพร สินทร (2567)
4	การสร้างแรงจูงใจและการส่งเสริมการคิด	Korejan, M. M. & Shahbazi, H. (2016) ศศิธรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนะ (2565)

นักวิชาการกลุ่มองค์ประกอบแรกที่ควรพิจารณา คือ การสนับสนุนผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ได้เน้นว่าการสร้างเครือข่ายสนับสนุนผ่านเพื่อนร่วมงานเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือกันในสภาพแวดล้อมการนิเทศภายในทางอ้อม ซึ่งการมีเครือข่ายเพื่อนร่วมงานช่วยสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้จากกันและกัน (Kuhn, D., Black, J., Keselman, A. & Kaplan, D., 2000) อีกองค์ประกอบที่มีความสำคัญคือ การสร้างแรงจูงใจภายในในการเรียนรู้ของการนิเทศภายในทางอ้อมควรมุ่งเน้นที่การสร้างแรงจูงใจภายในให้กับผู้เรียนโดยการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการสร้างแรงจูงใจภายในจะทำให้ผู้เรียนมีความต้องการเรียนรู้มากขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Korejan, M. M. & Shahbazi, H., 2016) การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการตนเองเป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อม เป็นการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการตนเองว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบอัตโนมัติ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M., 2018) นอกจากนี้ การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการสะท้อนคิด ยังเป็นอีกองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญในการนิเทศภายในทางอ้อม การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์และการสะท้อนคิดเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ซึ่งการนิเทศที่เน้นการสะท้อนคิดช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและมีความคิดสร้างสรรค์ในการหา

วิธีแก้ไขปัญหานี้ (Hatch, M. J. & Zilber, T., 2012) องค์ประกอบที่ไม่สามารถมองข้ามได้ในยุคดิจิทัลนี้คือ การใช้เทคโนโลยีในการนิเทศภายในทางอ้อม มีความสำคัญอย่างมากในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการนิเทศ ซึ่งเทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้แบบอัตโนมัติ และสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Farnsworth, V., Kleanthous, I. & Wenger-Trayner, E., 2016; ศศิรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนะ, 2565) เน้นว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการนิเทศภายในทางอ้อมในยุคดิจิทัล โดยการสื่อสารที่ดีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างผู้เรียนและผู้สอน รวมถึงช่วยลดความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการสื่อสารผ่านเครื่องมือดิจิทัล โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเรียนรู้แบบออนไลน์ การนิเทศควรมุ่งเน้นที่การสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อมั่นระหว่างผู้สอนและผู้เรียนผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รูปแบบการนิเทศใหม่ในยุคปัจจุบัน เป็นการนิเทศภายในทางอ้อมควรเน้นที่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการนิเทศ ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการนิเทศภายในทางอ้อม โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสามารถช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สะดวกและมีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนสรุปองค์ประกอบของการนิเทศภายในทางอ้อม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ เริ่มจากการประเมินความต้องการ (Needs Assessment) เพื่อวิเคราะห์สภาพจริงและกำหนดทิศทางการพัฒนา จากนั้นวางแผนและวิเคราะห์ (Planning and Analysis) ให้สอดคล้องกับบริบท เมื่อได้แผนแล้วจึงนำไปปฏิบัติ (Implementation) ก่อนจะประเมินผล (Evaluation) เพื่อวัดประสิทธิภาพและค้นหาจุดที่ต้องปรับปรุง สุดท้ายคือการปรับปรุงและรายงาน (Improvement and Reporting) การนิเทศในรูปแบบนี้ไม่ต้องอาศัยการสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้นิเทศและผู้รับนิเทศ มีองค์ประกอบย่อยที่สนับสนุนการนิเทศ ได้แก่ การสนับสนุนการเรียนรู้และทักษะ การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารและการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล และการสร้างแรงจูงใจพร้อมส่งเสริมการคิด ซึ่งจะช่วยให้ครูและบุคลากรปรับปรุงงานได้ด้วยตนเอง และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ในโรงเรียนโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการพบปะหรือติดต่อโดยตรง

สรุปผล

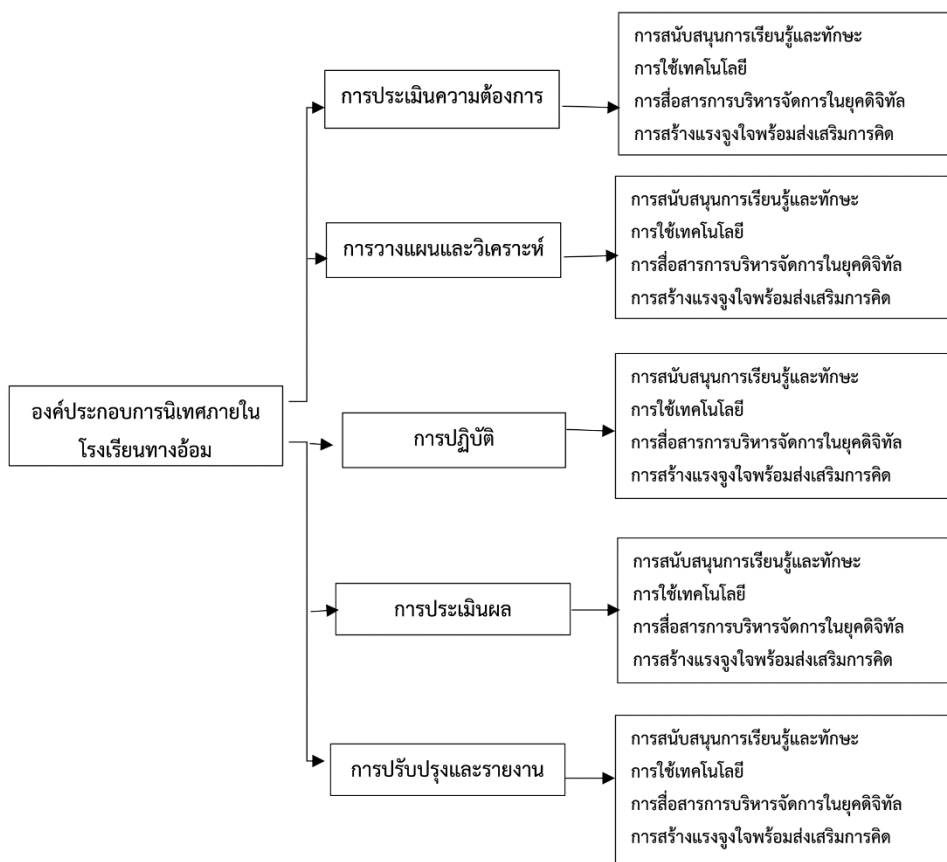
การสังเคราะห์องค์ประกอบการนิเทศภายในทางอ้อม เป็นกระบวนการที่นำความรู้และทฤษฎีทางทฤษฎีมาใช้ในการกำหนดและพัฒนางานองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานนิเทศภายในรูปแบบที่ไม่เป็นทางตรงหรือไม่ใช้วิธีการควบคุมโดยตรง การนิเทศภายในทางอ้อมมุ่งเน้นการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของบุคลากรในองค์กรผ่านการให้คำแนะนำ การประเมินผล และการพัฒนาศักยภาพในลักษณะที่อิงกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของบุคลากร การสังเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาจากหลากหลายปัจจัย เพื่อให้สามารถสร้างระบบที่ตอบสนองต่อความต้องการและทิศทางการพัฒนาขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการนิเทศภายในทางอ้อมคือ การประเมินความต้องการ (Needs Assessment) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์และระบุความต้องการของบุคลากรในองค์กร เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนา การประเมินความต้องการนี้ต้องทำอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติของการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถัดมาเป็นองค์ประกอบของการวางแผนและการวิเคราะห์ (Planning and Analysis) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในทางอ้อม กระบวนการนี้ต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินความต้องการ เพื่อนำมาวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมขององค์กร การวางแผนอย่างเป็นระบบและละเอียดรอบคอบจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวได้ตามความเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่สามคือ การดำเนินการ (Implementation) ซึ่งเป็นกระบวนการนำแผนที่วางไว้มาใช้ในการปฏิบัติ การดำเนินงานนิเทศภายในทางอ้อมต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม และการสนับสนุนอื่น ๆ ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรสามารถพัฒนาตนเองและการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง การประเมินผล (Evaluation) ถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าขั้นตอนอื่น ๆ ในกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อม การประเมินผลมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สามารถปรับปรุงและพัฒนากระบวนการนิเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินผลยังช่วยในการสะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของกระบวนการนิเทศ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการทำงานในอนาคต สุดท้ายคือ องค์ประกอบของการปรับปรุงและการรายงานผล (Improvement and Reporting) การ

ปรับปรุงและการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมควรเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและความต้องการของบุคลากรในองค์กร การรายงานผลการดำเนินงานที่ชัดเจนและโปร่งใสจะช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กร รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินงานนิเทศภายในทางอ้อมต่อไป ในภาพรวม การสังเคราะห์องค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยการวิเคราะห์และวางแผนอย่างละเอียดรอบคอบ ทุกองค์ประกอบมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กันในการสร้างระบบนิเทศภายในที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้การดำเนินงานนิเทศภายในทางอ้อมเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับองค์กรในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

การนิเทศภายในทางอ้อม (Indirect Internal Supervision) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างมากในวงการการศึกษา เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของการเรียนการสอน โดยไม่ต้องมีการแทรกแซงหรือควบคุมโดยตรงจากผู้บริหาร การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับองค์ประกอบของการนิเทศภายในทางอ้อมนั้น ได้ทำให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับการนำทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบสำคัญที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในการนิเทศภายในทางอ้อมนั้น ประกอบด้วย การประเมินความต้องการ (Needs Assessment) การวางแผนและวิเคราะห์ (Planning and Analysis) การดำเนินการ (Implementation) การประเมินผล (Evaluation) และการปรับปรุงและรายงาน (Improvement and Reporting) องค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยการบูรณาการแนวคิดที่หลากหลายจากหลายสาขาวิชา เพื่อให้กระบวนการนิเทศเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ การประเมินความต้องการเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อม การประเมินนี้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถระบุปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของครูและบุคลากรในโรงเรียนได้อย่างแม่นยำ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ในการนิเทศให้ตรงกับความ ต้องการ การวางแผนและวิเคราะห์เป็นขั้นตอนถัดมาที่ช่วยในการสร้างกรอบการดำเนินการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ข้อมูลจากการประเมินความต้องการมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายและวิธีการในการนิเทศ ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการ

นิเทศจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของครูและบุคลากรได้อย่างแท้จริง การดำเนินการเป็นขั้นตอนที่เน้นการนำแผนที่ได้วางไว้มาปฏิบัติ โดยมีกระบวนการสื่อสารและการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูเป็นสิ่งสำคัญ การนิเทศภายในทางอ้อมเน้นการใช้วิธีการที่ไม่สร้างความกดดันหรือความรู้สึกถูกควบคุมในหมู่ครู แต่ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนและการแนะนำที่เหมาะสม การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการนิเทศภายในทางอ้อม เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ว่าการนิเทศที่ดำเนินการไปนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลยังช่วยให้ผู้บริหารได้รับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่เป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงกระบวนการในครั้งต่อไป การปรับปรุงและรายงานเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการนิเทศภายในทางอ้อม ซึ่งเน้นการนำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการนิเทศเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การรายงานผลเป็นการสื่อสารผลการดำเนินการให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ประกอบการนิเทศภายในทางอ้อมนี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการนิเทศในโรงเรียน การประยุกต์ใช้องค์ความรู้นี้จะช่วยให้การนิเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของครูและบุคลากรได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาต่อเนื่องขององค์ความรู้ในด้านนี้ยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้การนิเทศภายในทางอ้อมสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีในระยะยาว การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในเรื่องนี้ยังคงต้องอาศัยการวิจัยและการประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการที่หลากหลายของโรงเรียนแต่ละแห่งได้อย่างเหมาะสม การนิเทศภายในทางอ้อมนั้น ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรในโรงเรียนอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ประกอบสารสนเทศภายในโรงเรียนทางอ้อม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ไกรสี และอัมพร สินทร์. (2567). การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาแบบออนไลน์ในยุคดิจิทัล. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*, 12(3), 96-108.
- ชมภพลอย จิตติแสง, สุนิสา วงศ์อารีย์, และพงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ. (2567). ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 14(2), 316-328.
- นฤทัย ลา. (2567). ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 9(2), 65-73.

- บัญชา รัตนโสภา และทศพล อีฆะพร. (2566). การบริหารการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารและการจัดการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. *วารสาร มจร. ทริกยูชียบริหารศรณ*, 7(4), 66-82.
- ปิยะพงษ์ ปัสสาวะโท. (2565). การดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารชมรมบัณฑิตศิลป์*, 2(2), 82-90.
- พรพิมล ฤทธิ์เลิศชัย. (2565). การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชน. *วารสาร นวัตกรรมการบริหารการศึกษา*, 1(2), 1-10.
- ลัดดาพร ศรีทองสุข. (2565ก). การบูรณาการทฤษฎีระบบในการนิเทศภายในทางอ้อม. *วารสาร การศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, 8(2), 45-57.
- ลัดดาพร ศรีทองสุข. (2565ข). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริม สมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสระพังวิทยาคม สังกัดองค์การบริหารส่วน จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 1(2), 47-60.
- ศศิรดา พันชัยภู, ภาณุพงศ์ บุญรัมย์ และชวนคิด มะเสนะ. (2022). รูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(4), 1639-1653.
- สมชาย นิลสุข. (2560). แนวคิดการนิเทศภายในเชิงสร้างสรรค์: ทางเลือกใหม่ของการพัฒนาครู. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 13(2), 45-53.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *คู่มือแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษา*. (อัดสำเนา)
- สุทธิพร มิตศิลป์. (2561). ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนวัฒนธรรมองค์การของ โรงเรียนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัด ฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 18(1), 191-201.
- อดิگانต์ กล้าหาญ และรอง ปัญสงกา. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(1), 247-260.

- Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: An agentic perspective*. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1–26.
- Bolden, R. (2011). Distributed leadership in organizations: A review of theory and research. *International Journal of Management Reviews*, 13(3), 251–269.
- Farnsworth, V., Kleanthous, I. & Wenger-Trayner, E. (2016). Communities of practice as a social theory of learning: A conversation with Etienne Wenger. *British Journal of Educational Studies*, 64(2), 139-160.
- Glickman, C. D., Gordon, S. P. & Ross-Gordon, J. M. (2018). *Super Vision and instructional leadership: A developmental approach*. (10th ed.). New York : Pearson.
- Hardhienata, S., Suchyadi, Y. & Wulandari, D. (2021). Strengthening Technological Literacy in Junior High School Teachers in the Industrial Revolution Era 4.0. *Journal of Humanities and Social Studies*, 5(3), 330–335.
- Hatch, M. J. & Zilber, T. B. (2012). Conversation at the border between organizational culture theory and institutional theory. *Journal of Management Inquiry*, 21(1), 94–97.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2012). *Educational administration: Theory, research, and practice*. (9th ed.). New York : McGraw-Hill Higher Education.
- Knowles, M. S., Holton III, E. F. & Swanson, R. A. (2020). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development*. (9th ed.). Routledge : Taylor & Francis Group.
- Korejan, M. M., & Shahbazi, H. (2016). An Analysis of the Transformational Leadership Theory. *Journal of Fundamental and Applied Sciences*, 8(3), 452-461.
- Kuhn, D., Black, J., Keselman, A. & Kaplan, D. (2000). The development of cognitive skills to support inquiry learning. *Cognition and Instruction*, 18(4), 495–523.

ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

Political Leaders in the Era of Globalization according to Buddhism

พระครูนิทานภัทรกิจ (ก่อแก้ว)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

Phrakrunithanphattarakij (Kohkaew) and Sirirote Namsena

Received: March 20, 2024

Revised: February 08, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งอยู่ในกระแสของโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปในมิติทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีวัฒนธรรมทำให้เกิดผลกระทบอย่างรวดเร็วและรุนแรงความขัดแย้งในหลากหลายรูปแบบได้ปะทุขึ้นและสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน มีการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่ขัดแย้งกันจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ประท้วงหรือม็อบที่เกิดขึ้นกันบ่อยครั้งจนถึงขั้นปะทะกันทำร้ายกันก็มีไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจเช่นการแปรรูปของรัฐวิสาหกิจความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเช่นการแย่งชิงทรัพยากรน้ำการแย่งชิงที่ดินทำกินและแม้กระทั่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างแพทย์กับคนไข้ในการเรียกร้องค่าเสียหายกรณีที่ผู้ป่วยเสียชีวิตหรือพิการผู้นำทางการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญสูงสุด ที่ทำให้เกิดความเสื่อมและความเจริญของสังคม ถ้าหากผู้นำการเมืองนำหลักศีล 5 และหลักกุศลกรรมบถ 10 มาใช้ในการปกครองจะทำให้สังคมการเมืองมีแต่ความสงบสุข

คำสำคัญ: ผู้นำการเมือง, ภาวะผู้นำ, ยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

¹ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์; Sangha in Nakhon sawan Province

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: ratip.191@gmail.com

Abstract

This academic article aimed to study leadership in contemporary Thai society, which was amidst the current trend of globalization, which has seen changes in various dimensions, whether in economics, technology, or culture, resulting in rapid and severe impacts. Conflicts of various forms have erupted and were clearly reflected in concrete forms. There were frequent gatherings of conflicting groups of people, resulting in protests or mobs that have even escalated to physical confrontations and violence. These included conflicts over economic interests, such as the privatization of state enterprises, conflicts over the use of natural resources, such as the competition for water resources and land, and even conflicts between doctors and patients in the pursuit of compensation in the event of a patient's death or disability. Political leaders were often referred to as the most important people who caused both the decline and prosperity of society. If political leaders applied the Five Precepts (Sila 5) (and Kusala-kammappatha 10, it will result in a peaceful and happy political society.

Keywords: political Leader, leadership, globalization era according to Buddhism

บทนำ

เมื่อกกล่าวโดยปรัชญาทางศีลธรรม การเมืองก็คือหน้าที่ของมนุษย์ที่เขาจะต้องประพฤติ กระทำ ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดเพื่อผลคือการอยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญาแต่เมื่อไม่มีการคำนึงถึงศีลธรรมกันเสียแล้วการเมืองก็กลายเป็นเรื่องสกปรกสำหรับหลอกลวงกันไปเสียมีแต่สัตว์การเมืองที่เป็นสัตว์เอาเสียจริง ๆ กล่าวคือ บูชาเรื่องกิน-กาม-เกียรติ แทนสันติสุขมีใครสักกี่คนที่เป็นนักการเมืองเพื่อเอาบุญด้วยการมุ่งสร้างสันติภาพขึ้นในโลกและมีสักกี่คนที่เป็นนักการเมืองเพื่อตัวกู-ของกู และมีผลกลายเป็นเรื่องของ กิน-กาม-เกียรติชนิดที่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว การเมืองที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ ต้องตั้งรากฐานอยู่บนรากฐานทางศาสนา ของทุกศาสนา ที่มีอยู่ว่า “สัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นักการเมืองที่มีธรรมะสัจจะซื่อสัตย์อยู่ในใจ ย่อมเป็นนักการเมืองที่มีคุณธรรม การเคลื่อนไหวของเขาทุกกระเบียดนิ้วมีแต่บุญกุศล จนกระทั่งกลายเป็นปูชนียบุคคลไป (ประพนธ์ คุณมีคอลัมน์, 2563) ในแนวคิดแบบ

พระพุทธศาสนาแม้พระพุทธองค์จะไม่ตรัสระบบการปกครองไว้อย่างเลือกข้างประชาธิปไตยหรือสังคมนิยมอย่างเด่นชัด แต่ดูเหมือนพระพุทธองค์เข้าใจความเปลี่ยนแปลงจึงทรงสอนเน้นไปที่ตัวผู้ปกครองเพื่อสร้างความสมดุลให้การปกครองในระบบนั้นจะเห็นได้ว่าคำสอนที่มีให้ตัวนักปกครอง คือ ผู้นำทางการเมืองนั้นชัดเจนที่สุด เช่น ในอัมมิกสูตร (อง.จตุกก. 2/70/357) กล่าวถึงว่า ถ้าผู้นำทางการเมืองเปี่ยมคุณธรรม ดินฟ้าอากาศจะเหมาะสม พืชพันธุ์ธัญญาหารก็จะเหมาะสมตาม ทำให้ผู้คนมีความสุขถ้วนหน้าแต่หากผู้นำทางการเมืองไม่ตั้งอยู่ในคุณธรรม จะส่งผลกระทบไปทั่วโลกนี้

ความหมายของผู้นำการเมือง

“การเมือง” หมายถึง การกระทำรวมหมู่แบบใด ก็ตามที่มนุษย์ได้กระทำ ร่วมกันหรือหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่ใช้จัดการ กับเรื่องบางเรื่องร่วมกัน ส่วนคำว่า “สังคม” (Society) และคำอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน ในภาษาต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นักการเมืองหรือผู้บริหารแผ่นดิน ดำเนินกิจการบ้านเมืองก็เพื่อสร้างสภาพเอื้อ ให้ประชาชนและสังคมเดินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายแห่งชีวิต และจุดหมายแห่งสังคม เช่น สร้างสรรค์อารยธรรม เพราะฉะนั้น นักการเมืองนักบริหารนักการปกครอง จึงต้องแสวงปัญญาอยู่เสมอ โดยถือเป็นหน้าที่

มีคาถาพุทธภาษิตแห่งหนึ่งแสดงความไว้ว่า

“เมื่อฝูงโคข้ามฟากไปอยู่

เมื่อมีโคผู้นำฝูงไปคด

ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม

ชาวเมืองทั้งปวงย่อมอยู่เป็นทุกข์

“เมื่อฝูงโคข้ามฟากไปอยู่

เมื่อมีโคผู้นำฝูงไปตรง

ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น

ผู้ใดได้รับสมมติว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด

ไม่จำต้องกล่าวถึงประชาชนนอกนี้

ถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข” (ขุ.ชา. (ไทย) 27/133-

โคผู้นำฝูงไปคด

โคทั้งหมดนี้ก็ย่อมไปคด

ผู้ใดได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด

จะป่วยกล่าวไปไยถึงประชาชนนอกนี้

ถ้าพระราชาไม่ทรงดำรงอยู่ในธรรม”

โคผู้นำฝูงไปตรง

โคทั้งหมดนี้ก็ไปตรง

เหมือนกัน

ถ้าแม้ผู้นั้นประพฤติเป็นธรรม

ชาวเมืองทั้งปวงย่อมอยู่เป็นสุข

เมื่อเปรียบโคกับผู้นำการเมืองมีส่วนคล้ายกันเมื่อโคจำฝูงนำโคทั้งหมดตรงไปโคทั้งหมดก็ตรงไปผู้นำการเมืองก็เช่นเดียวกันเมื่อมีคุณธรรมปกครองตนเองลูกน้องก็ปฏิบัติตามเมื่อเป็นผู้นำที่ดีผู้ใต้บังคับบัญชาก็เอาเป็นตัวอย่างนำพาความสุขมาสู่องค์กร

การเมืองทุกประเทศ ทุกสังคม และทุกองค์กรต้องมีผู้นำเสมอ ถ้าผู้นำนั้นเป็นผู้นำที่ก้าวหน้าทันสมัยสร้างสรรค์ตามทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมพร้อมทั้งผลักดันให้คนอื่น ๆ ในสังคมของตนเห็นพ้องร่วมมือและทำไปพร้อมกันได้ก็จะทำให้ สังคมนั้นก้าวหน้าไปด้วยดี ก้าวอย่างอย่างซื่อสัตย์มีความรับผิดชอบมีความสร้างสรรค์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมด้วยอย่างมีคุณค่ากับทุกคนอย่างไม่หยุดยั้งและอย่างยั่งยืน (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2556) ขณะที่การเมือง (Politics) ซึ่งเป็นคำที่ผู้คนโดยทั่วไปจะได้ยินบ่อยครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ การเมืองมีประชาชนคนไทยหรือพลเมือง (Citizen) ต้องถือเอามาเป็นเรื่องใกล้ตัว เมื่อเราศึกษาค้นคว้าแล้วนำมาวิเคราะห์สู่การสังเคราะห์ (Analysis to Synthesis) พบว่าการเมือง เป็นการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจเป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม ของคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เช่น อำนาจ ความศรัทธาอันถือความยุติธรรม เป็นต้น (เกษภา ผาทอง และธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2561)

ผู้นำการเมืองยังเป็นบุคคลที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ใน 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
2. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบทบาทเหนือบุคคลอื่น
3. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำให้หน่วยงานดำเนินไปสู่

เป้าหมาย (Halpin, A. W., 1966)

สรุปได้ว่า การเมือง คือ บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้า อาจเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อสมาชิกและกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่ม ให้สามารถดำเนินการจนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และในการเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องมีภาวะผู้นำ

คุณสมบัติของผู้นำ

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ความสามารถและลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีนักวิชาการและผู้บริหารหลายท่านกล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำที่ดีเอาไว้ได้ดังนี้

คุณสมบัติของ LEADERSHIP ประกอบด้วย

1) L = Love คือ มีความรักในหน้าที่ รักผู้ใต้บังคับบัญชา รักความยุติธรรม รักความก้าวหน้า

2) E = Education and Experience คือ มีการศึกษาดีมีประสบการณ์เป็นแบบอย่างได้หรือเป็นได้ทั้งในฐานะผู้นำและเป็นครูคนอื่น

3) A = Adaptability คือ มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

4) D = Decisiveness คือ มีความสามารถในการพิจารณาตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

5) E = Enthusiasm คือ มีความกระตือรือร้นตั้งใจทำงานอย่างจริงจังและสามารถชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างจริงจังได้ด้วย

6) R = Responsibility คือ มีความรับผิดชอบในส่วนของตนและผู้อื่นที่ได้ทำลงไป ไม่ปิดความรับผิดชอบและรวมถึงความรับผิดชอบที่เกิดจากการสั่งงานที่มีความเสี่ยง (Risk) หรือตัดสินใจอย่างรีบด่วน

7) S = Sacrifice and Sincerity คือ มีความเสียสละและอุทิศผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความจริงใจ

8) H = Harmony คือ มีความนุ่มนวลอ่อนน้อมผ่อนปรน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีและ อาจหมายถึง การถ่อมตัว (Humble) ตามกาลเทศะด้วย

9) I = Intellectual Capacity คือ มีความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบทันคน ทันเกม และทันเหตุการณ์

10) P = Persuasiveness คือ มีความสามารถในการจูงใจคน

ตามที่กล่าวมานี้ คุณสมบัติที่ผู้นำพึงมีสามารถสรุปเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะทางสติปัญญา คือ มีความรู้ความสามารถ มีไหวพริบสามารถวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเฉียบแหลมและทันทั่วทั้งที่

2. ลักษณะทางอุปนิสัย คือ มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอันดีเช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน ความมีสัจจะ ความรับผิดชอบและความไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

3. ลักษณะทางอารมณ์ คือ สามารถบังคับหรือควบคุมอารมณ์และบทบาทของการเป็นผู้นำได้เมื่อควบคุมตัวเองเป็นแบบอย่างที่ดีได้ก็เป็นเหตุให้ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาได้ง่าย

4. ลักษณะทางร่างกาย คือ มีบุคลิกภาพทางกายดีสุขภาพแข็งแรง มีพลังศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและภาวะร่างกายที่ดีเยี่ยมแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น (พระเทพปริยัติเมธี (สฤชต์) (สิริธโร), 2553)

Gary, D. (2004) กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของผู้นำว่ามี 6 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นผู้นำที่มีแรงจูงใจ หมายถึง เป็นผู้นำที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะประสบความสำเร็จมีพลังอย่างมาก และมีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ
- 2) มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำ ชอบที่จะเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม และจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น
- 3) มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม
- 4) เป็นผู้มีความมั่นใจ ซึ่งความมั่นใจจะมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ แลทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเชื่อมั่นในผู้นำ
- 5) มีความสามารถในการรับรู้และมีความฉลาด
- 6) ต้องเป็นผู้ที่รู้จักองค์การเป็นอย่างดี เพราะจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม

Hellriegel, D. & Slocum, J. W. (2011) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่จะทำให้ประสบความสำเร็จว่ามี 4 ประการ คือ

- 1) เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (Creating a Vision) มีวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และมีการร่วมกำหนดเป้าหมายกับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความผูกพันกับเป้าหมายนั้น และจะพยายามดำเนินการเพื่อให้เป้าหมายนั้นบรรลุผล
- 2) เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสื่อสาร (Meaning through Communication)
- 3) เป็นผู้นำที่มอบอำนาจให้กับผู้ปฏิบัติงาน (Empowerment) โดยให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป้าหมายและนโยบาย ซึ่งเมื่อเป้าหมายนั้นบรรลุผลผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดความพึงพอใจ รวมทั้งผู้นำให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน และช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลด้วย
- 4) เป็นผู้นำที่เข้าใจตนเอง (Self-Understanding) โดยรู้จักจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเองและเป็นผู้ที่ต้องการข้อมูลย้อนกลับของผลการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นโดยคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เรียนรู้และสามารถพัฒนาได้

สรุปคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้น ควรประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการทำงานและมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความเมตตา มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม มีความเสียสละ ลดฐานะทิฐิ มีความเข้มแข็ง อดทน และไม่มีอคติ 4 ประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้น

ความหมายของภาวะผู้นำการเมือง

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นเรื่องที่นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจศึกษามาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความมีอำนาจและความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารตามนโยบายขององค์กร ดังนั้นจึงได้รวบรวมความหมายของภาวะผู้นำจากนักวิชาการและนักบริหารไว้ซึ่งจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่ามีความหมายของภาวะผู้นำไว้ดังนี้

ภาวะผู้นำการเมือง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลในการจูงใจ และปฏิสัมพันธ์ให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจและมุ่งมั่นในอุดมการณ์ขององค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สัมมา ธนินิธย์, 2556) ขณะที่ยังเป็นการใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้หรือหมายถึงรูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552) ภาวะผู้นำการเมืองยังเป็นความสามารถหรือกระบวนการที่บุคคลมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน สามารถกระตุ้น จูงใจให้บุคคลอื่นเชื่อถ้อยยอมรับและทำให้เกิดความพยายาม และความสามารถที่สูงขึ้นในการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2550)

สรุปภาวะผู้นำการเมือง แบ่งออกเป็น 4 ได้แก่ 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำ เป็นการศึกษาบุคลิกลักษณะส่วนตัวของผู้นำ โดยเชื่อว่าผู้นำมีคุณสมบัติที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป 2) พฤติกรรมภาวะผู้นำเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล และสร้างความพอใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน 3) ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ โดยการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำแบบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมในสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน 4) ภาวะผู้นำแบบใหม่หรือสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและมีการแข่งขันที่รุนแรงโดยเน้นแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์บาร์มี และจริยธรรม

ทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์

ในเรื่องทฤษฎีมีอยู่หลาย ผู้เขียนจึงเลือกเพียงทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะ ความสำคัญของทฤษฎีผู้นำทางการเมืองนั้น มีนักวิจัยการกล่าวถึงว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำทางการเมือง ความสำเร็จขององค์กรล้วนเกิดจากผู้นำที่มีภาวะผู้นำ การศึกษาเรื่องภาวะผู้นำได้

จำแนกเป็น 4 ทฤษฎีคือ ภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ พฤติกรรม สถานการณ์ และเชิงปฏิรูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Traits Theory)

การศึกษาภาวะผู้นำยุคแรก ๆ จะมองด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นสำคัญ ซึ่งมีความหลากหลายมิติ และกว้างขวางมากถึงขนาดมีการศึกษา ทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ เชิงสร้างสรรค์ ในองค์กรต่าง ๆ และมีความเชื่อว่าผู้นำ ที่มีคุณลักษณะดีจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำที่ดีเพราะมีคุณลักษณะที่พิเศษคือ มีความสามารถในการนำ มีความกล้าหาญ มีวิสัยทัศน์และเชื่อว่าภาวะผู้นำมีมาตั้งแต่กำเนิด ไม่สามารถสร้างได้ ผู้เขียนสามารถสรุปทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) มีความมุ่งมั่น ทะเยอทะยาน 2) มีความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ 3) มีความซื่อสัตย์สุจริต 4) มีความยุติธรรม 5) มีความสามารถในการตัดสินใจ 6) มีวินัยในตนเอง และผู้อื่น 7) มีความรับผิดชอบ 8) ชอบนำคนอื่น 9) มีความยืดหยุ่น (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2556)

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavior Theory)

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ซึ่งเน้นศึกษาถึงสิ่งที่ผู้นำพูดและสิ่งที่ผู้นำทำโดยมุ่งหาแบบพฤติกรรมที่ดีที่สุดในการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ แบบภาวะผู้นำในช่วงเวลานั้นหมายถึงการผสมกันของคุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรมที่ผู้นำใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตาม พฤติกรรมที่มีการศึกษาและทำความเข้าใจกันมากคือพฤติกรรมที่มุ่งคนหรือมุ่งงานโดยมองว่าพฤติกรรมที่มุ่งคนจะทำให้ผู้ร่วมงานมีความสุขและทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเน้นงานมากผู้ร่วมงานก็จะหาความสุขจากทฤษฎี โดยสรุปภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมมีดังนี้ 1) ภาวะผู้นำที่เอาใจใส่ทั้งคนและงานอย่างสมดุล 2) ภาวะผู้นำที่เดินสายกลาง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความยืดหยุ่น จากการศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยไอโอวา (University of Iowa Studies) (สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ, 2553) ได้กล่าวไว้ว่านักวิจัยของมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa University) คือ Lewin, K., Lippit, R. & White, R. K. (1939) ได้ทำการศึกษาและแบ่งผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ ผู้นำแบบเผด็จการ ผู้นำแบบประชาธิปไตย และผู้นำแบบเสรีนิยม

1. ผู้นำแบบอัตตนิยม หรือเผด็จการ (Autocratic Leadership)
2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership)
3. ภาวะผู้นำแบบปล่อยเสรี (Laissez-Faire Leadership)

สรุปพฤติกรรมผู้นำตามการศึกษาของมหาวิทยาลัยไอโอวาทั้ง 3 รูปแบบนี้ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้ง 3 รูปแบบ ขึ้นอยู่กับในแต่ละสถานการณ์และกลุ่มบริบทของสิ่งแวดล้อมนั้นถ้าผู้นำเลือกใช้แบบพฤติกรรมได้เหมาะสมกับงานขององค์การ ก็จะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย และเกิดประสิทธิผลที่ดีแก่องค์การได้

ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

1. ภาวะผู้นำสังคมอุดมคติในพระไตรปิฎก ถ้าผู้นำการเมืองก็ตามที่ไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม ที่ประกอบไปด้วย ศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 และหลักธรรมที่ไม่เหมาะสมอื่นอีก 8 ประการเนื้อหาในพระสูตรดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญกับมนุษย์ทุกหมู่เหล่าในสังคม ถ้าประชาชนในรัฐชาติศีล 5 ความเดือดร้อนจนเกิดขึ้นในทุกหย่อมหญ้า หรือเมื่อจักรพรรดิขาดหลักศีลธรรมดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับความศรัทธาจากเหล่าประชาราษฎร์ความมั่นคงในตำแหน่ง จักรพรรดิก็จะคลอนแคลนตามไปด้วย

เนื้อหาในพระสูตรดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญกับมนุษย์ทุกหมู่เหล่าในสังคม ถ้าประชาชนในรัฐชาติศีล 5 ความเดือดร้อนจนเกิดขึ้นในทุกหย่อมหญ้า หรือเมื่อจักรพรรดิขาดหลักศีลธรรมดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับความศรัทธาจากเหล่าประชาราษฎร์ความมั่นคงในตำแหน่ง จักรพรรดิก็จะคลอนแคลนตามไปด้วย

2. องค์ประกอบด้านการปกครองในจกักวัดติสุตรพระพุทธองค์ ได้ตรัสถึงการปกครองที่ผู้ปกครองจะต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทุกฝ่ายให้ได้มากที่สุด ผู้ปกครองประกอบไปด้วยจริยวัตรที่มีแต่ความเมตตา มีหน้าที่ในการจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองคนในรัฐ รวมถึงเหล่าสัตว์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่นักปราชญ์ บัณฑิตที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ด้วยการเข้าหาสนทนาธรรมไม่ขาด ดังนั้นลักษณะบางประการที่กล่าวในพระสูตร การปกครองในจกักวัดติสุตร จึงสามารถอธิบายโดยแบ่งเป็นหัวข้อหลัก ๆ ได้ดังนี้

2.1 รูปแบบการปกครอง ในจกักวัดติสุตร พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการปกครองที่อำนวยความสะดวกให้แก่ทุกฝ่ายได้มากที่สุด คือ การปกครองแบบจักรวรรดิราชา หรือธรรมราชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการปกครองที่มีพระราชาหรือจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองโดยธรรม ไม่ใช่ด้วยอำนาจความพึงพอใจของตนเอง แม้จะทรงมอำนาจสูงสุดในการปกครอง แต่ก็มิควมผู้ตรวจสอบการบริหารการปกครองของพระองค์อยู่ตลอดเวลา ไม่ได้ปล่อยให้พระเจ้าจักรพรรดิใช้อำนาจความพอใจของตนเอง

2.2 หลักการปกครอง ลักษณะการปกครองรัฐในพระสูตรนี้ปรากฏขึ้น โดยพระพุทธเจ้าใช้วิธีการแสดงผ่านเรื่องราวของพระเจ้าทัฬหเสนมิ ซึ่งได้ผนวชเป็นฤๅษีที่ตรัสสอนพระราชโอรสผู้ที่สืบทอดความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิต่อจากพระองค์ในขณะที่เข้าเฝ้า ถึงวิธีการปฏิบัติเมื่อจักรแก้วหายไปถึงจักรแก้วในที่นี้น่าจะหมายถึง ลักษณะปกครองที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร หรือหลักการปกครองโดยชอบธรรม และเมื่อวิเคราะห์จากข้อความข้างต้น จะพบว่าหลักการปกครองด้วยธรรมถือธรรมเป็นใหญ่ที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร ประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ 12 ประการ

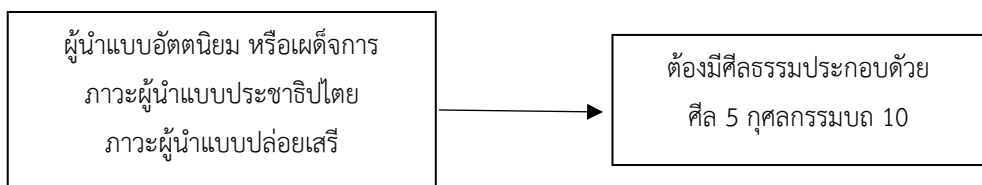
2.3 หลักความยุติธรรมในรัฐ ในจกัถวัตตสูตร ไม่ได้มีการกล่าวถึง การสืบสวนในการตัดสินคดีความสังเกตจากเมื่อมีประชากรผิดจักรพรรดิตัดสินความโดยไม่มีกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องแค่รับฟังความจากเหล่าเสนาภัก์ทำการตัดสินคดีความ โดยไม่มีการสืบเสาะหาหลักฐานและพยานอื่น ๆ ไม่มีการกำหนดกฎหมายและการประกาศใช้ที่ชัดเจน แต่อาศัยศีลธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคม

สรุป

ภาวะผู้นำในทางตะวันออกเรื่องการเมืองการปกครองมักจะมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาเป็นส่วนมาก ภายหลังจากยุคสมัยแห่งความเชื่อดั้งเดิมอันยาวนาน และการสะสมสติปัญญาที่เพิ่มขึ้นทีละเล็กละน้อยจนก็ได้ก้าวสู่ยุค “ปรัชญาเมธิ” (Philosophical Period) แนวคิดในพระพุทธศาสนา ก็คือ ประเด็นเรื่องมนุษย์ สังคมนิยมเน้นที่ความเป็นวัตถุ มนุษย์ก็จัดอยู่ในรูปของวัตถุ ไม่มีอิสระหรือเจตจำนงเสรี อีกทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจยังมุ่งเน้นที่การพัฒนาเชิงวัตถุเท่านั้น ในขณะที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเรื่องของจิตใจมนุษย์ได้ด้วย เพราะการเกิดมาเป็นมนุษย์ มิได้ต้องการเพียงการอยู่รอดบนพื้นฐานปัจจัยสี่ในทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังต้องการคุณค่าทางศีลธรรมและปัญญาด้วยจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แท้ตามหลักพระพุทธศาสนา ในการบริหารองค์การโดยทั่วไปแล้ว “ผู้นำ” เป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การเพราะต้องมีบทบาทที่จะดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในทุกวันนี้ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผู้นำเองก็จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่อง “ภาวะผู้นำ” ด้วย เพราะภาวะผู้นำนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำทุกองค์การในกระแสโลกยุคใหม่หรือที่เรียกกันเสมอว่ายุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นเมื่อผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การมีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์การให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนได้ขอสรุปเป็นการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำการเมืองในโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ ผู้นำที่จะสามารถพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีปัจจัย

คุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือ การรอบรู้ (Knowing) อุดมการณ์ (Ideology) เเท่าทัน (In Time Knowing) กล้าตัดสินใจ (Discussion Courage) วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategy Of Vision) สร้างทีม (Team Work) และใฝ่บริการ (Service Mind) คุณธรรม-จริยธรรม (Morality) หากผู้นำสามารถพัฒนาตนเองในคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ย่อมจะสามารถเป็นผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้ ได้อย่างแน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

ลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชาและลักษณะของเทวราชา และภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาที่ควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่หลักศีล 5 และกุศลกรรมบถ 10 เมื่อผู้นำการเมืองนำหลัก 2 ประการไปใช้ย่อมนำองค์กรรมแต่ความสงบสุขแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

กิตติกาญจน์ ปฐิพันธ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สิ่งที่ดีควรค่าสำหรับทุกคนในอนาคต*.

ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา.

เกษงา ผาทอง และธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2561). พระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย.

วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 198-199.

ประพันธ์ คุณมีคอลัมน์. (2563, 9-11 กันยายน). ข้าพระบาท ทาสประชาชน. *ฐานเศรษฐกิจ*. น. 6.

พระเทพปริยัติเมธี (สฤชดี สิริธโร). (2553). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งใน*

สังคมไทย. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ*

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2550). *มนุษย์สัมพันธ์ : พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2553). *พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัมมา รณิธย์. (2556). *ภาวะผู้นำของผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2552). *ภาวะผู้นำ ในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5-8*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Gary, D. (2004). *Management: Principles and Practices for Tomorrow's Leaders*. (3th ed.). New Jersey : Pearson Education Inc.
- Halpin, A. W. (1966). *Theory and Research in Administration*. New York : Macmillan Company, inc.
- Hellriegel, D. & Slocum, J. W. (2011). *Organizational Behavior*. (13th ed.). Mason, OH : South-Western Cengage Learning.
- Lewin, K., Lippit, R. & White, R. K. (1939). Patterns of Aggressive Behaviour in Experimentally Created Social Climates. *Journal of Social Psychology*, 10, 271-301.